Lei 6,75

COLECȚIA EMINESCIANA

M. Eminescu

SCRIERI PEDAGOGICE

Coordonatorul colecției
MIHAI DRĂGAN

EMINESCIANA – 7

MIHAI EMINESCU

Scrieri pedagogice

Ediție critică de
MIHAI BORDEIANU și PETRU VLADCOVSCHI
cu un cuvînt înainte de
MIHAI BORDEIANU

EDITURA JUNIMEA
IAȘI • 1977

„...școala n-ar trebui să fie o magazie de cunoștințe străine, ci o gimnastică a întregii individualități a omului ; elevul, nu e un ham[illegible] care-și încarcă memoria cu saci de coji ale unor idei străine, sub care geme, ci un om care esercită toate puterile proprii ale inteligenții, întărindu-și aparatul intelectual, precum un gimnast își împuternicește pînă-n gradul cel mai mare aparatul fizic, fie-n vigoare, fie-n îndeminare."

M. Eminescu (*Timpul*, din 12 iulie 1880, articolul *Educație și învățămînt.*)

CUVÎNT ÎNAINTE

În tot ce a făcut și a întreprins în scurta sa viață, Eminescu ne apare ca o personalitate cuprinzătoare, profundă, de o uimitoare competință, într-un cuvînt, o personalitate totală. A fost aproape un an (1 iulie 1875 – 4 iunie 1876) revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui și mai bine de un an și jumătate profesor (de limba germană, logică, etc.). În acest scurt răgaz experiența adunată în materie de pedagogie, învățămînt, instrucție, educație, didactică și metodică este de-a dreptul surprinzătoare. Cultura lui multilaterală, adunată pînă la 24–25 de ani, îi dau ușurință în a se orienta în discipline varii, dar competința sa în domeniul istrucției și educației nu se poate explica numai prin aceasta, ci și prin modul exemplar în care și-a exercitat funcția de profesor și de revizor școlar, meserii în care și-a pus tot sufletul și toată puterea sa de muncă, dovedind o conștiinciozitate greu de întîlnit. Căci Eminescu făcea totul cu pasiune, meticulozitate, răbdare și uitare de sine, de la lucrurile cele mai înalte, pînă la cele mai mărunte, de la lucrările anoste de cancelarie, pînă la rapoartele de reorganizare a școalelor rurale : ...„că nu știu din care articol al legii instrucțiunii s-ar putea deduce regula că revizorul, care împreunează toate activitățile unei cancelarii, într-o singură persoană, fiind : curier, copist, registrator, administrator, examinator etc., trebuie să fie, cu toate acestea, și veșnic în călătorie ; ...Dacă există un asemenea revizor în țară, rog a mă informa unde-i acel prețios individ, ca să apelez la vasta sa experiență și să aflu, în care mod, mai mult sau mai puțin apostolic, își îndeplinește susmenționata datorie. Eu, din contra, știu că norma de pîn-acuma este ca revizorul să inspecteze de două ori pe an fiecare școală. Considerînd acuma numărul de 152 școale publice și private din circumscripția subsemnatului,

împrăștiate pe o suprafață de mai multe sute de chilometri pătrați, considerînd minunatele căi de comunicație între comună și comună, că amîndouă județele nu sînt șese, ci pline de dealuri și păduri, că pentru inspectarea lor sunt abia șase luni lucrătoare ; dacă sustragem sărbătorile și vacanțele de preste an, considerînd în urmă că într-o zi nu se pot inspecta conștiincios decît două școale, de vreme ce ziua școlară are numai 5 ore (ba joia numai 3), veți vedea, domnule ministru, că sarcina subsemnatului este de a inspecta de două ori 152 de școli în timpul de 180 de zile, iar pentru lucrarea administrativă și de cancelarie i-ar rămîne în acest timp 28 de zile. Și care este lucrul său administrativ ? 500–600 de hîrtii intrate, care trebuiesc rezolvate, apoi o mulțime de plîngeri verbale, toate acestea îngreuiate încă prin lipsa de autoritate față cu primăriile și subprefecturile și prefecturile".

Publicarea paginilor eminesciene referitoare la pedagogie vine să întregească imaginea de om de cultură totală a poetului. Ele vor lumina un an din viața poetului, dar, în același timp, nu vor fi numai o parte a cronicei acelui an din viața sa, ci o cuprinzătoare dare de seamă asupra învățămîntului primar al acelui timp, o analiză spectrală a școalelor și pedagogiei, o frescă a învățămîntului românesc de atunci. Cititorul scrierilor pedagogice ale lui Mihai Eminescu va găsi adunate în acest volum opiniile sale în legătură cu deficiențele sau lipsa de localuri : „Localul de școală din Șipotele I-am găsit prefăcut în locuință a notarului, ușa din tindă, care dă în clas, am găsit-o zidită și deschisă în peretele din nord altă ușă, încît de afară copii intră de-a dreptul în școală. Școala nu funcționează de fel. În clas d-nul notar își păstrează peste iarnă curechiul și nutrețiul pentru vite. Toate acestea sub ochii d-lui primar". Plin de scrupulozitate și seriozitate, Eminescu mai notează în aceeași ordine de idei : „Mai pretutindeni am constatat, cu părere de rău, că administrația comunală a fost neîngrijitoare față de școale, că reparațiile localurilor sau nu se fac la vreme, sau de fel, că lefile învățătorilor (de la comună) se plătesc la trei luni..."

Din toate aceste scrieri pedagogice ale lui Eminescu se desprinde o imensă bună credință și destoinicie, atît teoretică, cît și practică, o nedesmințită capacitate de muncă tenace

și inteligentă ; la acestea se adaugă o doză masivă de bun simț în tot ce a întreprins ca revizor școlar ; pînă la Spiru Haret el se dovedește a fi mintea cea mai cuprinzătoare în materie de organizare a învățămîntului și de recomandare a unor manuale școlare moderne, în spiritul perfecționării neîncetate a metodelor de învățămînt.

Ochiul său de observator atent al lucrurilor și al oamenilor ni-l destăinuie, din aceste pagini, drept un fin sociolog, care se întristează de mortalitatea copiilor (din cauza vărsatului negru, de exemplu, de anghină difterică sau de alte boale), care deplînge proasta gospodărire și economie de la țară. Rapoartele sale referitoare la școalele rurale sînt pline de observații pertinente referitoare la starea țăranului, la mizeria sa socială, la abuzurile administrației corupte și a arendașilor, la plaga micilor lipitori ale satului, cîrciumari și cămătari, fiind, și din acest unghi de vedere, o adevărată frescă de sociologie națională. Este drept că, în articolele politice, Eminescu va face des uz de cunoștințele sale adunate în timpul cît a fost revizor școlar pentru a caracteriza reaua administrație a guvernelor liberale, situația mizeră a țăranului, nenorocita situație a învățămîntului.

Fresca aceasta referitoare la învățămîntul românesc de atunci și propunerile poetului de îndreptare a stării de lucruri cuprinde domenii largi ; de la lipsa sau starea deplorabilă a localurilor de școală, slaba frecvență a elevilor și mai ales cauzele economice și sociale care o provoacă, pînă la situația socială și economică a învățătorilor și, mai ales, pregătirea lor profesională (mai bună, suficientă sau necorespunzătoare) ; cu tablouri de neuitat : necinstea, șicanele, abuzurile sau chiar malversațiunile organelor administrative, ale „micilor tirani ai comunelor", pînă la personagiile importante ale județelor și ministerelor.

În jurnalul său intim Eminescu va scrie, plin de amărăciune : „Școala va fi bună, cînd popa va fi bun, darea mică, subprefecții oameni ca să știe administrație, finanțe și economie politică, învățătorii pedagogi ; pe cînd adică va fi și școala școală, statul stat și omul om, precum e în toată lumea ; iar nu cum e la noi, adică ca la nimenea ; unde găsești, în cercurile cele mai înalte, oameni ce trăiesc în vecinică duș-

mănie cu gramatica, necum cu alte cunoștințe sau cu dreapta judecată".

Ediția de față a Scrierilor pedagogice ale lui Eminescu adună pentru prima dată într-un volum separat procesele verbale, rapoartele, memoriile și adresele redactate de către marele poet, precum și o parte a însemnărilor sale zilnice (referitoare la acest subiect); de asemenea, sînt cuprinse în acest volum și toate articolele și studiile publicate de Eminescu în ziarele Curierul de Iași și Timpul, atingătoare la problemele învățămîntului și pedagogiei. S-a procedat astfel deoarece o carte cu titlul: Mihai Eminescu, Scrieri pedagogice, trebuie să cuprindă întreg materialul referitor la această activitate a creatorului.

Nu ne îndoim că publicarea acestui volum de Scrieri pedagogice își are rațiunea sa, nu numai ca un omagiu adus poetului, dar și din motive culturale generale, deoarece acuitatea și competența lui Eminescu în materie aduc în plină lumină nu numai aspecte istorice și practice ale învățămîntului românesc din acel timp, ci, mai ales, concepția sa înaintată, la nivelul european al vremii, despre educație, instrucție și cultură. Pe linia aceasta, cititorul, chiar neavizat, va observa cu ușurință grija permanentă a poetului și omului de cultură de a înrădăcina în școala românească o serie de principii pedagogice și didactice moderne, care să-i ferească pe elevi de nenorocita învățare pe-de-rost a unor reguli abstracte sau neînțelese, a unor cuvinte (de obicei neologisme), scrise într-o otrografie stropșită și etimologistă, (din care nu înțelegeau nimic) și grija sa pentru un sistem pedagogic și de instrucție viu, cu noțiuni exacte și pe înțelesul copiilor, plin de concretețe, legat de realitate și de puterea lor de înțelegere, capabil să-i antreneze și să le dezvolte orizontul de cunoaștere și dezvoltare intelectuală, într-un cuvînt, un învățămînt viu, concret, util și plăcut.

Toate aceste idei ale poetului cărturar izvorăsc, atît din cunoștințele sale teoretice vaste, cît și din contactul său direct cu școala românească a timpului, în care Eminescu vede, cu o claritate de cristal, viitorul de aur al României, piatra unghiulară a dezvoltării spirituale, culturale și intelectuale românești.

Pentru Eminescu școala trebuiește legată de lucrurile „care depășesc trecătoarea noastră viață pămînteană".

Tema fundamentală a viitorului țării, legat de viitorul și exemplaritatea școlii naționale, răzbate ca un leit-motiv în toate scrierile sale pedagogice. Militantismul său pentru o școală modernă, legată de necesitățile vitale ale poporului, ia adesea forme polemice, mușcătoare, iar dezbaterile sale largi, privind situația economico-socială legată de învățămîntul nostru rural (mai cu seamă), merită toată atenția.

Ca în tot ce-a întreprins, și aceste scrieri, înmănunchiate în volumul de față, Eminescu se vădește, cum am mai spus, un om de cultură total, care vibrează la viitorul patriei și al poporului său.

Desigur că și în aceste pagini, ca și în toată opera sa politică, în special articolele publicate în Timpul, există o anumită doză de exagerare, implicită în orice operă polemică, există neînțelegere față de C. A. Rosetti și așa-zisa clasă de mijloc, se poate observa o anumită nuanță de laudator temporis acti, de idealizare a timpului vechi, dar uneori ea poate fi luată și ca o figură de stil. Cînd discută concret despre desființarea școalelor rurale, despre insuficiența manualelor, despre pauperizarea țărănimii, Eminescu are dreptate.

Este lesne de înțeles că Eminescu nu a fost un pedagog savant, dar el se mișca în voie în problematica învățămîntului european al timpului și profitase suficient de școala austriacă și germană pentru a fi un om avizat, în multe privințe cu mult mai competent decît cei mai buni specialiști ai țării de atunci; așa cum el nu a fost un economist savant, dar lectura articolelor sale politice ni-l dezvăluie drept cel mai autorizat gînditor economic român al secolului al XIX-lea.

MIHAI BORDEIANU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Organizarea materialului s-a făcut după criteriul cronologic, iar, în cadrul acestui aranjament, întregul volum s-a împărțit în trei capitole. Capitolul I cuprinde : *Procese verbale*, memorii și situații trimise de revizorul școlar Eminescu Ministerului instrucțiunii publice de atunci (deci *postume*). Capitolul al II-lea cuprinde de asemenea *postume*, între care studiul : *Cultură și știință* și celelalte articole citate după manuscrisele poetului și incluse în acest volum. Capitolul al III-lea este rezervat studiilor și articolelor *publicate* de către Eminescu însuși în ziarele *Curierul de Iași* și în *Timpul*. În notele de la finele volumului, la fiecare material, numerotat de la 1 la 122, s-a indicat sursa, de exemplu : 101. *Cartea nouă*, în *Curierul de Iassi* nr. 96, din 4 septembrie 1877 ; și în : M. Ștefan, *Eminescu revizor școlar*, București, Ed. Pedagogică, p. 264–265. Volumele citate în cuprins (tabla de materii) sînt : M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, vol. I (1870–1877), ediție critică îngrijită de Ion Scurtu, București, Minerva 1905, cu sigla : *Eminescu, Scrieri*, p. ; M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I–II, București, Cugetarea, 1941, ediție îngrijită de Ion Crețu. M. Eminescu, *Opere*, vol. I–4, ediție îngrijită de Ion Crețu, București, Cultura românească, (1938–1939), cu sigla : *Eminescu, Opere, vol. p. ;* Mircea Ștefan, *Mihai Eminescu, revizor școlar*, Editura de Stat didactică și pedagogică, București, 1954, cu sigla : M. Ștefan, *M. Eminescu, p.* Se mai citează apoi Arhivele statului din București și Iași, dosar, nr., și manuscrisele din fondul Bibliotecii Academiei R.S.R.

În transcrierea textului am ținut cont de ortografia actuală și nu am păstrat în ortografia vremii decît formele care nu erau atunci deplin fixate, făcînd, totdeauna, distincție netă între moda ortografică sau sistemele ortografice și limba reală a poetului. Am mai păstrat și unele forme din graiul de acasă al

lui Eminescu, forme care nu corespund cu sistemul ortografic actual. Astfel am transcris : răspicat și nu respicat ; *care* și nu *cari* ; *sub* și nu *supt* ; dar am lăsat *isvor, isvoare* ; am scris *voi* și n-am lăsat *voiu* ; dar am lăsat *sunt* și *suntem* ; am transcris *pînă* și nu *până*, cum au procedat unii editori, deoarece o formă *până* nu există în graiurile din Moldova decît la cei ce-au învățat românește tîrziu (la străini) ; am transcris însă *Vaslui* și nu *Vasluiu* ; *meu* și nu *mieu* ; am mai transcris : *abecedar* și nu *abecedariu* ; *cauză* și nu *causă* ; *primar* și nu *primariu* ; *învățător* și nu *învățătoriu* ; *ajutor* și nu *ajutoriu* ; *frază* și nu *frasă* ; *dosarul* și nu *dosariul* ; *psihologie* și nu *psicologie* sau *psichologie* ; *clauze* și nu *clause* ; *vizibil* și nu *visibil* ; *poziție* nu *posiție* ; *fraze* nu *frase* ; *prezint* nu *presint* ; *buget* și nu *budget* ; *organizare* și nu *organisare* ; *prezint* și nu *presint* ; *rezumatul* și nu *resumatul* ; *cronologic* și nu *chronologic* ; *reprezentat* și nu *representat* ; *civilizația* și nu *civilisația* ; *vizibil* și nu *visibil* ; în astfel de cazuri, *s* intervocalic se pronunța, și pe timpul lui Eminescu, z, ca în latină. Dar am păstrat : *congediu* ; *espirat* și nu *expirat* ; *esistență* și nu *existență* ; *espune* nu *expune* ; *esclude* nu *exclude* ; *espres* nu *expres* ; *escepție* nu *excepție* ; dar am lăsat și *cestiune* nu *chestiune* ; *avantagios* nu *avantajos* ; *soțial* nu *social* ; *ministeriul* nu *ministerul* ; de asemenea am transcris în ortografie actuală, prescurtat pentru *număr : nr.* și nu *no.*

Intervențiile noastre în text s-au marcat totdeauna prin paranteze drepte ⟨...⟩

MIHAI BORDEIANU

CAPITOLUL I

Adrese, rapoarte, telegrame, dări de seamă ale revizorului școlar M. Eminescu

1

1875, 1 iulie

D-lui M. Eminescu, la Iași

Prin trecerea d-lui D. Agură într-o altă funcție, devenind vacant postul de revizor școlar al județelor Iași și Vaslui, subsemnatul are onoarea a vă face cunoscut că vă însărcinează pe dv. cu revizoratul acestor județe de la 1 iulie viitor, pentru care veți avea să primiți salariul prevăzut în buget.

În locul d-voastră am numit pe dl. Dimitrie Petrino, căruia îi veți preda biblioteca după cataloagele și inventariile în ființă, iar arhiva și cancelaria revizoratului o veți primi cu inventar în regulă de la d-l Agură.

2

Iași, în 19 iulie 1875

Revizorul școlar
Circumscripția Iași
Nr. 174
Cu un tablou de organizare
a școalelor rurale din jud.
Iași

Domnule ministru,

Predecesorul meu, d-nul Agură, lăsîndu-mi arhiva acestui revizorat nu tocmai în bună regulă, n-am putut încă forma tabloul de reorganizarea școlalelor

pentru amîndouă județele, ci numai pentru acel de Iași.

Lipsurile acestui tablou alăturat decurg din lipsurile diferitelor tablouri parțiale, pe care învățătorii le-au trimis acestui revizorat. Formularele lor manuscrise conțin numai acele întrebări, la care le-a plăcut să răspundă ; la decret e indicat n-rul fără an sau anul fără număr ; la rubrica „școala din care au ieșit" stă adesea numai numirea abstractă a școalei (d. ex. „seminar") fără indicația dacă și unde respectivul învățător au sfîrșit cursul sau ba și cu ce succes.

Cu acest material statistic, în mare parte netrebnic, veți înțelege, domnule ministru, că și indicațiile unui tablou general vor trebui să fie aproape tot astfel. C-un cuvînt : unde tablourile speciale sunt precise, e și acesta ; unde nu, nu.

Despre circulara d-voastră telegrafică nr. 5229 n-am știut nimic pînă la primirea celei din urmă telegrame. Cercetînd hîrtiile (căci dosare nu le putem numi), am găsit cum că această însărcinare trebuia s-o fi îndeplinit d-nul Agură, care-a știut a se dispensa de ea.

Vă rog deci, domnule ministru, ca să-mi acordați timpul necesar pentru a face rectificările tabloului acestuia, ce vi-l trimit, pe baza cercetărilor, ce voi face prin organele administrative. Aceste rectificări le voi face deosebit sub n. curent al comunei respective, încît nu va trebui o corecțiune a tabloului în original.

Școalele propuse a se transfera la gradul I (respectiv al II-lea) și cele a se înființa le-am citat întemeiat fiind pe însemnătatea localităților. Aceste însemnări precum și alte observații mai importante sunt scrise cu roșu.

Revizor școlar,
M. Eminescu

3

173 *27 iulie, 1875*

TELEGRAMĂ

D-lui ministru al Instrucțiunii Publice,
București

Răspuns la circulara telegrafică a dv. nr. 6055 că în dosarul corespondenței anului 1871 nu găsesc ordinul circular nr. 6731.

Rog deci a-mi detaila dispozițiile acelui ordin. Convocarea se va face prin organele administrative. Timpul material de cinci zile nu ajunge pentru ca învățătorii rurali să primească la timp comvocarea.

Revizor,
M. Eminescu

4

Nr. 181 Iași, în 29 iulie, 1875

Relații asupra directorului provizoriu de la școala de băieți din Tătărași : d. Titus Mărdărescu.

Domnule ministru,

La adresa d-voastră nr. 5873, prin care îmi cereți informațiuni asupra zelului, aptitudinii și conduitei d-lui Titus Mărdărescu, ca să puteți decide asupra confirmării sale definitive în postul de director al școalei primare de băieți nr. 2 din Tătărași ; subsemnatul, fără a voi să prejudece definitiv cestiunea, are onoarea a vă comunica următoarele :

Persoana în cestiune a absolvit Liceul național din Iași ; inteligență de mijloc, zel și aptitudine îndestule ; cunoștințe îndeajuns, purtarea în societate fără

imputare ; iar ce se atinge de viața sa privată, se zice că ar fi cam necumpănit în cheltuieli.

Revizor școlar,
M. Eminescu

5

Nr. 200 *Iași, în 8 august, 1875*

Se recomandează cererea de permutare a învățătorului Ștefan Băncescu.

Domnule ministru,

D. Ștefan Băncescu, normalist, actualul învățător comuna Muntenii de Sus, plasa Crasna, județul Vaslui, cere permutarea sa în aceeași calitate la școala din comuna Borăștii, plasa Fundurile, același județ. Nefiind nimic împotrivitoriu acestei cereri, subsemnatul are onoare a v-o supune spre aprobare.

Revizor școlar,
M. Eminescu

6

Revizoratul Școlar *Iași, în 10 august 1875*
Circumscripția Iași
Nr. 202
Raport asupra conferințelor ținute cu învățătorii rurali din județul Iași.

Domnule ministru,

La conferințele ținute în anul acesta cu învățătorii din jud. Iași, s-au prezentat, din 54 învățători, numai 24. Cauzele venirei puținora numai sunt deosebite.

Întîi : suprefecturile respective au întîrziat cu trimiterea convocărilor ; al doilea : ploile torențiale au făcut drumurile nepracticabile și i-au reținut pe-acasă, mai ales pe aceia, care aveau semănături și n-aveau în grija cui le lăsa ; la unii au fost cazuri de boală ; în fine cauza principală este faptul că, mai în toți anii trecuți, aceste conferințe nu s-au ținut serios, ci numai de formă. Credința cum că și-n acest an să-ndeplinească o formalitate i-au îndemnat pe mulți să nu se espuie la cheltuieli, care li s-au părut zadarnice.

Obiectul conferințelor au fost : parte prelegeri asupra metodei de-a propune diferite obiecte, ținute de pedagogi practici-recunoscuți de la școalele din Iași, parte în prelegeri, ținute de învățătorii rurali înșiși, parte în convorbirile exegetice asupra metodologiei.

D-nul A. Darzeu, directorul școalei primare de băieți nr. 1 de la Trei-Ierarhi, au ținut în toate zilele prelegeri și convorbiri asupra metodului de a propune gramatica limbei române ;

D-nul I. Creangă, învățător la școala de băieți nr. II din Păcurari, asupra metodului de a învăța pe copii citirea și scrierea (metodul legografic) ; în fine :

D-nul Zaharia, profesor de aritmetică la gimnaziul Alexandru-cel-Bun, au ținut două prelegeri asupra metodului de-a propune numerațiunea verbală și scrisă și asupra sistemului numerelor în genere.

Din prelegerile învățătorilor rurali am putut vedea însă mari lipsuri atît în privința metodei cît și a cunoștințelor. Cunoștințele lor consistă în genere în vorbe moarte, a căror realitate vie n-o pricep. Sigur că în această privință nu sunt pe atît ei de vină, pre cît sistemul învățămîntului, de sub a(l) cărui regim au ieșit. Am văzut la mulți dintre ei silința de-a fi metodici, la unii am observat o metodă firească, rar privilegiu pe care natura îl dă învățătorilor născuți (d. ex. Gheorghe Adam din cotuna Borșa, com. Vlădeni și Vasile Lohan din com. Podul-Iloaei) ; am vă-

zut la alții o mai mare măsură de cunoștințe pozitive ; dar peste tot nu pot zice că acestea ar fi fost suficiente. Lipsa absolută de mijloace pedagogice, lipsa unei foi învățătorești în România se simte la fiecare pas. Cei mai buni chiar știu ceea ce au învățat în școală, mai mult nu. Cărțile didactice cîte sunt la noi, sunt pentru licee ; ele presupun în mare parte explicări simultane ale profesorilor ; termenii și stilul lor fac nefolositoare lectura acestor cărți pentru învățătorii rurali. Ei n-au ce citi, chiar dac-ar voi. Noțiunile lor din științele naturale, de ex., sunt aproape nule, deși aceste științe tocmai sunt mijlocul cel mai puternic al învățămîntului intuitiv și adevărate isvoare de cunoștințe practice și pozitive. Deși programul școalelor noastre rurale e încărcat cu aceste științe (ba chiar cu dreptul administrativ), totuși, pentru a-i face apți pe învățători la propunerea unor asemenea cunoștințe, nu există pînă astăzi un singur mijloc, nici măcar un organ periodic, — căci notele manuscrise din școale normale, făcut sub dictarea unor profesori, adesea mediocri, nu mi-au părut îndeajuns.

Atrăgîndu-vă atenția asupra acestor lipsuri, vă rog totdeodată, domnule ministru, să binevoiți a hotărî, dacă n-ar fi bine ca aceste conferințe să se țină pe viitor în feriile * crăciunului și ale paștelor. Atuncea petrec în genere în Iași profesorii de la institutele secundare, din mijlocul cărora s-ar găsi mulți, a căror metodă ar pute⟨a⟩ servi de model învățătorilor rurali și a căror prelegeri le-ar putea îmbogăți cunoștințele.

Revizor școlar,
M. Eminescu

7

Rediu comună, pl. Stemnic, jud. Vaslui se compune din următoarele cotune : Rediu, reședința, tocmai la capătul comunei, sat sărac de țigani cu 79 contrib., proprietatea d-nei Șubin, reședință prin influență privată a proprietăresei ; *Brodocul*, sat considerabil și cuprins, de 100 contrib., proprietatea domnului I. Palade, din Iași ; *Pușcașii*, deasupra *Brodocului*, sat țigănesc de 115 contribuabili ; *Bălteni*, cotună mare, proprietatea statului, fost sat răzășesc, cumpărat de Mihai Racoviță V. V. și dăruit mon. Fîntîni, o sută treizeci contribuabili, trei cotune margene. Arendaș : Leantris, grec ; *Mărășenii* 71 contrib., în dreptul Bălteniilor, spre răsărit, sat depărtat care rămîne fără școală.

În Rediu, proprietăreasa să fi promis a face local de primărie și școală, ar trebui să vie la mijlocul drumului între Rediu și Brodoc, deci avantagios și pentru Pușcași.

În Brodoc, preotul Ștefan Dinu, arendașul moșiei, au propus localul proprietarului pentru școală, pe timp de 4 ani. Loc convenabil.

La Bălteni, școala s-a aflat la învățătorul Petrișor, dar e nesuficient. Învățătorul Petrișor Ștefan a absolvit cursul primar la Vaslui, au fost numit învățător în comuna Brodocul, pl. Stemnic, prin decretul ministerial nr. 8866 din 1864, au depus examen înaintea revizorului școlar local. Au funcționat la școala din Bălteni 4 ani. Frecventația 14. Om bețiv, în prezent perceptor.

Trebuiește păzit ministerul de următoarea influență. Primarul din Rediu, un șarlatan, protejat de cumnatu-său Manasiu, de la prefectură, are trei copii pe care ar voi să-i deie la școală, recte ar voi un învățător privat, plătit de stat, pentru copiii lui. De aceea sigur că va stărui pentru înființarea școalei în ne-însemnatul cotun Rediu. S-a prezentat pentru școala din Rediu aspirantul Jijie Ioan, preot în acel sat, care posedă testimoniu eminent din Huși și unul de la Socola. Băiet foarte deștept, cam zeflemist. Ar putea cred să fie învățător în Brodoc.

13 aug. 1875

* din latinul *ferioe (dies ferize)* = zile de repaos ; barbarism la Eminescu, care nu s-a impus în l. română.

8

Nr. 206 *Vaslui, în 15 august 1875*

Domnule ministru,

Onor. Prefectură a județului Vaslui v-au recomandat deja, prin raportul său, pe absolvenții școalei normale Carol I : Georgescu A., în locul preotului G. Mogaș din comuna Negreștii, și Spiridon Ioan, în locul vacant la școala ce se va înființa în comuna Borăsești.

Pe lîngă aceștia doi am onoarea a vă recomanda pe absolventul școalei normale din Iași : Macovei Vasile pentru locul devenit vacant la școala din cotuna Ipatele, comuna Borăștii.

Revizor școlar,
M. Eminescu

9

Nr. 207 *Vaslui, în 15 august 1875*

Domnule ministru,

Tabloul pentru reorganizarea școalelor rurale din județul Vaslui, format de domnul prefect în unire cu domnul deputat Bastaki, este făcut poate formal-corect și conform cu ordinele ce ați dat d-voastră ; însă accesibil de modificări, întemeiate pe privirea reală a lucrurilor și pe trebuințele vădite ale localităților.

Făcînd acuma revizia tuturor comunelor, în care nu sunt școale, vă voi trimite în curînd un tablou minuțios asupra acestora, în care veți găsi toate indicațiile necesare spre a pute⟨a⟩ hotărî, prin proprie inițiativă, înființarea școalelor respective. Pîn-atunci, vă rog să nu reflectați la tabloul ce vi s-au trimis de către onor. prefectură, căci mă tem, ca acesta să nu

⟨sic !⟩ fie departe de-a acoperi trebuințele reale ale populației.

Espunerea pre larg a tuturor erorilor, ce s-au putut strecura prin propunerile formate ale prefecturei, voi face-o deodată cu trimiterea tabloului meu. Una din aceste erori însă o arăt deja în adresa nr. 208, alăturată pe lîngă aceasta.

Revizor școlar,
M. Eminescu

10

Nr. 208 *Vaslui, în 15 august 1875*

Domnule ministru,

În tabloul de reorganizarea școalelor rurale, trimis d-voastră de către prefectura de Vaslui, normalistul de la pedagogicul din Iași, Michiu Ioan, actual învățător în cotuna Dăneștii, comuna Șurăneștii, e prevăzut a se permuta la Țibănești, în locul învățătorului Ștefănescu Gheorghe, care în asemenea cazuri ar rămîne a se permuta sau a se pune în disponibilitate.

Tabloul onor. prefecturii este corect în privința formală și îndeplinește ordinul d-voastră ca normaliștii să se treacă la școalele de gradul I, însă, în cazul de față, rog a observa că învățătorii amintiți sunt departe de a se putea compara întreolaltă.

Actualul învățător din Țibănești, Gheorghe Ștefănescu, nu e ce-i drept normalist, dar a depus bacalaureatul, e student în anul al doilea la facultatea de drept din Iași și au fost numit în funcțiunea ce ocupă în urma unui concurs ; pe cînd dl. Ioan Michiu e un învățător cu calități problematice, deși ieșit din școala normală din Iași.

În genere îmi iau libertatea de-a observa că nu toți normaliștii sunt învățători răi, ci între aceia care au studii suficiente sunt unii foarte buni, iar permutarea unor asemenea la școalele de gradul al II-lea ar fi o calamitate pentru școalele pe care le ocupă în prezent. Asemenea permutări se pot face, cred, numai atunci, cînd prin ele se cîștigă ceva real și numai după o cercetare a cazului concret.

În urmarea celor espuse, vă rog, deci, domnule ministru, ca învățătorii numiți să rămîie pe la locurile lor.

Revizor școlar,
M. Eminescu

11

1875, august 24

Proces-verbal

Astăzi, inspectînd școala din Tansa, am putut constata că satul acesta, cît și cel învecinat, sunt foarte proprii pentru școală, că elevii s-ar putea urca la numărul de 50–60, căci locuitorii în genere, nu se împotrivesc la trimiterea lor. Dacă frecvența este mică, cauza e a se căuta numai în netrebnicia administrației comunale, care privește școala ca un lucru de prisos, închiriază un local nesuficient, în care pot încăpea abia treizeci de copii, lasă și acest local descoperit și în stare proastă, nu cumpără hărțile și ustensiliile necesare școalei și prevede preste tot sume nensemnate în bugetul ei pentru școală, încît tot bugetul școalei e cît a treia parte din leafa d-lui primar.

Voind a cere lămuriri de la d-nul primar în această privință, d-nia lui a găsit de cuviință de-a se depărta din sat, lăsînd pe-un membru al consiliului

comunal și pe-un ajutor de notar în locul său ca să-mi deie lămuririle cuviincioase.

D-nul primar au crezut de cuviință a mă trata ca pe egalul său și a lăsa inferiori fără nici o însemnătate cu care să intru poate în discuție asupra intereselor școalei. Vădita rea-voință a acestui domn mă face să abstrag de la comunicațiile ce mi le-ar fi putut face interesantele personagiuri de la primărie.

Domnul învățător este obligat prin aceasta ca să pretindă de la primărie :

1. Închirierea unui local suficient pentru frecvența posibilă.

2. Acest local să nu se afle într-un vîrf de deal, ci în mijlocul satului, încît să poată vizita școala și copiii din Suhuleț.

3. Să comunice o copie a notiței de față pe care o trec în condica de revizie a primăriei locale.

La caz de a nu se împlini cele indicate sub 1 și 2 va raporta neapărat d-lui prefect, pe care poate d-nul primar nu-l va privi ca pe egalul său în ierarhia administrativă, și revizoratului, care va face pașii necesari la Ministerul Cultelor și la cel de Interne.

Revizorul școlar al județelor Iași și Vaslui
M. Eminescu

„În urma întrevorbirii cu domnul primar se trag cuvenitele atingătoare de ochealul primăriei de vreme ce n-au știut despre prezența mea în această comună. Deci nu se va comunica nimic în copie notele de mai sus, care rămîn dispoziție știută numai de mine și de domnul învățător.

Domnul învățător va stărui numai ca localul de școală să se îndrepteze, respectiv să se închirieze un altul sau să se zidească un local de școală propriu pentru destinația sa".

M. Eminescu

12

Revizoratul Şcolar — *Vaslui, în 28 august 1875*
Circonscripţiunea Iaşi
Nr. 210
Raport provizoriu despre inspecţiile făcute în jud. Vaslui, în interesul formării unui tablou esact pentru reorganizarea şcoalelor.

Domnule Ministru,

În vedere că tabloul pentru reorganizarea şcoalelor rurale din judeţul Vaslui, format de d-nul prefect şi domnul deputat Bastaki, îndeplineşte numai în mod formal intenţiile ordinului d-voastră şi fiindcă această cestiune mi-a părut mai importantă decît asistenţa mea la conferinţele învăţătoreşti, l-am rugat pe d-nul Hrisoscoleu, directorul şcoalei primare din Vaslui, ca să mă înlocuiască de la 10–28 august, iar în vremea aceasta eu însumi am inspectat aproape tot judeţul.

Vă refer deocamdată că am vizitat următoarele cotune :

1. din plasa Crasna

Tanacu Băhnari	comuna Tanacu
Dobîrceni Muntenii de jos Mînjeştii	comuna Mînjeşti

2. din plasa Fundurilor

Todireşti Schinete Dumeştii	comuna Dumeştii
Tansa Suhuleţul	comuna Tansa

Borăştii Drăgeştii Ipatele	comuna Borăştii
Ţibana	comuna Ţibana
Drăguşenii Scheia Franciugii	comuna Drăguşenii
Borăştii (satul) Borăştii (tîrgul)	comuna Borăştii

3. din plasa Mijlocul

Rîşcanii Bereasa Ciofenii Telejna Zapodenii	comuna Teleşna
Scînteia Drăcşanii Bodeşti Drămăcuşenii	comuna Drămăcuşenii (Bodeşti)

4. din plasa Racova

Laza Sauca Bejăneşti Hîrşova	comuna Laza
Poieneştii Floreştii	comuna Poieneştii
Ivăneştii Cosăştii	comuna Ivăneşti
Curseşti	comuna Curseşti
Pungeştii	comuna Pungeştii
Arămoasa	comuna Pungeştii
Gîrcenii Dumbrăvenii	comuna Dumbrăvenii

5. din plasa Stemnic

Brodocul Băltenii Mărășenii Pușcașu Rediu	comuna Rediu
Oneștii Buda Rafaila	comuna Buda-Rafaila
Petreștii Deleștii Băleștii Cosmeștii	comuna Deleștii
Bărzeștii Călugărenii	comuna Bărzeștii

În urma cercetărilor făcute la fața locului, am avut ocazia de a afla toate piedicile, cîte se pun învățămîntului primar, iar esperiențele adunate le voi utiliza într-un tablou definitiv și după putință esact, care va cuprinde tot materialul trebuincios. Cînd voi avea onoarea a-l supune cunoștinței d-voastră, el va putea servi de bază la reorganizarea școalelor rurale din acest județ.

Revizor școlar,
M. Eminescu

13

Inspectoratui Școlar *Iași, 1875, septembrie 5*
Circumscripția Iași
Nr. 212
Cu tabloul pentru reorganizarea școalelor rurale din județul Vaslui și alte zece anexe.

Domnule Ministru,

Prin adresa mea nr. 210 v-am înștiințat despre revizia întreprinsă în interesul reorganizării școale-

lor din județul Vaslui, iar acum vă prezint, ca rezultat al acelei revizii, tabloul alăturat împreună cu 10 anexe (lit. A–K).

Impresia generală care mi-au făcut-o școalele rurale din acest județ a fost rea. Pretutindenea frecvența mică și incuria administrativă mare, pretutindene sărăcia muncitorului agricol, mortalitatea adesea înspăimîntătoare, greutățile publice și angajamentele de muncă născute din aceste greutăți aproape insuportabile. Atît mediul social cît și administrația fac ca școala să fie aproape un lucru de prisos. Nu cutez încă a mă pronunța asupra cauzelor acestei stări de lucruri, însă cred de pe acuma, că ea nu se poate schimba decît prin un alt sistem de dări și prin organizarea mai liberă a muncii.

Schimbările, pe care le-am găsit de cuviință, sunt însemnate în tablou cu roșu, iar anexele la tablou caracterizează mai deaproape împrejurările locale. Supunîndu-le toate acestea cunoștinței d-voastră, rog ca soluționarea acestei cestiuni să mi-o comunice cît de curînd, de vreme ce școalele primare rurale s-au deschis deja.

Revizor școlar,
M. Eminescu

Anexele raportului

Anexa A

Tanacu

În comuna Tanacu au existat pînă ⟨la⟩ 1873 una din cele mai frecventate școli, e drept însă că cel din urmă învățător, preotul din loc, au fost foarte neglijent. În urma desființării școalei, comuna a protestat. În prezent, consiliul comunal, auzind despre reorganizarea școalelor, au pus să repareze localul de școală și au declarat că, pînă la recunoașterea școalei din partea statului, ar fi în stare, ca în curs de patru luni (pînă la 1 ianuarie 1876) să plătească

învățătorului salariu de gr. I, în caz dacă comitetul permanent ar aproba asemenea cheltuială.

Anexa B

Muntenii de Jos—Mînjeștii

Comuna Mânjești are o școală de gradul I, în cotuna Muntenii de Jos ; în aceasta se află cam 60 de contribuabili. Cotuna aceasta a fost bîntuită de vărsatul negru și de anghină, încît au rămas numai 3 copii, care după lege ar putea fi obligați să frecventeze școala. La această școală vin aproape regulat 15 copii din Mînjești (departe 1/2 oră) și numai 8 din loc și din cotune apropiate. În decurs de șapte ani de zile (decînd există școala) au ieșit, știind carte, un singur băiat, care, ca rezultat unic, costă pe stat și comună, după calcule exacte, suma de 7 737 l⟨ei⟩ n⟨oi⟩.

Cotuna Mînjești, reședința comunei, sat răzășesc cu vecinătăți însemnate, e foarte propriu pentru școală de gradul I. Localul închiriat pentru școală ce se va înființa, este suficient deocamdată ; vin⟨e⟩ însă la loc rău, cam prea la capătul cotunei. Mobila lipsește. (Există numai o masă, o tablă, o bancă) :

„Starea economică a populațiunii noastre rurale e sub orice critică și cauzele sunt : dările peste măsură de grele, aruncate atît de comună cît și de stat asupra acestor nefericite populații. Pentru a plăti aceste contribuții, oamenii își vînd munca lor ș-a copiilor pe ani întregi, devenind astfel mult mai rău decît dac-ar fi rămas iobagi. Cu sărăcia crește mortalitatea copiilor, așa încît în această cotună de 70 contribuabili (Mînjești, jud. Vaslui) sunt trei copii, care ar putea fi obligați după lege ca să viziteze școala. Vărsatul negru, contra căruia există mijloc, neaplicat însă în conștiință, și anghina difterică, a cărei contagiune nu este pusă la nici o pază administrativă, au pustiit acest sat... Astfel de ex. vadra de vin coastă 1 l. n., cu toate acestea proprietarul unei vii plătește antreprenorului comunal 35 bani de drept, în fapt 50 bani pentru fiecare vadră.

Astfel, jumătate din producția brută a acestui ram de cultură îl lua comuna, respectiv întreprinzătorul. Și astfel este cu toată producția... Deși nu este de datoria mea, în sens strict, ca să descriu aceste stări de lucruri, totuși a trebuit să mă opresc la ele pentru a dovedi, că cheltuielile pe care le face statul cu școalele rurale sunt departe de a cumpăni foloasele minime aduse de acestea și că, în acest mijloc social, obligativitatea învățămîntului primar e curată iluzie. Avertismentele rămîn hîrtii, amendele o ficțiune, frecventarea școalelor, peste putință. Dacă însă copiii, constrînși de dorobanți, ar veni la școală, ei vin desculți, cu capul gol și astfel îmbrăcați, încît frecventarea regulată a școalei i-ar costa viața De aceea în acest județ școalele sunt mai frecventate numai acolo, unde a mai rămas o urmă de neatîrnare economică, anume în satele răzășești. Și în școala aceasta cei mai mulți elevi sunt din cotuna Mînzești—Răzeși, care, cu cotunele învecinate, formează un lot de 500 contribuabili. Prin urmare cauza relei frecventări nu este aversiunea poporului nostru contra școalei, ci sărăcia. Toți oamenii cu oarecare neatîrnare economică își trimit copiii la școală cît de departe fie".

Anexa C

Dumeștii.

Văzînd din desele reclamații ale învățătorului și ale primăriei din Dumeștii neorînduielile continue de la școala de acolo, am mers la fața locului, spre a constata adevărul. Acuzațiile primăriei împotriva învățătorului se rezumă în două puncte : 1. Că e neglijent. 2. Că, fiind epileptic, locuitorii nu vor să-și trimită copiii la școală.

Între acuzatori sunt doi foști primari (Popovici și Korodeanu), primarul actual (Avram) și vr-o douăzeci de oameni, care au făcut o suplică la primărie împotriva învățătorului. Din dosarele primăriei am extras însă că : în anul 1872 învățătorul au înaintat 5 adrese primăriei, în care cere aplicarea legii și anexează lista de avertismente, 4 adrese de la subprefectură, motivate de acelea ale învățătorului, în fine

2 adrese ale subprefecturii motivate de chiar Ministerul Instrucțiunii, asemenea în privirea relei frecvențe și a neaplicării legii. În anul 1873 : 8 adrese ale învățătorului, cu avertismente ; 3 adrese de la subprefectură pentru frecvență ; 1 adresă a revizoratului în această chestiune. În 1874 : 15 adrese ale învățătorului, cu avertismente ; 6 ale subprefecturei în aceeași cestiune ; 1 a prefecturei în aceeași cestiune.

Dupre cum se vede, toate ordinile ministeriale, ale prefecturei, ale subprefecturei și reclamațiile dese ale învățătorului au fost puse de către primari *ad acta*, cu obicinuita rezoluție „se va urma întocmai" și neurmîndu-se de fel. Ce s-atinge de neglijență, domnii primari, afară de cel actual, au vizat întotdeauna cu iscălitura lor și cu sigiliul primăriei condica și statele de prezență ale învățătorului. La acuzarea adusă i-am pus în următoarea dilemă : sau au spus neadevărul în trecut, cînd au constatat silința învățătorului prin acte publice ; sau spun neadevărul în prezent, cînd neagă acele acte publice, iscălite de ei. Ce s-atinge de boală, e drept că învățătorul are atacuri de epilepsie, însă foarte rar. Ce s-atinge de suplica adresată primăriei de către mai mulți locuitori, am constat în ea o iscălitură falsă, pusă fără știrea omului respectiv, deci mi-a părut a fi o lucrare tendențioasă. Interesul afișat pentru școală mi-a părut masca unui interes privat. Și iată de ce : fostul primar Popovici se zice c-au fost delapidat niște bani publici, și pentru a-i restitui, căci era să i se intenteze proces criminal, au împrumutat de la învățător 250 galbeni. Fiindcă acum nu voiește să-i plătească, vrea să-l scoată și din comună, cu aparatul a toată influența de care dispune. Văzînd însă că mediul în care vegetează școala din Dumești nu mai permite funcționarea învățătorului Săvescu în acea comună, propun permutarea acestuia în comuna Laza și înlocuirea sa în Dumești prin Ioan Lateș, actual învățător în comuna Tomești, județul Iași. Școala de fete fiind de prisos la Dumești, ar fi de dorit

ca sumele prevăzute în bugetul comunei și a statului să se întrebuințeze de acum înainte pentru înființarea unei școli în cotunul Todirești, tot din această comună.

Anexa D
Drăgușeni—Șcheia

Școala din Șcheia stă închisă fără autorizația nimănui și fără ca învățătorul de acolo, Nebunelea Dimitrie, să fi fost destituit de către cineva. Cauza e că revizorul Gorgos referase ministerului că frecvența e mică, învățătorul neglijent și că, cu toate acestea, primăria locală nu refuză a-i viza statele de prezență ; încît primea și din casa statului și din acea a comunei retribuirea sa făr-o compensație echivalentă din parte-i. Cazul cu Dumeștii însă ne-învață că primăriile sunt adesea mai mult de vină decît învățătorii, și că, aceștia din urmă, atîrnînd în atîtea privințe de primari și, negăsind nicăieri un apărător a cărui putere să fie de ajuns impotriva micilor tirani ai comunelor, intră adesea de nevoie în complicitate cu aceștia, ca să nu fie siliți a ieși din sat. Ministerul Instrucțiunii Publice au fost rînduit o cercetare în această privință și pedepsirea celor culpabili. Ordinul relativ la aceasta se află la prefectura județului Vaslui. Prefectul, din partea-i, a comunicat acest ordin mai departe, care s-a înfundat însă în comună, de unde n-a mai venit nici un răspuns, căci soarta mai tuturor hîrtiilor care nu ating percepția, muncile agricole sau pretențiile în natură, este de a fi puse *ad acta*, cu obicinuita rezoluție, „se va urma întocmai".

Totodată primăria *sua sponte* au și hotărît de-a permuta școala din Șcheia la Drăgușeni și a pune învățător pe un individ, anume Haud, care nu posedă nici măcar patru clase primare. Cît despre învățătorul Nebunelea Dimitrie, acesta a absolvit cursul normal din Iași cu media generală 8,64, iar testimoniul său e din 10 iunie 1870 și poartă numărul 51.

Anexa E
Telejna–Zapodeni

Localul de școală din Zapodenii e nesuficient. Cel construit de comună stă neisprăvit, pentru că Comitetul permanent al județului Vaslui au șters din bugetul comunei cei 300 l⟨ei⟩ n⟨oi⟩, meniți pentru săvîrșirea localului de școală. Această clădire, gata fiind, ar fi pe deplin suficientă pentru școală.

Atrag totodată atenția onor. minister. asupra persoanei propusă a ocupa postul vacant din Butucărie. Aspirantul Petre Smoc au servit ca învățător în comuna Telejna, și după cum am aflat de aici, a fost un om foarte liniștit și conștiincios în îndeplinirea datoriilor sale. Fapta ce-au comis-o și pentru care i s-au fost intentat proces au fost recunoscută de juriu ca un act de legitimă apărare, prin urmare nu i se poate imputa în această privință. N-aș dori ca un om, astfel onest și silitor, să fie jertfa unei întîmplări, de care nu poate fi făcut răspunzător.

Anexa F
Laza–Hîrșova

În cotuna Laza se află un ratuș de cărămidă cu patru odăi încăpătoare, proprietatea statului, care, neîngrijit și neîntrebuințat de nimeni, se va ruina din ce în ce. Dacă statul ar conveni să dăruiască acest han comunei, aceasta i-ar face reparațiile necesare și-ar preface-o în loc de școală. Arendașul din prezent se învoiește a ceda o posesie netrebuincioasă. Iar localul provizoriu de vălătuci, pe care l-au clădit comuna pentru școală, s-ar putea vinde și cu banii să se construiască un local în cotuna Hîrșova, aceeași comună.

Anexa G
Poienești–Florești

1. Tot ca la Laza se află și în această cotună un han, proprietate a statului, în stare de ruină totală.

Totuși, dacă s-ar dărui comunei, ea ar primi să-l repareze din an în an, mai întîi două odăi pentru școală și în urmă celelalte două pentru comună. În faptă, aceste proprietăți nu aduc nici statului folos, nici arendașilor, pe cînd în mîna comunelor ar servi la ceva. S-ar putea pune în actul de donațiune cluasula ca ele să fie neînstrăinabile.

2. Cotuna Floreștii va trece de la 1 ianuarie la județul Tutova din cauză că dealul ce-o desparte de Poienești este nepracticabil la vreme rea mai ales, încît e lipsită de orice comunicație cu județul Vaslui. Atrag totodată atenția onor. minister, asupra frumoasei biserici și mănăstiri clădite de egumenul Nil și rămase neisprăvite. Materialul (fierăria și pietrăria cioplită gata) stă împrejurul bisericii, încît ar trebui numai așezat la locul lui pentru ca lucru să fie gata. Altfel, un lucru care costă zeci de mii de galbeni, se va ruina cu desăvîrșire. Totodată amintesc că, pentru vînzarea fierăriei, s-au escris, nu știu din ce cauză, licitație, dar, pentru că drumurile nu sînt practicabile, nu se prezentează compărători ; școala din Florești se ține în una din odăile mănăstirii.

Anexa H
Rediul–Brodocul–Băltenii

Comuna Rediu e compusă într-un mod ciudat. Reședința comunei, cotuna Rediu, e mică, compusă numai din țigani foarte săraci și nu în centrul, ci la un capăt al comunei, aproape de Vaslui. Iar însemnatele cotune : Brodocul și Băltenii (cea mai însemnată și proprietatea statului) vin, cea dintîi 1/2, cea de-a doua 3/4 de oră cu trăsura departe de Rediu. În faptă, această reședință pare a fi fost aleasă în urma unor stăruințe private.

La Brodoc, preutul Ștefan Dinu, arendașul moșiei, au promis gratis, pentru durata contractului său, casele proprietății ca local de școală și locuință învățătorului.

În Bălteni, unde trebuie neapărat a se înființa o școală (căci a fost pînă la 1873) nu este local suficient. Statul, proprietar al Băltenilor, ar putea să zidească local pe proprietatea sa.

Anexa I
(Orăști) (Buda) (Rafaila)

În Rafaila, departe de 2 1/2 ore cu trăsura de Orăști (reședința comunei Buda–Rafaila), se află un frumos local de școală zidit după modelul trimis de minister. Școala s-a desființat la a. 1873, deși localitatea e destul de însemnată și învățătorul destul de bun. Acesta au servit aproape 17 ani.

Anexa K
Deleștii

Comuna Deleștii ține din Bălteni pîn-în Orăști, va să zică aproape toată valea Stemnicului. Cred dar, că o singură școală n-ar ajunge pentru această comună. Cea din Cosmești trebuie menținută și înființată din nou una în Bălești, sat răzășesc de oameni cuprinși, unde primarul au promis a ridica frecvența la 80–100 copii. Localul provizoriu din Bălești e aproape gata.

14

1875, septembrie în 18

Inspectînd școala din Sărărie nr. II, instrucțiunea nu mi-a părut suficientă. Copiii din clasa a II-a, ieșiți de sub d-nul Palade, nu știu a citi curent, pe cînd misiunea clasei întîi e citirea mecanică curentă. Copiii din clasa a 3-a știu unele definiții gramaticale, în faptă însă nu pot sorta cuvintele după împărțirea gramaticală. Se recomandă d-lui director ca exercițiile practice asupra materiilor predate să prevaleze

cu mult învățarea pe de rost a teoriilor generale. Frecvența e relativ mică.

Revizor școlar,
M. Eminescu

15

Nr. 228
Se roagă a se trece ca învățător în tabloul de organizare normalistul Nicolae Habar.

Domnule Ministru,

Rog ca în tabloul județului Vaslui, ce au fost trimis cu adresa subsemnatului nr. 212, să se treacă ca învățător la comuna Bărzăștii normalistul Nicolae Habar, care au absolvit cu cel mai bun succes școala normală din Iași.

Revizor școlar,
M. Eminescu

16

Nr. 250 *Iași, în 27 sept. 1875*

Domnule ministru,

Conformîndu-mă telegramei d-voastre nr. 7992, am onoarea a observa următoarele cu privința tabloului de reorganizare a școalelor rurale din județul Iași, primit cu ordinul nr. 7768.

1) Școala de gradul II din cotuna Tabăra, comuna Bivolarii (cu învățătorul Sava Mîndru) nu-i trecută în tablou. Nu cred însă că e de privit ca desființată.

2) În cotuna Oneștii, comuna Șipotele (nr. 14 în tabloul ministerului) e prevăzută ca existînd o școală de gradul II, cu un învățător numit N. Marian, des-

pre care subsemnatul nu știe nimic, căci nu i s-au trimis nici cataloagele examenului general a. șc. 1874/75, nici state de prezență din acea cătună.

3) Nu-i prevăzută în tablou școala din cotuna Scobinții, comuna Bădenii, cu învățătoriul Dimitrie Negrescu. Subsemnatul au fost propus ridicarea școlii de gradul I-iu. E a se privi ca desființată.

4) În cotuna Mogoșăști-—Frumoasei și-a Galatei, comuna Budești (nr. 38 din tabloul ministerului) s-au făcut, cu începere de la 1 septemvrie a. c., următoarea schimbare : D. Nicolae Arbore, fiind numai suplinitor și nefiind nicicum mulțămit cu poziția sa precarie, au fost înlocuit prin Popovici Alexandru, care-au absolvit cu succes bun școala normală din București.

5) În comuna Dumeștii (jud. Iași nr. 41 din tabloul ministerului) e prevăzut ca învățător un A. Bucur, despre care subsemnatul nu știe nimic. Școala de gradul II a acestei comune se află în cotuna Păușăștii, iar învătoriul se numește Theodor Dimitriu.

6) Rog totodată a mi se lămuri pe care motiv anume s-au făcut permutarea, unul în locul altuia, a învățătorilor din comunele Hermeziu și Voinești (nr-ii 17 și 45 din tabloul ministerului)

Toate celelalte dispoziții, cuprinse în tabloul reorganizării școalelor din județ, se urmează întocmai.

Revizor școlar,
M. Eminescu

17

Nr. 251 *Iași, în 27 sept. 1875*

Domnule ministru,

Conformîndu-mă cu telegrama d-voastră nr. 7992 am onoarea a observa următoarele în privința tabloului de reorganizare a școalelor rurale din județul Vaslui, trimis mie cu ordinul nr. 7838.

1) Subsemnatul au fost propus ridicarea școalelor din comunele Poiana—Cornului (Pocreaca) și Ciorteștii la gradul I-iu, pentrucă, împreună cu cea din Dobrovăț, sunt în toate privințile cele mai bune școli rurale din județul Vaslui (nr-i 28, 3 din tabloul min.).

2) Tot ridicarea la gradul I s-au fost propus și la școala din Muntenii-de-Sus. Aici, pentrucă salariul de la comună e insuficient (nr-ul 4 din tabloul ministerului).

3) Numele învățătoriului, propus pentru comuna Tanacu nu e Gg. Alexandrescu, ci Alex. Ghiorghiu.

4) Am propus desființarea școalei de fete din Dumești, pentru ca mijloacele, prevăzute în bugetul statului și al comunei, să fie întrebuințat la fondarea unei școale în cotuna Todirești, aceeași comună. Școala de fete în sat ni s-a părut de prisos. (nr-ul 14 din tabl. minist.).

5) În cotuna Telejna (Butucărie), aceeași comună, am propus ca învățător la școala de acolo pe normalistul Petru Smoc. Alex. Ciureanu e învățător în Zapodeni. Un C. Ciureanu, cum e prevăzut sub nr-ul 24 din tabloul ministerului, ca funcționînd în Telejna, nu-mi este cunoscut. (A se vedea în această privință tabloul județului Vaslui, trimis cu adresa mea nr. 212, Anexa E).

6) La școala de gradul I din comuna Bîrzeștii rog a se recunoaște ca învățător normalistul Nicolae Habar, recomandat d-voastră cu adresa mea nr. 228.

7) Rog a lua asemenea în considerare propunerile făcute în anexele F. și G. ale aceluiaș tablou, trimis de mine, privitoare la ratoșele, ce se află în comunele Laza, Poienești, proprietăți ale statului.

Toate celelalte dispoziții, cuprinse în tabloul reorganizării școalelor din județul Vaslui, se urmează întocmai.

Revizor școlar,
M. Eminescu

18

252 *Iași, în 28 septemvrie, 1875*

Domnule ministru,

Conformîndu-mă ordinului d-voastră nr. 7897 prin care cereți lista școalelor rurale întreținute numai de comune sau din fondurile private, am onoarea a răspunde că-n județul Vaslui nu se află de fel asemenea școli. Cunosc numai că defunctul dr. Cuza au testat un fond pentru școala din comuna Codăiești, despre administrarea căruia însă prefectura de Vaslui nu mi-au dat nici pînă în prezent cerutele informații.

Revizor școlar,
M. Eminescu

19

Nr. 252 *Iași, în 28 septemvrie, 1875*

Domnule ministru,

Conformîndu-mă cu ordinul d-voastră nr. 7897 am onoare a vă comunica lista tuturor școalelor primare rurale din județul Iași care sunt întreținute numai de comunele respective :

Nr.	Cotuna	Comuna	Plasa	Învățătorul	Studiile sale
1.	Hulboca	Cristeștii	Branișteа	Zaharescu Gg.	Normalist
2.	Oprișanii	idem	idem	Andreiescu Leb.	Normalist [1]
3.	Prisacanii	Prisacanii		Bancescu Nic.	Normalist [2]
4.	Bîrnova	Socola	Codru	Mirente Gh.	Preot
5.	Buciumii ș. de fete	idem	idem	Bardasari El.	Ș. normală de fete
6.	Comarna	Tomeștii	idem	Zavlovchi Alex.	Normalist
7.	Goruni-Osoiul	idem	idem	Missirliu Dim.	Preot
8.	Rediul-Mitropoliei	Gîrnicenii	Turia	Mihăilescu P.	Seminarist
9.	Zahorna	idem	idem	vacantă	–
10.	Movilenii	Miseștii	Copou	Tîrdea Ioan	Seminarist
11.	Polienii	Belcești	Bahlui	Bernardin Gh.	Preot
12.	Buhalnița	Cepleniţa	idem	Mihăilescu Gh.	Normalist
13.	Cucutenii	Cotnariu	idem	vacantă	–
14.	Voroveștii	Miroslava	Stavnic	Grigoriu Const.	Seminarist
15.	Lunganii	Voinești	Cîrligătura	Popovici Th.	Normalist
16.	Dumeștii	Dumeștii	Cîrligătura	Dumitru Th.	Normalist

1) Recunoscut cu adresa Ministerului nr. 3572 din a. 875.
2) Permutat la Mironeasa R. R. nr. 199.
3) Recunoscut prin adresa Ministerului nr. 3278, din a. 875.

Revizor școlar,
M. Eminescu

20

Nr. 256 *octomvrie, 1875*

TELEGRAMĂ

D-lui ministru al Instrucțiunei,
București

Răspund la telegrama dv. 405 că ieri, în zece octomvrie, d-na Cristofor a sosit la postul ei în Tîrgu Frumos. Capacitatea d-nei Nicolau, fosta directoare,

este la nivelul comun al învățătoarelor noastre primare, nici mai rea nici mai bună ; la conduita sa n-am nimic de observat în rău.

Revizor școlar,
M. Eminescu

21

Nr. 265 *Iași, în 14 octomvrie, 1875*

Domnule ministru,

Subsemnatul, revenind asupra adresei sale nr. 214, înmînuite domniei voastre în persoană, vă roagă din nou să binevoiți a dispune să se cedeze acestui revizorat cele două odăi din casele școalelor de la Trei Ierarhi, care în prezent sunt cuprinse de către mai mulți studenți de la Facultatea de drept.

Revizor școlar,
M. Eminescu

22

Domnule director,

Vă rog a-mi raporta cît de curînd și în detaliu despre starea în care se află d-nul institutor Corvin, fiindcă ministerul, prin telegrama sa nr. 8793, mi-au cerut informații în privirea d-sale.

Subsemnatul, cunoscînd deja starea numitului, are nevoie numai de o caracterizare mai de aproape a cazului, deci raportul d-voastră nu trebuie numaidecît să fie îmbrăcat într-o formă oficială.

Revizor școlar,
M. Eminescu

23

Nr. 273 *Iași, în 31 octomvrie, 1875*

Raport asupra d-lui N. Corvin, învățător de cl. a III-a, Vaslui.

Domnule ministru,

Institutorul clasei a III-a de la școala primară de băieți din Vaslui, d. N. Corvin, încă din 25 octomvrie anul espirat, obținuse de congediu, pentru a-și căuta de sănătatea sa cu totul zdruncinată. Însă căutarea sa n-au avut nici un rezultat. Atunci directorul acelei școli au cerut să i se acorde d-lui Corvin un congediu nelimitat, pe care d-voastră l-ați încuviințat prin ordinul nr. 1869, din 22 septemvrie. Domnul director însă, știind că numitul învățător nu va fi mulțumit cu un congediu, pe care nu-l ceruse, au observat următoarele linie de conduită : au asistat timp de o săptămînă la prelegeri, au văzut că d. Corvin dă explicațiuni false, că elevii, văzînd starea sa, au ajuns fără disciplină, iară d-nia lui, spre a restabili disciplina, aleargă la niște pedepse nepermise de regulele școlare, și acele aplicate într-un mod foarte aspru. C-un cuvînt d-nul director a constatat din nou că starea mintală a d-lui Corvin îl face incapabil de a conduce mai departe clasa. Atunci directorul a pus în lucrare ordinul d-voastră nr. 7869, i-au anunțat congediul și, cu începere de la 1 octomvrie, au întrunit clasele a III-a și a IV-a sub conducerea sa.

După toate acestea, domnule ministru, cred că punerea în neactivitate și pensionarea d-lui Corvin sunt de neapărată trebuință. Cu toate acestea, vă rog a lua în considerație că numitul a fost un învățător bun și că starea în care se află astăzi cere ca punerea sa în neactivitate să se întîmple în condițiile cele mai bune posibile pentru dînsul.

Cu suplinirea acestei catedre, pînă la noi dispoziții, aș propune să se însărcineze d-nul Constantin Tincu, care la concursul ținut în 3 iulie, au ieșit cu media generală 7,18. (A se vedea *acta* concursului trimisă cu raportul meu nr. 168).

Revizor școlar,
M. Eminescu

24

Inspectînd școala din cotuna Gropnița, comuna Miseștii, am aflat 12 elevi prezenți. Răspunsurile copiilor au fost satisfăcătoare. Citirea e curgătoare și logică, adică se cunoaște că copiii pricep bine ceea ce citesc. Problemele aritmetice au fost rezolvate cu multă claritate. Cunoștințele istorice ale copiilor sunt esacte și pe deplin pricepute de către dînșii. Numărul elevilor însă e prea mic. De dorit este ca, cu începerea semestrului al doilea, să se introducă cărți de lectură în toată regula și anume :

În cl. I rămîne ca pîn-acum *Metoda nouă* de Creangă
„ a II-a *Cartea de citire* editată de Socec, vol. I
„ a III-a *Cartea de citire* editată de Socec, vol. II
„ a IV-a *Cartea de citire* editată de Socec, vol. III

25

Ierbicenii, 19 noiemvrie, 875

Astăzi, inspectînd școala din satul Ierbiceni, am aflat 23 elevi prezenți. Răspunsurile lor au satisfăcut pe deplin. Lectura în clasele superioare merge bine, metodul insonărei e foarte bine aplicat în clasa I. Cunoștințele gramaticale par preste tot sigure. Se vor introduce în semestrul viitor următoarele cărți :

Clasa I. *Metoda nouă* de Creangă
„ a II-a *Cartea de cetire* editată de Socec, vol. I
„ a III-a *Cartea de cetire* editată de Socec, vol II
„ a IV-a *Cartea de cetire* editată de Socec, vol. III

26

Totoeștii, 19 noiemvrie, 875

Inspectînd astăzi școala din satul Totoeștii, am aflat 15 elevi prezenți din 40 înscriși. Răspunsurile mi s-au părut mecanice, încît ar fi de dorit ca învățămîntul să aibe mai multă viață. Cu deosebire însă, trebuie ca copiii să nu învețe nimic pe de rost, ce n-au priceput pe deplin. Deprinderei gramaticale îndelungate trebuie să precedeze orice definiție scrisă. Cînd cetesc copiii ceva, trebuie să se facă luători de seamă la înțelesul celor ce au cetit și să povestească cu cuvintele lor proprii cuprinsul bucăților de lectură. Afară de aceasta se recomandă exerciții de stil, adică mici compuneri asupra unor obiecte cunoscute copiilor. Cu începerea semestrului viitor, se vor introduce în clasă următoarele cărți de lectură :

Cl. I., ca pîn-acum.

27

Șipotele, 29 noiemvrie, 875

Inspectînd astăzi școala din comuna Șipotele, am constatat că primarul își dă toate silințele ca să facă cu neputință funcționarea școalei acesteia. Din lipsa de lemne, școala stă pustie. Localul clădit în ⟨1⟩870, anume pentru școală, și avînd două camere și o tindă, au fost împărțit, rămînînd tinda și o cameră pentru locuința notarului, iar ușa clasului s-au făcut spre peretele din nord, neavînd nici o tindă, așa încît in-

trarea e de afară de-a dreptul în clas. În acest clas se păstrează curechiul notarului. Dacă în decurs de 48 ore nu se va restabili învățătorul în locuința sa firească și nu se va aproviziona școala cu lemne în destul, ca să poată funcționa în toată regula, domnul învățător va raporta revizoratului școlar, ca acesta să ia măsurile necesare pentru a se avertiza primarul. D-nul învățător e îndatorat a comunica o copie de pe această notă de inspecție d-lui primar și a priveghia urmarea întocmai a dispozițiilor cuprinse în ea. Neurmăridnu-se, va raporta despre aceasta.

28

Inspectînd astăzi școala din cotuna Andrieșenii, am găsit-o închisă, din cauza lipsei de lemne. După ce s-au făcut focul, am inspectat-o din nou la trei ore fără un sfert, cînd m-am întors din Șipote. Am aflat prezenți un copil în clasa a IV-a, 2 într-a III-a, 4 într-a-ntîia. Răspunsurile lor au fost peste tot slabe. Băieții din clasa a III-a au cetit binișor.

D-nul învățător este însărcinat de a comunica următoarele primăriei locale :

1. Școala să fie aprovizionată cu lemne, care se vor preda învățătorului în natură.

2. Părinții copiilor să fie obligați a le cumpăra cărți în regulă.

3. Avertismentele să se execute cu strictețe, pentru ca obligativitatea învățămîntului să nu fie o iluzie.

D-nul învățător însă să-și deie silință și mai cu samă să caute, ca copiii să nu învețe nimic în mod mort și mecanic, ci totdeauna să poată povesti cu cuvinte proprii ceea ce au cetit. În aritmetică să se întrebuințeze metodul demonstrator, încît operația aritmetică să nu li se pară niciodată o minune, ci un lucru care se esplică prin sine însuși. Cărțile de introdus sunt : ⟨Necompletat de Eminescu⟩.

29

Inspectînd școala din cotuna Stînca, am aflat 16 elevi prezenți din 27 înscriși. Numărul celor înscriși e mic pentru că primăria n-au format o listă în regulă de copii îndatoriți de a frecventa școala. D-nul învățător va stărui la primărie pentru formarea unei liste esacte, va trece copiii în matriculă ca înscriși, iar părinții copiilor acelora, care n-or veni regulat, să se amendeze conform legii.

Instrucția am găsit-o slabă. Citirea chiar merge rău în toate clasele. De aceea d-nul învățător nu va mai înainta în clasa a II-a pe nici un elev, care nu va ști a citi perfect, căci aceasta este menirea clasei întăi. Afară de aceea se va face multă lectură și în clasele celelalte. De aceea se vor introduce în semestrul al doilea următoarele cărți :
în clasa I ca pîn-acum — *Metoda nouă* de Creangă
„ „ a II-a

În fine trebuie să recunosc că bunăvoința d-lui Ionescu s-au încercat să populeze școala mai mult de cum era înainte. Dacă instrucția va ține pas cu popularea, atuncea va merge bine.

30

Inspectînd astăzi școala din Tabăra am găsit prezenți :

În cl.	I	12	elevi din	29	înscriși
a	II.a	7	„ „	9	„
	III	2	„ „	4	„
		21		42	

După spusa d-lui învățător, frecventația e peste tot foarte neregulată. De aceea amenzile vor trebui aplicate cu asprime, spre a se introduce odată o frecventație regulată. Citirea merge slab în toate

clasele ; de aceea d-nul învățător trebuie să aibă în vedere mai cu samă citirea și scrierea ; toate celelalte obiecte ale programului sunt nule și fără nici o valoare, dacă aceste două principale vor fi neglijate. Nu pot zice că am ieșit mulțămit din această școală, deși zelul d-lui învățător poate fi mare. Trebuie să-și schimbe metoda : în cl. I insonarea și citirea frazelor insonate. În clasele celelalte citire și scriere — toate însă cu înțeles. Cuprinsul bucăților citite copiii îl vor povesti cu cuvinte proprii, în scris vor face mici compuneri asupra unor obiecte cunoscute lor (aceasta în cl. a III-a) ; în a doua vor scrie după dictando. Toate însă cu înțeles, nimic mort, nimic mecanicește.

Cărți de introdus sunt :

cl. I ca pîn-acum. *Metoda nouă* de Creangă
II-a *Cartea de cetire* editată de Socec, vol. I
III *Cartea de cetire* editată de Socec, vol. II
IV *Cartea de cetire* editată de Socec, vol. III

31

Nr. 299, din 1875

Către prefectul de Iași

Inspectînd în 29 noiemvrie a.c. școalele din comuna Șipotele, pl. Bahlui, le-am aflat pe amîndouă închise. Învățătorul din comuna Andrieșenii au pretextat că lipsa de lemne îl silește să ție școala închisă, iar cel din Șipote nici n-au fost vizibil pentru mine, de vreme ce lipsea din sat sub pretext de boală. Din isvoare private însă am aflat că școalele în această comună stau închise de aproape 6 luni, că primarul din localitate e într-un fel, de unită complicitate cu învățătorii, că învățătorul din Șipote servește de ajutor de perceptor și nu are domiciliul fix, ci locuiește mai mult la d-l primar. Localul de școală

din Șipote l-am găsit prefăcut în locuință a notarului, ușa din tindă, care dă în clas, am găsit-o zidită, și deschisă, în păretele din nord o altă ușă, încît de afară copii intră de-a dreptul în școală. Școala nu funcționează de fel. În clas d-nul notar își păstrează peste iarnă curechiul și nutrețul pentru vite. Toate acestea sub ochii d-lui primar.

Spre a constata purtarea învățătorilor, am rînduit o comisiune compusă din trei învățători din palsa Turia, iar calificarea purtării neauzite a d-lui primar, pentru care școalele păreau că nici esistă, o las la apreciația dv.

Ca un curiozum vă comunic bugetul școalelor din această comună, pe anul viitor, în alăturare cu alte sume :

1. Salariul a doi învățători	800	(adică cîte 400 l.n. — Vătășelul din aceiași comună are 350 l.n)
2. Idem a doi servitorii	148	(Se găsește oare servitor cu 74 fr. pe an cu mîncarea lui ?)
3. Reparația localului	100	
4. Chiria școalei din Andrieșeni	240	(20 galb. pe an chiria pentru o casă țărănească) !)
5. Încălzirea a două școli	150	
6. Cheltuieli de întreținere pentru amîndouă școalele	20	(adică 80 bani pe lună pentru fiecare)
7. Mobilier	50	
	1508	

Reversul monedei este : Salariul primarului 1800
Diurna primarului 600
Total 2400

Va să zică întreținerea a două școli în comună e mai puțin importantă decît esistența unui domn primar. Vă fac atent totodată la cifra trecută sub 4. E știut că chiria unei case țărănești e pe an de la 3–6 galb., aicea văd însemnat 20 și mai bine de galbeni ; cu toate acestea localul e destul de mizerabil. Din aceste toate însă se vede că tăcerea d-lui primar e destul de semnificativă și se esplică complicitatea sa cu învățătorii.

Rog deci să mijlociți pe lîngă onor. Comitet permanet ca, cu ocasia verificării bugetelor comunale, să prevadă sume suficiente pentru amîndouă școlile, pentru ca, ori-cînd ar veni alți învățători în locul acestora, să găsească toate cele trebuincioase pentru funcționarea școalei.

32

Șipotele, 875, decemvrie 1

Primit în 13 decemvrie, ⟨1⟩875

Învățătorul avînd a fi tras la răspundere pentru o cestiune gravă, demisiunea sa nu se poate recomanda Onor. Minister.

M. Eminescu

Domnule revizor,

Suferind de mai mult timp de o boală ce mă pune în poziție de a nu pute ține postul de învățător în comuna Șipotele, vă rog să-mi acordați dimisiunea din acest post.

Primiți vă rog osebita mea considerațiune.

Al. I. Lefterescu

33

1875, decemvrie 1

Inspectînd astăzi școala din Tîrgu Bivolari, am aflat prezenți :

în clasa I-ea 35 elevi din 37 înscriși
„ II-a 16 „ „ 17 „
„ III-a 8 „ „ 10 „
„ IV-a 7 „ „ 9 „

Răspunsurile copiilor au fost satisfăcătoare. Școala este în cea mai bună regulă, frecventația, după cum se vede, este exemplară. Exprim d-lui învățător mulțămirile mele pentru silințele ce și le dă.

Cu începutul semestrului al 2-lea se vor introduce, drept orice manuale, următoarele cărți :

în cl. I-ea pîn-acum *Metoda nouă*, de Creangă
II- *Cartea de citire* editată de Socec, vol. I
III- *Cartea de citire* editată de Socec, vol. II
IV- *Cartea de citire* editată de Socec, vol. III

Pentru predarea gramaticei limbei românești d-nul învățător se va servi de manualele lui *Manliu* (2 volume).

Revizor școlar,
M. Eminescu

34

1875, decemvrie 2

Inspectînd astăzi școala din satul Rediul Mitropoliei, am aflat 9 elevi prezenți din 52 înscriși. Frecventația mică e de atribuit primăriei, care nu amendează pe cei avertizați. Răspunsurile copiilor prezenți au fost preste tot satisfăcătoare. Însă trebuie făcută mai multă lectură, tema în scris (compoziții și dictando) și exerciții gramaticale (deosebită atenție la pronumele scurtate). Cu anul școlar viitor se va introduce în clasa I insonarea.

Cîrțile de introdus sunt . . . . . .

35

1875, decemvrie 4

Inspectînd astăzi școala din satul Ecușenii, am găsit numai 6 elevi prezenți din 30 îndatorați de-a vizita școala. Cei avertizați nu se amendează, din cauza asta frecventația e atît de mică. Răspunsurile copiilor sunt slabe și nesigure. Lectura merge rău — în clasa I se silabisează. D-nul învățător va pune pe copiii din cl. I să insoneze, cu ceilalți va face mult mai multă lectură decît pîn-acum. Va stărui la primărie pentru amendarea părinților avertizați.

Cărțile de introdus cu începutul semestrului al doilea sunt :

pentru cl. I ca pîn-acum *Metoda nouă* de Creangă
a II-a *Cartea de citire* editată de Socec, vol I
III. *Cartea de citire* editată de Socec, vol. II
IV. *Cartea de citire* editată de Socec, vol. III

Revizor școlar,
M. Eminescu

36

Nr. 306 *Iași, în 11 decemvrie, 1875*

Raport asupra inspecțiilor făcute în noiemvrie și decemvrie

Domnule Ministru,

În lunile noiemvrie și decemvrie a.c. am inspectat următoarele școale rurale din județul Iași :

Școala de băieți din Podul-Iloaei
Școala de fete din Podul-Iloaei
Școala din satul Erbicenii
„ „ „ Totoiești
„ „ „ Andrieșenii — plasa Bahlui

Școala din satul Movilenii
„ „ „ Gropnița
Școala din tîrgu Bivolari
„ „ satul Tabăra
„ „ tîrgul Damachi
„ „ satul Hermeziu
„ „ „ Cîrnicenii — plasa Turia
„ „ „ Rediu-Mitropoliei
„ „ „ Perienii
„ „ „ Borșa
„ „ „ Epurenii
Școala din tîrgul Sculeni
„ „ satul Stînca (Cîrpiții)
„ „ „ Ecușenii — plasa Branișteа
„ „ „ Golăeștii

Mai pretutindene am constatat, cu părere de rău, că administrația comunală e neîngrijitoare față cu școalele, că reparațiile locurilor sau nu le fac la vreme, sau de fel, că lefile învățătorilor (de la comună) se plătesc la tri lunie, că lemnele prevăzute pentru școale se dau prea tîrziu, că amendele celor avertizați nu se esecută, că frecventația din cauza aceasta e mică. O lăudabilă escepție de la acest mod de administrare fac comunele Podul-Iloaie (pl. Bahlui) și Bivolarii (pl. Turia). Mai ales primarul de Bivolari, care, cu toate mijloacele bugetare foarte restrînse, au cumpărat un local de școală foarte bun și întreține cu îndestulare cele două școli ale comunei, merită o deosebită mențiune.

În inspecția mea am găsit cele două școli ale comunei Șipotele (Șipotele și Andrieșenii) închise și, după cum am auzit, de mai mult de șase luni. Pe de o parte am înștiințat prefectura, care va ști să pedeapsească pe primarul local, care n-au raportat nimănui despre aceasta și au plătit învățătorilor salarele din partea comunei și a statului ; pe de altă parte însă am rînduit o comisie de învățători care să constate de

aproape purtarea institutorilor din Șipote și Andrieșeni. La rîndul lor vă voi espune mai de aproape împrejurările și propunerea mea relativă la ele.

Pe învățătorul din cotuna Movilenii (comuna Miseşti, pl. Copou) nu l-am găsit în școală, deși copiii erau adunați în număr suficient. Învățătorul, păltit de comună numai, e preot într-un sat destul de depărtat de Movileni.

Primăria Comunei Cîrnicenii (pl. Turia) au deschis fără autorizare o școală în satul Perienii și au numit învățător pe un preot bătrîn, necalificat, care se lasă suplinit de un nepot al său, băiat de 12 ani ; un semn că băiatul prestează învățămîntul, iar preotul ia salariul.

Demni de a fi amintiți, pentru zelul și buna lor metodă, i-am găsti pe următorii învățători :

Ilie Georgescu înv. cot. Erbiceni com. Podul-Iloaei
Vasile Lohan înv. cot. Erbiceni com. Podul-Iloaei
Gheorghe Chiriţescu înv. cot. Gropnița com. Miseştii
Vasile Tănăsachi înv. com. Bivolari

Revizor școlar,
M. Eminescu

37

308 *Iași, în 11 decemvrie, 1875*

Domnule ministru,

În raportul nr. 288 am scăpat din vedere a releva încă două erori strecurate în tablou pentru reorganizarea școalelor din județul Iași :

1. În cotuna Cîrjoea, comuna Cotnari, se află o școală de gradul I-iu întreținută de stat (învățător Emanoil Tănăsachi), care, deși trecută în tabloul trimis de mine, au fost eliminate de către onor. minister. Fiindcă tabloul de reorganizare, în rezumatul său, nu

citează nici o singură școală desființată, de aceea cred că nici acesta nu-i de taxat în numărul celor desființate.

2. În cotuna Andrieșenii, comuna Șipotele, se află asemenea o școală de gradul I-iu, întreținută de stat (învățătorul Neculai I. Ionescu). Andrieșenii făceau odată parte din desființata comună Epurenii, deci și școala era cunoscută ministerului sub numele „Epureni". După noua organizare a comunelor, Andrieșenii au trecut la comuna Șipotele, cu școală cu tot, iar Epurenii au trecut la comuna Vlădenii. În acești Epureni s-au înființat mai pe urmă școală întreținută numai de comună. Această din urmă școală au fost confundată cu cea din Andrieșeni și trecută în tabloul reorganizării școalelor sub „Epureni", cu învățătorul ei, Gh. Gherasim.

Lămurind aceste două ultime confundări, ce s-au putut întîmpla cu ocazia reorganizărei și pe care eu le-am constatat abia la fața locului, am onoarea a vă înainta, pe lîngă aceasta, statele suplementare ale învățătorilor din cotunele Cîrjoea și Andrieșenii, pe lunele septemvrie, octomvrie, noiemvrie și decemvrie 875. Despre învățătorul din Andrieșeni v-am raportat cu adresa mea nr. 306, și rog a i se reține salariul pînă la definitiva limpezire a poziției sale.

Revizor școlar,
M. Eminescu

38

Nr. 332 *Iași, în 16 dec., 1875*

Domnule ministru,

Consilele comunale dispun adesea mutarea școalelor din loc în loc, sau pe motivul că așa-numitul centru al comunei, care mai adesea nu-i centru, trebuie să se bucure de această favoare, sau, după alte

motive, ale căror isvor pare atît de greu, precît şi de nefolositor de a cerceta. Comitetele permanente, în genere în necunoştinţă de cauză, aprobă aceste permutări şi revizorul şcolar e redus la rolul de-a înregistra fapte complinite. De aceea vă rog de-a ordona espres şi fără escepţie acestor onor. corpuri judeţiene şi comunale, de-a lăsat şcoalele în locul lor şi de-a cere, pentru orice permutare proiectată, avizul revizorului şcolar. Cele mai noi schimbări de acest soi sunt :

1. În judeţul Iaşi : mutarea şcoalei din Mogoşeşti (268 contrib.) la Budeşti, reşedinţa cu mult mai ne-nsemnată a comunei. Deşi am făcut paşii necesari pentru anularea acestei mutări, votul comitetului permanent mi s-a impus ca fapt complinit.

2. Învăţătorul din cotuna Ipatele îmi anunţă că primăria voieşte a muta şcoala în cotuna Borăşti (comuna Borăştii, plasa Funduri, jud. Vaslui). La acest caz mai notez că, invocînd lipsa de mijloace, această primărie a desfiinţat şcoala din Borăşti, iar învăţătorul Ştefan Băncescu, ce şi-au fost cerut permutarea în acest loc, au rămas tot în Muntenii de Sus (V.R.R., nr. 200). Acuma primăria voieşte a desfiinţa şcoala din Ipate, spre a o înfiinţa din nou pe cea din Borăşti. Această chibzuire au fost asemenea aprobată de către comitetul permanent.

3. Primăria com. Drăguşenii (pl. Funduri, jud. Vaslui) voieşte a muta şcoala din cotuna Şcheia în Drăguşeni.

4. Ultima permutare, care-mi pare mai motivată, este aceea a şcoalei din Butucărie în cotuna Bereasa (com. Telejna, pl. Funduri, jud. Vaslui).

Aducîndu-vă la cunoştinţă toate acestea, rog ca, începîndu-se semestrul viitor, să se restabilească *status quo ante*, esceptînd mutarea din com. Telejna, care se poate aproba.

Revizor şcolar,
M. Eminescu

39

Inspectoratul Şcolar
Circumscripţiunea Iaşi
Nr. 331
Raport asupra învăţătorilor din Şipote şi Andrieşeni, cu două anexe.

Iaşi, din 6 dec. 1875

Domnule ministru,

Inspectînd, la 29 noiemvrie a.c., şcoalele din comunele Şipote şi Andrieşenii (com. Şipote, pl. Bahlui, jud. Iaşi), le-am găsit pe amîndouă închise dintr-o vreme, pe care în acel moment n-am putut-o determina cu precizie.

Învăţătorul Nic. I. Ionescu din Andrieşeni au adus drept scuză că primăria nu l-au aprovizionat cu lemne şi, într-adevăr, chitanţă de primirea banilor pentru lemne purta data de 21 noiemvrie, încît, adăugînd zile necesare pentru aducerea lemnelor din jud. Botoşanilor (Sulita), se poate admite că lipsa de lemne îl oprise de la deschiderea în regulă a şcoalei.

Învăţătorul Alex. Lefteriu din Şipote nici nu mi s-au prezentat. Jumătate din localul şcoalei împreună cu tinda le-am găsit cedate ca locuinţă privată notarului comunei carele au închis cu perete uşa de la clas, şi au spart o alta, care de afară dă drept în clas. Aici n-am aflat nici copii, nici învăţătorul, ci clasa servea notarului drept cămară, pentru păstrarea proviziilor sale de iarnă. Am aflat că învăţătorul A. Lefteriu e totodată şi perceptor în comună şi că de mai multe luni şcoala ar fi închisă.

La 1 decemvrie am rînduit o comisie pentru cercetarea mai de aproape a acestor abuzuri şi determinarea timpului de cînd şcoala e închisă. Procesul-verbal al acestei comisii vi-l înaintez deodată cu aceasta.

Ce s-atinge de purtarea primarului, observ că el nu a raportat nimănui despre această stare anormală. Văd numai că în 21 iunie a.c. au asistat la examenul general din Șipote, unde, după procesul său verbal, erau prezenți 23 elevi. Tot în acea zi au asistat și la examenul general din cotuna Andrieșenii. Părerea mea este că în Șipote nu s-au ținut de fel examen și că procesul-verbal relativ e un *falsum*, iar la Șipote s-au ținut, însă trebue să fi arătat rezultate foarte slabe.

Caracteristic este că statele de prezență ale învățătorilor din cele două cotune n-au fost trimise de către primărie nici într-un trimestru al anului curent. Poate că primarul a crezut a se sustrage de la orice responsabilitate prin aceasta. Pe de altă parte, desigur că în urma statelor de prezență, înaintate ministerului de către predecesorul meu și de către mine pentru lunele de ferii iuliu și august, vor fi avut de urmare mandarea sumelor respective și achitarea învățătorilor. În faptă, în privirea lunelor de ferii iuliu și august, o cercetare a statelor de prezență în serviciu nu-mi cere cu putință, de vreme ce acelea se trimit din partea comunelor abia pe la finele lui septemvrie. Cu începerea lunelor de serviciu real revizuirea acelor state mi s-a părut necesară și atunci am observat poarta prin care d-nul primar crede a declina responsabilitatea.

La 13 a.l.c. * am primit o hîrtie a d-lui A. Lefteriu, prin care d-nia lui, în urma cercetărei ce o făcusem, își dă demisia. Am crezut de cuviință a nu v-o recomanda, fiindcă asupra petiționarului e o cercetare pendentă. Dar o alăturez pe lîngă aceasta.

Procesul-verbal, încheiat de comisia învățătorilor, e adevărat și coincidează cu știrile necomplecte, pe care le aveam eu și pe care el le întregește.

Opinia mea finală este ca învățătorul și primarul din Șipote să fie dați judecății pentru frustrarea sta-

* Anul și luna curentă.

tului și a comunei cu apuntamentele plătite celui de-ntîi. Iar învățătoriul din Andrieșeni să fie pedepsit pe cale disciplinară, sau cu avertizare, sau cu suspensie pe timp determinat, sau cu permutarea la o școală de gradul al 2-lea.

Deodată cu dezlegarea acestei cestiuni, rog a mi se înapoi și anexele.

Revizor școlar,
M. Eminescu

40

Nr. 338 *Iași, în 17 dec., 875*

Domnule ministru,

Școalele rurale vacante și cele numai suplinite sunt următoarele :

A) în județul Iași

1. Cristeștii de gr, II, întreținută de stat, vacantă
2. Țutora idem suplinită prin Vasile Sucevan
3. Rădenii întreținută numai de comună cu 600 l.n. * (com. Hermeziu plasa Turia) vacantă.
4. Dumeștii de gr. II, întreținută de stat, vacantă
5. Horlești „ „ „ „ „ suplinită prin A. Filoreanu
6. Goiești de gr. I „ „ stat, suplinită prin Gr. Celus.

B. în județul Vaslui

1. Todirești de gradul al II-lea, întreținută de stat, vacantă pl. Funduri.
2. Borăștii de gradul al II-lea, întreținută de stat, vacantă pl. Funduri.
(comuna s-au declarat în imposibilitate de-a întreține această școală. V.R.R. Nr. 332 sub 2)

* Lei noi.

3. Draxenii de gradul al II-lea, întreținută de stat, vacant pl. Mijloc
4. Hîrșova idem idem pl. Racova
5. Poienești idem idem idem
6. Cursăștii idem idem idem
7. Coșăștii idem idem idem
8. Gărcenii idem idem idem
9. Rafaila de gradu al II-lea, întreținută de stat, vacantă Pl. Stemnic
10. Cosmeștii idem idem idem

(N.B. Primăria s-au declarat în imposibilitate de a întreține această școală).

Pentru care vă rog să binevoiți a dispune publicarea concursului prin Monitor, esceptînd poate școalele din județul Vaslui însemnate sub 2) și 10).

Dacă la cele mai multe din aceste școale n-am rînduit suplinitori, cauza este îndoită.

1) Am crezut că decît suplinitori inepți, e mai bine să nu fie de fel. Puținii seminariștii pe care i-am recomandat prefecturei de Iași ca să fie decretați ca suplinitori pot fi și învățători provizorii, posedînd calificarea necesară.

2) Pentru că cele mai multe comune, pretextînd că în bugetele lor pe a. 1875 nu sunt prevăzute sume pentru aceste școale, ar fi refuzat întreținerea lor și a învățătorilor.

Revizor școlar,
M. Eminescu

41

Nr. 335 *Iași, în 17 dec., 1875*

Domnule ministru,

Consiliul comunei Hermeziu (pl. Turia) a decis a înființa o școală în cotuna Rădenii, menită pentru cotunele Rădenii, Păulenii, Găneștii și Roșcanii. Pentru acest scop a destinat 600 l.n. anual ca salariu învățătorului, deosebit de celelalte cheltuieli de întreținere.

Neavînd nimic de opus acestei intenții, vă rog să binevoiți a autoriza înființarea numitei școli, care au mai existat pînă la 1874, cînd au încetat de-a funcționa prin suspendarea învățătorului ei.

Revizor școlar,
M. Eminescu

42

Nr. 337 *Iași, în 17 dec., 1875*

Raportul asupra școalei de fete din Buciumi, com. Socola.

Domnule ministru,

Înapoindu-vă suplica d-nei Elena Bardasare, pe care cere a se recunoaște și întreține de stat școala la care funcționează d-sa, sunt de opinie că acest institut foarte slab vizitat și-n care elevele n-au făcut decît un progres minim, n-ar trebui deocamdată recunoscut, pînă ce frecventația și instrucția nu vor îndreptăți această cerere.

Revizor școlar,
M. Eminescu

43

Nr. 271/75

Către prefectul de Iași

Cu toate că prin adresa mea nr. 260 v-am fost rugat a ordona primarului din com. Tomești, ca să achite restul de salar, ce are a-l primi de la comună

înv. Ioan Lateș, pentru ca acesta să se poată permuta la școala din Dumești (jud. Vaslui), totuși și acum d-l primar de acolo refuză, pe motive zadarnice, să-i achite salarul, ba-i ține încă și lucrurile sub un fel de sechestru, care n-are nici un temei legal.

Vă rog să binevoiți să-l faceți pe primar să înțeleagă că puterea sa în comună are oarecare margini, că trebuie să achite retribuția votată de comună învățătorului, și că nu poate sechestra făr-un motiv binecuvîntat averea unui om, care nu datorește nimic fiscului, nici e urmărit pentru vreo datorie.

Revizor școlar,
M. Eminescu

44

Nr. 293/75

Către prefectul de Vaslui

Învățătorii rurali mai buni ar trebui să simtă în totdeauna că ochiul administrației județene e îndreptat asupra lor și a silințelor lor ; de aceea trebuie ca prevederile bugetare comunale să le creeze mijloacele materiale, ca să-și poată îngriji în deplină liniște de îndatoririle lor. Recomand deci, mai cu seamă, pe învățătorii următori, în privirea cărora veți binevoi a recomanda onor. Comitet permanent, ca la revizuirea bugetelor comunale rurale să li se asigure existența într-un mod mai distins decît celorlalți pe care nu-i citez. Îi dispart în două categorii : întîia cuprinde pe învățătorii dinainte de 1 sept., care se disting prin inteligență și știință, a doua cuprinde pe învățătorii din nou numiți, care au absolvit cu succes eminent institutul normal sau îi cunosc ca stăruitori în treaba lor.

45

Nr. 25 *Iași, în... ianuarie 1876*

Domnule ministru,

Normalistul Anton Dobrea, fost învățător în cotuna Țuțora, com. Cristeștii, destituit în urma raportului acestui revizorat nr. 155, din 21 iunie 875, roagă să vă înaintez suplica sa prin care cere reabilitarea în vreun post de învățător și invocă indulgența dv. Ca să considerați destituirea sa ca o pedeapsă disciplinară, a cărei dreptate o recunoaște. Am onoarea a v-o alătura, pe lîngă aceasta, fără nici un alt comentariu.

Revizor școlar,
M. Eminescu

46

România
Revizoratul Școlar
al
județelor Iași și Vaslui
Nr. 75

Iași, în 22 ianuarie 1876

Domnule învățător,

Prin Înaltul Decret Domnesc 2037, din 30 dechemvrie, anul espirat, Măria Sa Domnitorul au aprobat introducerea în mod obligator a următoarelor cărți didactice în școalele primare :

1. *Metodă nouă* de cetire de Creangă ș.a. pentru clasa întăia
2. Cartea de cetire de o asociație de învățători, vol. I p. cl. II
3. Idem vol. II p. cl. III
4. Idem vol. III p. cl. IV

5. *Gramatica română*, partea etimologică și sintactică de Manliu (în locul cărții citate sub 1 se poate admite însă și abecedarul de dr. B. Constantinescu ; în locul celor de sub 2, 3 și 4 *Cartea de cetire*, de Creangă ș.a.).

Vă comunic această dispoziție cu invitare de a îngriji neîntîrziat de introducerea acestor cărți în școala ce o dirigeți.

Depozitul oficail pentru județul Iași e la librăria Dimitrie Daniel, pentru județul Vaslui la d. Gh. Hrisoscoleu, director școalei primare de băieți din Vaslui. Cărțile se vînd numai cu prețurile însemnate pe învălitoarea lor.

Revizor școlar,
M. Eminescu

47

Nr. 124 *Iași, în 6 fevruarie, 1876*

Domnule ministru,

Văd cu mirare că din statele de prezență pe cele din urmă patru luni ale anului 875 au fost șterși doi învățători din jud. Iași și anume :

Vasile Sucevan, suplinitor la Țutora, com. Cristeștii, pl. Branište.

A. Filioreanu, suplinitor la Horlești, com. Cucuteni, pl. Stavnic. Cel de-ntîi a ținut școală și examen în regulă ; pe cel de-al doilea iarăși nu l-am putut face răspunzător pentru nepăsarea primăriei comunei Cucutenii, care nici pînă astăzi nu i-au dat, cu toate stăruințele sale, local de școala și cele necesare. Rog dar să binevoiți a-mi da o lămurire în privirea suprimării acestor posturi ca să mă pot justifica față de învățători, sau a revoca această măsură dacă nu vi se va pare de cuviință.

Revizor școlar,
M. Eminescu

48

Nr. 126 *Iași, în 7 fevruarie, 876*

Domnule ministru,

D. Constantin Tincu, învățător de cl. III la școala primară de băieți din Vaslui, a cărui numire provizorie mi-ați notificat-o prin ordinul d-voastre nr. 176, din 9 ianuarie a.c., îmi comunică că d-voastră ați fi dispus ca jumătate din salariul său să se deie d-lui Corvin, predecesorul său, pus în disponibilitate. Rog a lua în considerare că nu sub aceste condiții ar fi primit d. Tincu postul în cestiune. D-sa, un învățător privat destul de căutat în orașul Iași și funcționînd mulți ani la școale confesionale, a depus concurs și a intrat în serviciul statului numai pentru că aceasta îi prezenta mai mare siguranță, nu pentru că i-ar fi oferit foloase materiale mai mari. Încărcat însă cu o familie grea și sacrificînd poziția sa materială de pîn-acum pentru a intra în serviciul statului, nu e de crezut ca cu 85 l.n. pe lună să poată trăi. De aceea ,vă rog, sau să binevoiți a revoca această măsură, sau să permutați pe d. Tincu la o școală unde să-și primească salariul său complet, rămînînd ca subsemnatul să vă propună o dezlegare a cestiunei mulțămitoare pentru toate părțile.

Revizor școlar,
M. Eminescu

49

Nr. 131 *Iași, 19 fevruarie, 876*

Obiectul : Se propune permutarea școalei din Horlești în Lețcanii Noi.
Cu anexă

Domnule ministru,

Reamintindu-vă adresa mea nr. 124 din a.c. în partea ei privitoare la învățătorul A. Filioreanu, nu-

mit la Horlești (com. Cucuteni, pl. Stavnic, jud. Iași), am onoarea a vă comunica astăzi copie de pe raportul primăriei de Cucuteni, atingător de școala din Horlești, care, cu toate stăruințele învățătorului, nu s-a deschis nici pînă astăzi.

Primăria propune (în alinia a 4-a a raportului său) ca școala în cestiune să se înființeze în Lețcanii Noi. Subsemnatul crede că această permutare a unei școli, ce n-au funcționat încă, s-ar putea aproba de către d-voastră, cu condiția ca ea să se deschidă imediat.

Revizor școlar,
M. Eminescu

50

Nr. 134 *Iași, în 20 fevruarie 876*

Obiectul : Pentru școala din cotuna Cristești se propune o absolventă a școlii centrale.

Domnule ministru,

Neprezentîndu-se pînă acum nici un aspirant pentru suplinirea funcției de învățător rural în cotuna Cristești (com. Rădeni, pl. Braniște, jud. Iași), fiincă această școală e slab retribuită din partea comunei, am onoarea a vă propune numirea provizorie a d-nei El. Neculau (Dobre), care a absolvit școala centrală de fete (cu media generală 8) și care este mulțămită cu mica retribuțiune din partea statului și a comunei.

Revizor școlar,
M. Eminescu

51

Nr. 138 *Iași, 20 fevruarie 876*

Domnule ministru,

D. I. Costăchescu, fost învățător în cot. Tăcuta (com. Gurănești, pl. Mijloc, jud. Vaslui) permutîndu-se în aceeași calitate la școala din cot. Cărăpcești (jud. Tutova), subsemnatul vă roagă să binevoiți a dispune publicarea la concurs a școalei din cot. Tăcuta.

Revizor școlar,
M. Eminescu

52

Nr. 140 *Iași, în 20 fevruarie, 876*

Obiectul : Se anunță numirea D. Maxim Dăscălescu, ca suplinitor la Rădeni.

Domnule ministru,

De vreme ce pentru școale întreținute numai din comune nu se prezentează aspiranți normaliști, subsemnatul au recomandat pentru cotuna Rădenii (com. Hermeziu, pl. Turia, jud. Iași) pe seminaristul Maxim Dăscălescu, iar onor. prefectura de Iași l-a decretat ca suplinitor, pînă la ținerea concursului scris ; ceea ce supun cunoștinței și aprobării d-voastre.

M. Eminescu

53

143 *fev. 1876*

Telegramă
D-lui ministru ⟨al⟩ Instrucțiunei, București.

La telegrama nr. 1364 răspund că Tincu va primi postul Bacău, totuși rog abstrageți de la Hasnaș, căci

nu are metodă ; propun pentru Vaslui sau pe Ștefănescu, învățător rural, Țibănești, bacalaureat și trei ani facultate, sau pe Habar, învățător Borzești, cel mai bun normalist ieșit anul trecut ; pentru aranjare definitivă rog așteptați raport detailat.

Revizor,
M. Eminescu

54

Nr. 147 *Iași, în 28 fev., 1876*
Obiectul : Se recomandă pentru clasa a III-a Vaslui, învățătorul Gh. Ștefănescu.

Domnule ministru,

Următor telegramei d-voastre nr. 1364, am onoarea a răspunde că, d. C. Tincu, actual învățător de clasa a III-a în Vaslui, primește a fi învățător de clasa I și a II-a la școala primară din Bacău. La clasa a III-a din Vaslui, cu condiția de a servi cu jumătate leafă pînă în iulie, am onoarea a vă propune pe d-l Gheorghe Ștefănescu, actual învățător la școala rurală din comuna Țibănești (pl. Funduri, jud. Vaslui), care a depus cu succes bun bacalaureatul și a studiat trei ani la facultatea de litere din Iași.

Revizor școlar,
M. Eminescu

55

Nr. 148 *Iași, în 28 fev., 1876*
Obiectul : Pentru școala din Țibănești se propune norm. Gh. Arbore
Cu anexe

În caz de a deveni vacant postul de învățător din com. Țibănești, pl. Funduri, jud. Vaslui, prin combi-

nația propusă de subsemnatul prin raportul nr. 147, rog a recunoaște în acel post pe normalistul Gheorghe Arbore, care a fost învățător tot în Țibănești și fusese suspendat în urma intentării unui proces criminal, care s-a sfîrșit cu achitarea sa. Copia legalizată de pe ordonanța de achitare am onoarea de a v-o lătura pe lîngă aceasta.

Revizor școlar,
M. Eminescu

56

Nr. 145 *Iași, în fevruarie, 876*
Obiectul : se anunță recomandarea normalistului Irimescu pentru Gîrceni

Domnule ministru,

La școala vacantă din comuna Gârcenii, pl. Racova, jud. Vaslui, subsemnatul a rugat prefectura respectivă ca să decreteze ca învățător, cu începere de la 1 mart 876, pe normalistul N. V. Irimescu, care numire o supun aprobării d-voastre.

Revizor școlar,
M. Eminescu

57

Nr. 153 *Iași, în 17 mart (1)876*
Raport asupra școalei din Șcheia.
Cu anexă

Domnule ministru,

La ordinul d-voastră nr. 1805, din 5 martie a.c., privitor la școala din cot. Șcheia (comuna Drăguşeni, jud. Vaslui), am onoarea a vă răspunde : Deja cu

tabloul de reorganizare a școalelor din jud. Vaslui (alăturat pe lîngă raportul nr. 212 din 5 sept. a.esp. *) și anume în anexa D am avut onoarea a vă espune împrejurările școalei din Scheia și că primăria hotărîse de-a permuta școala și a numi învățător de la sine. Vizitînd această comună, n-am crezut că poate rezulta vreun folos din permutarea acelei școli, dintr-o cotună într-alta. De aceea, în interesul stabilității și pentru a nu se schimba în fiecare an circumscripția naturală a unei școli, am ordonat învățătorilor de-a rezista la orice permutare, hotărîtă numai de comună, și a aștepta în această privire totdeauna deslegarea onor. minister ; căci nu este decît prea natural ca, mutîndu-se școala la o depărtare de o oră, mulți din copiii care începuseră, să nu mai urmeze studiile și școalele să fie osîndite la o muncă de Sisif, la vecinice începuturi, la un învățămînt fără de continuitate. De aceea cred și în cazul prezent că e de demnitatea administrației centrale a statului de a ordona deschiderea școalei în localitatea hotărîtă odată, anume în Șchia, puindu-se în vedere comunei că ea poate deschide o școală și în cotuna Drăgușenii (180 contrib.), sau cu spese proprii, sau cerînd și ajutor de la stat.

Înnapoiesc totodată raportul respectiv al prefectului de Vaslui.

Revizor școlar,
M. Eminescu

58

Nr. 160 *Iași, în 18 martie, 876*

Se recomandă învățători pentru Cosești și Rafaila (jud. Vaslui)

Domnule ministru,

Subsemnatul a recomandat onor prefecturii de Vaslui, ca să decreteze ca învățători pe normaliștii :

* Anul trecut.

Alex. Podoleanu, la școala de gradul II din cot. Cosești, com. Ivănești, pl. Racova. S. Dimitriu, idem cot. Rafaila, com. Buda Rafaila, pl. Stemnic. Ei vor intra în serviciu la 1 aprilie a.c. Numirea lor o supun aprobării d-voastre.

Revizor școlar,
M. Eminescu

59

Nr. 156 *Iași, în 18 martie, 1876*

Raport asupra învățătorului din Buhalnița. Com. Ceplenița.
Cu anexe

Domnule ministru,

La ordinele d-voastre nr. 10582 din 31 dec. 875 și nr. 2186 din 13 mart 876, privitoare la Gheorghe Mihăiescu, învățător în cotuna Buhalnița, com. Ceplenița, pl. Bahlui, jud. Iași, am onoarea a vă răspunde că cererea de a fi retribuit de stat nu este de aprobat, pe două considerente :

1. Comuna Ceplenița este destul de însemnată pentru a întreține cu spesele sale o singură școală.

2. Învățătorul în cestiune e slab, după cum arată certificatele sale și după cît subsemnatul am avut ocazia de a-l observa. Notele din testimoniul alăturat pentru obiectele principale : limba română (5), pedagogie (6), aritmetică ($6^1/_2$) sunt, pentru școala pedagogică, note slabe, sub care nici nu se eliberează atestat. Meritele ce și le espune petiționarul prin suplica sa sunt destul de contestabile. Înapoiesc anexele ordinului d-voastră nr. 10582.

Revizor școlar,
M. Eminescu

60

Domnule prefect,

Subsemnatul, reamintindu-vă adresa sa nr. 243, prin care v-au notificat şcoalele rurale înfiinţate din nou în judeţul Vaslui, vă roagă să binevoiţi a pune în vedere onor. comitet permanent să controleze prevederile bugetare ale comunelor pe anul 1876 şi să li impuie o dotaţiune suficientă pentru şcoală şi învăţător, căci pîn-acum constat cu durere că pe alocuri toată suma prevăzută în bugetele comunale pentru întreţinerea şcoalei ş-a învăţătorului nu treceau a treia parte din leafa primarului.

Recomand mai cu seamă com. Bîrzeştii, pl. Stemnic ,unde este instalat Nicolae Habăr, normalistul cel mai bun care a ieşit la finele anului şcolar 1874-75, şi pentru care am aflat că în bugetul comunei pentru anul viitor, i s-a prevăzut o leafă egală cu aceea a unui vătăjel, iar în anul curent nu i se dă absolut nimica, încît, avizat la salariul trimestrial al statului, are timp deplin de-a muri de foame în Comuna Bîrzeştii. Fără de a afişa vorbe mari asupra însemnătăţii învăţămîntului, care nu ne-ar înainta cu un pas mai departe, cred totuşi că ar trebui să recunoaştem că tinerii normalişti, care au absolvit cu cel mai bun succes şcoala lor şi se dedau unei ocupaţii destul de ingrate, ar trebui să se bucure de protecţia administraţiei judeţene, ca să nu se simtă izolaţi în lucrarea şi tendinţele lor, ca o frunză pe apă ; mai ales că un normalist bun are mai multă cultură, deci şi mai mult simţimînt de demnitate decît mulţi din scribii care împlu cancelariile comunale sub fel de fel de titluri şi pretexte şi, ocupînd o mulţime de funcţiuni nominale, plătiţi din fondurile comunale în genere mult mai bine decît învăţătorul.

61

Nr. 164 *Iaşi, în 18 martie, 876*

Se cere plătirea salarului înv. Şt. Băncescu pe sept., oct., noiemv. şi dec. 875

Domnule ministru,

Prin raportul meu nr. 332 din a. trecut v-am arătat că învăţătorul Ştefan Băncescu din Muntenii de Sus, (jud. Vaslui), care ceruse permutarea sa la Borăşti, renunţase la această permutare şi a funcţionat mai departe în Muntenii de Sus, pentru că primăria com. Borăştii s-au declarat în neputinţă de a susţine şcoala din această din urmă cotună. Dar pe cînd am trimis acest raport (privitor la permutările şcoalelor rurale fără ştirea autorităţilor scolastice), trimisesem deja statele de prezenţă pe cele din urmă patru luni ale anului espirat şi în ele Ştefan Băncescu figura sub Borăşti, de vreme ce însumi nu ştiam încă de acele dispoziţii unilaterale ale autorităţii comunale.

Caseria de Vaslui a refuzat însă de a-i plăti învăţătorului, pe motivul că şcoala la care serveşte nu e identică cu aceea sub care el e trecut în state.

De aceea vă rog, domnule ministru, să binevoiţi a ordona caseriei ca să plătească învăţătorului Ştefan Băncescu salariul său, notîndu-se în state că funcţionează în Muntenii de Sus.

Revizor şcolar,
M. Eminescu

62

Raport asupra şcoalei primare de fete nr. 1 din oraşul Roman. *Iaşi, în 27 martie, 876*

Următor ordinului dv. nr. 1919, în 26 mart a.c., am făcut inspecţie şcoalei primare de fete nr. 1 din

orașul Roman și am onoare a supune cunoștinței d-voastre observațiile mele.

În clasa I se aflau douăzeci de eleve, în clasa a III-a numai trei din treisprezece înscrise. Cauza absențelor mi s-a spus că e apropierea sărbătorilor.

În clasa a II-a cetirea merge binișor, toate celelalte obiecte însă rău. La aritmetică elevele nu sunt sigure în numerațiune, nici în adunare și înmulțire. În privirea gramaticii (care s-a predat după Stilescu) copilele știu numai unele definițiuni, nu au însă cunoștința vie și concretă a părților cuvîntului. Trecînd astfel rău preparate în clasa a III-a, ele au, pe de o parte, o mulțime de material prescris de programă, care presupune o instrucție solidă în clasele anterioare, pe de altă, dezavantajul de a începea sub d-na Livescu sub același sistem mecanic de învățămînt. Învățarea pe de rost de cuvinte goale, din deosebitele discipline, caracterizează această școală, dar nu cu mult mai mult decît mai toate celelalte școli din țară.

D-na Z. Livescu (recte Lewicki), după cum spune, e absolventă a școalei centrale din Iași și a depus pîn-acum două concursuri. D-sa e de doisprezece ani institutoare și prin un uz lung și-au apropiat metoda mecanică și moartă a învățămîntului și poate că-n această direcție nici nu este lipsită de oarecare succes, pe care însă cu trei eleve numai nu l-am putut constata cu siguranță. D-sa aparține unei generații scolastice bine determniate, bogate în cuvinte și sterpe în idei. Prin urmare întrebuințarea de cuvinte neuzitate sau al căror înțeles nu-l cunoaște pe deplin înlocuiește la d-sa, ca și la multe altele, estrema sărăcie de cugetări. De aceea, în raportul d-sale nr. 3, pe care vi-l înapoiesc, această bogăție de espresii pe care nu le înțelege. Metodul său de învățămînt este de același soi. El e unit cu o rară suficiență, cu o satisfacere personală deplină încît privește capacitatea și modul său de espunere. Scrierea e în toată școala neglijată, caligrafia o noțiune cunoscută

numai teoreticește, gramatica există ca un fel de schematism de cuvinte, a căror întrebuințare reală li lipsește copiilor. În istoria românilor cronologia nu se știe esact și intuițiunea vremurilor trecute li e dată elevelor (din nefericire după chiar cărțile didactice) cu punte de vedere foarte moderne. În geografie memorarea fiind la locul ei, elevele știu bine, căci recitarea de numiri e partea tare a școalei.

Astfel d-na Livescu nu e lipsită de inteligență, după cum s-ar putea presupune din raportul său nr. 3, dar în privirea culturei sale este jertfa școalelor noastre secundare.

Titlurile sale sunt :

1. Adresa Ministerului Instrucțiunii nr. 866, din 13/25 ian. 1864, prin care se anunță că prin decret domnesc nr. 7 e numită institutoare de clasa a IV-a la Roman.

2. Idem nr. 41709, din 27 aug. 864, prin care i se notifică același lucru.

3. Idem nr. 8687, din 5 sept. 872, prin care i se notifică recunoașterea sa ca directoare cu decret domnesc nr. 1456, din 2 sept., 1872.

Relativ la raportul său nr. 3, mai observ că scrisoarea sa de mînă este foarte rea, iar espresia *serii matricolare* a-ntrebuințat-o, după cum zice d-sa, în urma unei adrese ministeriale care s-ar fi servit de același termin.

Rugîndu-vă să considerați că învățămîntul mecanic este cel general în școalele noastre, de vreme ce lipsa de cunoștințe pedagogice e asemenea generală, sunt de părere că, într-o dezvoltare normală a învățămîntului pedagogic, o asemenea directoare nici ar fi cu putință și nici ar trebui suferită, dar, în împrejurările de față, această școală e la nivelul a cel puțin 50% din școalele noastre de fete.

Revizor școlar,
M. Eminescu

63

Proces-Verbal

Astăzi, în 15 aprilie 1876, subsemnații, membri ai comisiei examinatoare, întrunindu-ne în localul școalei de băieți nr. 1 de la Trei-Ierarhi, am procedat la judecarea titlurilor celor cinci candidați, care s-au prezentat pentru ocuparea școalelor rurale vacante din județul Iași.

Dintre aceștia, d-nii Gheorghe Bantaș, Teodor Cateliu și Anton Dobre, posedînd titluri suficiente, adică atestate ale școalei normale, cel de-ntăi și proponimente de cinci ani, Comisia au decis a-i propune direct și fără concurs aprobărei Ministerului și anume : pe d-nul Teodor Cateliu pentru școala vacantă de gradul I-iu din cotuna Goiești, com. Lunganii ; pe d-nul Gheorghe Bantaș pentru școala de gradul I-iu din cotuna Șipotele, com. Șipotele ; pe d-nul Anton Dobrea pentru școala de gradul al II-lea din cotuna Cristeștii, com. Cristeștii.

Iară pe ceilalți concurenți, d-nii Ștefan Filioreanu și Grigore Celus, fiind seminariști, comisia a hotărît a-i supune la examen.

M. Eminescu *Dr. Ploh* *I. A. Darzeu*

64

Nr. 175 *Iași, în 15/27 april, 876*

Circulară

Domnilor dr. Ploh, medic primar al județului Iași,
I. A. Darzău, director

Astăzi, în 15/27 april, fiind ziua de concurs pentru ocuparea școalelor rurale vacante din județul Iași, subsemnatul, în virtutea articolului 369, din legea

instrucțiunei publice, are onoare a vă invita ca la orele 3 post m. să binevoiți a vă întruni în comisia examinatoare (localul școalei primare nr. 3 Trei Ierarhi).

65

Nr. 2

Proces-verbal

Astăzi, în șasesprezece aprili, anul una mie opt sute șaptezeci și șase, subsemnații, întrunindu-ne în localul școalei de băieți nr. 1 de la Trei-Ierarhi, am procedat, conform hotărîrei luate prin procesul verbal de ieri, la examinarea celor doi candidați seminariști, d-nii Ștefan Filioreanu și Grigore Celus.

Candidatul Șt. Filioreanu au obținut la acest examen medai generală șapte (7) ; iar candidatul Grigore Celus media generală trei 125/1000 (3,125).

Prin urmare am hotărît a se recomanda Ministerului candidatul Ștefan Filioreanu pentru ocuparea postului de învățătoriu gr. II din cotuna Lețcanii-noi, comuna Cucutenii, post pe care l-a suplinit pînă acum ; iar d-nul Grigore Celus n-a obținut o medie suficientă, spre a merita recomandarea pentru unul din locurile vacante.

M. Eminescu *dr. Ploh* *I. A. Darzeu*

66

Nr. 181 *Iași, în 17 april, 1876*

Obiectul : Raport asupra concursului din 15/27 april.
Anexat : dosarul concursului.

Domnule ministru,

La concursul din 15/27 april a.c., escris pentru ocuparea școalelor rurale vacante din județul Iași,

s-au prezentat cinci concurenți. Juriul examinator a fost compus din : D. dr. Ploh medic primar al județului Iași. D. I. A. Darzău, director(ul) școalei primare nr. 1 de la Trei-Ierarhi și subsemnatul, care s-au constituit în comisie în ziua de 15 april și au procedat la cercetarea titlurilor candidaților, precum se vede din procesul verbal nr. 1, (fila 2) al dosarului alăturat.

Trei din acești candidați fiind normaliști cu atestare îndeajuns de bune, comisia a hotărît a-i recomanda dv. direct și fără concurs, pentru ocuparea posturilor cerute de ei înșii, prin suplicele cuprinse in dosarul alăturat și anume : pe d. Gheorghe Bantaș, pentru cotuna Șipote, la comuna Șipotele, plasa Bahlui ; pe d. Teodor Cateliu, pentru cotuna Goiești, comuna Lunganii, aceiași plasă ; pe d. Anton Dobrea, pentru cotuna Cristeștii, comuna Cristeștii, plasa Braniște.

Titlurile ce le-au adus acești candidați înaintea comisiei sunt însemnate în dosarul suplicelor respective. În privirea d-lui Anton Dobrea observ însă că a fost destituit din postul de învățător pe care-l ocupa la Țuțora, prin ordinul dv. nr. 6452 din anul espirat. Dacă comisia l-a primit la concurs, aceasta s-a întîmplat pe următoarele considerente :

1. Neexistînd o lege disciplinară anume, care să prevadă în mod cazuistic pedepsele pentru neglijență sau alte greșele, destituirea se poate privi ca o pedeapsă disciplinară.

2. Ministeriul însuși, prin ordinul către revizorat nr. 1516 din a.c., pare a împărtăși această vedere, de vreme ce cere numai pronunțarea categorică a revizorului pentru a reîntegra pe petiționar.

3. Școala din cotuna Cristeștii nefiind de loc retribuită din partea comunei, se poate admite că cu micul salar de 25 l.n. pe lună n-ar fi în stare să servească alt învățător, decît numai unul care are deja așezarea în comună.

Toate aceste cosniderente vi le espun, domnule ministru, pentru a nu anticipa întru nimic deciziunea d-voastră și pentru ca să puteți hotărî în deplină cunoștință de cauză.

Ceilalți doi concurenți, fiind seminariști, s-au supus examenului în ziua de 16 aprilie, la care d-nul Ștefan Filioreanu a obținut media generală 7, iar d-nul Gr. Celus media 3,125. Prin urmare comisia a hotărît a propune pe d. Șt. Filioreanu pentru ocuparea postului de învățător, la școala din cotuna Lețcanii Noi, comuna Cucutenii, plasa Stavnic. Notez încă că d. Grigore Celus intră în categoria seminariștilor caracterizați prin ordinul d-voastră nr. 5094 (din 4 iunie 874).

Considerînd cele espuse pînă acum, am recomandat onor. prefecturi de Iași pentru decretare pe candidații Gh. Bantaș, I. Cateliu și Ștef. Filioreanu, rămînînd ca în privirea lui Anton Dobrea să decideți d-voastră.

Rog ca deodată cu aprobarea numirilor de mai sus să binevoiți a dispune retrimiterea dosarului anexat.

Revizor școlar,
M. Eminescu

67

Nr. 182 *Iași, în 17 april, 876*

Domnule ministru,

După concursul ținut în 15/27 april au mai rămas vacante, resp. suplinite, următoarele școale din județul Iași :

Rădenii (comunală) com. Hermeziu, plasa Turia, suplinită.

Țuțora com. Cristeștii, plasa Branișteа, suplinită.

Perienii (comunală) com. Cîrnicenii, plasa Turia, suplinită.

Cucutenii (comunală) com. Cotnari, pl. Cîrligătura, vacantă.

Dumești com. Dumeștii, pl. Cîrligătura, vacantă pentru care vă rog a dispune escrierea unui nou concurs.

Revizor școlar,
M. Eminescu

68

Nr. 186 *Iași, în 18 april, 876*

Obiectul : Se propune ocuparea școalelor din Bîrzești și Țibănești

Domnule ministru,

În urma telegramei d-voastre nr. 2825, subsemnatul a propus prin telegrama nr. 172 numirea normalistului Nicolae Habar, actual învățător la Bîrzești, la școala vacantă din comuna Țibănești, plasa Funduri, jud. Vaslui, iar în locul din Bîrzești, plasa Stemnic, același județ, care prin această permutare ar deveni vacant, am propus pe normalistul Gheorghe Arbore.

Rog deci a mă informa dacă binevoiți a aproba aceste numiri.

Revizor școlar,
M. Eminescu

69

Nr. 200 *Iași, în 21 april, 876*

Domnule învățător,

În urma ordinului ministerail nr. 2418 vă invit ca în termenul cel mai scurt posibil să mă informați :

Dacă sunteți învățător provizoriu sau definitiv ?
Ce școală ați terminat și cîte clase anume ?
De la care autoritate este și ce număr și dată poartă ordinul prin care ați fost numit în funcțiune ?

Revizor școlar,
M. Eminescu

70

Nr. 201 *Iași, în 21 april, 1876*

Domnule ministru,

Fiind în ajunul plecării pentru Vaslui în afacerea concursului din 25 april a.c., mă grăbesc a vă încunoștiința că nu am primit nici pînă acum știrile statistice pe care le-am cerut de urgență de la primăriile și învățătorii rurali, în urma ordinului d-voastră nr. 2003 și 2721. Am numai a observa, în mod prealabil, la ordinul d-voastre nr. 2721, că cele mai multe școale arătate pe contra-pagina acelui ordin nici n-au existat în anul școlar espirat 1874--75, și anume :

Plasa Bahlui

La Onești a fost vacant.

Plasa Braniște

La Oprișenii de Jos s-a înființat tîrziu și au fost mai mult o școală privată a răzeșilor.

Plasa Cîrligătura

La Hoisești
și Goești — n-au esistat de fel

Plasa Codru

În Bucium este.
În Todireni n-a esistat.

Plasa Copou

În Isvoarele
„ Rediu-Aldei — n-au esistat
Rediu-lui-Tătar

Plasa Stavnic
În Mogoșești — este
Plasa Turia
În Epureni
În Borșa — sunt
În Bădărăii
„ Vlădeni
„ Roșcani — n-au esistat
„ Rădeni
„ Trifești

Asupra a trei din ele vă pot informa că în numitul ordin sunt trecute sub nume false și anume : sub „Rediul lui Tatar „trebuie substituită școala din cotuna Copou (com. Copou), sub „Vlădenii" școala din Andrieșeni (com. Șipotele), sub Bădărăi școala din cot. Tabăra (com. Bivolari).

În genere rog ca, la întrebări în materie statistică, să binevoiți a lua în considerație tabloul trimis de subsemnatul, cu raportul nr. 174, din iulie a. trecut, care, cu toate imperfecțiunile sale, esplicate prin acel raport, în privirea fixării cotunelor în care se află școala, e destul de exact.

Revizor școlar,
M. Eminescu

71

Nr. 215 — *Iași, în 22 april, 1876*
Obiectul : Obiecțiunea la ord. nr. 3218 privitoare la numirea lui Gh. Arbore în Țibănești.

Domnule ministru,

La ordinul d-voastre nr. 3218, din 20 april. 876, privitor la numirea d-lui Gh. Arbore ca învățător la Țibănești, îmi iau libertatea de-a observa că raportul meu nr. 148 a fost revocat în urma telegramei d-voastre nr. 2825 și anume pe următorul motiv :

D. Gheorghe Arbore a comis fără voința sa un fapt pentru care a fost dat judecții criminale și suspendat de al școala din Țibănești. Deși din punct de vedere abstract nu i se poate atribui voința, prin urmare nici vinovăția acelui fapt, deși a fost achitat, totuși populațiile noastre rurale sunt departe de-a putea judeca aceste lucruri după dreapta lor măsură. Asupra unui învățător nu trebuie însă să atîrne nici măcar pretextul unei desconsiderări din partea concetățenilor și a școlarilor săi. De aceea, prin telegrama mea nr. 172 și prin raportul nr. 186 din a.c. v-am propus ca la Țibănești să se permute d. Nicolae Habar, învățătorul din Bîrzești (pl. Stemnic) ; iar la Bîrzești să se numească Gh. Arbore, adică cel puțin în altă comună și în altă plasă.

Drept aceea vă rog a reveni asupra hotărîrii luată prin ordinul d-voastre nr. 3218.

Revizor școlar,
M. Eminescu

72

Proces-verbal

Astăzi, în 25 april 1876, subsemnații membri comisiei, instituite spre examinare candidaților, care s-ar prezenta pentru ocuparea școalelor rurale vacante din județul Vaslui, întrunindu-ne în localul școalei primare de băieți din orașul Vaslui, am constatat că, pentru ocuparea școalelor, esorise la concurs, nu s-au prezentat nici un concurent ; drept care am încheiat procesul-verbal de față ; aderînd la semnăturile noastre.

Revizor școlar M. Eminescu
Inginerul Statului M. Botez
Institutorul clasei a IV. Gh. Hrisoscoleu

73

Nr. 219 *Vaslui, în 25 april 1876*

Obiectul : se raportează asupra concursului din 25 april și se propune scrierea unui nou concurs.

La concursul escris pe ziua de 25 april a.c., pentru ocuparea școalelor rurale vacante din județul Vaslui, nu s-a prezentat nici un concurent. Procesul verbal al comisiei examinatoare, cu respect vi-l alăturez pe lîngă acesta.

Subsemnatul are onoarea a vă propune escrierea unui nou concurs pentru următoarele școale vacante :

Muntenii-de-Jos	(com. Mînjeștii)	pl. Crasna
Todirești	(com. Dumeștii)	pl. Funduri
Borăștii	(com. Borăștii)	„
Tăcuta	(com. Surăneștii)	pl. Mijloc
Draxenii	(com. Dămăcușenii)	„
Hîrșova	(com. Laza)	pl. Racova
Poienești	(com. Poienești)	„
Cursăștii	(com. Cursăștii)	„
Cosmești	(com. Deleștii)	pl. Stemnic
Băleștii	„ „	„

Revizor școlar,
M. Eminescu

74

1876, aprilie 26

Inspectînd astăzi școala publică primară de băieți din Vaslui, am aflat pe d-nii învățători la posturile lor. Citirea la clasa a doua merge preste tot bine. Metodul de predare în clasa a IV-a e foarte mulțămitor.

Revizor școlar,
M. Eminescu

75

1876, april 27

Inspectînd astăzi școala din com. Laza, am aflat prezenți 15 elevi din 41 înscriși.

Citirea și scrierea merg bine. Frecventația se esplică prin începerea muncilor agricole, la care și copiii sunt luați. Localul și instrucția fac o impresie destul de mulțămitoare.

Revizor școlar,
M. Eminescu

76

Lipova, în 29 april, 876

Inspectînd astăzi școala din Lipova, am găsit puțini elevi prezenți, din cauza ploilor mari, care durează de mai multe zile. Deși trebuie să recunosc că d-l învățător își dă silință, totuși am următoarele observații de făcut, a căror întocmai urmare o pretind :

1. Lectura trebuie făcută în toate clasele pe cărți regulate de citire, iar nu pe manuale de geografie, catehii sau altele. Făcîndu-se lectura pe asemenea manuale, în genere scrise de autori proști, c-o ortografie rea și c-o limbă imposibilă, se-ntîmplă ca copiii, în clasa a treia, să citească mai rău decît în întăia, în care au metoda nouă cu limba limpede și înțeleasă.

2. Gramatica trebuiește învățată nu pe de rost, ci prin dese exerciții orale și în scris. De aceea trebuie esclus Măcărescu, și gramatica predată după Manliu.

În clasele I și II-a am găsit că citirea și scrierea merge bine. Am încă de observat că, în privința notelor, d. învățător să fie mai strict.

77

Nr. 223 *Iași, în 2 mai 1876*

Obiectul : Raport asupra inspecției făcute unor școli rurale la jud. Vaslui

Domnule ministru,

De la 26 pînă la 30 aprii a.c. subsemnatul a inspectat următoarele școale rurale din județul Vaslui :

Brodoc,	com, Rediu	pl. Stamnic
Laza,	com. Laza	pl. Racova
Ivănești,	com. Ivănești	„ „
Pungești,	com. Pungești	„ „
Lipova,	com. Lipova	„ „

Toate aceste școli lasă mult de dorit în privința frecventării. Cauza relei frecventări e, pe de o parte, puțina îngrijire a primăriilor, despre care subsemnatul a raportat prefecturii de Vaslui ; pe de altă parte însă, chiar obstinațiunea poporului nostru de a nu-și trimite copiii la școală, obstinațiune esplicată pînă la oarecare grad de multele nevoi ale oamenilor. În privința învățămîntului am constatat că școalele din Brodoc și Lipova sunt bune, cea din Laza foarte bună, cele din Ivănești și Pungești însă, sub conducerea unor învățători rutinari și cu metode învechite, sunt cu mult mai slabe. Sperez însă ca în urma instrucțiunilor ce le-am dat în privirea metodei și a cărților ce trebuie să le consulteze, se vor îndrepta cu vremea.

Revizor școlar,
M. Eminescu

78

1876, mai în 3

Inspectînd astăzi școala de fete din Tătărași, am constatat progresul excelent al acestei școale. Recomand însă d-nei institutrice de la clasa I-ea și a II-ua de-a deprinde copilele la citirea cu glas tare și răspicat. Ar trebui afară de aceasta o mai mare privighere asupra scrierei copilelor, fie caligrafie, fie dictando.

Revizor școlar,
M. Eminescu

79

Nr. 225 *Iași, în 4 mai, (1)876*

Obiectul : Răspuns la ordinul nr. 3483

Domnule ministru,

Am fost cu drept cuvînt suprins de ordinul d-voastre nr. 3483 prin care sunt invitat de-a arăta de ce, în intervalul de la 15–31 martie a.c., n-am inspectat nici una din școalele rurale ale județului Iași și ce m-a împiedicat de a-mi îndeplini *această datorie* ? Mai întăi am căutat a justifica acest ordin prin vreo greșală de adresă a organelor de control din acel onorat minister, căci nu știu din care articol al legii instrucțiunei s-ar putea deduce regula că revizorul, care împreunează toate activitățile unei cancelarii într-o singură persoană, fiind curier, copist, registrator, administrator, esaminator etc., trebuie să fie cu toate acestea și vecinic în călătorie, încît la fiecare 15 zile să facă și revizie, și toate acestea în marginile a $212^1/_2$ l⟨ei⟩ n⟨oi⟩ pentru fiecare județ. Dacă esistă un asemenea revizor în țară, rog a mă informa unde-i acel prețios individ, ca să apelez la vasta sa esperiență și să aflu în care mod — mai mult sau mai puțin apostolic — își îndeplinește susmențiunata datorie. Eu, din contra, știu că norma de pîn-acuma este ca revizorul să inspecteze de două ori pe an fiecare școală ; considerînd acuma numărul de 152 școale publice și private din circumscripția subsemnatului,

împrăştiate pe o suprafaţă de mai multe sute de kilometri pătraţi (1.143.540 p), considerînd minunatele căi de comunicaţie dintre comună şi comună, că amîndouă judeţele nu sunt şese, ci pline de dealuri şi păduri, că pentru inspectarea lor sunt abia şase luni lucrătoare, dacă substragem sărbătorile şi vacanţiile de preste an ; considerînd, în urmă, că într-o zi nu se pot inspecta conştiincios decît două şcoale, de vreme ce ziua şcolară are numai 5 ore (ba joia numai 3), veţi vedea, domnule ministru, că sarcina subsemnatului este de a inspecta de două ori 152 şcoli în timpul de 180 de zile, iar pentru lucrarea administrativă şi de cancelarie i-ar rămîne, în acest timp, 28 de zile. Şi care este lucru său administrativ ? 500–600 de hîrtii intrate, care trebuiesc resolvite, apoi o mulţime de plîngeri verbale, toate acestea îngreuiate încă prin lipsa de autoritate faţă cu primăriile, subprefecturile şi prefecturile.

Fiindcă legile timpului şi a⟨le⟩ spaţiului sunt apriorice şi nu sufăr nici o discuţiune, de aceea vă veţi convinge că îndatorirea de a inspecta şcoalele din 15 în 15 zile este o imposibilitate asupra căreia n-a insistat nici chiar ministrul, care-a emis ordinul respectiv. Căci această dispoziţie, cuprinsă în circulara ministerială nr. 8114, din 26 august 1872, n-au avut alt efect, domnule ministru, decît ca prefectura de Iaşi să raporteze cu regularitatea unui ceasornic, tot la 15 zile, dacă revizorul a făcut inspecţii. Aceste raporturi sunt preţioase, întrucît se poate constata că revizorul nu spune neadevărul faţă cu superiori săi niciodată, însă nu ştiu ca aceste raporturi să se fi tîlcuit drept o îndatorire a revizorului de a fi vecinic pe drumuri. De aceea îmi pare foarte rău că sunt silit a respinge ca nefondat avizul onor. consiliul permanent, că nu mi-aş împlini datoria. Din contra, cred că din august şi pînă astăzi puţini vor fi revizorii care să fi inspectat atîtea şcoli ca respectuos subsemnatul. Rog să iertaţi dacă tonul acestui raport este aspru, dar circulara nr. 8114 au mai avut odată o reflectare analogă ca

aceasta din partea predecesorului meu, A. Naum, prin raportul său nr. 253 din 12/24 sept. 1872.

Revizor şcolar,
M. Eminescu

80

Nr. 241 *Iaşi, în 13 mai 1876*

Obiectul : Se cere recunoaşterea din nou a seminaristului Gr. Celus ca suplinitor la Goieşti şi rescrierea catedrei la concurs.

Domnule ministru,

Reamintindu-vă raportul nr. 181 din 16/28 april a.c., privitor la concursul ţinut pentru ocuparea şcoalelor rurale vacante din jud. Iaşi, am onoare a vă înştiinţa că aspirantul pentru cotuna Goieştii (com. Lunganii, pl. Cîrligătura), d. Teodor Cateliu, a renunţat de a ocupa postul de învăţător, pe care-l solicitase. Fiindcă acesta era prevăzut, subsemnatul însărcinise verbal pe fostu suplinitor Gr. Celus, ca să funcţioneze mai departe pînă la hotărîrea deplină a cestiunei.

Prefectul de Iaşi, prin adresa nr. 5007 din 12/24 mai c., mă anunţă, în fine, că renunţarea d-lui Cateliu a rămas definitivă. Drept care am onoarea a vă ruga :

1) ca şcoala din cot. Goieştii (com. Lunganii, pl. Cîrligătura) să fie din nou pusă la concurs ;

2) ca pînă la ţinerea acelui concurs să binevoiţi a recunoaşte din nou ca suplinitor pe d. Grigore Celus, şi aceasta cu începere de la 15 april c., căci de atunci şi pînă acum nu s-au retras de la postul care-i fusese încredinţat.

Revizor şcolar,
M. Eminescu

81

Nr. 256 *Iași, în 26 mai, 876*

Obiectul : raportul cărții pedagogice :
Povățuitoriu la cetire prin scriere.
Anexat un exemplar
Ministerul Cultelor și Instrucțiunei Publice
8194–28 mai

28 mai
La consiliu,
Ghidionescu

Domnule ministru,

Cartea alăturată pe lîngă acest raport, intitulată *Povățuitoriu la cetire prin scriere*, espune metoda după care trebuie să se predeie scrierea și citirea în clasc I-ea primară spre a ajunge la țintă ușor și temeinic. Ea se referă la abecedaru compus de Creangă, Ienăchescu ș.a., care pîn-acum e cel mai bun abecedar românesc, aprobat atît de comisia esaminatoare, cît și de onor. minister.

Deosebirea între metoda propusă de această broșură și învățarea rutinată și mecanică, precum se profesează ea în genere în școalele noastre, este deosebirea dintre învățămîntul viu și intuitiv și mecanismul mort al memorării de lucruri neînțelese de copii ; este deosebirea dintre pedagogie și dresură. Într-adevăr, prin metoda veche a silabisirii, a memorării mecanice de semne și cuvinte, inteligența copiilor nu era cu mult mai bine tractată decît inteligența unui animal, care se deprinde prin frică și silă la o mulțime de apucături automatice, de care nu-și poate da seama.

De-aceea, precum zice cu drept cuvînt prefața cărticelei, copiii, după sistema veche, nu numai că învață cu desgust și foarte cu greu a ceti și a scrie, apoi ceea ce învăța într-un semestru sunt în stare să uite într-o lună. Și, din nefericire, nu se predau la noi numai scrierea și cetirea astfel, ci toate obiectele. O privire numai în manualele noastre scolastice ne va încredința că elevii trebui să fi învățînd ca în somnabulism, că nu știu nici ce scriu, nici ce citesc. Abia cînd vîrsta le trezește mintea, li se ia albeața de pe ochi și încep a înțelege ce au învățat în școală. Dar acele cunoștințe, cîștigate în mod mecanic, nu s-au lipit de memorie, au rămas numai niște urme slabe din ele, încît omul, matur, pe de o parte, nu se mai poate folosi de dînsele, pe de alta, vede că e prea tîrziu pentru a mai reîncepe. Și toate acestea abstrăgînd de la desgustul împotriva cărții pe care metoda mecanică îl inspiră copiilor.

Chiar pagina întîi ni arată marea deosebire de metodă. Nu mai întîlnim pe învățătorul sever și țeapăn cu vergile-n mînă, ci un suflet uman, care se coboară la treapta sufletelor copilărești și le disciplinează, nu le siluește. Prin jocuri copiii învață a iubi orînduiala. Apoi li se face deosebirea între ființe și lucruri : copiii sunt puși a numi ființe și a espune ce fac ele, cum sunt ; tot astfel la lucruri, încît zilele cele de-ntîi se zugrăvesc în mod neșters în frageda lor minte cunoștințele care le vor fi atît de folositoare la deosebirea gramaticală a cuvintelor. Urmărind șirul acestor dezvoltări treptate, vă veți convinge, domnule ministru, că învățătorul nu anticipează niciodată, că el se servește totdeauna de micul capital de cunoștințe din viața copilului pentru a-l face pe acesta să vie de sine la ceea ce nu știuse. C-un cuvînt, autorii cărții aplică în privirea spiritului omenesc aceeași metodă binecuvîntată pe care naturalistul o recomandă pentru corp. Nici un om nu se întărește citind un tratat de gimnastică, ci făcînd exerciții, nici un om nu se-nvață a judeca citind judecăți scrise gata de alții, ci judecînd singur și dîndu-și singur seama de natura lucrurilor.

Aceste laude s-ar părea exagerate în alte țări, dar într-a noastră nu sunt decît juste. Oricît de modestă în aparență ar fi cartea, ea însemnează începutul unei reforme adînci în instrucțiunea elementară, ea a rupt-o cu dogmatismul ; isvorul metodei propuse este însăși natura inteligenții, procesul ei de dezvoltare.

De-aceea rezumez din nou :

1) Cartea introduce în clasa I-a exercițiile de intuițiune (Anschauugsübungen) *, înainte de a pune abecedarul și pana în mîna copilului.

2) Cunoștințele se dau pe cale intuitivă, încît copilul ajunge prin judecata sa proprie la ele, iar învățătorul îl conduce numai.

3) Cartea urmează metoda sonetară. Consoanele se disbracă de elementele vocale și se dau curate. Între metoda sonetară și silabism este doesebire mai atît de mare cîtă este între silabismul vechi și nou. După silabismul vechi, de ex. : *rîță, az, mislete,* se citeau *ram.* Tot atît de greu e silabismul nou alături cu insonarea. Afară de aceea, insonarea introduce o gimnastică a vocii copilului, care-l face să pronunțe foarte curat.

4) Cartea se deosebește în mod favorabil de alte tractate de acest soi prin aceea că e o lucrare cu totul originală, nu copiată sau prelucrată după manuale străine. Ea este fructul experiențelor lungi a doi învățători înzestrați de la natură cu darul de-a instrui.

De aceea subsemnatul, cu tot respectul, vă roagă să binevoiți a recomanda tuturor învățătorilor din clasa I-a din țară și să-i permiteți a o recomanda asemenea învățătorilor din circumscripția sa.

Primiți, vă rog domnule ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Revizor școlar,
M. Eminescu

82

Nr. 220 *Iași, în mai, 1876*

Obiectul : Raport asupra inspecției făcute școalelor din Vaslui

Domnule ministru,

La inspecția făcută în 26 april a.c. școalelor urbane din Vaslui, am constatat la școala de băieți un

* „Intuiție prin practică".

mers regulat de dezvoltare. Metoda de predare a d-lui Hrisoscoleu (în clasa patra) e demnă de toată lauda. Celelalte clase, conduse nu poate atît de metodic, dar totuși cu destulă aptitudine și sîrguință, promit rezultate satisfăcătoare.

Nu tot atît de bună a fost impresia pe care mi-a făcut-o școala de fete. Clasa a II-a e îndestul de tare în cetire, nu însă și în scriere. Cît despre clasa a III-a, unde predă însăși directoarea, d-na Sion, am constatat, cu părere de rău, că atît caligraficește, cît și ortografic, toată clasa (compusă din 8 eleve) e slabă. Cauza, dupre cum spune d-na directoare, este în mare parte neregulata frecventare a elevelor ; din parte-mi adaug însă că trebuie să fie și greșeli de metodă. Gramatica se predă mecanic, după manualul lui Măcărescu, care conține definiții, nu garantează însă nicidecum cunoștința concretă a regulilor limbii. În privința ortografiei, se-nțelege că nu e de cerut ca să știe și copilele cutare sau cutare din multele sisteme ortografice, a căror cunoștință primejduiește bunul simț ; ci întrebarea se reduce mai cu seamă la *pronunția corectă* și la scrierea — fie chiar cu totul fonetică — a cuvintelor și formelor pronunțate corect. În școala de fete din Vaslui pronunția falsă merge mînă-n mînă cu scrierea falsă. Însă un asemenea neajuns nu poate fi tolerat în clasa supremă a unei școli primare, căci atuncea n-ar îndeplini nici cerința minimă, care li se face acestor școli, adică învățarea corectă a citirii, scrierii și calculului. Toate aceste neajunsuri le-am notat în condica de revisie și aștept îndreptarea lor. Pe lîngă aceasta mai adaog că repartiția încăperilor localului de școală arată, indulgent vorbind, o prea mare îngrijire a d-nei directoare pentru propria sa persoană. I-am observat deci că lucrul principal în localul unei școli sunt clasele, iar nu locuința privată a directoarei. Afară de o cameră mai mare pentru clasa I și a II-a și una mică (cu o singură bancă) pentru clasa a III-a, toate celelalte încăperi, în număr de

șase, sunt în seama directoarei. Despre acest neajuns vă puteți informa și de la consiliul școlar al orașului.

Cît despre școala privată israelito-română, înființată abia de 7 luni și avînd numai clasa I în două diviziuni, ea merge foarte bine. Progresele elevilor în gramatica limbei române și a celei germane, în citirea curentă, în aritmetică mi-au dovedit deosebita sîrguință a învățătorilor acestei școli.

Revizor școlar,
M. Eminescu

83

Nr. 268 *Iași, în 1 iunie 876*

D-lui învățător din Vorovești,
com. Miroslava, pl. Stavnic.

Domnule învățător,

Rog a mă informa cel mult pîn în 8 iunie c. cîți elevi și eleve s-au înscris și cîți au frecventat școala d-voastră.

Primește d-le învățător asigurarea considerației mele.

Revizor școlar,
M. Eminescu

84

Inspectoratul Școlar
Circomscripțiunea Iași
România

Domnule învățător,

Vă fac cunoscut că Ministeriul ți-au acordat congediul cerut de d-ta, pînă la 1 august inclusiv.

Revizor școlar,
M. Eminescu

CAPITOLUL II

Fragmente din manuscrisele lui Eminescu referitoare la învățămînt. Cultură și știință — studiu

85

Stimatul meu domn,

Înainte de toate vă rog să aveți răbdarea de-a citi pînă la sfîrșit scrisoarea mea. Cunosc bunăvoința și zelul d-voastre ca administrator și de aceea nu mă îndoiesc că vă vor interesa cestiunile ce le pun pe tapet, dar a căror deslegare n-o încerc decît foarte parțial.

Cunoașteți mai bine decît mine greutățile pe care le poartă poporul nostru rural și știți că sub dînsele el sărăcește din zi în zi și că numărul populației noastre scade în proporțiuni înspăimîntătoare pentru orice econom politic. Cauzele sunt lesne de aflat.

Înaintea înființării căilor de comunicație, exportul nostru era minim ; cerîndu-se puțin, noi lucram puțin ; astăzi ni se cere multe și noi lucrăm mult. Și știți că la noi nu lucrează decît o singură clasă, că în socoteala acestei singure clase trăim toți, de la domn pînă la dorobanț : de la țăran. Noi n-avem o industrie pe care să o schimbăm cu grîne și cu aur străin, n-avem manufacturi care să fie căutate în alte țări, n-avem alte clase pozitive decît pe țăran. El produce cerialele noastre și în schimbul acestora noi cumpărăm toate, de la chibrit pînă la galoanele de pe chipiul generalului. Dar țăranul, care în anul 1827 reprezenta o clasă cam tot atît de numeroasă ca și astăzi și care păștea pe atunci herghelîile de cai și cirezele de boi, singurul obiect de export pe atunci ; țăranul nostru, care pe atunci putea să se păstreze în putere cu mămăligă, brînză și verdețuri, căci munca puțină cere consumație puțină, va putea

să trăiască astăzi același trai ? Astăzi cînd muncește de zece ori pe atîta, cînd birurile sunt cu mult mai grele, cînd mersul societății îl silește să producă mai mult ? Nu, și dacă chiar ne-am înșela pe moment, vedem îndată că legile naturii ⟨sunt⟩ inflexibile, că cine produce mult și consumă puțin moare, că moartea ne răspunde prin cifre statistice, că poporul românesc, dacă va mai rămîne în starea sa de astăzi, e menit să se stingă. Va să ⟨zică⟩, țăranul nostru de astăzi, ca să nu se stingă, trebuie înlocuit prin un altfel de țăran, trebuie ca fiu-său să fie altfel de om, trebuie ca acesta, cu același număr de puteri să producă mai mult și în acestea toate trebuie să le-nvețe în școală. Dacă instrucția va fi generală, putem spera că țăranul viitor va ști să-și caute de interese mult mai bine decît cel de astăzi. Căci în faptă, stimate domnule, tot aparatul greoi al statului nostru nu-i făcut pentru binele țăranului nostru. Administrația comunală este instituită mai mult în favoarea propietății mari, justiția știți că are a face mai mult cu procese pentru moșii, încasări de bani etc., școalele noastre secundare cresc generații de scriitori meniți a se tăvăli prin tot soiul de cancelarii, iar nu oameni vrednici care să se susție înșiși prin munca lor. Toată lumea la noi apelează la buget, adică direct sau indirect la punga sau munca clasei pozitive, a țăranului.

Pîn-acuma o singură instituție ni s-a părut creată cu dezinteresare pentru poporul rural și aceasta-i școala rurală. Dar cum este ea tratată ? Obligativitatea învățămîntului e o iluzie. Leafa învățătorului e adesea egală cu a unui vătăjel, întreținerea localului proastă, pe cînd alături cu mizeria scolastică trăiește o clasă de scribi netrebnici sub formă de primari, ajutori de perceptori etc., care sunt pe atîtea organe de apăsare și de șicană în comună și care nu aduc bunei-stări a țăranului nici atîta folos cîtu-i negru sub unghie. De aceea, vă rog, cu ocazia formării bugetelor comunelor rurale, să se șteargă cel puțin

prisositorul ajutor de notar, iar salariul ⟨acestora⟩ să se treacă pe seama învățătorului, singurul de la care clasa țărănească va avea un folos. Privind lucrurile de aproape, un notar nu are de scris pe an decît cel mult 2000 de hîrtii din care cele mai multe cuprind fața întîi a unei coli, adică un sfert de coală, ceea ce face la un loc 500 coale raportate pe 365 zile ⟨ale⟩ anului, vine o coală și ceva pe zi, muncă ce o poate face un om singur în tot anul și fără să se îngreuieze prea tare.

86

⟨...⟩ Un om nu poate face nimic într-o țară rău întocmită și măcar să tot poruncească, rămîne la vorba aceea : a poruncit cîinelui, și cîinele pisicii, și pisica șoarecelui, iar șoarecele și-a atîrnat porunca de coadă.

Cît despre tablouri ce vor lipsi de la prefectură, cestiunea în sine nu mă privește, mă oblig eu ca astăzi, cînd nu mai sunt revizor și nici nu am la dispoziție asemenea tablouri, să-i comunic pe de rost d-lui prefect școalele, învățătorii, învățătura cîtă o au aceștia, numărul copiilor, prevederile bugetelor comunale, etc. Toate acestea, ca un semn, cît de fără de grijă și nepăsătoare au fost administrația trecută față cu școalele rurale. Tot atunci îi voi împărtăși de ce multe școale sunt neocupate, care, desigur astăzi, se vor ocupa după același sistem și cu același soi de oameni, cu care se ocupă mai toate funcțiile la noi.

Iar la făgăduințile d-lui prefect vom spune și noi vorba veche, de baștină, a moșului Terinte Barbălată, răzăș și el la Funduri, în ținutul Vasluiului : *Cel tînăr spune cîte face, bătrînul cîte au făcut, nebunul cîte are de gînd să facă.*

În împrejurările ⟨acestea⟩ școalele din județul Vaslui sunt cele mai bune posibile, precum lumea lui

Leibnitz, cu toată mizeria și nimicnicia ei vădită, este cea mai bună lume posibilă, căci posibilitatea și existența sunt identice și ceea ce e posibil există. Precum soarele stă locului de milioane de ani, oricare ar fi fost părerile omenești, fie geocentriste fie heliocentriste, tot astfel părerile oamenilor nu schimbă nimic din mersul firesc, material al lucrurilor. Părinții miseri și vițioși, copii goi și bolnavi, învățători ignoranți și rău plătiți, administratori superficiali, toate acestea, îngreuiate prin creșterea impozitelor, menite a hrăni această stare de lucruri, nu sunt condițiile normale pentru școli bune ; precum lemn de brad putregăit, gelău de plumb și meșter prost nu-mi dau o masă bună. Școala va fi bună, cînd popa va fi bun, darea mică, subprefecții oameni ca să știe administrație, finanțe și economie politică, învățătorii pedagogi ; pe cînd adică va fi și școala, școală, statul stat și omul om, precum e în toată lumea, iar nu ca la noi — adică ca la nimeni ; unde găsești în cercurile cele mai înalte oameni ce trăiesc în vecinică dușmănie cu gramatica necum cu alte cunoștințe sau cu dreapta judecată. Din nefericire tocmai această din urmă lipsește și nici în școli franțuzești nu se poate învăța, pentru că se moștenește de la mamă. ⟨...⟩

87

⟨...⟩ Părerea mea individuală, în care nu oblig pe nimeni de a crede, e că politica ce se face azi în România și dintr-o parte și dintr-alta e o politică necoaptă, căci pentru adevărata și deplina înțelegere a instituțiunilor noastre de azi ni trebuie o generațiune ce avem de-a crește de-acu-nainte. Eu las lumea ce merge deja ca să meargă cum îi place dumisale, misiunea oamenilor ce vor din adîncul lor binele țării e creșterea morală a generațiunii tinere

și a generațiunii ce va veni. Nu caut adepți la ideea cea dintăi, dar la cea de-a doua sufletul meu ține cum ține la el însuși ⟨...⟩

88

⟨...⟩ E multă diferență între educațiune și cultură. Așa, d. e., educațiunea străină implică spirit străin, cultura străină, ba. Educațiune e cultura caracterului, cultura e educațiunea minții. Educațiunea are a cultiva inima și moravurile, cultura are a educa mintea. În fine, un om bine educat, cu inimă, caracter și moravuri bune poate să fie cu un cerc restrîns de cunoștințe, pe cînd, din contra, cultura, cunoștințele cele mai vaste pot să fie cuprinse de un om fără caracter, imoral, fără inimă.

Cultura străină, ca atare, nu poate strica pe om, pentrucă trece prin prisma unui caracter, a unei inimi deja formate ; educațiunea, creșterea cade însă în periodul acela al direcției omenești, cînd inima neformată încă a omului seamănă unei bucăți de ceară în care poți imprima ce vrei. Cînd inima, cu vîrsta, se-mpetrește, atunci n-o mai poți îndrepta, o poți numai rumpe.

Un bătrîn de spirit a spus despre tineretul nostru că-i pare că e ca cireșele, cărora grădinarul, voind să le facă să se coacă înainte de vreme, le sucește cozile. Cireșele se coc într-adevăr, dar numai pentru scopul de a fi mîncate, nicidecum însă pentru scopul cel tăinuit al naturii, de a cuprinde un sîmbure dătător de viață, un germene al dezvoltării mai departe. O maturitate nematură, falsă, necuprinzătoare a principiului vieții, cuprinde țara noastră de la un capăt pîn-la altul, o cultură artificială și importată din cîteșipatru unghiuri ale lumei se impune spiritului românesc și l-a corupt chiar pînă ⟨la⟩ un grad oarecare. Noi românii din Principate suntem în nefavora-

bila poziție de a fi guvernați de o generație cultă, care nu stă în nici un fel de legătură cu țara.

⟨ . . . . . ⟩

Cum de fiecare șarlatan, care și-a făcut educația în cafenelele Parisului, poate să impuie așa nitamnisam toate chițibușurile necoptului său creier unor țări care au o istorie proprie de aproape o mie de ani ? Cum de limba vrednică a lui Nistor și Grigore Ureche e pusă pe fugă de jargonul franco-bulgăresc a lui Vasile Alexandrescu (care, spre ironia nevredniciei noastre, au uzurpat asemenea numele vorniculul Țării de Sus) ? Cum de obiceiul pămîntului și *pravila împărătească* au făcut loc, cu atîta ușurință, tuturor gogomăniilor clocite pe malurile Senei ⟨de către acei⟩ care, șezînd în al 7-lea cat al unei cazarme de chirigii, își sug degetul cel mic și fericesc universul cu idei ieftine ? ⟨...⟩

89

⟨...⟩ 1) Lipsa de naivitate în copii, care ⟨sunt⟩, în genere, prematuri prin lucrurile ce le-au văzut în casele părintești și care nu se potriveau cu vîrsta lor, în clasele mai avute ; în clasele mai de jos, sărăcia părinților, hrana și îmbrăcămintea rea, iarna lipsa de căldură, care trezește înainte de vreme în copil instinctul conservării și-i dă acel ochi bătrînesc și serios, pe care îl au animalele, expuse a se hrăni singure înainte de vreme.

Este o vorbă : *nevoia învață pe om* — adevărat ! Dar cîtă vreme creierul, organul minții, nu este pe deplin crescut, această creștere se împiedică prin întrebuințarea prea timpurie a lui ; precum un cal închircește cînd îl înhamă prea devreme ; atît puterea fizică, cît și cea intelectuală a copilului, încît iese din el o închircitură, un cretin, o ființă bătrînă înainte de

vreme, căruia apoi, în urma reacției, îi este în urmă lene și a munci și a gîndi.

⟨ . . . . . ⟩

Orice canalie care a deprins trei buchii franțuzești la Paris, aspiră de-a se face aici în țară cel puțin ministru.

2) Sistemul instrucției noastre, neîntemeindu-se pe priceperea obiectelor predate, ci pe memorarea de regule abstracte și de cuvinte, copilul n-are niciodată acel repaos al creierului, care consistă în întrebuințarea nu simultană, ci consecutivă, pe rînd, a facultăților. Cine voiește să învețe mult, trebuie să învețe multe, precum cel ce vrea să mănînce mult, trebuie să mănînce multe, de toate. Partea lexicală a limbelor, limbile înșile au a face mai mult cu memoria ; acolo ea va și trebui înhămată. Dar mîntuind cu lecția de limbă, el trebuie să exercite altă facultate și pe cealaltă s-o lase să aibă a face numai cu facultatea judecății.

Dar la facultatea judecății lucrul stă altfel decît la cea a memoriei.

Memoria nu are a-nțelege de ce cutare sau cutare lucru se cheamă *astfel* și nu astfel franțuzește sau englezește, pe cînd judecata trebuie să știe de ce conclude *astfel* și nu poate conclude altfel. De aceea ea trebuie să opereze cu idei sigure, de aceea în privirea judecății trebuie pur și simplu stabilit, ca regulă, de la care nu-i permis nimăruia să se abată : Nu vei da copilului să opereze decît cu lucruri pe care le-a înțeles pe deplin. Pe deplin, fără umbră de îndoială, fără umbră de nesiguranță. La științele (respectiv la părțile lor) care cer dezvoltarea judecății copilului, cartea trebuie alungată din școală, ca un ce periculos, căci pedagogul e aicea tot.

Apoi mai trec în clasele superioare și copii nepreparați bine. Ce faci cu aceștia ? La științele judecății trebuie să iei lucru vecinic de la început ; algebra să nu fie mai grea pentru orișicine decît calcule cu nu-

mere de rînd. De aceea lucrurile se vor arăta ş-aici pe o scară mai întinsă, însă totdeauna în legătură cu numere concrete, pentru ca să vadă că nu e ⟨de⟩ cît repetarea acelorași procese ale cugetării și cu numerele abstracte.

Nimic ⟨nu⟩ trebuie tratat în mod mai puțin abstract decît matematicile, tocmai din cauza că ele sunt cele mai abstracte. Celelalte științe găsesc lucrurile la care se referă, în natură : numere și triunghiuri nu găsim în natură niciodată.

Eu știu chinul ce l-am avut însumi cu matematicile, în copilărie, din cauza modului rău în care mi se propunea, deși îndealtfel eram unul din capetele cele mai deștepte. N-ajunsesem nici la vîrsta de douăzeci de ani să știu tabla pitagoreică, tocmai pentru că ⟨nu⟩ se pusese în joc judecata, ci memoria. Și deși aveam o memorie fenomenală, numere nu puteam învăța de loc pe de rost ; încît îmi intrase în cap ideea că matematicile sunt științele cele mai grele de pe fața pămîntului. În urmă am văzut că-s cele mai ușoare, desigur pe de o mie de părți mai ușoare decît limbile, care cer memorie multă. Ele sunt un joc cu cele mai simple legii ale judecății omenești, numai acele legi nu trebuie puse în joc goale și fără nici un cuprins, ci totdeauna aplicate asupra unor icoane văzute ochilor.

Tot așa-i dacă se comandă mașinistului să facă icoane, și zugravului să facă mașini. ⟨...⟩

90

⟨...⟩ Știința cere legi și anume de o generalitate atît de sigură, încît să nu fie escepție. Aflîndu-se acestea, armonia și ordinea intră în locul haosului și suntem siliți, în orice ramură a științei, să vedem în efecte urmările naturale ale unor cauze determinate și să ne așteptăm la întoarcerea unor efecte egale, cînd constatăm cauze egale. ⟨...⟩

91

CULTURĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Fiecare om cult va avea, în fiecare caz singuratec, o judecată determinată, ba chiar justă, asupra împrejurării dacă cutare sau cutare îi este asemenea lui sau trebuiește numărat între cei neculți, dacă cutare sau cutare faptă e demnă or nedemnă de un om cult ; ba mai fiecine va fi atît de încrezut de-a da o sentință decizivă și promptă pînă și asupra gradului și a valorii culturei altuia. Dacă însă s-ar suleva cestiunea că ce e cultura ? atuncea ușor s-ar putea întîmpla să rezulte, nu vrem să zicem o perplexitate oarecare, dar, desigur, că ocaziunea unei întrevorbiri mai lungi ; am fi aplecați de-a admite o determinare sau alta, siliți de-a renunța la altele, diferite momente s-ar prezenta și-ar dispărea, pînă ce-am putea coji sîmburele noțiunei din variata lui aplicare în viață ; ar fi de nevoie o cercetare anume, pentru a recunoaște în ființa sa internă ceea ce socoteam că am știut, ceea ce-am știut chiar în aplicare. Va fi așadară multora binevenită încercarea de-a găsi cîteva puncte de vedere conducătoare pentru această cercetare.

Ce este cultura ? Pe țăran, pe lucrător, pe meseriaș îi numim neculți ! Ior le lipsește orice îngrijire a spiritului, orice ridicare deasupra terenului vieții materiale. Însă care specie de cultură a spiritului îl face pe om cult ? Vorbim de cercuri culte ; într-acestea se gerează, se gustă, se discută, se cultivă arte și științe. Artă și știință — sînt ele cele ce constituiesc cultura ? Nu necondiționat ; acest om e foarte învățat și cu toate acestea îi lipsește cultura ; dimpotrivă

iar pe cutare meseriaș care nici profesă, nici cunoaște vro știință, nici se-deletnicește nici cultivă vro artă, ba chiar pe cutare or cutare țăran îl putem numi cult în felul său.

De la femei pretindem cu deosebire cultură ; însă ocupațiunea lor cu științele li apare bărbaților cel puțin netrebuincioasă, adesea nemăsurată și, în genere, neplăcută.

Învățători sătești și de școale poporale se luptă adesea cu zel și în van, ajung însă prea rar de-a aparține sau de-a fi numărați măcar între cei culți ; odinioară, cu deosebire în începutul secolului nostru și de la timpul de-nflorire a literaturei naționale încoa, a fost ades multă vorbă despre o cultură a inimei ; astăzi se vorbește puțin despre ea ; numai la acele amice, din provincie, ale lui Schiller, care prin lux francez și romane engleze își ciștigă pretențiunea de-a trece de culte, ea servă ca o mîngîiere cînd au nenorocirea părută de-a se mărita după un bărbat bogat, însă necult ; atunci toate defectele lui ⟨sînt învăluite⟩ cu mantaua culturei de inimă ; prevenind la temuta condoleanță companeoanelor copilăriei cu fraza : însă el are multă cultură de inimă.

Dacă e să atingem și momentul istoric, pentru a fixa mai precis punctul de-ntrebare, vom nota chiar de-ndată, cum că noțiunea culturei în sens restrîns, peste tot, nu este încă foarte veche ; cum că ea, în însemnătatea ei specifică, în care-i cugetată la noi, nu pare a exista la alte națiuni ca o noțiune *unitară*, fiindcă în toate limbile mai nouă lipsește o vorbă congruientă pentru significarea sa ; elementele sale ni se prezintă ici altfel amestecate de cumu-s dincolo, și conțin, cînd mai mult, cînd mai puțin, decît ceea ce exprimă vorba noastră ; sigur este însă că popoarele cele vechi, și cele clasice, nici au cunoscut-o, nici au întrebuințat-o, că lor le-au lipsit noțiune și cuvîntul, în mare parte și obiectul.

Noțiunea pare, pe de o parte, atît de îngust mărginită și determinată în sine, pe cît e de nemărginită și de ilimitată e pe de altă parte aplicațiunea ei. Rezolvarea întrebării noastre trebuie să fie așadar posibilă ; și ea o și este în faptă, dacă îndreptăm întrebarea la aceea, că ce determinațiuni sînt în noțiunea culturei, din ce elemente constă ea, care la despărțirea sau împărțirea lor mai sunt susceptibile și de o deosebită aplicațiune. La aceasta se înțelege de sine, cum că noțiunea sau, bine zis, vorba e, p-ici, pe colea, și rău întrebuințată în conversațiune, sau, în unele cazuri, e întrebuințată metaforic și că dar nici noi n-o vom urmări-o pîn-acolo, ca să fie recunoscută în toate combinările în care ar fi posibil ca să obvie ; însă cum că toate acestea nu pot opri de-a cerceta noțiunea cea adevărată în cuprinsul deplin al însemnării sale proprii. Merită a fi relevat espres, cum că se vorbește și despre cultura unui popor ; aicia însă vorba are o-nsemnătate cu totului alta, decît e vorba de cultură în sens propriu și strict al unui om singuratec. Cum că romanii și grecii se țin de națiunile culte, n-a vrea nimenea să ne-o dispute. Între cultura unui popor pricepem suma întregei sale vieți spirituale ; aspirațiunile și făptuirile sale în artă și știință, moravurile și obicinuințele sale ; și gradul de cultură al poporului se măsură, parte după numărul și valoarea productelor vieții spirituale și a toatei activități interne, parte după numărul aproximativ al tuturor acelora, care au dat naștere acestor producte și al acelora care au merite întru producerea și conservarea culturei publice. Individele acestea însă, pe care-i reprezintă cultura publică generală și care-au contribuit la ea, nu mai sînt ei înșii oameni culți în sens strict ; ei au fost învățați, artiști, legislatori, oameni de stat, însă nu numai și nu întotdeauna oameni culți ; așadar, în privirea acestor opere și manifestațiuni a culturei, noțiunea ei e cu totului diferită, cîndu-i de popor vorba și cîndu-i de oamenii singulari. Și mai esențial e că cultura publică sau națională consistă din niște elemente foarte importante, care nu sunt opera oa-

menilor singuratici, ci-s comune absolut tuturor ; acestea-s elemtnte ale spiritului poporului, pe care, comparîndu-l cu alte spirite ale popoarelor, îl numim cult, precum sunt de ex. moravuri, religiuni, maniera de-a privi lumea, şi îndeosebi limba, care-i *oglinda tuturor acestora :* un popor poate poseda o limbă foarte dezvoltată, *cultă în sensul cel mai 'nalt ;* ea va fi semnul şi testimoniul cum că naţiunea e cultă ; însă cel cult şi cel necult, cel ce ştie mai puţin şi cel mai învăţat vorbesc aceeaşi limbă, atît e diferită cultura cu privire la un popor şi la un individ.

Moravurile unei naţiuni pot, ca expresiune a individualităţii naţionale şi în comparaţiune cu altele, să fie culte, însă omul singular, care exercită aceste moravuri, nu demonstră prin asta încă cultură, ci numai morigeritate, civilitate.

Unui spirit poporal sau unui popor i se pot atribui aşadar toate semnele caracteristice ale culturei, care vor rezulta în decursul studiului nostru, fără din aceasta să urmeze cumva, cum că indivizii singulari ai acestui popor sunt într-adevăr oameni culţi.

Studiul nostru se îndreaptă exclusiv asupra culturei individuale sau a aceleia care-i numită astfel în sens restrîns şi propriu.

Cuprinsul şi esenţa culturei nu e simplă ; sînt mai multe şi deosebite elemente, care la un loc constituiesc şi esauriază * întregul noţiunii. Aceste mai multe elemente aparţin chiar la diferite sfere ale vieţii spirituale, şi, abstrăgînd, dacă aceste sfere deosebite sau, cel puţin elementele acelea, s-ar lăsa reduse la unul singur şi derivate din ele, totuşi studiul nostru va cîştiga în claritate, dacă le vom orîndui cu privire la acea deosebire, şi dacă vom aduce la dezvoltare fiecare din acele elemente după sfera deosebită căreia-i aparţine. *Cultură* se numeşte înainte de toate anumită stare şi grad de dezvoltare al

* italienism, din *esaurire* „a epuiza".

inteligenţei, o speţie anumită de ridicare a spiritului asupra manierei lui de-a privi natura şi viaţa primară şi cîştigată fără cultivare educativă, o împlere a sufletului cu aşa fel de obiecte ale cunoştinţei, care trec peste trebuinţele vieţii cele nemijlocite şi naturale. Astea sînt însă determinaţiuni generale care au valoare pentru orice gen de viaţă spirituală în sens mai nalt ; care grad şi stare a intelegenţei însă e aceela, pe care-l numim cultură, care specie de ridicare şi împelare a spiritului e de priceput sub aceasta ; astea toate le vom clarifica mai bine, dacă le vom studia în deosebirea şi antiteza lor cu alte (specii) soiuri ale vieţii spirituale şi ale dezvoltării inteligenţii, şi îndeosebi cu a *ştiinţei.* După aceea noţiunea culturei mai înseamnă şi un mod anumit al acţiunii, conduitei şi-a manierelor ; cu deosebire cerem de la un om cult împlinirea celora, ce pretinde moralitatea de la *om ;* cultura e privită ca un isvor deosebit al moralităţii şi ca motiv propriu al simţemintelor (convicţiunilor) ; totodată însă ea cere multe în privirea împlinirea chemării noastre omeneşti, care sînt străine sau indiferente pentru etica şi religiozitatea pură. Acest al doilea element al culturei se va putea caracteriza mai bine prin despărţirea lui de elementul moralităţii.

În fine, cultura mai conţine încă un raport şi o îmbinare deosebit de intimă cu frumuseţea ; la fiecare om cult nu presupunem numai o resimţire tare şi agilă a frumuseţei, ci şi o reprezentare relativă a acesteia ; se cere cel puţin espres, ca în şi pe el să nu se prezinte nimic nefrumos, ba şi împreujrul lui să nu fie nimic, care să vatăme simţul estetic. Întrucît şi pentru că estetica vine la aplicare nu numai cu privire la artă, ci tocmai atîta, ba mai mult încă, cu privire la frumuseţea naturală a vieţii şi a simţămintelor, vom avea să-ndreptăm privirea noastră asupra culturei în legătura ei cu simţul frumosului.

Întreg studiul nostru se împarte şi orînduieşte astfel, încît vom avea de dezvoltat :

Cu privire la intelegență, antiteza între cultură și știință ;

Cu privire la activitatea practică, antiteza între cultură și moralitate ;

În fine, cu privire la estetica vieții — legătura între știință și simțul frumosului. *)

Antiteza dintre cultură și știință se prezintă mai hotărît și mai clar în deosebirea scopurilor lor. Începutul studiului nostru, din acest punct de vedere, e justificat cu atît mai mult, cu cît va trebui ca din scop să urmeze orce altă determinațiune. Scopul culturei e în esență individual, el se împlinește pe deplin și exclusiv înăuntru individului, cultura unui om nu are alt scop decît ca tocmai *el* să fie cult. Îmbogățirea și dezvoltarea, (activitatea în genere) a spiritului, întrucît ea-i îndreptată numai spre aceea ca să ajungă starea ce se numește cultură, nu are un scop general sau obiectiv, care adică să fie afară de persoană și *nici* un scop practic. Într-asta ea-i contrapusă științei. Scopul orcărei activități științifice este *general*. Conlucrarea la o știință, fie-nvățînd sau învățător, fie creator sau numai culegător, are un scop general, care trece peste persoana conlucrătorului, adică știința însăși. Cînd cineva se ocupă științific, cestiunea nu e de dezvoltarea individului pentru el însuși, ca *el* să fie un om plin de știință, ci de dezvoltarea sa ca membru în comunitatea celor știutori. Abia în numărul și în măsura activității celora, ce se ocupă cu știința zace propria realizare obiectivă a științei ; știința există într-adevăr și ca atare, afară de individul singular, obiectiv, însă ea planează oarecum numai asupra și între indivíde ; ea are o formațiune și obiectivitate numai ideală ; ci, numai abia în

* Numai cea întîia din numitele trei părți este în intențiunea acestui tratat, cele două din urmă le vom schița numai fugitiv, pentru a da o ideie despre întregul ființei culturei (Nota lui Eminescu). Întreg studiul acesta pare o traducere din germană.

individele ce o cugetă și-o știu, ea există în orce vreme real ; aicia are realitate obiectivă. (Chiar în monumentele științei, în cărți, charte, instrumente și al⟨tele⟩, unde într-adevăr ea pare a fi existentă și grămădită, ea nu există în faptă decît ca *posibilitatea de a fi știută* ; ea-n aceste monumente nu există într-altfel, decît ca științele naturale în cartea naturei ; o carte trebuiește citită, pentru a fi o carte). Așadar numai în neîntrerupta consecutivitate a celor știutori trăiește-ntr-adevăr știința.

Într-asta consistă demnitatea chemării științifice și tot într-asta lipsa de valoare a diletantismului curat personal și subiectiv, în genere van ; într-asta-n fine rușinea mărunțușerilor literari, a căror spirit samănă pe deplin bibliotecilor de-mprumut, unde opurile de știință se cîștigă și se-mprumută, pentru groșița de citit.

După aceea lucrarea omului singular în și la științe mai are de scop, ca el să contribuie, cel puțin după putință, la progresul ei, și, afară de aceea, că poate îngriji de ereditarea ei prin generații viitoare, prin simpla ei propagare. Și arta are în activitatea ei creatorie un scop asemenea general, care se ajunge însă mai mult obiectiv, adică în obiect însuși și afară de persoane ; operei de artă îi trebuiește mai puțin privitori, de cumu-i trebuiește unei cărți cititorii, unde se-nțelege că nu poate fi vorba decît de operele plasticei, în distingere de muzică și poezie. Litera e moartă, opera de artă are o viață proprie ; cartea *presupune* înțelegere ; dacă e să devie mediu al științei, opul de artă sau, mai bine zis, operele de artă își creează-n mare parte priceperea lor proprie ; ele se fac înțelese prin sine însele. Toate astea nu sunt însă decît deosebiri de grad. Toate combinările noțiunilor artă și știință, precum politica ca artă și știință despre cele a statului, religiunea ca teologie, serviciu și învățătură bisericească și altele încă multe d-astea, au scop general și obiectiv, o-

biectiv în spiritul național ca : instituțiuni, ca stări etice, ș.a.m.d.

Pentru a fi completi, mai amintim că afară de acele două specii de știință, care sînt îndreptate asupra unor scopuri generale și obiective, mai sînt încă și altele care nu persevereză ca acestea curat numa-n sfera vieții spirituale, ci se întind și asupra vieții materiale și de aceea se numesc cu deosebire *practice*. Știința naturală în aplicațiunea ei la industrie și inginerie și tehnică, medicina ca știință și artă a vindecării, jurisprudență ca știință și exersarea dreptului pozitiv. Acestea se disting prin aceea că ele sunt incise totodată și în viața exterioară căci au și efectele lor individuale, adică sunt practice în sens restrîns, pe cînd știința de stat (Staats-Kunst), religiune publică și alte asemenea reprezintă și promovează numai stări spirituale obiective ; mijlocit însă pot să devină și astea practice, ba chiar și filosofia și astronomia (care aparțin științei pure).

Așadar științele precum și artele proprii și științifice au și urmăresc cu toate, în exercițiul lor, niște scopuri generale și obiective, în parte și practice ; cultura însă, deși și ea-nsemnează asemenea o activitate și dezvoltare spirituală, este personal terminată cu scopul ei, e mărginită la individ și se îndeplinește numai în el singur.

Pe cînd astfel, pe de o parte, știința și cultura sunt cu totul deosebite, le găsim, pe de altă parte, într-o legătură foarte strînsă între ele. Mai întîi, ni se manifestă, la o privire mai de aproape, împrejurarea cum că tot materialul și cuprinsul activității spirituale ce constituie cultura, e luat numai din știință (și din arți) ; cultura nu e de sine creatoare, ci în esență e receptivă, pasivă ; fiecare progres propriu al spiritului public, fiece lărgire și înălțare a cuprinsului său, care-i făptuit de un individ, nu se ctribuie nicicînd culturei ca atari a acestuia, ci artei sau științei din el.

Ce raport este între cultură și știință la diversitatea deplină a scopului și la identitatea deplină a cuprinsului lor ? Ca spectatorul în fața artei, ca credinciosul cu biserica, astfel e raportul între cei culți și știință. Cugetatorii și învățații lucrează, cei culți consumă știința ; învățații sînt preoții științei, cei culți sînt obștia credincioșilor ; ceea ce nu exclude ca un laic să priceapă adesea mai mult din teologie decît duhovnicul său. Știința este reprezentarea și dezvăluirea spiritului național într-o direcțiune, acea a științei ; valoarea și ființa ei, viața și scopul ei, e departe de a se mărgini la un număr breslaș de indivizi ; știința nu e pentru învățați, ci învățații sînt pentru știință ; ea trăiește-n ei și-i domină totodată ; dar și știința nu există pentru sine însești ; ea e numai o parte și un membru în organismul spiritului național și, mai încolo, a celui umanitar ; știința și servii ei, învățații, ei lucrează numai pentru națiunea lor, pentru susținerea și înălțarea spiritului național ; ei lucrează pentru a aduce isvoarăle sucului vieții lor în spiritul public comun și spre a-l aduce pre acesta la înflorire.

Cei culți dintr-o națiune sunt, cred, care, mai întîi și cu deosebire, receptează în ei cele cîștigate pe terenul științei pentru spiritul public, și de-aceea nu-i indiferent dacă numărul de oameni culți ce-și apropiază știința și rezultatele ei gata, este mai mare sau mai mic. Înălțimea și demnitatea spiritului național nu se determinează numai prin cuprinsul celor știute (în știință), ci după întinderea numerică a celor culți. Beoțienii rămîn beoțieni și abderiții abderiți, deși unii au avut pe Pindar, ceilalți pe Democrit. Nu preoții constituiesc bisercia ; ei nu ⟨o⟩ pot face decît în cea mai strînsă comunitate cu credincioșii ; tot astfel nu constituiesc învățații spiritul științific al națiunii, ci numai întregul număr al celor culți prin știință. Și înălțimea artistică a unui popor nu se măsură numai după artiști, ci după cunoscătorii și protectorii artei. Pe pomul cunoștinței, care crește din pămîntul

spiritului național, știința se poate compara cu acele intime puteri agente, care, sugînd și alăptînd, scot sucurile din adîncimile isvorîtoare și le trimit modificat în toate ramurile ; trunchiul și rădăcinile sînt purtătorii consistenți ai științei, învățații ; viața firească, văzută frumoasă și mirositoare în frunze, flori și fructe, este cultura generală care răsare din cele precese.

Așadar scopul culturei este individual în fiecare om singuratec, fără v-o referință nemijlocită și folositoare la întregul și generalitatea semenilor săi, și cu toate astea în legătura cea mai intimă cu scopul general. Cele mai particulare se anină aicia nemijlocit de cele mai generale, tocmai așa precum omul se unește nemijlocit cu omenirea, *vede, împlinește* și *pricepe* scopul și chemarea sa în ea, mai mult decît în comunitatea mai îngustă a familiei, comunei și statului, cu care el stă oarecum în referință faptică. Toată moralitatea omului singular, refereașcă-se ea la raporturi individuale sau publice, își are întemeierea în natura și chemarea sa ca om, așadar în lucrul cel mai general, în omenire, în umanitate. Astfel și cultura e, înainte de toate, individuală, însă totalitatea indivizilor și, prin urmare, și fiecare la locul său are de-a exprima și a pune-n viață înălțimea și stadiul spiritului național, acesta-i scopul cel comun tuturor.

Nu ne permitem a o lăsa nepomenit, că și cultura are urmări asupra mărginelor ei individuale și cum că în această trecere peste mărgini are un scop mai întins decît personal, și adică : în perpetuarea transmisă a culturei. Cu deosebire se poate susține aceasta despre cultura aceea care se referă la moralitatea și frumusețea unui om, la viața și purtarea cea cultă ; aicea influența unei împrejurimi culte nu e numai esențială, ci neînlocuibilă. Simțul estetic în genere și probarea lui în viața proprie îndeosebi cere o îngrijire atît de durabilă și practică, cum ea nu se prezintă decît prin relațiunea și societatea celor culți, pe cînd orice știință teoretică despre el și orice năzuire solitară după el ni se arată în genere a fi zadarnice. De acolo și experiența deasă, cum că și oamenii foarte cultivabili și culți înăuntrul lor, dacă în anii lor primitivi n-au ieșit din o societate cultă, vor avea, cu toate calitățile lor preferabile, lipsă de acel ceva, care ni se prezintă îndată și-ntotdeauna ca semnul caracteristic cel mai relevat a unui om cult. În laturea aceasta a culturei autodidacții rămîn întotdeauna îndărăt, numai, cum am zice, geniul culturei va poseda și în casa de melc a singurătății acele fine fire sensitive pentru tot ce-i convenabil, de șic și frumos în formele vieții.

Prăsirea culturei intelectuale însă prin cei culți se-ntîmplă-ntotdeauna, într-o măsură numai foarte mică, și aceea într-un mod pervers, dacă nu intervine știința. Unde numai cei culți singuri vor să producă și să perpetuieze cultura inteligenții, fie-n educațiunea copiilor or în influența literară asupra publicului, acolo semidoctismul și secăciunea (fraza goală) sînt aproape, orice răsad al culturei trebuie să pornească de la știința însăși ; nu se poate semăna făină, ci numai grîu, pentru a putea căpăta făină.

De-a mai vorbi apoi și despre protecțiunea pe care cultura publică o dă științei cu și fără intențione, în vremi cînd reprezentanții obscurantismului și contrarii științei au devenit a fi din întîmplare partida dominantă, de a vorbi de acestea aicia nu e loc.

Influența binefăcătoare a culturei și reacțiunea ei folositoare asupra științei, atît prin faptul că trezește în cercuri din ce în ce mai întinse aplecarea pentru studii științifice și că prin asta mărește întinderea spiritelor științifice, cît și cu deosebire prin aceea că produce în adepții științei înșeși, care nu sunt învățați savanți, decît numai într-un ram special, o privire generală asupra cunoștințelor și, prin aceasta, o privire mai adîncă a științei, — această influență îndoită a culturei asupra științei vom putea-o scruta

numai după ce vom fi reprezentat deosebirea între ele amîndouă cu privire la ființa și conținutul lor.

Înainte de a trece la aceasta, vom deduce îndată, din determinarea scopului culturei, cum că din care cauză la popoarele antice noțiunea ei nu era cunoscută și știința și cultura nu erau despărțite.

Scopul activității spirituale curat numai pentru ea însăși înăuntrul individului li era necunoscut popoarălor antice ; toate celea aveau or erau să aibă un scop obiectiv, general.

S-au vorbit și discutat mult asupra lipsei individualismului la națiunile clasice ; sigur este însă că oricît de individual s-ar fi format un obiect sau un raport după năzuință și facultate, nu era aprețuit decît din punct de vedere al generalității. Unde de sine starea și valoarea omului singular ca atare nu-și găsește recunoaștere, acolo nu se poate afla nici individului, pentru el însuși, vre-un scop demn de băgat în samă.

Mai important în toate acestea e că cei vechi nu venise încă la cunoștința cum că scopul individual, cum l-am citat mai sus, este totodată și tot atît de mult și cel mai general, o cunoștință de care nici azi lumea, unde individualismul a căpătat o așa de mare preponderență, nu e conștient decît într-un mod foarte imperfect ; că fiecare om singular e membru și reprezentant al națiunii sale, fără vre-o activitate faptică pentru ea ; așa încît viața și faptele sale individuale sînt de valoare națională și de preț general. Socrate, nu numai prin viața și învățăturile sale, ci prin felul morții sale este o podoabă a spiritului național elin, și dacă Iunius Brutus, deși cămătar ca om privat, totuși prin faptă și aprețiere generală, a fost cel mai bun cetățean al Romei, atunci nu vom atribui aceasta lui, ci simțului etic încă nedezvoltat al națiunii sale pentru virtutea privată.

Ceea ce numim noi, în sensul de azi, cultură generală nu prea e lățit în genere la greci și la romani, activitatea urmărește un scop practic sau totuși general ; pe lîngă aceasta găsim un simț estetic foarte dibaci și, ca urmare a lui, foarte fine și culte forme de viață ; însă chiar arta, aptă mai mult decît orice direcție a vieții spirituale de a da teren individului, chiar ea este în legătură cea mai strînsă cu religiunea și statul.

Unde însă totuși apare cultura proprie cu scop curat personal, ea nu are nici acolo destinațiunea de-a împlea *chemarea morală* individuală a omului, de a mări valoarea sa, de a corespunde demnității sale, ci ea trece, cu deosebire, de o plăcere ș-un lux. În poporul grec, cu deosebire, era un grad nalt de cultură publică, însă oamenii singulari o posedau nemijlocit și nu și-o cîștigau nici în sensul, nici cu intențiunea morală a culturei, tot așa de puțin cum omul prost nu-și apropiază limba noastră cultă spre scopul și ca un element al culturei. De acolo și modul propriu al arătării sale, — la greci lăudată și cîntată cu deosebită înflorire sub Heteri, * la domnia romană mai tîrzie (cea dinainte n-o cunoaște de fel) lîngă degenerare morală, un ram poate subordinat al luxului celui mai ales și variat, lîngă brutalitate și cruzime.

Tocmai deosebirea între femeile vremilor vechi și a celor nouă se explică prin diversitatea concepțiunei despre scopul culturei. Dacă ea nu exista acolo decît numai în serviciul scopurilor generale și obiective, precum statul și religiunea, atunci femeile n-aveau trebuință de ea, pentru că nu au nici datoria, nici dreptul de-a lua parte la acestea. Pentru noi însă cultura este o trebuință generală umană, e-mplinirea scopului umanitar valabil pentru orcare individ și de aceea și femeile iau o parte egală la ea.

Ba chiar cultura, în sens exclusiv, ca elemtnt unitar și unică designare pentru gradul vieții spirituale, cade la noi în partea femeilor, pentru că bărbații sunt ocupați cu știința și praxa științifică, mai ales,

* *Hetairia* „curtezană de aleasă cultură la grecii vechi".

fiindcă în cercurile ce aparțin culturei, în genere, ei se aruncă, de-ndată într-o știință sau artă.

Din acest scop al culturei, determinat în modul acesta, rezultă determinațiunile mai de aproape a ființei și cuprinsului ei.

Mai înainte de toate este vădit că cultura, ca intelegența, nu este mărginită pe un teren anumit al științei ; nici un fel de materie nu e cugetabilă, care să nu poată constituit un element al culturei ; de vreme ce ea nu urmărește un scop obiectiv, de aceea nu cere vre-un teren anumit pe care să-l împle ; ea se poate mișca liberă în universul celor ce se pot ști, într-atîta și în modul care-i e amăsurat scopului ei individual, a activării spiritului, a vieții interne, a nălțării și aprofundării lui ; ea-i albina care suge din florile a toată știința.

Și nu numai că cultura nu-i mărginită la un singur teren, ci o proprietate ⟨a⟩ ei, luată în sens mai înalt, este universalitatea ca semn caracteristic distinctiv, cel puțin fiecare grad al ei se măsură după măsura universalității în care ea se mișcă. Deși acestea sunt niște deosebiri de grade simple și foarte schimbăcioase, care se caracterizează prin numirea cu predicatul unei culturi mari or mai puțin *multilaterale*, totuși își are soarele punctele sale de solstițiu ; omul, de ex., care nu pricepe metafora cutare, pentru care numele de Shakespeare or Humboldt sînt numiri goale, care nu știe cînd și de cine a fost descoperită America, pe acela-l numim om necult. Cînd Börne începe scrierea sa *Dioptrica* prin aceea „că află o răutăcioasă bucurie în împrejurarea ca pînă și lectrițele cele mai frumoase și mai mîndre nu știu ce va să zică *Dioptrică* ș-ar trebui să onoare-n secret știința bărbătească" atuncea el totuși presupune că bărbații sau tații acestor cetitoare or fi știind-o fără ca să fi studiat cu toții optica.

De aceea presupunem, în genere, la orce om cult o certă sau mai bine incertă măsura de cunoștințe. Însă afară de această determinare atîrnătoare tot

încă de la întîmplarea tactului public, despre cuprinsul în termen mediu al cunoștiinței ce îndreptățește pretențiunea culturei, determinare care se poate lărgi sau contrage după diferitele epoci istorice în care-i statorită, din scopul culturei se poate totuși găsi o determinare mai consistentă și mai clară.

Dacă această determinare, fiind dedusă din scop, va stabili ce și cum va trebui să fie și cum va trebui concepută cultura, și dacă de la această determinare se va fi abătînd prea des ⟨de la⟩ ceea ce există și se concepe ca cultură, noi totuși nu vom trebui ca să cercetăm îndeosebi această diferență, critica comparativă să-și (completeze) execute fiecare singur.

Între astea și sperăm de a nu aduce tocmai lucruri ce se abat de la părerea generală, cînd derivăm conținutul ei, înainte de toate, din scop și din idee, ci vrem numai să aducem la claritate și conștiință ceea ce în genere se și pricepe sub acest cuvînt.

Tot universul cunoștințelor omenești și al elementelor vieții spirituale poate fi privit ca un cerc imens, și, dacă admitem de centru interesul general uman la ele (fără o determinare specială prin chemare sau înclinațiune individuală) atuncea părțile deosebite ale întregului cerc se vor deosebi prin aceea că unele vor fi mai aproape, altele mai departe de centru, de interes ; diferitele terenuri ale științei vor sta în astă privință în proporțiunea reciprocă de cercuri concentrice mai mari or mai mici, din care s-ar arăta nu ca un cerc simplu, ci ca un cerc de cercuri.

Așa, de ex., dacă istoria în genere ar forma un cerc de o certă apropiere către interes, acest cerc va consta din diferitele cercuri a istoriei politice, de cultură, literară, religioasă, ș.a.m.d.

După asta se lasă stabilită o măsurătoare ideală și generală pentru înălțimea cît și pentru modul corect a progresului în cultură, adică acela de-a merge de la cercul mai îngust tot mai departe. Cultura și dezvoltarea omului în privirea intelegenței constă în apropierea acelui coprins spiritual care constituie

totalitatea vieții spirituale a omenimei ș-a intereselor ei, și asta nu din altă cauză, decît pentru că e o ființă cugetătoare și mai de aproape un om ; cugetare, recunoaștere, este lumină și are, în care e numai posibilă înflorirea sa ca om, inteligența ; nervul de viață, în și prin care organismul existenței sale ca om are energie, și conținutul cugetării e determinat prin natura și istoria sa. Toate părțile acestui cerc întins se influențează reciproc, toate se țin una de alta spre a forma un întreg, tocmai așa cum pămîntul, cu toate păturile de aer ce-l înconjoară, constituie o unitate cuprinsă. Întregul glob are însă un centru, către care se grămădește toată puterea gravității după legile naturii. Interesul general-uman l-am însemnat că ar fi acest centru ; dacă acum cineva, în interesul culturei sale, ar începe prin a se ocupa și a persista asupra unui teren de știință foarte depărtat, spre a avea în cultura sa ceva deosebit și căutat, dacă o femeie în loc de a citi asupra celor mai bune principii de educațiune pentru copii, s-ar ocupa cu deosebirea ce există între constituțiunea ateniensă și cea lacedemoniană sau asupra istoriei tuturor aeroliților, care au căzut pînă acum pe pămînt, atuncea asta ar fi tot atîta, ca și cînd cineva n-ar mai vrea să respire aerul ordinar de pe fața acestui pămînt, ci s-ar pune într-i montgolifieră, spre a trăi deasupra norilor. Se-nțelege că aeronautul, care face această călătorie pentru cercetările sale de știință naturală, el nu se depărtează prin asta decît prea puțin de centrul de interes și scop care-i aparțin lui, fiindcă pentru cercetarea științifică nu e nici un teren prea depărtat, îndată ce în genere numai poate fi ajuns ; pentru cultură însă ca atare există un început și un progres cert, dacă nu e s-o confundăm cu diletantismul.

De această lege fundamentală a culturei se înlănțuiesc acuma mai multe consecuiențe. Mai-nainte de toate trebuie dezvoltată deosebirea atinsă dintre

știință și cultură. Fiecare om al științei sau al praxei (căci nu există praxă care să nu aibă teoria sa, adică care să nu fie obiect al intelegenței) nu are numai interesul general uman al cunoștinței, ci totodată, ba proprie înainte de asta, un interes determinat individual. În metafora noastră de mai sus fiecare nu-și are centrul său în centrul cercului general, ci într-un cerc deosebit mai îngust. Datoria acestui om așezat într-o chemare anumită este, așadar, nainte de toate, ca să lucreze și să cugete în cercul ce-i aparține lui și, pentru ca aceasta să n-o facă unilateral și-n strîmtoarea spiritului, de-aceea va trebui să-ntindă activitatea sa pe toate terenurile care-s situate în cercuri împrejurul cercului său propriu. Mai adeseori aceasta e o neînlăturabilă condițiune, care e pusă de însăși știința sa, întrucît el are de-a-și aduce de acolo mijloacele pentru complectarea și clarificarea proximei cunoștiinți. Astfel medicul va trebui să studieze nu numai știința boalelor ș-a vindecărei, ci și științe naturale, anatomia și fiziologia, mai departe chimia și botanica, mai departe fizică și matematică și iarăși într-altă parte din filosofie — psihologia și logica ș.a.m.d. Cum că această întindere a inteligenței din cercul ei propriu, din ce în ce mai departe, în cele învecinate nu are o absolută măsură de determinare, este evident, îndată ce recugetăm cum că toate științele stau într-o legătură, ca o rețea, și cum că fără o singură săritură putem propăși din fiecare punct al științei omenești pînă la totalitatea ei. Precum însă medicului îi trebuiesc și alte științe, de ex. psihologia, tot așa și psihologul va trebui să studieze o parte a medicinei, cel puțin boalele spiritului și ale nervilor, și, spre a le pricepe pe acestea, el va fi silit a se familiariza cu tot cercul medicinei, se-nțelege că în ondulațiuni din ce în ce mai ușoare. Cum se deosebește acum medicul de psiholog în privirea cunoașterii psihologiei or a patologiei ? Amîndoi cunosc amîndouă, deosebirea este vădită a măsurei și a gradului, pe care-l însemnăm deocamdată și-l vom

întemeia mai tîrziu, ca deosebire între cultură și știință : medicul trebuie să (fie) învățat în patologie, însă cult și în psihologie, psihologul viceversa. Tocmai în sensul acesta deosebește și uzul limbei între un medic cult și necult (ca medic) așadar, pe acela din medici care nu și-a însușit numai cercul strîmt de cunoștiință *neapărate*, ci și cele mai largi de cunoștințe importante, luminatoare și reîmprospătătoare de spirit, îl vom numi medic cult. Foarte învățat însă vom numi pe medicul acela, care pătrunde nu numai cu deosebită profunditate specialitatea sa proprie, ci pătrunde și cele învecinate într-un așa mod, ca și cînd ar fi specialitatea lui exclusivă. Este apoi altceva dacă spunem : acest medic e cult, sau dacă zicem acest medic e un om cult.

Medicul nu este numai medic e un om cult.

Medicul nu este numai medic ci totodată și *om*.

Determinarea celui mai apropiat cerc de cunoștiințe, precum și direcțiunea în progresul peste acela la o cultură mai depărtată a fost înrădăcinat în interesul central al chemării sale. Întrucît însă medicul se privește numai ca om, el are un interes general omenesc ; este prin asta nemijlocit transpus într-o cu totului altă sferă a inteligenței, prin posesiunea căreia el poate merita numirea de cult.

Cu acesta noi am intrat în mijlocul acelei considerațiuni, care atinge al treilea punct principal al tractatului nostru, adică raportul culturei cu frumusețea. Cugetarea fundamentală asupra acestui raport e simplu aceasta : deja întrucît obiectele frumuseței, productele artei, constituiesc o parte din obiectele intelegenței, este cunoașterea lor o parte a culturei ; în noțiunea ei însă zace totodată și pretențiunea ca cel cult să posedeze și simț și gust, plăcere și pricepere a artei și a toată frumusețea, totodată și a celei naturale. De a se bucura de orice formă, specie și formă a artei, a avea participarea și interes pentru ea, trece de un semn decisiv al unui om cult ; însă

la asta se mai numără și eventualitatea dacă cineva cultivă frumusețea și la sine însuși și la împrejurimea sa, întrucît o iartă aceasta natura și împrejurările.

Avem a întîmpina aicia numai o rătăcire foarte mult lățită, și adică aceea ce domnește asupra exercițiului artelor. Despre artiști nu vorbim ; mărimea aplecărei sau a talentului să-i ducă la arta, pe care ei o aleg drept chemare ; însă laicii și diletanții, în care nu e nici aplecare, nici talent, aicia exercițiul artei să se cîștige prin exercițiu ; alegerea se face ; fiindcă lipsesc cele două motive firești citate mai sus, se face după ușurătate, și muzică, clavirul este parola generală, dacă v-o tradițiune familiară nu prescrie desemnul sau pictura. Epidemia picturei în porțelan pare a fi trecut din fericire, însă pianul a devenit endemic. Fiece element al culturei însă trebuie să cultive într-adevăr, trebuie să formeze, să înnobileze ființa internă și arătarea exterioară a personalității.

Dintr-asta rezultă un șir întreg pentru alegerea artelor menite a se exercita, care, urmînd unui principiu pedagogic, e cu totului diferit de șirul estetic ; aicia stau înainte de toate artele acelea, care nu se numără de altele proprii, acelea adică, a căror exercițiu consistă numai într-o manifestațiune de viață fizică or spirituală (or amestecată din amîndouă), într-o activitate, care nu creează un op de artă obiectiv, care se efectuează afară de personalitate, ci o preface pe ea însăși într-un op de artă momentan, unde așadar artist și op de artă sînt identice. Pentru femei dansul, pentru bărbați e exercițiul gimnastic, acelea ce ne arată numai pentru un moment personalitatea în lumina cea mai bună a frumuseții și înfrumusățază și înnobilează mișcarea ei și mijlocit chiar figura ei. Însă nu numai în mișcarea întregei figuri, ci și acolo unde nu se mișcă și nu-s active decît organe singulare, trebuie să domnească frumusețe. La vorbit și citit modul și forma cum acestea se-ntîmplă probează gradul de cultură : declamarea și mimele ce-o acompaniază (arată) descopăr multe,

pînă și din individualitatea internă a unui om ; ele sunt semnul grației. Chiar declamațiunea nu creează un op de artă propriu, însă executată în conformitate cu arta, ea poate să influențeze mai îmbucurător și mai binefăcător decît un anume op de artă însuși. Cîntarea se apropie mai mult de arta proprie, ce ține la crearea unui op ce există pentru sine și deosebit de persoană ; însă totuși ea-i esențial conținută în cercul personalității, se arată ca o manifestațiune numai a propriului organism și descopere pe lîngă frumusețea exterioară a tonului încă și aceea a unei mișcări interne.

Cu totului deosebită de aceasta e muzica, ca o manevrare a unui instrument ; acesta se află afară de personalitate, și nu se naște sunetul propriu, ci unul strein, și scopul nu-i de-a descoperi o frumuseță personală, ci una artistică. Se poate ca și producțiunea muzicală pe instrument să rezume mișcarea frumoasă a propriei vieți interne, cum că este mai mult opera chemării pentru arte decît a culturei, asta se vede deja din împrejurarea cum că afară de dispoziționea sufletească mai e nevoie și de o abilitate și dexteritate a manevrării ; însă aceasta nu-i proprie decît consoților de specialitate, pe cînd, de ex., cîntecul natural cel mai simplu și cel mai fără artă e-n stare de a exprima viața cea mai intimă a sufletului.

Cum că muzica aparține tot așa de puțin culturei ca și oricare chemare artistică sau științifică, și cum că plecare și talent aievea ar trebui să motiveze cultivarea lor, aceasta-i rezultat al unei observări din principiu asupra ființei culturei. Cum că însă prin o îmbulzire silită a copiilor la instrucțiune muzicală, nu se ascute, ci se tîmpește numai simțul estetic trebuincios oricărui om cult, și cum că nimicește și plăcerea ce cineva ar putea-o găsi în arte, pentru că apatia e mai mare decît impulsul natural și-l învinge în decurs de mulți ani — asta ar trebui ca experiența să-l învețe pe orișicine, ar fi trebuit să-i arate, cum

că deasa ascultare simplă a unei muzici bune e un mijloc mai bun pentru cultivarea simțului de artă.

În genere o educațiune adevărat estetică, care să cerce dezvoltarea sufletului în privința frumosului cu aceeași tărie, cu care această dezvoltare se urmărește în privirea moralității și uneori cea a inteligenței, aceea nu va fi de ajuns pe calea graduală a exercițiului, ci numai prin o instrucțiune regulată și prin explicarea opurilor de artă. Cu toate astea muzica este totuși încă aceea dintre arți, care stă mai aproape de cultură ; toate celelalte, artele plastice și poesia, nu au mai mult raport cu cultura, ca perfecționarea reciprocă a personalității, decît orcare altă chemare de viață, care dacă e amăsurată individualității mai mult decît orcare alta, ea o va aduce la maturitatea cea mai înaltă și la cea mai bogată manifestațiune.

Cea mai intimă și prețioasă întrunire a culturei cu frumusețea zace în acea frumusețe a vieții menționată mai sus. Omul e cel mai nalt și mai nobil op de artă al naturei ; într-un sens și mai nobil el ar trebui ⟨să fie⟩ și cel mai frumos op de artă al artei, al propriei sale puteri creatorie, libere, conștii, morale.

Cultură în sensul său primitiv va să zică : figură, formă, frumusețe ; un suflet într-adevăr cult va fi așadar acela a cărui ființă și viață, simțire și faptă va urma legilor frumosului și el merită numirea unui suflet frumos. Să nu cugete însă nimeni la acea frumusețe a sufletului ce se prezintă în Wilhelm Meister în orice privință palidă și bolnavă.

Cu totului altfel este icoana acestei frumuseți, cum ni-o schițează Schiller în acel peste măsură eminent tractat asupra grației și demnității, ce nu o putem recomanda îndestul de mult.

„Numim un suflet frumos, cînd simțul moral s-a asigurat pînă în gradul acela despre toate simțirile unui om, încît e în stare de-a lăsa fără frică în sar-

cina afectului dirigerea voinței fără de a cădea în pericolul că va sta în contradicțiune cu deciziunile acestuia. De aceea la un caracter frumos nu sunt morale faptele singuratice, ci caracterul întreg e astfel. Nu poți să-i faci un merit din una din ele, pentru că o îndeplinire a stimulului intern nu poate fi numită merit. Sufletul frumos n-are un alt merit decît acela că există. Cu o ușurință, ca și cînd numai instinctul ar lucra din el, împlinește datoriile cele mai penibile ale umanității, și sacrificiul cel mai erotic, pe care el o cîștigă de la stimulul său natural, bate la ochi ca un efect voluntar al aceluiași stimul. De aceea el nu știe niciodată despre frumusețea acțiunii sale, și nici nu-i vine în minte, cum că s-ar putea lucra și simți și altfel ; — pe cînd un adept de școală a regulei morale va fi în stare în orice moment, de a da contul cel mai riguros despre raportul și proporțiunea între faptele sale și lege îndată numai ce vorba maestrului său o va pretinde. Viața celui din urmă va semăna unui desemn, unde regulele sunt însemnate prin trăsuri aspre și la care un învățăcel ar putea într-adevăr să învețe principiile artei. Însă într-o viață frumoasă, au dispărut ca dintr-un tablou de Tizian toate acele ascuțite linii de demarcare, și cu toate astea figura-ntreagă apare numai cu atît mai adevărat, mai vie, mai armonică. Un suflet frumos este așadar lucrul, unde sensualitate și rațiune, datorii și înclinațiune sunt în armonie, și grația este caracterul ei în arătare".

Oricît de frumos ar fi desemnat Schiller calitatea unui suflet frumos, totuși starea lui psihologică și cauzele acesteia i-au scăpat din vedere. Orice înclinațiune, orice instinct, chiar dacă lucrează nemijlocit și neconștiu, are trebuință de motiv ; cînd cineva e aplecat de a face ceva, de-a alege o faptă și de-a o prefera altora, trebuie totdeauna să existe o cauză din care el e aplecat de a o face aceasta.

Schiller n-a avut în vedere decît antiteza, cum că motivul oricărei fapte este : sau *moralul* sau *plăcutul*.

El a trebuit așadar, pentru ca să afle totuși un al treilea, să îmbie două lucruri contradictorii și adică : cum că *instinctul*, care ca atare caută numai plăcutul, nu e îndreptat asupra moralității și nu cunoaște regula morală, totuși alege moralul, — și că simțul moral s-a asigurat de mai nainte de acest instinct ; ceea ce presupune cum că totuși moralul este principiul conductor. În faptă există un al treilea, care, în distingere de cele două, poate să fie motiv al înclinațiunii și adică, frumosul. Ideile și legile frumosului sunt deosebit de acelea ale moralității, însă în judecata recunoscătoare sau reprobatoare a unei fapte ele pot să coincidă : sufletul frumos urmează legilor frumuseței ; și acuma nici este de priceput decît mai înainte, de ce ea poartă acest nume și de ce Schiller însuși poate vorbi despre frumusețea faptelor lui, pe cînd altfel ele n-ar fi nici morale, nici imorale.

Faptul cum că acțiunea e neconștie și fără luptă, n-ar fi un motiv, ca să-i dăm mai iute atributul de frumos, decît dac-ar fi rezultatul unei puternice lupte morale ; este însă un fapt recunoscut, cum că ideile estetice lucrează atît în artist cît și în privitor într-un mod neconștiu. Aceasta este și motivul unic, dar de ajuns, pentru părerea veche, cum că asupra gustului nu se-ncape dispută.

În părerea vulgară asupra pretențiunilor ce sunt a se face la viața și purtarea unui om cult, domnește aceeași, nu vrem să zicem, (greșală) aberațiune, ci lipsă de cunoștință. Cu drept cuvînt purtarea unui om cult e privită de individuală, ca o expresiune a interiorului său propriu și caracteristic, distinsă de acțiunile legale și morale, după legi generale și cunoscute și după moravuri. Dar de aceea i se și pare oricui, cum că nu există o lege a vieții culte. Judecata asupra acesteia este treaba simțirei, vor zice cei mai mulți — căci simțirea a apucat a fi marele

eleimosinar * al psihologiei, care acopere orice sărăcie de cunoştinţă. În fapte însă este o judecată şi nu o simţire instinctivă, însă această judecată nu apare *conştiinţei* decît ca pronunţarea individualităţii şi ca pretenţiunea faţă cu individualitatea : (lucruri d-astea s-au obicinuit a se numai cu deosebire simţire, în loc de ⟨a⟩ trece înapoi la elementele individualităţii şi la amestecul acestora).

De aceea nu posedă literatura noastră pînă azi alte opuri asupra vieţii de om cult decît acelea care conţin regule curat empirice mai mult asupra decenţei, convenabilităţii, a şicului şi a celor ce şed bine în relaţiunile noastre cu oamenii. Nouă însă ni s-a arătat clar, cum că orice şic şi amăsurare în purtare, de la purtarea cea mai exterioară pînă la formaţiunea cea mai intimă a sufletului se-ntemeiază pe legi estetice, îşi are originea în judecăţi estetice, neconştie ; şi numai fiindcă sînt neconştie, pretenţiunile culturei par a fi curat individuale, pe cînd, *în adevăr*, individele toate, deşi în diferite graduri, îşi samănă în judecăţile lor asupra acelor pretenţiuni şi sunt duse de legi estetice eterne. Reducerea acestor judecăţi singulare şi a regulelor generale a unei vieţi convenabile şi peste tot frumoase la legile generale ale frumuseţei n-a încercat-o încă nimeni pînă acum. Ştiinţa estetică generală este încă prea june ; ea a fost acuma prea îndestul încă ocupată cu descoperirea legilor de frumuseţe în arte, pentru ca dintr-astă neglijenţă să i se poată face o imputare. Unei vremi ce va urma însă, i se clarifică problema de a pricepe şi frumuseţea vieţii şi acţiunii omeneşti în legile-i, precum pe aceea a artelor, şi va crea, lîngă estetica artelor, o estetică a vieţii. Despre ceea ce acea estetică ar trebui să instruieze, găsim aşa de puţin galanthonul quedlimburghez, ba chiar şi în

* Atît D. Murărașu, în *Bul. Mihai Eminescu*, p. 95, cît şi D. Irimia, p. 291 propun această lectură. Noi propunem : *Ellenmassinar* „unitate de măsură".

Knigge „purtarea cu oamenii", cîtă chemie sintetică găsim într-o carte de bucătărie ; chiar în scrierile pedagogiei noastre atît de înaintate, ca şi în cele mai multe asupra eticei vom afla numai nişte observaţiuni risipite. Pînă şi însemnătatea practică a unei asemenea ştiinţe şi influenţa ei asupra pedagogiei n-ar trebui să se preţuiască prea jos ; consideraţiunea pentru frumuseţe a vieţii şi purtării e mai însemnată pentru starea morală a societăţii, de cum ar mărturisi-o moraliştii stricţi. Viaţa socială cîştigă printr-asta signitatea sa mai nobilă, şi cu drept cuvînt se numeşte bon-ton împrejurarea, cînd sociabilitatea nu se dezonoră prin nici un fel de lincenţiozitate, prin nici o disonanţă morală. „Acest bon-ton n-ar putea să existe fără respectul celor convenabile, şi astfel deşertăciunea, care vrea să placă şi să se recomande prin asta, este cum se vede un stîlp fundamental al societăţii".

Nu putem să încheiem această consideraţiune, fără ca să observăm repetînd, că, deşi aprobăm această din urmă sentinţă a onor. C. F. Vockel... totuşi mult lipseşte pînă întru a vedea în discuţiunea publică asupra frumosului o despăgubire pentru o moralitate mai strictă.

Dreptu-i cum că constituie o parte integrantă a culturei şi că propriu⟨l⟩ mod de a trăi este privit din punct de vedere al frumuseţei şi e îndreptat după regulele şi legile acesteia ; dreptu-i cum că cultura în genere, cît şi îndreptarea ei asupra frumosului, e o parte a (problemei) datoriei omului şi a destinaţiunii vieţii sale ; însă totuş numai o parte ! — Dacă sufletul e cult odată în toată privinţa, atuncea trebuie să-nceapă a urma chemării lui proprii şi înalte, aceleia a moralităţii. Într-o chemare practică şi morală numai zace adevărata împlinire a vieţii omeneşti, cultura însă nu e decît prepararea şi după aceea ornamentul acesteia. Deşi e adevărat ceea ce susţine un scriitor vechi că „dac-am putea privi bunătatea morală în toată văzuta ei frumuseţe, toţi oa-

menii ar iubi-o", totuşi pe terenul acestei iubiri nu creşte decît roza d-o lună a frumuseţei, iar nu stejarul de o mie de ani a caracterului, care nu prosperează decît pe stîncosul pămînt a unei puteri aspiratorii morale, adevărate şi severe. Precît de puţin şi-ar împlini chemarea ei adevărată o naţiune care ar îmbla numai după artă şi ideal şi ar uita asupra lor toată mărimea practică, cît de puţin ar rămîne ea prin asta în putere şi libertate, tot aşa de puţin îi e permis şi omului singular de a urma numai înclinaţiunii frumosului ; însă podoaba cea mai nobilă a unui popor este arta şi cel mai nobil simţ al omului e cel estetic ; e un privilegiu al culturei de a se bucura de această podoabă a vieţii şi de a onora şi gusta frumosul pe toate căile ; *însă cel mai frumos din toate cîte sunt frumoase este sufletul cel frumos.*

CAPITOLUL III

Articole şi studii diverse

92

CARTE PEDAGOGICĂ

Povățuitorul la citire prin scriere după sistema fonetică, de Gheorghe Ienăchescu și Ion Creangă

A ieșit de sub tipar *Povățuitorul la citire prin scriere* după sistema fonetică de institutorii Gheorghe Ienăchescu și Ioan Creangă. La cea dintâi privire cartea se deosebește în mod favorabil prin espunerea clară și vie a metodului intuitiv. Exercițiile de intuițiune de la începutul cărții arată că nu este numai rezultatul studielor teoretice făcute în această materie, ci totodată fructul lungei esperiențe a unor învățători înzestrați de la natură cu darul de a instrui. Recomandăm această carte cu tot dinadinsul tuturor institutorilor de clasa I-a, tuturor părinților care ar dori să învețe singuri pe copiii lor scrierea și citirea în mod ușor și interesant. Ea este un vademecum al învățătorului elementar și un pendent neapărat la *Metoda nouă de scriere și citire* compusă de aceiași învățători.

93

[Un manual de geografie elementară]

BIBLIOGRAFIE

A ieșit de sub tipar ediția a doua (?) a *Noului metod de geografie elementară* de A. Gorjan. Această ediție, care însă ni se pare că nu e a doua,

ci cel puțin a treia, cuprinde însemnate schimbări în bine, căci autorul ni se prezintă astăzi ca un hotărît părtinitor al metodului intuitiv. Spre a arăta punctul de plecare pedagogic al cărții, reproducem din prefață următoarele :

Sunt două metode însemnate după care se predă studiul geografiei : metodul vechi sau *metodul analitic*, care începe cu întregul și ajunge la parte, adică începe cu descrierea globului, a continentelor și cu încetul ajunge la locul nașterii, și *metodul sintetic* care începe cu partea și ajunge la întreg ; adică începe cu locul nașterii, de ezemplu cu școala sau cu casa părintească, apoi continuă cu comuna, plasa, districtul, țara întreagă, țările vecine și așa mai departe. Se înțelege că descrierile vor fi totdeauna măsurate cu gradul de dezvoltare al puterilor de înțelegere ale copilului.

Autorul se hotărăște pentru metodul sintetic și bine face. Deși aprobăm în teorie ceea ce ni spune prefața, deși recunoaștem că cel întâi pas este făcut pe această cale și că, *faute de mieux* *, cartea trebuie introdusă, totuși vom observa și neajunsurile ei, asupra cărora autorul ar trebui să revie. Cele mai însemnate ni se par greșelile de definiție și cele gramaticale ; căci, dacă o cunoștință materială falsă se poate rectifica prin esperiență proprie sau străină, nu e tot astfel cu cele de limbă și de logică, care se contractează prin deprindere și cu greu se pot dezvăța.

Așa d. ex. : „oraș numim o adunare mare de *mai multe* case bine *zidite și frumoase*, cu strade regulate, așternute cu piatră".

Adunare mare de *mai multe*... Dacă-i adunare, se-nțelege că-i de mai multe, nu de una sau două. Apoi „case bine zidite și frumoase, strade regulate așternute cu piatră" etc. sunt tot note care nu caracterizează orașul. Există orașe mari cu case urîte și

* „din lipsă de ceva mai bun".

rău zidite și cu uliți nimic mai puțin decît regulate și a(l) căror așternut de piatră e mai mult o ironie și un atentat la bătături, decît un pavagiu, de ex., Bucureștii, cărora totuși nu li vom refuza numele de oraș.

De-aceea definiția economiei politice ar fi fost și mai esactă și mai vie. Prin definiții rele, copiii învață a lua sama la lucruri neesențiale și a trece cu vederea pe cele esențiale. O greșeală gramaticală de care foiește cartea este substituirea persoanei a treia plurale prin a treia singulară. Ex. „Din ce se *compune* locuințele noastre ?" „De ce *se face* valuri pe mare" ? (pag. 27). „De ce țară ne *desparte* munții Carpați ?" p. 66 ș.a.

Îndeastfel recomandăm cartea atenției tuturor învățătorilor, care vor vedea în ea cea întâi încercare (în românește) de-a introduce metodul intuitiv în studiul geografiei.

94

Carte nouă

I. P. Eliad, *Noțiuni de aritmetică*

Scrierea *Noțiuni de aritmetică* pentru uzul școalelor primare de ambe sexe, de I. P. Eliad, se-ntemeiază pe didactică și în special pe intuițiune **și** urmărește un scop îndoit : pe de o parte a facilita membrilor corpului didactic primar predarea cu succes a acestei științe, iar pe de alta, a coopera la dezvoltarea inteligenței copiilor, silindu-i a-și da totdeauna sama de ceea ce fac.

Graba cu care s-a desfăcut prima ediție este o probă că aprecierile ei au fost împărtășite.

Încurajat de această comunitate de vederi cu o mare parte dintre învățători, autorul a pus sub presă ediținea a II-a a acestei opere, care a apărut

de cîteva zile într-un număr îndestulător, spre a putea satisface toate cererile.

95

Diverse

ASOCIAȚIE PEDAGOGICĂ

În vremea din urmă, jurnalistica bucureșteană începuse a comite articole care de care mai insipide asupra instrucției publice, încît un om care pricepe întrucîtva cestiunile scolastice trebuea să admire ușurința cu care oamenii la noi discută lucruri despre care nu pricep nimic. C-o adevărată părere de bine am văzut însă pronunțîndu-se, spre marea noastră mirare, tocmai în București, o mișcare pedagogică sănătoasă, inaugurată de un grup de învățători, care, se vede, s-au convins că prin beție de cuvinte și fraze jurnalistice nu se face educația unui popor. Asociația pedagogică intră în al doilea an al esistenței sale. Dorindu-i bun succes pentru sesiunea a. 1876/7, comunicăm cititorilor noștri unele pasaje din darea de seamă a d-lui Aug. Laurian asupra tendenței și lucrărilor de pîn-acum a societății :

În mijlocul patimelor politice și agitărilor sterpe ale luptei zilnice cîțiva învățători convinși că, binele de mîne al țării atîrnă mai mult de starea de azi a școalei, decît de polemicile înveninate ale partidelor extreme, s-au strîns, în anul trecut, împrejurul acestei idei și, din dezbaterile lor, a ieșit acest grup a cărui țintă a fost și este *îmbunătățirea școalei primare.*

Asociația pedagogică, fără multă paradă și într-un cerc restrîns, au străbătut sesiunea anului trecut, desbătînd mare parte din tesele și cestiunile pedagogice ale programei acelei sesiuni.

Punctul fundamental asupra cărui pare pe deplin fixată asociația pedagogică, este primirea *metodului intuitiv*, metodul care *ține sama de dezvoltare firească a puterilor mintali ale copilului, ca singurul în stare să făptui cu folos cultura primară.*"

Asociațiunea pedagogică, după stabilirea acestui principiu, a intrat în hotărîrea mijloacelor de aplicare a metodului în deosebitele studii ce constituiesc programa primară.

D. Manliu, cu acel spirit deosebit de observator al copiilor, a arătat *cum ar trebui să înceapă învățămîntul primar în genere.* D-l Michăilescu și alți au secundat pe d. Manliu în fixarea mijloacelor prin care s-ar putea face *educațiunea simțurilor* copilului și prin urmare întărirea puterei lui de observație.

În dezbaterea metodului de propunere a abecedarului, după ce s-a combătut obicinuita greșală ce trăia pînă mai în anul trecut în școalele noastre, s-au propus mai multe sisteme deosebite, între care caută să reamintim sistema sonetară, prin descompunerea vorbelor și cu ajutorul gesturilor, experimentată de D. Bălteanu, și sistema scriptolegă ce domnește în abecedarul d. B. Constantinescu și acela al învățătorilor din Iași, pe care d. Beiu o prezintă așa, încît aduse în cei mai mulți din noi convingerea despre escelența acestui metod.

Cu ocazia cestiunei geografice, asociațiunea asistă la niște dezbateri îndelungate, în care metodul intuitiv fu prezentat sub două fețe deosebite. Unii cerură împărțirea și propunerea geografiei *începînd de la apropiatul în spațiu la depărtat*, cu alte cuvinte, de la locul în care se află școala, descriind cercuri din ce în ce mai mari, pînă la îmbrățișarea globului întreg ; alții, întemeindu-se pe principiul *de la simplu la compus*, susținură sistema plecării de la țara fie cea mai depărtată, dar care prezintă o figură mai simplă, niște accidenți teritoriali puțini, instituțiuni și obiceiuri mai primitive și, terminării cu țara, în care aceste condițiuni se prezintă într-un mod foarte complet.

Deosebite metode intuitive se susținură și relativ la istorie. Aici își avu apărătorii săi metodul *crono-*

logico-progresiv, şi *metodul grupărilor* şi *metodul biografic* şi *metodul*, am putea zice, *tabelariu*. Cu dezbaterile pro şi contra acestor metode, aspecte cu totul noi luă cestiunea şi cîte observări foarte interesante prezentară colegii Demetrescu, Scurtescu, Michăilescu, Bălteanu, Dobrescu şi Manliu.

Sesiunea anului trecut se termină cu începutul dezbaterei gramaticale. D. Manliu, cunoscut în toată ţara prin cursurile sale de etimologie şi sintaxă românească, arătă în şedinţa finală modul în care ar trebui să fie introduşi începătorii în studiul limbei materne şi cum ar trebui legate şi prezentate copiilor lecţiunile de gramatică.

96

METODA NOUĂ

Din programa învăţăturilor din şcoalele primare, votată de onor. consiliu general al instrucţiei publice şi aprobată de Minister, se poate vedea că, atît în clasa întîia, cît şi într-a doua, consecuţiunea materiilor şi metoda subînţeleasă sunt acele aplicate cu atîta conştiinţă de cauză de către învăţătorii asociaţi Creangă, Ienăchescu ş.a.l., în cartea *Metoda nouă de cetire prin scriere*. Pentru a înţelege însă pe deplin sistema urmată în acel manual sau, mai bine, pentru a vedea calea cea mai scurtă pe care un învăţător dobîndeşte rezultatele dorite prin aplicarea metodului intuitiv, învăţătorii ar trebui să-şi procure broşura *Povăţuitorului la metoda cetirei prin scriere*, compusă de aceiaşi autori. Amîndouă cărţile precum şi *Învăţătorul copiilor* se află în depozit la d. Ioan Creangă, strada Băncei, Iaşi. Pentru *Povăţuitor*, în parte, preţul de 1 l. 50 b., se poate trimite în mărcuţe de timbru şi cartea se va trimite sub bandă la destinaţia sa.

97

Consiliul judeţean de Iaşi

Noutăţi

În sesiunea ordinară din est-timp Consiliul judeţului Iaşi a hotărît mai multe măsuri care în prima linie priveşte ⟨sic !⟩ starea sanitară a populaţiei, în a doua şcoală rurală, în a treia încurajarea emulaţiunii pe terenul producţiunii agricole. Cu privire la mortalitatea în creştere a populaţiei rurale a jud. Iaşi Consiliul a alocat aproape a treia parte a bugetului pentru serviciul său sanitar. Astfel s-au alocat, de exemplu, cîte o subvenţie de 2000 l⟨ei⟩ n⟨oi⟩, împreunată c-un privilegiu pe cinci ani pentru oricine ar voi să deschidă o farmacie în centrele plăşilor Turia, Branişte şi Stavnic.

Deşi această măsură e necontestabil folositoare, totuşi credem că numai foarte puţin se va răsfrînge asupra populaţiilor rurale, pentru că adevărata cauză a mortalităţii ţăranului român este mizeria, provenită din greutăţile fiscale şi din angajamentele peste măsură oneroase, al căror isvor sunt tocmai acele greutăţi.

În privinţa şcoalei rurale s-au hotărît a se aloca sume pentru premierea şcolarilor sîrguincioşi, pentru clădirea de locale în comunele fără mijloace, pentru mărirea leflior învăţătorilor plătiţi *numai* de comune şi, în fine, pentru premierea acelor învăţători, care ar fi înscris şi promovat mai mulţi elevi.

Cele două din urmă „încurajări" ni se par cam unilaterale. Învăţătorii plătiţi *numai* de comune stau de regulă mai bine decît cei plătiţi de stat, pentru că, acolo unde asemenea şcoale există, ele sunt, cu rare excepţii, emanaţia unei trebuinţe reale a poporului. Se va găsi că partea cea mai liberă a populaţiei rurale, *răzăşii*, ţin mai cu samă a avea şcoli, iar afară de ei satele de oameni cuprinşi. Pe lîngă acestea, învăţătorii de acest gen sunt în genere

preoți ieșiți din seminarul Socola, care țin școală cînd li dă mîna, și pentru care această ocupație e secundară.

Ce s-atinge de premierea învățătorilor care vor înscrie și promova mai mulți elevi, această măsură ni se pare aproape periculoasă. Stabilim că aptitudinea unui învățător nu se constată, nu se *poate* constata pe această cale. Un învățător *indulgent* (ca să nu zicem rău), într-un sat *populat*, va înscrie și promova mai mulți elevi decît unul bun, într-un sat puțin populat. Un învățător din cei mai buni este, de ex., cel din satul mic Gropnița (comuna Misești, pl. Copou). Dar cei 10—15 școlari ai acestuia plătesc mai mult decît 100 de școlari răi dintr-alte comune populate, cu învățători superficiali. Valoarea unui învățător n-o poate constata decît un pedagog practic și numai la fața locului, în școală, și cu copiii instruiți de acela. Orice control formal de altă natură este nesuficient, dacă nu periculos. ⟨...⟩

98

ORGANIZATORII REPEZI

Ceea ce caracterizează pe organizatorii repezi este neștiința de carte, neștiința în cestiunile pe care le dezleagă cu o copilărească ușurință. Căci finanțele sunt o știință, ele stau în legătură cu știința economiei politice, cu știința administrativă.

Într-o țară unde sunt deputați și jurnaliști care au studiat atîta pe cît se poate învăța în academiile din cinstitul oraș al Mizilului, alături de alții, care, fără o preparare serioasă, au vizitat academiile străine și s-au întors, ca să realizeze idei nouă de valoare „foarte relativă", fără să-i cunoască țara și poporul, nu se poate aștepta decît o cumplită superficialitate în toate cestiunile, o ușurință de care sufăr toate partidele din România, care nu văd în stat decît mecanismul succesiunii la putere.

Las'că lipsa de cultură adevărată e egală cu lipsa de moralitate, în sens mai nalt al cuvîntului, căci imoral este, în înțeles mai nobil al vorbirii, fiecare ce se-nsărcinează c-o afacere pe care n-o pricepe îndestul de bine.

99

CLUBUL STUDENȚILOR

Din raportul anual, citit în ședința de la 20 noiemvrie 1876 și tipărită acuma, extragem următoarele date. În interval de un an, dintre 20 noiemvrie 1870 și 20 noiemvrie 1876, s-au ținut în localul Clubului 9 prelecțiuni asupra următoarelor materii :

1. Civilizația este contrară corupției, de N. Mihalcea.
2. Proba testimonială în materie civilă, de C. M. Miclescu.
3. Salvarea omenirei prin instrucțiune, de N. Mihalcea.
4. Ninon, poem în versuri de I. Bată.
5. Lupta pentru drept, de Francisc Papp.
6. Importanța istoriei. În specie, istoria românilor cu o ochire asupra luptei lui Ștefan cel Mare la Valea Albă, de I. N. Nițescu.
7. Privire asupra populațiunii rurale din România de I. Crăciun.
8. Critica asupra civilizației moderne, de B. Ionescu.
9. Privire asupra lui Ștefan cel Mare, de I. N. Nițescu.

S-a creat și o mică bibliotecă, care, pînă acum, constă din 8 opuri în 22 volume și 90 broșuri, toate donațiuni ale unora din membri și a cîtorva persoane particulare, între care vedem pe d. Dr. A. Fătu, care a donat bibliotecei toate opurile d-sale, și d. Iacob Negruzzi, care, pe lîngă scrierile sale, a donat și pe acelea ale lui C. Negruzzi ; asemenea d-nu A. T.

Lungu a donat cea mai mare parte din cărțile ce compun mica bibliotecă. Curios ni se pare însă următorul pasagiu al raportului.

„Foarte mult contribuiesc la prosperarea Clubului d-nii redactori, care binevoiesc a ni trimite jurnalele d-lor, fiindcă din ele noi putem vedea diferitele chestiuni, ce se dezbat, atît în țara noastră cît și afară. Noi, ca unii, care privim fără pasiune luptele dintre partizi, putem cunoaște greșelile unora și ale altora ; ne deprindem a judeca lucrurile cu sînge rece, a vedea răul și a-i căuta remediul, căci nu învățăm decît pentru a fi buni cetățeni".

Urmează apoi lista a 32 de ziare politice oficiale și semioficiale și a patru ziare c-un cuprins mai mult sau mai puțin științific.

Veniturile, în suma de 1885 lei, 40 bani, consistă esclusiv din cotizațiunile membrilor, iar repartiția lor asupra cheltuielilor e următoarea :

Plata chiriei localului 1412, imprimarea statutelor, cheltuieli de cancelarie și cheltuieli extraordinare 190, în total 1602, rămîind în casă, în sara de 20 noiembrie 1876, suma de 283 lei 38 bani.

Din cauză că fondul este foarte mic, a fost imposibil a îndeplini unul din punctele statutelor : acela de a ajuta pe membrii lipsiți de mijloace.

Membrii ordinari au fost în număr de 56, onorifici 15, extraordinari 1, binefăcători d. Lungu și, în fine, cîți gazetari toți.

După cum stau lucrurile pîn-acum, clubul nu ne îndreptățește la speranțe tocmai mari. A cheltui aproape tot venitul, strîns din cotizațiuni relativ desigur prea mari, pentru chiria localului, în care stau spre citire aproape numai ziare politice, ni se pare lucru ingrat. Nu vedem un singur ziar de filologie romanică, nu vedem *Columna lui Traian*, al cărui redactor are deprinderea de a nu-și trimite revista gratis, dar care revistă este, cu toate acestea, cea mai importantă pentru studiul istoriei românilor după documente.

Asemenea lipsește o revistă a științelor juridice și de stat, una cel puțin de științe pozitive, încît toată lectura e, se vede, restrînsă la nenumăratele foi și foițe politice și la cîteva de literatură frumoasă. Ar fi mai bine, după a noastră părere, dacă din venituri s-ar închiria un local ieftin, cu 3—400 franci pe an, iar jumătate din rest s-ar întrebuința pentru formarea unui fond stabil și jumătate pentru cumpărarea de cărți de o valoare însemnată și pentru abonamentul la ziare științifice.

Cît despre prelecțiuni, suntem siguri că mai multe din ele n-au conținut, n-au putut să conțină decît vorbe, nicidecum cunoștințe pozitive, răsărite din studiul amănunțit al materiei respective. Așa, de ex., cea dintîi, *Civilizația este contrară corupției*, conține un neadevăr. Las'că pîn-acuma nimeni nici Buckle chiar, n-a putut defini ce este civilizația, atît de varie este ea în formele ei, dar presupunînd că ea este definibilă, că s-ar găsi o formulă generală, care să cuprindă civilizația greacă, alături de cea chineză și bizantină, teza rămîne neadevărată, căci civilizația e intelectuală, fără cuprins moral, de aceea ea poate fi coruptă. Astfel cea bizantină, cea mai însemnată în vremea ei, a fost coruptă atît în formele vieți(i) din lăuntru ale statului, cît și în arte și științe ; asemenea barbaria goților e mult mai preferabilă, în întregul ei, decît civilizația Romei decăzute.

Tot astfel de generală, prin urmare lipsită de cuprins, este teza : *Salvarea omenirii prin instrucțiune.*

Dovedirea contrariului acestei teze o avem în cîteva zeci de milioane de indivizi în China, cea mai instruită țară de pe pămînt, dacă-i vorba de cît știu ; cestiunea principală este cum știu și la acest „cum" încetează rolul instrucției și începe acela al educației. Și aproape toate celelalte prelegeri sufăr de greșala generalității, aproape din toate nu se văd studii cu totul speciale, care să dovedească o îndeletnicire amănunțită cu materia.

Filologii clubului ar putea să se ocupe, d. e., cu strîngerea locuțiunilor și proverbelor, cu cestiunile fonologice ale limbii române, cu stabilirea nomenclaturii științifice, cu adunarea numirilor de plante, insecte și metale ș. a. E drept că aceste sunt cestiuni care cer muncă, dar n-ar suferi de sterilitatea tezelor cu totul generale. Am pune, de ex., întrebarea : cum de se preface în limba română grupul *sc* în *șt* ? Ce înrîurire are *i* consonans (jot) asupra vocalelor și consoanelor, cu care se întîlnește ? Cum se poate esplica prefacerea lui *d* în *j (putred, putrejune ; veșted, vestejit).* Iată cîteva numai din sutele de cestiuni de detalii, care merită atenția unui filolog tînăr.

Venim la juriști. N-ar fi oare bine ca să cerceteze cestiuni istorice ale dreptului român ? Ce este embaticul ? Ce instituția răzășilor ? Care sunt foloasele și care defectele instituției breslașilor ? Cum erau organizate breslele, ce puteri judecătorești aveau ? Apoi vine terenul larg al dreptului canonic, rămas cu totul în desuetudine astăzi. Care sunt principiile de drept ale *obiceiului pămîntului,* întrucît îl întîlnim în cronice și documente ? Ce înțeleg documentele sub denumirea de *drept românesc ?*

Cît despre științele naturale, aicea terenul e nemărginit. Las'că aproape toată nomenclatura de pînacuma este coruptă, dar chiar metodele pedagogice cu totul neintuitive, în care sunt scrise cele mai multe cărți de știință naturală, ar merita serioasa luare aminte a actualilor studenți și viitorilor profesori la institutele secundare.

Lăudabilă este intenția de a introduce exercițiile (nu studiul) de scrimă și gimnastică, dar n-ar trebui să lipsească nici muzica vocală.

O *petitio principii* ni se pare pasagiul : „Să ne ferim de indiferență ca de răul cel mai mare, mai ales în cestiunile de instrucțiune și naționalitate, *fiindcă nimic nu ucide un popor, decît indiferența pentru instituțiunile sale*". Interesul cel mai viu pentru instrucție și naționalitate nu include de loc interesul

pentru instituții, care acest din urmă nu este treaba tinerimii. Acestea vor găsi totdeauna apărători și dușmani în grupurile politice, mai ales cînd nu vor corespunde c-un corelat echivalent de muncă și cultură, ci vor fi numai forme superficiale pentru succesiunea în cadrele bugetului a diferitelor nuanțe poreclite politice.

100

CONSERVATORUL DIN IAȘI

La anul 1864, sub Cuza-Vodă și supt domnia statului s-au înființat două școli de muzică și de declamație, una în București, cealaltă în Iași.

Domnia lui Vodă Cuza e istoricește cea mai însemnată de la fanarioți încoace, atît în bine, cît și în rău. Se poate spune că toate creațiunile acestei domnii au acest îndoit caracter ; sub impulsiunea îngrămădirii trebuințelor moderne, românii au pierdut pentru multă vreme dreapta măsură a lucrurilor : instituții, legi, limbă c-un cuvînt, toate formele vieții publice aveau un aer pripit și netemeinic. Numele înlocuia aproape pretutindeni fondul, haina magistratului francez avea să reprezinte în România capacitatea juridică, titlul profesorului din Franța, cîștigat aicea cu multă înlesnire, ținea locul învățăturii lui.

Luînd la serios proverbele că : „haina-l face pe om" și că : „acela căruia D-zeu îi dă o slujbă îi dă și minte destulă pentru ea", România pare însă a fi statul, despre care Oxenstierna * spunea regelui său să meargă să vadă cu ce mică porție de înțelepciune se pot *ferici* statele.

Pe cît domnea însă, într-o parte a generației trecute, o suficiență nemaipomenită, tot pe atîta cealaltă parte a inteligenței naționale se împluse de neîncre-

* Oxenstierna, John Gabriel, conte de Korsholm și Vasa, diplomat și scriitor suedez, autor de maxime (1750-1818).

dere față cu toate creațiunile lui Cuza-Vodă, față chiar cu acele, a căror necesitate s-ar fi putut discuta pînă la un punct oarecare, al căror caracter îndoielnic era poate cauza mai mult prin relele baze, ce li se pusese, decît prin sine însile. Se-nțelege că generația actuală nu este în stare a hotărî care din aceste două direcții spirituale are dreptate, cea încrezută și optimă, sau cea sceptică și pesimistă, căci nici una, nici cealaltă nu sunt încă atinse de indiferentism, n-au renunțat de a voi binele comun.

Între creațiile care sufereau de neajunsuri în chiar bazele lor era și școala de muzică din Iași, asupra căria părerile erau diametral opuse. Partea care-i imputa lipsa de rezultate a desființat-o într-un rînd. Reînființîndu-se, constatăm de astă dată încercarea de a o complecta și îmbunătăți. Treisprezece ani s-a predat în școală numai principii de armonie, piano, violină și canto, încît oricare profesor putea ușor, la întrebarea asupra succeselor dobîndite, să arate că asemenea succese nu se capătă într-o școală în care nu sunt reprezentate nici instrumentele, neapărat trebuitoare unui orchestru.

Ministerul actual a înființat deci toate catedrele, cîte mai lipseau, încît de acum înainte vor fi clase de violină, violoncel, contrabas, clarinet, hoboë, corn, trombă și trombon, pe lîngă cel de armonie, canto, principii de solfegiu și declamație. Acum cel puțin publicul va fi în drept să aștepte rezultate mai mari, iar opiniile opuse asupra școlii vor avea după cîțiva ani probe în destul de tari fie pentru, fie contra ei.

101

LICEUL DIN SUCEAVA

Într-o corespondență din Cernăuți, reprodusă după *Timpul*, cititorii noștri au văzut că, una din condițiile sub care o parte a partidului național buco-

vinean a consimțit a intra în camera provincială (Landtag) a fost și introducerea limbei de propunere română în liceul din Suceava. Aflăm acuma din isvor sigur că ministerul ces. reg. al instrucției au hotărît ca de la toamnă propunerea în limba română să se introducă, an cu an, *gradatim*, în liceul menționat. La anul se va face începutul cu clasa întăia. Totodată ministerul au întrebat Direcția liceului ca să i se comunice cărțile didactice ce se vor introduce în clasa întăia. Această din urmă întrebare are înțălesul ei pentru autorii buni didactici din România ; căci ministerul ces. reg. cumpără cu prețuri însemnate cărțile bune și nu este în această privire esclusivist ; încît scriitorii de la noi pot asemenea concura în această privire. Se-nțelege că nu sfătuim pe nimene, care nu cunoaște pedagogia și nu știe a dispune materia științifică în mod metodic, de-a face încercarea cutezătoare să supună scrierile apreciației pedagogilor practici din Austria. Iar cît despre cărțile bune (pentru învățămîntul primar, de ex.,) ele au fost de mult apreciate dincolo de Molna. Astfel metodul întrebuințat de Manliu în tratarea gramaticei românești s-a introdus în cele mai multe școale curat românești din Bucovina.

Personalul didactic din Suceava este foarte bun, căci toți profesorii sunt ieșiți de la facultatea de litere și științe din Viena și sunt români. Din împrejurările în care există acest liceu nu putem stabili decît un prognostic bun pentru viitorul lui. Depărtat de luptele care înveninează viața publică de la noi și ferit de vecinicile fantazii reformatorii, liceul din Suceava ar fi menit să devină un foarte bun, dacă nu cel mai bun institut secundar românesc. Nu ne îndoim asemenea că literatura didactică națională va cîștiga mult, încît înrîuririle acestui institut asupra Românilor din imperiu și din țară va fi mai mare decît aceea a Universității din Cernăuți.

102

PENSIONATUL NORMAL DE DOMNIȘOARE

Duminica trecută, spre seară, s-au încheiat esamenele publice de la Pensionatul normal de domnișoare, prin o serie de producțiuni muzicale.

Rezultatele instrucției, a creșterii, apoi în deosebi a culturii muzicale din acest institut, despre care au dat dovadă aceste esamene, sunt vrednice de-o deosebită luare aminte.

În privirea instrucției, putem susține că în timpul nostru poate sunt puține lucruri despre care să se vorbească așa de mult și cu atîta interes, ca de metoda cea mai priincioasă, după care să se deie școlarilor învățătura cuvenită. Cu toții știm astăzi ce însemnează metoda intuitivă, însă la noi sunt foarte puțini care s-o știe aplica bine și încă mai puține sunt școlile în care acea metodă a devenit familiară și folositoare într-adevăr. Una din aceste puține școli este Institutul d-nei Humpel. Învățarea pe de rost cu scop de-a dobîndi noi cunoștințe este aproape cu totul esclusă, memorizarea regulelor (regulă generală la noi) este înlocuită printr-o învățătură minuțioasă, treptată și sigură a materiei de învățămînt; istorie și științi naturale se propun astfel că școlăritelle nu rămîn cu vorbe goale în minte sau cu gîndiri încîlcite și idei nemistuite, dar, ceea ce-au învățat, și știu într-adevăr.

Despre toate acestea s-a putut convinge oricine, care se pricepe în cestiile dezvoltării intelectuale și a asistat la esamenele de la pensionat.

Despre educație se face la noi asemenea multă vorbă, anume despre modul cum ar trebui îmbunătățită educația sexului femeiesc prin școale.

În urmarea vorbei multe, a regulamentelor și pararegulamentelor, avem două direcții, în practică, și amîndouă greșite; anume, sau un respect extrem, în fond însă fals, sau o familiaritate peste margini. E-

fectul direcției întăi este fățărnicia, efectul celei din urmă lipsa de caracter și nesupunere.

D-na Humpel întrunește calitățile cele mai proprii pentru sădirea și cultura unei educații solide. Manieri familiare, care totodată impun respect, un mod minunat de-a îndemna școlărițele la împlinirea datoriilor lor prin fapte și măsuri pedagogice, nu prin cuvinte moralizatoare: iată mijloacele, cu ajutorul cărora d-na Humpel a căutat, cu mult succes, a forma moralitatea fetelor încredințate d-sale.

Precum în instrucție, așa și în muzică, la noi acela se crede a fi mai destoinic și mai bun, care știe multe; pe cînd lucrul principal este de-a ști puțin și bine și acel puțin să fie ales. Acest din urmă este principiul de care e condus d-nul Humpel în instrucția muzicii și, desigur, va veni timpul în care meritele d-sale pentru cultura muzicei, în miljocul societății noastre, vor fi în deobște recunoscute. Cu privire la bucăți, ele se iau din autorii cei mai celebri. Cu privire la executare, am admirat totdeauna preciziune și finețe, cu care elevele, mai înaintate în instrucție muzicală, s-au distins în executările lor.

De toate au cîntat la pian vreo treizeci de eleve ⟨...⟩ În fine, trebuie să pomenim și de un cor compus din vro 23 de eleve, care au executat cu mult efect imnul național rusesc.

103

Austro-Ungaria
Cărți românești interzise pentru Ungaria

Ca să se vadă cum gospodăresc frații maghiari cu naționalitățile, vom cita numele cărților românești *oprite* a se întrebuința în școlile de pe teritoriul fericitului regal al Sf. Ștefan.

Vasiliu Petri, *Elementar sau Abecedar pentru școalele românești*. Compus după principiile scriptologie pure. Sibiu, 1874.

Aron Pumnul, *Lepturar românesc*. Viena, 1862–1865.

G. Vlădescu : *Elemente de geografie pentru clasele II și a III primare*. Ed. a treisprezecea, București, 1868.

M. Michăescu, *Elemente de geografie fisică și politică* etc. Ed. treia, București, 1873.

Treb. Laurian, *Istoria românilor, din timpurile cele mai vechi pînă în zilele noastre*, București, 1873.

Treb. Laurian, *Atlante geografic, după Bonnefont* etc., adoptat pentru școalele române din ordinea m. s. Carol I, domnul românilor. Paris și București, 1868.

Silviu Selagian, *Manual de geografie pentru tinerimea română*, Viena, 1871.

Ioan M. Moldovanu, *Istoria patriei pentru școalele poporale române din Ardeal*, Blaj, cu aprobarea comisiei școlare arhidiecesane.

I. V. Russu, *Elemente de istoria Transilvaniei pentru învățători și școalele populare române*. Sibiu, 1865.

Melinte Drăghici, *Istoria Ungariei în compendiu*. Timișoara, 1874.

Dimitrie Vărna, *Geografia țărilor de sub coroana Ungariei* etc., Sibiu, 1875.

Visarion Roman, *Carte de lectură românească pentru școalele române*. Sibiu, 1873.

Ștefan Pop, *Legendar și eserciție de limbă, pentru clasa a II-a a școalelor poporale*. Blasiu, 1872.

Ioan Tuducescu, *Istoria românilor. Manual didactic pentru școalele poporale române*. Arad, La Stefan Gyulai, 1876.

Peste tot au fost oprite a se întrebuința treizeci și opt de cărți, scrise în deosebitele limbi ale poliglotei Ungarii și anume cărți germane, române, sîrbești, slovace și croate. Între cărțile românești vedem figu-

rînd chiar „cartea de lectură a lui Pumnul", aprobată de ministerul de instrucțiune din Viena și tipărită în chiar Tipografia statului. Dar ceea ce la Viena nu-i periculos, în Ungaria e, din contra, un sîmbure de distrugere a statului unguresc, căci, precum se știe, *Lepturariul*, în aparență inocent, al lui Pumnul îi oprește pe românii din Transilvania și Ungaria de-a se face maghiari. În suma de treizeci și opt de cărți oprite, literatura noastră scolastică are onoarea de-a fi reprezentată cu patrusprezece opuri, va să zică cu mai mult de-a treia parte din numărul total. Cărți maghiare n-au fost oprite nici una, de vreme ce, asemenea, e-ndeobște cunoscut că orice carte ungurească e bună pentru școale, ba că cele mai multe nici nu conțin mai mult decît ceea ce trebuie să știe-un copil.

104

CARTEA NOUĂ

Grigorie Cristescu, Istoria Românilor

A ieșit de sub tipar partea I a unei *Istorii a românilor* de Grigorie Cristescu, învățător în com. Dobrovăț, ținutul Vasluiului. Incercarea de a scrie o istorie, potrivită cu priceperea și cercul de idei al copiilor, ni se pare că a succes mult mai bine acestui învățător, decît altora, care au scris pîn-acum. Neobicinuiți a lăuda în mod ditirambic ceea ce ne pare bun, va avè nevoie, în ediții viitoare, de îndreptări, pe care ne mărginim a constata că acest manual, (care i le vor dicta autorului împrejurările și observările juste ale învățătorilor practici), totuși, pîn-în momentul de față, e cel mai ușor de priceput și de mînuit în această materie. O recomandăm deci învățătorilor și dorim ca fiecare să-și facă observările sale asupra ei, căci autorul, după cît știm, va da edițiilor sale viitoare toate schimbările, cîte i s-ar propune de că-

tre învățătorii practici și competenți. Căci numai astfel se și crează o adevărată literatură didactică, prin munca comuă an întregului corp învățătoresc. O carte, relativ mai bună, puindu-se în școale, învățătorii bagă de samă care părți ale materiei sunt prea greu formulate pentru priceperea copiilor, își fac observările, iar autorul, în urmă, preface ceeace recunoaște el însuși că e prea greu stilizat.

Stilul cărții e mai narativ decît a altor manuale, limba mai populară (deci mai bună) și toată materia e tratată de două ori în paralelă. O dată se-nchipuiește că copilul întreabă și învățătorul răspunde, încît fiecare învățător își poate prepara materia în acest mod ; altă dată-în rezumatele scurte, de învățat pe de rost — învățătorul întreabă și copilul răspunde. Aceste rezumate sînt limpezi și scrise în scurte propoziții principale.

Cartea e editată de d. Dimitrie Daniel, librar din Iași, (Strada Mare) iar prețul amînduror părților e de un leu nou.

105

INTRODUCEREA UNEI CIVILIZAȚII PRIPITE

Drumurile s-au troienit și comunicația telegrafică pare întreruptă ; nici o știre din streinătate nu vine să ne lumineze asupra situației tocmai acuma, cînd toate celea par a atîrna de-un fir de păr. Cîmpiile albe se-ntind împrejurul Bucureștilor și se pierd în zarea dinspre miazănoapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea dinspre maizăzi, unde stau oștirile noastre ; spre răsărit și spre apus, unde se cumpănesc sorțile Europei. În această izolare, în care ne pune bătrîna iarnă, aceiași pe vremea craiului Decebal, cînd țăranul dacic, îmbrăcat în cojoc mițos, trecea Dunărea înghețată, aceeași astăzi, cînd Vodă ține Dunărea cu oștrirele românești, în această izolare ne apasă mai greu gîndirea, la ce rău loc ne-au așe-

zat Trăian împăratul pe această muchie de lume, la acest vad de popoare, carele ne privesc pe noi numai ca un fel de gard, pe deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi măcar noi oameni ca oamenii, de-am fi știut să ne îngrădim, încît să nu poată juca nimeni pe stăpînul în casa noastră, de-am fi rămas atît de esclusiviști precum erau părinții noștri, tot ar fi fost cum ar fi fost și tot o mai puteam duce cu bine de pe o zi pe alta.

Dar așa ne-am desgrădit, făcînd drum larg unei civilizații pripite, unei pospăieli apusene, care în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împle cu trebuințe, de care n-am fi avut trebuință ; prin legiuiri de un caracter cosmopolit, pe care liberalii obicinuiesc a le numi „tot ce e românesc", am făcut din țara noastră o nouă Americă, în care se grămădește superfluența populațiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om și om", de egalitate, libertate și fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputînd cunoaște că ori-ce stat are nevoie de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale țării fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strîmtă, e totuși mai bună pentru vreme de iarnă și pentru nevoi decît un palat de hîrtie franțuzească. Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în școlile noastre. Învățători care nu știu nici a scrie bine, dau în mîna copiilor cărți scrise într-o limbă pe care ei n-o înțeleg și-i pun să învețe, filă cu filă, lucruri pe care ei nu și le pot închipui ; încît, cînd băieții au ajuns la capăt cu învățătura, rămîn cu capul plin de cuvinte, al căror înțeles nu l-au știut niciodată, și, neputîndu-se folosi nici într-un fel de acele conștiințe moarte și fără de preț, rămîn cu zilele încurcate și tăind cîinilor frunză ; pînă ce prin intrigi și umiliri care dărîmă și restul de caracter, ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice, spre a continua asupra generației viitoare sistemul vechi de stricare a minții și a inimei.

Astfel demagogii noştri, crescuţi în străinătate, văzînd nevoile poporului nostru, l-au învăţat pe de rost cuvinte deşerte şi c-un înţeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor.

Numai pe cele mîntuitoare : „munca" şi „economia" întru ale lor şi ale statului nu l-au învăţat pe popor niciodată.

Astfel ţăranul dacic, care trecea în cojoc miţos Dunărea îngheţată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba şi obiceiurile lui şi pentru felul lui de a fi, decît ţăranul lui Vodă Carol, care se reîntoarce la vatra sa şi nu mai găseşte nimic din felul lui de a fi, ci numai aşezăminte franţuzeşti, negoţ jidovesc, industrie austriecească, limba păsărească şi liberali, care nu muncesc nimic şi trăiesc din exploatarea ideilor politice.

Dac-am fi la loc bun ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete şi tot vechile năravuri româneşti ar pluti d-asupra, ca untdelemnul pe apă. Dar pe acest vad de popoară, din cearta noastră numai duşmanul cîştigă.

106

ILUSTRAŢII ADMINISTRATIVE

Dacă i-au apucat liberalii pe boieri înainte, se înţelege că opinia publică din ţară s-a pornit asemenea asupra lor.

Nu înţelegea nimenea atunci la noi — şi abia acum au început să înţeleagă pe ici pe colea — că temeiul unui Stat e munca, şi nu legile. Nu înţelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăţia unui popor stă, nici în bani, ci iarăşi în muncă.

Banul „reprezintează" numai munca, nu este ea însăşi, şi, aducînd bani mulţi cu ciubărul într-o ţară, în care munca lipseşte, vei ajunge să plăteşti o zi

de lucru c-un napoleon, o pereche de cizme cu cinci, şi în colo tot povestea veche, adecă tot sărac ; dovadă ţările cu mine de aur din America. Căci, dintre cel ce cîştigă 10 şi cheltuieşte 11 şi cel ce cîştigă 2 şi cheltuieşte 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dintăi e sărac. Apoi se mai răspîndise încă o părere greşită, care era, ba mai este aproape generală, că ţara noastră e cumplit de bogată şi că poţi cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu înţelegea nmieni că bogăţia nu este în aur sau în pămînt, ci în braţe şi că, unde lipsesc braţele sau calitatea producţiei e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de ţară bogată.

Deci, în ţară săracă, am voit să introducem de-a gata toate formele civilizaţiei apusene.

Trebuiau şcoli. Prin ce le puteai înfiinţa ? După cum am spus, buruiana noastră de leac — prin muncă. Trebuia ca şcolile puţine, cîte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu putinţă, precum se şi începuse treaba, în vremea în care d-nii Laurian, M. Kogălniceanu, ş. a. nu erau decît simpli profesori de liceu. Pentru astă treabă erau şi buni. Generaţia ce li-ar fi urmat, ar fi făcut altele mai bune şi mai multe şi, în treizeci de ani, cîţi sunt de atuncea, aveam astăzi şcoli destul de multe şi bune şi o generaţie sănătoasă, care ar şti să gîndească limpede şi cu temei şi să înşire două cuvinte potrivite pe hîrtie.

Aceasta ar fi fost calea de desvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, deşi nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viaţa c-un singur obiect ; apoi am făcut o mulţime de şcoli secundare, pe care le-am umplut cu care cum ni-au ieşit înainte, apoi mii de şcoli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sunt sute de învăţători care nu ştiu să despartă cuvintele unul de altul, nici să pue punct şi virgulă unde trebueşte. Nu mai pomenim

de sintaxă, sau de ortografie, căci în privirea aceasta e vavilonie curată, și fiecine crede că poate scrie cum îi place.

Ne-a trebuit o administrație mai bună. Boierii își procopseau vechilii de moșie, făcîndu-i zapcii. Rău și fără cale, n-o tăgăduim, — dar ce au făcut liberalii ? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înnoda două slove, adecă tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul de a juca pe autoritatea Statului față cu foștii lor stăpîni. Ce treabă avea însă zapciul vechi ? Să îngrijească ca oamenii să-și semene toți pămîntul, să depuie partea lor în coșarele de rezervă și, din cînd în cînd, îi mai scotea și la cîte un drum, a cărui facere o poruncise Domnia.

Bun, rău — atîta treabă știa să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucru, cu cerințe mai mari ? Cîtu-i lumea și pămîntul, nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ține coșare de rezervă și de a nu-și semăna ogorul propriu, adecă liber de a muri de foame cît i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o ideie mai clară de ceia ce trebuie să facă, decît precedesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondență între prefectură și primării ; iar prefectura este un birou de corespondență între minister și subprefecturi și, în linia din urmă, primăria e un birou de corespondență între autorități și particulari, o treabă pe care serviciul poștal o îndeplinește mai bine și mai repede. Afară de aceasta, mai sunt încă ceva, agenți electorali față cu cei care-și vînd votul.

Li s-au luat atribuțiile simple, pe care le aveau zapcii vechi, și li s-au dat altele, pe care nu le pricepeau de loc, căci administrația este o știință, iar subprefectul de azi nu știe mai mult decît a scrie neortograficește și a încurcat slovile tipărite pe hîrtie, fără a ști ce zice într-însele.

A administra ? Dar întrebatu-s-a vreunul din geniile universale ale liberalismului ce va să zică a administra ? Ce va să zică a privi bunăstarea popu-

lației, ca pe un lucru încredințat înțelepciunii și vegherii tale ? Să gîndești pentru cel ce nu gîndește, să pui în cumpănă dările comunale, să li deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba cîte comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce și cea din urmă picătură de sînge din țăran ?

Ce era mai firesc decît ca liberalii să se întrebe, ce înseamnă a administra. Îndată ce și-ar fi făcut această întrebare, ar fi văzut ce lucru gingaș e administrația și cît e de necesar ca un suprefect să știe atîta carte cît și un profesor de administrație și de economie politică, și, pe lîngă aceasta, îi trebuie și o deprindere cu locul în care trăiește, pentru a ști să aplice ceia ce știe.

Excepție făcînd pe țara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populației rurale. El are să judece, cînd scade populația, de ce scade ; cînd dă îndărăt producția, ce de dă ; cînd e un drum de făcut, pe care să-l facă ; cînd e o școală de înființat, unde s-o așeze mai cu folos, și, în sfîrșit, el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țăran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă și mai cuminte român, iar nu pe cel mai hărțăgos, mai bun de gură și mai rău de treabă ; el vede dacă notarul și învățătorul știu carte și dacă popa își vede de biserică ș.a.m.d. Pentru sarcina de suprefect se cere atîta știință, atîta dezinteresare, atîta patriotism, pe cît le poate avea numai un om cu multă și temeinică cultură. Cum că vor fi între cei de azi și oameni cumsecade, admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică și o esperiență lungă sunt o garanție mai mare decît nici o cultură și nici o esperiență.

Dar, fiindcă la aproape toate posturile din țară poate aspira oricare cenușar, de aceia fiecare, care a învățat două buchi, lasă plugul, cotul și calupul în știrea lui D-zeu și rîvnește a se face roată la carul Statului. Și-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri, în

care să încapă dar nu-i încape pe toți, încît acuma au de gînd să scoată la maidan alt moft, descentralizarea și electivitatea funcționarilor publici, ca cel puțin pe rînd, să încapă pe pita lui Vodă ; adecă vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, c-un personal de zece ori mai numeros și mai netrebnic decît cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani și să se satură toți, căci numai cu libertatea, egalitatea și fraternitatea sadea nu se cîrpesc toate coatele goale.

Dar să nu uităm vorba. Oamenii care nu știu bine scrie și ceti în țara noastră sunt mulți, și vor fi din ce în ce mai mulți. Toți au dreptul de a fi funcționari ai statului sub diferite forme, și toți aspiră ca măcar subprefecți să li dea D-zeu să ajungă.

De acolo au interes ca liberalii să vină la guvernul central, pentru că atunci se mătură țara de la un capăt pînă la altul, atunci e vremea ca un advocat fără pricini să se facă director de școală secundară, un altul primar de oraș, un al treilea revizor de școale, un al patrulea prefect. Dar, odată intrați în pîne, ei au interes să ție mult guvernul liberal și, fiindcă aceasta atîrnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre și punte ca să-și scoată prietenii deputați. Dar prietenii în marea parte sunt, sau ei înșii arendași ai Statului, sau rude cu arendașii, sau antrepenori de lucrări publice, sau advocați de antrepenori, sau cu procese cu Statul ; deci caută să fie aleși, ca să tremure miniștrii de dînșii și să li facă trebuile. Băcanul, negustorul, preotul care nu știu istoriile astea, își dau votul, pentru că „libertatea" e în primejdie ; și, mai ales, pentru că liberalii promit totdeauna că nu se va mai plăti nici o dare ; nici timbru n-are să mai fie în vremea lor, nici capitație, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toți, și Paștele Domnului și Paștele Libertății de la un capăt al țării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gîndește mai întîi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca și punga lui, nu vede că toți liberalii nu speculează decît să trăiască de la dînsul, pentru că n-au nimic și nu știu nimic, ci cred ce-i spun gazetele, care ies ca ciupercile asupra alegerilor, în tipografii jidovești, tipărite pe datorie, și astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse și se înjgheabă Camera liberală.

Acum adunătura de gheșeftari din Dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întîi toți din Guvernul trecut, fie miniștri, fie funcționari, au fost cel puțin hoți, stabilesc d-nia lor.

De aceia proces tuturora, iar funcționarilor, destituire. Dacă unuia nu-i găsești nici măcar cusurul pe care-l are soarele și dacă are mai multă știință de cum s-ar cere pentru serviciul lui, îi desființezi deocamdată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi îl reînființezi, cînd țara e iar bogată și-ți pui ciracul în locul găsit vacant, — ca din întîmplare.

În predmetul alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce țin cu guvernul, pe rudele miniștrilor și prefecților, iar la ceilalți rechiziții și percheziții și ordin verbal, ca nu cumva țăranul să le lucreze pe moșie.

Pentru acest scop se deființează legea tocmelilor, pentru ca cel ce a dat bani țăranilor să n-aibă lucrători, iar cel ce n-a dat, să-i angajeze cu temiri ce și mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe care apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența împricinatului țăran și-l condamnă să-i deie arendașului pînă și cenușa din vatră. Familii ultraliberale s-au deprins și cu treaba asta. Au tras la sorți să vadă care dintre ei să fie „conservator", și apoi acela face treaba celorlalți, cîndu-s conservatorii la putere, iar restul roșu * face trebile celui unul, cînd sunt liberali la putere. Și astfel, mii de oameni

* restul de liberali.

rîvnesc în țara aceasta să capete avere și onoruri pe calea statului, sau cel puțin să trăiască de la dînsul. Prin ideea curat negativă a libertății, care nu însemnează nicăieri alta, decît ca să nu fie oprit de a munci, adică de a produce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la ideea pozitivă, că libertatea trebuie să le dea și de mîncare și încălțăminte și lux și tot ce le poftește inima ; iar clasele muncitoare ? Pe apa sîmbetei meargă *Après nous le déluge*. Cît lumea, n-avem să trăim, nu-i așa ? Cît vom trăi, să ne curgă laptele-n păsat... După aceea bun e D-zeu, și va avea grijă de clasele pe care le sărăcim și stoarcem. Aceasta e liberalismul la noi în țară. Cei care nu sunt nimic, nu reprezintează nimic, nu au nimic, formează o societate pe acții (un abonament la *Românul* sau la *Telegraf*), formează apoi comitete prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a domeniilor statului și-a funcțiilor existente, deschid jurnale, în care arată „națiunii suverane" că libertatea e în pericol, amăgesc mulțimea, care totdeauna se luptă cu greutatea vieții, făcînd-o să creadă că ei sunt mîntuirea, fac alegerile, și-apoi, cînd ajung sus, ...țin-te bine.

De la un capăt al țării la altul se corupe orice simțire curată, orice om onest. Ici unul e aruncat pe uliți cu o familie grea, pe care o ținea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe un om care știe tot atît sau și mai puțin decît dînsul ; dincolo un arendaș e dat afară de pe moșia statului, pentru că ,deși are o avere întreagă băgată în semănături, n-a plătit la termin și un deputat vrea să-i ia moșia cu prețul jumătate și să se folosească și de semănăturile omului ...și tot așa, *in infinitum*.

Conservatorii au încercat ani îndelungați de zile a cîrpi o clădire, a cării temelie chiar e o mare greșală. Astfel i-am văzut că, înspăimîntați de delapidările de bani publici, de plastografii liberale ș.a. au botezat crimele delicte, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni care aveau

conștiința greutății crimelor ; au voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari și perceptori ; erau pe cale de a înființa școli reale și de meserii în care să intre progenitura acestei generații corupte și să învețe ceva, cu care să se poată hrăni... Aș ! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele și au dispărut, ca și cînd n-ar fi fost de cînd lumea.

De cîte ori li arăți isprăvile, zic : „Apoi noi n-am fost decît foarte puțin la guvern". Dar un palat zidit în zece ani se strică în două zile, d-nii mei, și dacă-ați fost în stare să treceți într-o bună dimineață cu bretele peste toată dezvoltarea istorică a țărilor, cu atît mai mult veți izbuti aceasta, neavînd de risipit decît reparaturile, făcute cu greu de conservatori.

107

NOUL A-B-C-DAR ROMÂNESC

de Vasile Petri, Sîbiu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff et comp., 1 vol. 8° — Prețul 25 cr. v.a.

Abcdarul d-lui Petri e compus amăsurat cu cerințele pedagogiei moderne. Urmînd principiile scriptologiei, adică a învățării citirii prin scriere, el cuprinde o parte (întăia) numai cu litere de scrisoare. Învățînd de timpuriu a scrie și anume deodată cu cititul, școlarii sunt de-a pururea activi și, pe cînd învățătorul (mai ales cel sătesc) se ocupă cu cei mai înaintați, cei începători se pot pune la scris. Alt folos al învățăturii cititului scriind e că se face de prisos silabizarea și se introduce de sine insonarea.

Pe întăile pagini sunt elementele desemnului și a scrisorii, adică puncte, linii drepte și figuri construite din linii drepte, apoi linii strîmbe și trăsăturile subțiri, cele groase și îndoite, care constituie elementele ma-

teriale ale scrisorii. În urmă vin toate literile mici cu sonul *original*, rînduite genetic, adică astfel încît, după cel mai ușor de scris, de ex. *i*, urmează *o*, apoi *a*, *u*, *e*, apoi din consoane *n*, *m* și a.m.d. – Copilul nu cetește nicăieri silabe izolate fără de înțeles, ci pretutindenea împreunează cu sunetele ce le rostește un înțeles concret, încît se evită învățătura mecanică. Rostind cuvinte cu înțeles concret, i se prezintă o icoană în minte ; el învață cugetînd.

Abecedarul d-lui Petri e scris cu semne, adică cu ortografia de dincoace de Carpați. Zicem ortografie, pentru ca să fim înțeleși, deși, aplicat la modurile noastre de a scrie cuvîntul, cuprinde o *contradictio in adjecto*. Cum se pot numi într-adevăr mai multe moduri de-a scrie ortografii, cînd între toate nici una nu e bună sau esclusiv numai una ar putea fi bună ?

Cauzele, care l-au făcut să admită scrierea de dincoace, le spune însuși în prospectul alăturat cărții.

Ortografia, zice d-sa, este cea cu *semne* pentru că : 1. Așa scrie astăzi majoritatea românilor și nu avem presemne că ea se va acomoda minorității, iar unitatea *ortografică* este pentru noi românii un bun mare, la care trebuie să tindem cu toți cu orice preț. 2. În cărțile cu ortografie fără semne școlarii începători sunt nevoiți a ceti cuvintele, care conțin sonuri derivate „de două ori", o dată așa cum ele se prezintă ochiului d.e. *saratura*, apoi așa cum le dictează auzul românesc : *sărătură*. Chiar și etimologiști pronunțați, ca d. Bariț, încă recunosc, „că pentru începători este greu a ceti fără semne" (*Observatoriul*, nr. 8).

3. Cuvintele nouă sau adecă „neologismii" se pronunță adeseori cu totul fals, mai ales cînd învățătorii nu știu latinește. Astfel am auzit însumi, cum elevi și învățători pronunțau : *timpuriu* în loc de *timpuriu* ⟨sic⟩, *amiciția* în loc de *amiceață* (amiciție) etc., pentru că era scris ; *timpuriu*, *amiceția*. Unii mai pronunțau : *gerunz*, alții *gerundiu*, unii *concoarză*, alții *concordie* etc. – Tot așa, de nu mai rău o pățim cu

numele proprie. „R. D. canonicu Șerban din Gherla cetea la un ezamen în Năsăud *consecențe* : Țîșeni în loc de Titieni (numele unui învățător)".

Autorul ne spune și greutățile administrative cu care au a lupta cărțile românești dincolo.

„O grijă deosebită am avut – zice – la compunerea acestui *Abcdar*, ca să nu cadă și el sub interdicțiunea guvernului și am cuvinte a crede, că mi-a succes a încunjura în pace această stîncă periculoasă. În adevăr insp. r. de școală, d. Fr. Koos, din Bistrița, a publicat în ziarul *Kelet* din Cluș (nr. 284 de la 12 dec. 1877) asupra noului Abcdar o recenziune în termeni prea măgulitori pentru mine, terminînd prin a-l recomanda colegilor săi și autorităților scolastice cu toată căldura, ceea ce se poate lua drept „aprobare din partea guvernului".

Recenziunea ziarului unguresc e următoarea : „Scoțînd la lumină noul său abcdar – *oprit în amîndouă edițiunile de mai înainte*, autorul a eliminat cu îngrijire toate pasajele dificultate de guvern, menținînd însă, ba chiar emendînd împărțirea, pe care însuși guvernul a numit-o *metodică*.

...Abcdarul are două părți, una scrisă, alta tipărită. Cuprinsul și planul abcdarului vădesc îndată pe eminentul bărbat de specialitate. Esteriorul cărții este așa de elegant, încît face onoare tipografiei Drotleff et Comp. Prețul e numai 25 cr., care cu privire la ediținea elegantă și estetică este moderat. Din parte-mi recomand cu cea mai mare căldură colegilor mei inspectori și autorităților școlare acest abcdar, cu atît mai vîrtos, căci în cît știu eu, un *Abcdar românesc* mai eminent decît acesta nu există niciunul. Doresc în interesul învățămîntului și al eminentului autor, că această ediținne să treacă cît mai curînd".

Dacă nu ne înșelăm, d. Fr. Koos, inspectorul școlar în ținutul Bistriței, este identic cu preotul maghiar care petrecea într-o vreme în București și a avut neplăceri cu chiar poporenii (maghiari) ai bisericii sale

din cauza înfocatului său naționalism, care neliniștea viața pacinică a micei colonii maghiare din orașul nostru. *Tempi passati.*

Pe noi ne interesează, mai cu seamă, pasul ortografic făcut de autor.

Mergem mai departe și zicem că nu unitatea ortografică e un bun mare pentru români, ci unitatea limbei. Într-adevăr, pe la a. 1640 și ceva, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericele reformate limba națională și această tipărire de cărți clerice în limbele deosebite a fost întrebuințată ca mijloc pentru a calviniza pe români. Atunci biserica română, în ramura ei cea cu totul neatîrnată, mitropolia Moldovei și a Sucevei, a luat inițiativa unui sinod pentru părțile locuite de români și a admis, ca măsură contrarie reformațiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în biserica română, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră.

Cel mai mare noroc pentru bătrîni a fost desigur acela de a nu ști latinește. Luînd limba astfel cum crescuse ea în propria ei individualitate, bătrînii au creat o ortografie pentru români, cum ea nu are pereche în nici una din limbile moderne. Înzestrați cu o fineță nemaipomenită a auzului și cu un bun-simț de care noi ne-am înstrăinat de mult, ei au simțit care dialect anume — dacă putem numi dialecte deosebirile dintre noi — este acela ce trebuie cultivat. Moldoveni și munteni au tipărit în veacul al șaptesprezecelea cărți, care, ca oglindă a pronunției vie, admise ca clasică, nu lasă nimic de adaos și nimic de scăzut. Abia în epoca fanarioților, sub înrîurirea nimicitoare a lor, limba începe a-și pierde unitatea ortoepică și tinerețea ei naivă care strălucește în cronicari. Dar pe la capătul domniei fanariote românii de peste Carpați încep să învețe latinește și, mișcați de o ură neînțeleasă contra bietelor semne care

nu le păcătuiesc nimic și a bietelor cuvinte, cu care poporul în curs de atîtea veacuri își făcuse locuțiuni, proverbe, cîntece și povești, învățații au năvălit să stingă de pe fața pămîtnului acea minunată operă, la care contribuise milioane de capete, în mare parte foarte bine formate și zeci de cărturari cu bun-simț și cu auz credincios.

Ce-a putut ieși dintr-asta decît o adevărată Vavilonie ?

Suntem și azi încă departe de restabilirea vechei noastre unități ortoepice. Dar încercările de a ajunge la ea sunt multe, unele mai izbutite, altele mai slabe. Astfel vedem pe chiar autorul abecedarului întrebuințînd încă *ó și é* în loc de *oa* și *ea*, deși, în aceste unități sunetare, partea pe care cade tonul e tocmai *a* și nu *o* sau *e*. O și *e* nu sunt decît $^1/_4$ a sonului deplin, iar *a* e întreg. Aceste pătrimi de son au aceeași cantitate ca și *i* consonans în *iată*, ĭapă, ĭarbă. Un semn că e astfel, e pronunția vie, care a eliminat aceste pătrimi de sonuri ; căci din țeară s-au făcut *țară*, din *feată* — fată, din *afoară* — afară ș.a.m.d.

Tot astfel de greșită ni se pare scrierea așanumitelor sunete derivate cu semnul sunetului originar, din care derivă. Așa *ḑ*, cînd avem echivalentul lui în z, ni se pare de prisos. În genere întrebăm, ce are a face *originea, etimologia* unui sunet cu scrierea lui ? Nimic. Cum va scrie autorul — pentru a pune în evidență — sunetul j, cînd se derivă din z+ĭ consonaus ? Astfel *englez* ⟨la⟩ plural *engleji*, verbul a *putrezi* dă naștere substantivului *putrejune*, verbul a *repezi* — substantivul *repejune* ; apoi sunt mulțime de numiri colective care se termină în ez sau în *az* și au regulat *ej* la plural precum genoveji, franțuji, olandeji, engleji, portugheji, apoi (praz) praji, (obraz) obraji, (viteaz) viteji etc.

Un exemplu și mai ciudat : *ch* (x) se preface în limba noastră, înaintea lui ĭ consonaus, în *ș*, de ex. : Leach, Leși ; ierarch, ierarși ș.a. Dorim a ști, cum ar

scrie d. Petri pe acest ș, ca să se vadă din ce sunet *originar* derivă.

Rezumăm opinia noastră în privirea ortografiei astfel. A cerceta vorbirea vie a poporului din toate părțile și a suma fenomenele sub legi generale fonologice e treaba filologiei române ; tot astfel e treaba ei, de-a căuta originile cuvintelor. Dar în ortografie ca atare n-are să se răsfrîngă munca filologilor, căci nu e treaba ei de-a oglindi originile cuvintelor. Ca oglindă a pronunției aceleia, care s-a recunoscut de către poporul întreg ca ortoepică și aceasta nu prin convenție, ci în mod *istoric*, ea trebuie să păstreze acest caracter. Filologia poate schimba întrucîtva *ortoepia*, și atunci ortografia-i urmează pe această cale. Mai departe nu merge, nu trebuie să meargă legătura între acea știință abstractă și-ntre scriere, care trebuie să fie accesibilă cu înlesnire poporului întreg.

Cu toate acestea noul *Abecedar* este un progres spre bine și de aceea-i dorim bună izbutire.

108

N. Scurtescu, Istoria românilor pentru clasele primare

(Editura librăriei Luis, strada Lipscani)

Sub acest ttilu a ieșit de curînd la lumină o nouă carte didactică, pentru învățămîntul primar, aprobată de Minsiterul instrucțiunii publice.

Autorul ei, d. N. Scurtescu, pe de o parte ca publicist este destul de cunoscut publicului românesc, pe de alta, ca profesor și ca membru al *Asociației pedagogice*, și-a atras, atît din partea autorităților, cît și din partea iubitorilor de cultură, o deosebită stimă pentru inteligența și hărnicia cu care d-sale-i place a-și îndeplini datoria — așa că, spunînd numele autorului, suntem scutiți a mai face vreo recomandație pentru noua *Istorie a românilor*.

Cartea de care vorbim este făcută pentru a învăța pe copiii începători istoria patriei, cu o metodă practică și lesnicioasă : datele și numele istorice sunt bine păstrate, iar mai vîrtos limba în care e scrisă merită în adevăr laude.

Lăsînd pe alții a face critica amănunțită a acestei cărți, ne mărginim din parte-ne numai a da aci cîteva extrase din *Istoria românilor* pentru ca publicul să poată aprețui prin el însuși limba și valoarea îndeobște a lucrării d-lui Scurtescu. (...)

(Urmează apoi o suită de fragmente ilustrative din lucrarea prezentată aici.)

Notițe Bibliografice

C. S. Stoicescu și D. St. Călinescu, *MANUAL DE SINTAXĂ ROMÂNĂ*, lucrat pentru școalele secundare, București, 1878, Librăria frații Tonițiu, 1 vol., 16°, 192 p.

E cunoscut că pînă acum nu avem nici o scrisoare serioasă asupra sintaxei române, întrucît ea se deosebește de aceea a altor limbi, și că chiar partea sintactică a gramaticei Cipariu are prea multe generalități și prea puține observațiuni în privirea modului curat-românesc de a lega cuvintele între ele. Un studiu lung și amănunțit al limbei scrise de cei mai buni autori și al graiului viu al poporului ar putea să ne ducă abea la cunoștința deplină a acelor legi, care stăpînesc nu numai modul de-a vorbi, dar chiar modul de-a gîndi a poporului nostru. Abia după ce un asemenea studiu s-ar fi făcut, s-ar putea utiliza în mod larg și pentru școală ; pe cînd gramaticele sintactice de pînă astăzi vor trebui să se mărginească cu predarea acelei părți generale care stabilește niște legi comune tuturor limbilor. *

* În *Timpul : limbelor*, desigur greșală tipografică !

Cam de acest din urmă soi e și gramatica ce-o avem dinaintea noastră. Răul e numai că d-nii autori nu par a mînui îndestul de bine limba lor maternă, pentru a oglindi în fraze într-adevăr românești legile generale ale gîndirii.

În genere cartea foiește de neologismi.

Să citățm, din mulțime, cîteva fraze cum sunt, însemnînd alături cum ar trebui să se zică :

„Averile sunt folositoare, dacă *ele* vor fi bine întrebuințate" ; *recte :* Averile-s folositoare, dacă vor fi bine-ntrebuințate. (pag. 45).

„Amîndouă *acele case* sunt frumoase, însă aceea e mai plăcută" ; *recte :* Amîndouă *casele acelea* sunt frumoase, însă aceea-i mai plăcută". *(ibid.)*

pag. 81 : „Crez că finise de scris amicul meu, cînd l-ai vizitat : *recte :* crez că amicul meu, cînd l-ai vizitat, finise de scris" ;

ibid ; „Crez că va fi auzit fratele tău despre tine" ; *recte :* Crez că fratele tău va fi auzit despre tine.

pag. 80 : „Cînd *eu* sosii acasă, amicul meu plecase" ; *recte :* Cînd sosii acasă etc. (fără *eu*).

ibid. : „Cînd veni consulele roman la Placenția, Anibal plecase din castre" ; *recte :* Cînd consulul roman sosi la Placenția, Anibal plecase etc.

ibid. : „Dacă vom fi scris tot, cînd vei veni la mine, *atunci* mergem să ne preimblăm" ; *recte :* Dac-atunci, cînd vei veni la mine, voi fi scris tot, mergem să ne primblăm ș.a.m.d.

Putem zice că prea puține fraze numai sunt construite conform cu spiritul limbei românești. Par a fi fraze traduse dintr-o gramatică franțuzească și travestite oarecum pe românește.

Din acest punct de vedere, apoi din cauza mulțimii estraordinare de neologismi, stabilim că întreaga carte e o încercare greșită.

Notițe bibliografice

Gh. Mihăilescu, *Geografia României*, Galați, Typografia română, 1878, 1 vol., 8°, 86 pag.

Zaharia Antinescu, *Geografia României și a țărilor locuite de români*, Ploiești, 1878, 1 vol., 8°, 80 pag.

Se știe că, de cînd d-nul Chițu pune la cale învățăturile publice, programa școalelor elementare și secundare e atît de încărcată, încît amețește și pe învățători. O foarte mare întindere s-a dat și studiului geografiei. Geografie în sus, geografie în jos, pretutindenea geografia, ca și cînd mîntuirea lumii ar atîrna de ea.

Această încărcare însă își are isvorul ei în lipsa de solide cunoștințe pedagogice a celor ce dispun cu atîta ușurință de capetele copiilor, ca și cînd soarta generației viitoare n-ar atîrna de claritatea și temeinicia gîndirii celor capete.

În faptă însă școalele elementare și secundare nu sunt școale de învățătură propriu vorbind, ci de educațiune. De acolo preceptul pedagogic : *non multa sed multum.* Într-adevăr cunoștințe puține, însă bine pricepute și bine mistuite, limpezesc conștiința, formează o cărare bătută a cugetării, o normă, care regulează întreaga viață intelectuală. Această regularitate în gîndire, acest obicei de a întrebuința totdeauna cuvintele în înțelesul care-l au, de a vorbi ce gîndești cu siguranță ; iar nu a buigui fraze fără înțeles, c-un cuvînt valoarea *educativă* a instrucției primare și secundare e cu mult mai mare decît valoarea a mii de cunoștințe pe jumătate pricepute, prinse din aer, nesigure și neclare, care introduc un haos în mintea copilului și rămîn un haos, chiar cînd omul îmbătrînește.

N-are cineva să privească decît jurnalistica noastră, oratorii, advocații, profesorii noștri, pentru a vedea cîtă pagubă ne-a adus învățarea papagalicească a mii de date, care n-au nici o influință asupra regularității gîndirii, așadar nici asupra caracterului.

Un ram de cunoștință omenească, care cuprinde asemenea mulțimi de date e și geografia ; care cere numai memorie, iar judecată aproape de loc.

Adevărata școală unde se învață știința numai pentru ea însăși, fără privire la rolul ei educativ, e universitatea și numai universitatea. Ea e paladiul liberei cugetări și ținta ei e adevărul teoretic, încît, în privirea ei, am putea schimba astfel proverbul latinesc : *fiat veritas, pereat mundus*. Aci se cere ca profesorul să deie întreaga masă a cunoștinților, pînă în cel mai mic amănunt. În școalele inferioare și secundare însă se predă puțin și bine din cunoștințele acelea — fără contestare adevărate — care, dînd regulă și normă cugetării teoretice, deprind și cugetarea practică, adecă cea morală, la aceeași regularitate.

Cine e destinat a deveni învățat, va deveni și fără programe încărcate, căci e destul ca un copil să învețe a ceti cu înțeles și să nu memoreze nimic, ce n-a priceput pe deplin, pentru ca să-i fie deschisă calea la toate adîncimile științei, cu vremea însă și cu muncă aplicată regulat asupra unui singur ram.

În cele de mai sus ne pare a fi espus destul de lămurit că în instrucția primară și secundară *calitatea* celor știute stă în proporție inversă cu *cantitatea*. A ști cantitativ mult e a avea în cap mii de cuvinte abia înțelese, la rostirea cărora nu se naște în capul copilului o *phantasma*, o icoană. Dar cuvinte, care nu sînt săturate cu coprinsul, adecă cu înțelesul lor, sunt niște coji deșerte, care încarcă memoria în zadar. Calitatea cunoștinților consistă în deplina înțelegere a celor știute și pentru a fi pe deplin înțelese, mai ales pentru copii, trebuie să fie intuitive, iar pentru a fi intuitive acele cunoștințe trebuie să fie descriptive,

adecă sătule de coloare și de viață, nu un schelet de abstracțiuni și de nume prop⟨r⟩ii.

Prin urmare am voi să vedem pusă geografia școalelor primare în descripțiunile plastice ale *cărții de citire*, iar nu închisă în compendii abstracte.

După ce am dezaprobat în teorie generală tratarea aparte a studiului geografic în clasele primare, abstragem pentru un moment de la destinațiunea școlară a celor două cărți, ce ne stau înainte și ne-ntrebăm cum sunt ele, presupuind că nu se vor introduce în școală.

Geografia României, de d. G. V. Mihailescu e îndealtmintrelea o carte foarte bună. Scrisă limpede și curgător, se vede că autorul a gîndit pretutindenea clar ceea ce a scris. E geografia cea mai bună care s-a scris pîn-acum la noi și ar fi de recomandat pentru gimnazii.

În privirea cuprinsului nu avem de obiectat nimic, căci el e pretutindenea exact și clar. Ne mărginim numai la citarea unor greșeli, care dovedesc graba condeiului.

Așa de ex. aflăm pe pag. 32 următoarea frază :

„În atari condițiuni *limba* românilor face parte din *familia* sau *ginta* latină, prin care se înrudește cu *francezii, italienii, spaniolii* și *portughezii*, alcătuind toți aceștia o singură familie în Europa" etc.

O limbă, care să facă parte dintr-o ginte și se înrudește cu francezii etc. e în orice caz curioasă. O limbă nu se-nrudește decît iarăși c-o limbă, nu cu un popor. Corect ar fi fost : Limba românilor face parte din familia limbilor romanice, care sunt vorbite de deosebite popoare de rasă latină etc.

Apoi mai are autorul particularități, care cu tot bunul său simț, dovedesc urmele modei de a schimba limba. Așa găsim, de ex., pe pag. 7 : „În România *moldavă* toate șirurile de munți etc.". O Românie moldavă nu există. România e un stat nou, compus din două provinții vechi, care au trecutul lor și numele lor proprii. Unul e *Moldova*, nume destul de

vechi, de frumos și de acoperit de glorie, încît, departe de a-l renega sau schimba, suntem în drept a ne făli cu el ; cealaltă e *Țara Românească*, un nume tot atît de vechi și tot atît de îndreptățit. De ce să nu chemăm lucrurile pe numele lor, și, închinîndu-ne modei, să schimbăm pînă și numele propriu al străvechilor noastre țări, botezate odată de moși și de strămoși.

Am mai avea încă de acestea, dar autorul e prea inteligent pentru a nu le afla însuși, îndată ce-și va mai răsfoi cartea. Afară de asta erorile ce citărm sunt neesențiale erori de stil și, cu toată existența lor, cartea nu pierde nimic din valoarea ei.

Cu totul altfel e cartea d-lui *Zaharia Antinescu*, D-sa — profesor în Ploiești — ne-a făcut să pătimim din cînd în cînd niște așanumite poesii, adecă înșirări de cuvinte, care se potrivesc la coadă, crezînd poate temeinic că ceea ce face sunt poesii. Aceste înșirări de cuvinte cu cozile semni(fi)cative d-sa le compune în genere la ocazii. Tot astfel e și cu geografia d-sale — ne dă ceva, despre care-și închipuiește că e o geografie și tot la o ocazie. Această ocazie e tratatul de Berlin, încît geografia ține oarecum locul unei ode către concelarul imperiului germanic. D-sa vorbește despre o Românie transdanubiană etc., încît e un fel de sistem în arta d-sale de-a se amăgi pe sine. Afară de aceea, d. Antinescu a lucrat geografia sa pentru școalele de *ambe-sexe*, adecă pentru școale ermafrodite, și după noul metod. Acest nou metod ploieștean e (dragă Doamne) cel intuitiv, căci d-sa s-a îngrijit a da școlarilor începători ideea că *cercul cel mai strîns pentru dînșii este școala* (pag. 3). Bine că ne-a luminat, căci credeam pîn-acuma că e cureaua cu care se încing. În orice caz ciudate idei dă d. vechi institutor în Ploiești elevilor săi. La elaborarea geografiei sale, d. Antinescu s-a servit și de *Restanțele anticității clasice* (de Neigebaur), încît

se pare că anticitatea a rămas în restanță față cu casieria din Ploiești.

Modul catehetic d-sa îl aplică astfel :

„Învățătorul : *Cum se cheamă partea cînd stăm cu fața de unde se ivește soarele dimineața ?*

ELEVUL : *Acea parte se numește răsărit ; iar partea de la spatele noastre unde apune soarele se numește apus ; în fine partea din dreapta noastră se numește miazăzi și cea din stînga miazănoapte*".

D. Antinescu trebuie să știe că datoria unui elev e de-a nu răspunde decît la ceea ce l-ai întrebat. Ce fel de mod catehetic e acela în care faci o întrebare și elevul răspunde la patru întrebări, dintre care trei nefăcute ?

Dar *întrebarea* învățătorului e clasică și merită notată : „*Cum se cheamă partea cînd stăm cu fața de unde se ivește soarele ?*".

D. Antinescu nu știe a construi o frază corectă, nu pricepe neologismii ce-i întrebuințează și cu toate acestea scrie cărți didactice. Halal de țară !

110

Elemente de aritmetică, pentru uzul școalelor secundare,

de *Dimitrie Petrescu*, profesor la Universitatea din București. Op. aprobat de Ministerul cultelor și instrucțiunii publice, București, 1878, 1 vol. 8°, 262 pag.

În urma recenziunii făcute manuscrisului d-lui Petrescu, ministerul, văzînd claritatea și preciziunea cu care este lucrat și îngrijirea ce a pus-o *domnul profesor de universitate* de a-l face să răspunză programului oficial, a aprobat cartea pentru școalele secundare din țară.

Nu suntem dispuși a urma și noi drumul d-lui Gr. Ștefănescu sau al consiliului permanent, pentru că

deocamdată nu ne interesează practicitatea cărții, ci onestitatea literară. Adevărat că o carte de școală nu poate fi originală. Ea va fi totdeauna mai mult ori mai puțin un mozaic de definițiunile cele mai bune, date în forma cea scurtă, mai hotărîtă, mai lesne de înțeles. Dar în acest caz autorul va trebui să citeze neapărat literatură întreagă de care s-a servit, fie în prefață, fie într-un adaos bibliografic, fie în text chiar. Nu e permis de a copia autori străini fără a-i cita, fără a pomeni că ne-am servit de definițiunile, de exemplele, de comparațiile lor chiar.

Maniera de a-și apropia cugetările străine, în mod conștient, și a le da drept ale sale, a devenit la noi calea ieftină de a ajunge la renume și la bani. Vestitul Pseudo-Ureche, reprezentantul-prototip al furtișagului literar și coleg cu d. Petrescu, Pseudo-Ureche, care își ia operile dramatice din Lope de Vega, știința filologică de la un băiat de 15 ani (Ascoli) și care n-are nimic al lui, de la numele începînd, escamotat de la un cronicar vechi, pînă la zecile de volume, ce promite a le publica, acest prototip, zicem, n-a putut rămîne fără imitatori mai mult or mai puțin îndrăzneți.

În prefața *Aritmeticei* sale, d. Petrescu zice că, profitînd de experiența făcută de d-sa ca profesor, a lucrat opul său, în scop de a veni cu slabele d-sale cunoștințî în ajutorul junimei studioase, *fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect.*

Pentru a demonstra însă de ce fel de experiențe a profitat d. profesor de universitate și ale *cui* cunoștințe slabe vin în ajutorul junimei, fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect, vom deschide următoarea carte *franceză : Éléments d'Arithmétique*, par J. A. Serret, membre de l'Institut, 3-ème édition, Paris, 1861 (editor : Mallet-Bachelier, Quai des Augustins, 55).

Din această carte deschidem orice față vom voi, și vom găsi îndată, cuvînt din cuvînt, esperiența profitată de d. Petrescu, slabele d-sale cunoștințe și modestia sa de a nu fi făcut ceva perfect.

Iată dar cîteva exemple :

Petrescu	*Serret*
Pag. 7 : Întrebuințăm cuvîntul unitate pentru a arta un obiect oarecare făcînd abstracțiune de calitățile sale ; și numim în general număr sau totalitatea de mai multe unități sau unitatea însăși.	*Pag. 1 : On emploie le mot unité pour désigner un objet quelconque, faisant ainsi abstraction de ses qualités particulières, et l'on comprend sous le nom general de nombre, soit l'assemblage de plusieurs unités, soit l'unité elle-même.*
Aritmetica este știința numerilor. Ea are drept obiect principal operațiunile ce putem săvîrși asupra numerilor și a căror totalitate constitue calculul. Numerațiunea are drept obiect a numi și a scrie numerile.	*L'Arithnétique est la science des nombres. Elle a pour objet principal les opérations que l'on peut exécuter sur les nombres et dont l'ensemble constitue le calcul. aL numération a pour but d'énoncer et d'écrire les nombres.*

⟨Urmează, pe două coloane, tot așa, cu exemple de la *p.* 9, al. 5 ; p. 13, al. 1 ; p. 63, al. 72 din Petrescu – cu paginile corespunzătoare din Serret, adică, p. 3, al. 1 ; p. 7, al. 1 ; p. 52, al. 1, etc.⟩

Cu modul acesta profesorii noștri de *universitate*, cu munca lor proprie, cu esperiența lor proprie, vin în ajutorul tinerimei, cu scrieri, despre care sunt destul de modești a zice că nu sunt perfecte.

Dar ne putem aștepta la mai mult ? Cartea e aprobată de consiliul permanent, din care fac parte atît d. Petrescu, cît și d. Pseudo-Ureche, un coleg ; director al ministerului, d. Ștefănescu, asemenea un coleg ; ministru în fine este un om ce nu pricepe nimic (...).

Toată cartea e plină de asemenea *concordanțe biblice* *, și chiar acolo unde textul român se abate de la cel francez, această abatere e numai aparentă, pentru că profesorul nostru mai sare cîteva rînduri, mai circumscrise pe ici, pe colo.

Felicităm deci pe ministrul instrucției și pe copiatorul român, că nu se abat de la spiritul general al partidului d-lor și că mănțin acel admirabil *esprit de corps*, conform căruia toți liberalii fură : unii diurne nemeritate, alții premii, alții statul, arendînd moșii de ale lui, alții numele unor vechi familii boierești, care s-au stins de mult (v. Pseudo-Ureche) și în fine alții esperiența și lucrările literare a unor autori străini (v. tot Pseudo-Ureche și alții).

Aceasta este elita roșie, care va civiliza și moraliza Dobrogea, aceste sunt căpeteniile care vor cultiva în populațiunile necorupte de dincolo de Dunăre instinctul onestității ; cu acest capitol de respect al proprietății altuia trec roșii Dunărea.

111

Românul află că d. George Chițu, ministrul instrucțiunii publice, și-ar fi dat demisiunea.

„Înțelegem urmează *Românul*, că d-sa, ca unul din cei mai distinși avocați de peste Olt, a făcut un însemnat sacrificiu material prin lunga sa ședere în minister, un sacrificiu pe care îl impunea greaua situațiune a țării, cînd fiece român, lăsînd la o parte interesele sale particulare, trebuia să nu se gîndească decît numai la binele cel mare al națiunii".

Timpul începînd a se limpezi, d. Chițu va fi crezut momentul sosit pentru a curma sacrificiul.

* *Concordanțele biblice* sînt cărți în care fiecare cuvînt din *Biblie* este trecut într-un indice, care trimite exact la pagraful sau versetul unde se află acel cuvînt ; încît, orice frază din Biblie, citată undeva, poate fi imediat identificată, găsindu-i-se cu preciziune locul în textul Bibliei !

Deie-ni-se voie a admite că, timpul a început în genere a se limpezi, așa încît a sosit momentul în care nu numai d. Chițu își va curma sacrificiul, ci și alții.

E prea adevărat că roșii * aleg tocmai timpurile cele mai nefavorabile pentru țară, cînd e război în zare, cînd e vorba de o mare prefacere undeva, cînd se poate face paradă de vorbe late ca să ajungă la putere ; căci în timpuri normale nu pot ajunge. Dacă un minister conservator ar fi făcut una măcar din greșelile comise de d. d. roșii, în politică, d-nia lor, cu toate c-am fi avut oștire străină în țară, ar fi făcut manifestații pe uliță, ar fi îmblat cu jalba în protap la m-sa sau poate la consulul știut, cu un cuvînt știut, și-ar fi pus în mișcare toate apucăturile, care ar fi fost numai în stare de-a aduce cele mai mari greutăți asupra țării. A spune că d-nia lor fac sacrificii, stînd la minister, e absurd. D-lor, cum au venit, pot să se și ducă, cînd trebuie să se ducă, cînd adică li se arată ușa.

Cauza pentru care d. Chițu e trimis la plimbare, nu ne e cunoscută, dar desigur că nu numeroasele sale greșeli ca ministru sunt motivul retragerii sale. Se vede că se face loc cuiva pentru vreo tranzacțiune politică și de aceea i s-a dat vînt să-și vază de treburile advocățești.

Românul urmează :

„Oricum ar fi această retragere, este cu atît mai regretabilă, cu cît nimeni la noi nu înțelesese mai bine decît d-sa unul din punctele cele mai însemnate din ramura instrucțiunii publice". Am spus, într-unul din numerii trecuți ai *Timpului* cît de prejudițioasă este pentru noi, sub toate rapoartele, migrațiunea cea periodică a mii de tineri români, care se duc a împopora diferite școale din străinătate.

Milioanele cheltuite acolo pentru a aduce în schimb cîte o diplomă de doctor sau licențiat, adesea

* liberalii.

numai diploma fără știință, acele milioane, dacă s-ar întrebuința în țară, ar putea să rădice la noi foarte sus nivelul instrucțiunii publice, iar prin însăși aceasta și prestigiul nostru național.

Cauza migrațiunii tinerilor, motivul ce se invoca necontenit, pe drept sau pe nedrept, este starea cea defectuoasă, necompletă, neîngrijită a învățământului superior.

Avem niște fragmente de facultăți, niște cadre așa zicînd universitare ; dar nu avem nici o Universitate care să poată rivaliza măcar cu universitățile cele de a doua mînă de prin orașele cel mai mici ale Germaniei.

Într-o asemenea stare de lucruri, dacă sunt studenți puțini, nu e de mirare, căci studenții cei mulți, văzînd că în țară nu pot învăța mai nimic, se duc în străinătate.

Într-adevăr, cestiunea stă așa ; ceea ce contestăm însă e că d. Chițu ar fi înțeles-o vreodată.

D. Chițu, ca și *Românul* și ca toți roșii în genere, pun mîna pe idei emise de alții pentru a abuza de ele, nepricepîndu-le pe deplin. Cauza că facultățile noastre sunt rele stă în modul numirii profesorilor. Și catedrele de la facultăți nu sunt nimic alta în România decît un obiect vrednic de invidia postulațiilor. Legea instrucției lor e în privința numirilor de-a dreptul rea. Titluri academice se cer și nimic mai mult. Dar simple titluri academice se cer de la un advocat, de la un medic, de la un judecător, de la un amploiat de administrație chiar, nu de la un profesor de facultate. Acesta ar trebui să își fi dovedit calificarea științifică în alt mod, prin scrieri însemnate, de valoare necontestabilă.

E drept că acest titlu e asemenea admis de Consiliile examinatoare. Dar cum ? O mică monografie, fără nici o valoare, e de ajuns pentru a îl numi pe un asemenea postulant la o catedră, care adesea își prezintă teza sa de licență ca o scriere de merit.

Facultățile noastre sunt atît de slabe și de puțin frecventate, încît adesea profesorii sunt mai numeroși decît elevii. N-ar fi oare mai bine ca facultatea de litere din Iași, de ex., să se desființeze cu totul, să se creeze catedre la București pentru unul sau doi dintre profesorii mai buni de acolo, iar restul fondurilor să se dea stipendii la absolvenții de liceu, ca să se prepare în străinătate pentru studii superioare speciale ? Aceasta ar fi practic și financiar, și în privirea fondului. S-ar desființa o sumă de sinecure, pentru a pune temelie unui corp adevărat de învățați. Acești tineri s-ar putea numi apoi la licee, și dovedind mai tîrziu o deosebită aptitudine personală, și la facultăți.

Căci migrațiunea tinerilor pentru științele istorice și cele exacte nu e atît de mare precum își închipue *Românul*. Din contra. Cei mai mulți tineri, care se duc în străinătate, sunt dresați a aporta cestiunile codului civil francez, se fac juriști.

Deci tocmai în privirea facultăților de drept ar trebui o radicală prefacere și lărgire a învățământului superior. Aci e singurul teren, în care s-ar putea specializa munca, s-ar putea crea cadre noi, s-ar putea impune prin lege că, de la epoca cutare ori cutare numai tinerii care vor fi studiat dreptul în țara lor proprie vor putea ocupa funcțiuni judecătorești și de administrație.

E necontestabil că emigrarea studenților în drept e o adevărată calamitate pentru țară. Abstracție făcînd de la milioanele pe care le cheltuiesc în străinătate, și pe care le-ar putea cheltui în țară, mai vin alte rele nu mai puțin esențiale.

Întâi se deprind cu centrele cele mari, c-o mulțime de trebuințe, îndeplinite ieftin acolo, scump la noi, trebuințe care aci nu se pot satisface cu leafa de judecător la Piatra, Cîmpu-Lung sau Tîrgu Jiului. Al doilea, ne vin aproape toți c-o *omeopatică* * doză

* „la fel, asemănătoare", franțuzism.

de cunoștințe, dar cu pretenția de-a se face de a doua zi deputați, miniștri, profesori de universitate. Acești avocați apoi, care nu știu nici dreptul cum se cuvine, nu se dau îndărăt de la concursul pentru licee, pentru catedre de la facultatea de litere chiar. Afară de asta, mai e un alt inconvenient și mai mare. Facultățile străine, foarte riguroase pentru indigenii lor, nu sunt de loc riguroase, ci, din contra, foarte îngăduitoare pentru străini. Tinerii rău preparați, adesea fără studii liceale complete, pleacă în străinătate, unde, după 10–15 luni de dresură, li se dă vînt cu vorba : *„Assez fait pour l'Orient"*.

Întorși în țară, cu obiceiuri mult mai orientale de cum s-ar crede, însă ca scoși din cutie, încep a se forma în grupuri politice și pun la cale țara. Astfel se sporesc, pe zi ce merge, oamenii care nu știu munci, dar cu o mulțime de necesități, fără ca producțiunea națională să poată ținea pas cu acea sporire ; se înmulțesc consumatorii puri, ba încă rafinați și costisitori, fără ca inteligența acestor tineri să compenseze, cît de puțin măcar, munca reală și suferințele reale ale poporului lor.

Gîndit-a d. Chițu la toate acestea ? De fel. Și cu toate acestea *Românul* o susține, căci iată ce zice :

„Unul din meritele cele mai necontestabile ale d-lui Chițu a fost de a se fi gîndit cu multă stăruință la îmbunătățirea facultăților române, și mai ales a celor de litere și științe, mai părăsite decît celelalte, silindu-se însă, totodată, d-a da mai multă soliditate învățămîntului primar și secundar, fără care, ca un edificiu lipsit de bază, instrucțiunea superioară nu poate lua o dezvoltare matură, un avînt serios".

„Sperăm că succesorul d-sale, la ministerul instrucțiunii publice, oricare ar fi, va ști să profite de începutul făcut și va duce opera la capăt, avînd necontenit în vedere mijloacele d-a împuțina cu încetul, d-a reduce la minimum, trista deșertare a școalelor române în favoarea celor din străinătate".

Facultățile de litere și de științe !

Apoi tocmai acestea au nevoie de concursul străinătății. Cele de drept ar fi trebuit să atragă atenția d-lui ministru.

Știm foarte bine la ce vrea să facă aluzii *Românul*. La numirea celor trei distinși învățați : Odobescu, Hasdeu și Frollo, ceea ce nu l-a oprit însă pe d. Chițu de-a găsi foarte suficient și pe d. Crăciunescu, numit pe baza unei teze de licență (în treacăt vorbind fără de nici o valoare reală).

Măsura cea mai nimerită pentru popularea acestor facultăți ar fi fost o lege, prin care să se stabilească, odată pentru totdeauna, că nu se vor numi profesori de licee, de gimnazii și de școli secundare în genere decît acei ce vor fi absolvit cu succes cursurile universitare.

A doua măsură ar fi fost curățirea acestor facultăți de postulanții ce le ocupă catedrele, care nu știu nimic și pentru care catedra e o sinecură. D. ministru ar fi trebuit să găsească mijlocul pentru aceasta, dacă nu vrea să prefacă facultățile în spitale de nevolnici cu mintea.

Astfel e, la facultatea din București, d. P. Cernătescu, numit prin surprindere, de către locotenența domnească, profesor ; sunt la Iași d. Vizanti, Leonardescu ș. a., sunt la facultatea de medicină d. Protici (...).

Dar d. Chițu n-a gîndit la toate acestea. A pune în loc pe profesori de facultăți, depărtați de predecesorii săi pentru ignoranță sau pentru negliejnță absolută, a fost grija sa cea de-ntîi. Dacă și aceasta e un merit, el e contestabil.

D. Chițu a binevoit a crede că toți oamenii aceștia erau victime politice, descendenți direcți ai lui Galilei ; pe cînd, din contra, nu erau decît sau ignoranți, sau neinteligenți, pe care o defectoasă lege a instrucției îi face în aparență sacrosancți.

Adevăratele merite ale d-lui Chițu ca ministru al instrucției sunt următoarele :

– A împuținat școalele rurale. La ce să învețe mojicul carte, a socotit d-nia lui.

– A retras aprobarea esclusivă, pe care predecesorul său o dăduse unor cărți pentru învățămîntul primar, pentru ca buruiana cărților rele să înece planta mai gingașă a acelor bune. Dacă acele cărți, aprobate exclusiv de predecesorul său, au pătruns, cauza e plivirea generală ce se făcuse puțin înainte, încît se dăduse plantelor folositoare spațiul necesar, ca să prindă rădăcini.

Un alt merit necontestabil al d-lui Chițu este încărcarea și încurcarea programelor. Desfidem pe cineva de a ne arăta programe atît de monstruoase încărcate ca cele actuale din România. Uitînd vechiul și nestărmutatul adevăr pedagogic : *non multa sed multum*, d. Chițu a presupus că copiii români sunt toți excepționali prin memorie și judecată și i-a încărcat cu materii atît de multe și atît de diverse, încît nici profesorii, nici școlarii nu se mai pot orienta în capetele lor. D-sa a crezut că, dacă copiii învață, vorbia, apoi învață în genere ceva. Nimic nu învață, pentru că memoria nu păstrează nimic neprioeput, nerumegat, unde interesul viu și judecata copilului n-a jucat nici un rol.

Singurul efect al încărcării memoriei cu lucruri pe care nu le poate mistui, e sila și scîrba copilului de carte. La acest rezultat au ajuns aproape toate școalele la noi.

Vezi tineri, care au învățat latinește, grecește, istoria universală, logică și psicologie, științe naturale, geografia, în toate clasele, drept administrativ, economie politică, au trecut bacaloriatul și... cu toate astea nu știu a scrie o frază corectă, iar, a doua zi după ce a părăsit școala, au uitat tot.

Meritul d-lui Chițu e că sau a distrus, sau a încercat a distruge orice început bun și temeinic în școalele noastre. Că n-a stricat și mai mult, e vina d-sale.

112

STAREA ȚĂRANULUI ROMÂN

De bine de rău, statul român este astăzi independent. Astfel, el se află de acuma rămas, în mijlocul unor elemente străine, fără alt reazim decît propriile lui puteri, și aci este cazul a zice în privința-i vorba cea înțeleaptă a poporului : „cum își va așterne, așa se va culca".

Este așadar timpul a ne întreba dacă statul român mai poate duce înainte viața quasi-anarhică, atît din punctul de vedere politic, cît și din cel social, pe care o duce de atîta vreme. Într-adevăr, s-ar putea zice că nu există în această țară nici un fel de ordine în viața publică.

Singurul strat social în țară la noi, care dă producția cea mare, este populația rurală. Care este însă soarta acestei populații ? Țăranul, în genere, este foarte sărac, pentru că produce pentru sine foarte puțin, și astfel, se hrănește rău, mai mult din cauza lipsei, decît din obiceiul frugalității. Așa fiind, populația de la țară descrește mereu. În starea aceasta economică, țăranul este dat pe mîna unei administrații stupide, corupte și brutale, care, în loc să-i îngrijească de interese, să-l ajute a-și îmbunătății soarta și să-l ocrotească, îl prigonește, îl jefuiește și-l maltratează.

Și această populație o numim noi, cei din orașe, în genere oameni politici, o numim *talpa casii* ; ce-i drept ironia noastră se întoarce asupră-ne cînd ne amintim că, unde nu-i cap, vai de picioare. Se poate prin urmare să mai credem că statul român independent i-ar fi permis să nu se îngrijească a îmbunătăți cu orice preț starea țăranului ? Nu doară că țăranul și-ar fi făcînd vreo iluzie sau ar mai fi avînd vreo speranță de îndreptare, pe care ar fi s-o dorească solicitudinei stăpînirii ; nu doară pentru cuvinte de echitate, justiție sau umanitate, cuvinte

foarte la modă, dar care nu prea au răsunet real în societatea noastră ; ci numai pentru cuvinte de interes, atît ale statului de obște, cît și ale claselor dominante în deosebi ; aceste clase ar trebui să se gîndească numaidecît a aduce o îmbunătățire la starea populației rurale.

Instrucția publică generală, răspîndirea luminii și culturii în masa poporului, sunt două idei progresive, pe care călătoresc o mulțime de speculanți ai frumoaselor principii, ai teoriilor umanitare. Trebuie să fie cineva lipsit cu desăvîrșire de bun simț pentru a zice că un popor, cu cît este mai luminat, cu atît este în mai bună stare, adică-i merg treburile mai bine. Dar ce s-a făcut, ce au făcut acei speculanți ai fruomaselor principii progresiste pentru realizarea lor ? Cînd o lege a venit să întemeieze instrucția generală și să dea chipul cel mai practic pentru răspîndirea luminii și culturii, ei au urzit o cabală și au răsturnat legea, spre a răsturna, pentru cuvinte personale, pe ministru care o prezentase.

Astăzi, ca totdeauna, ei strigă : „răspîndirea luminii în masa poporului" ; în vremea aceasta însă poporul, dacă ar fi întrebat, le-ar răspunde : „boieri dumneavoastră, lumina ca lumina, nu zicem că nu-i bună, dar, pînă una alta, dați-ne mijloace de hrană, scăpați-ne de biciul administrației".

Dacă am fi într-o țară unde statistica să nu fie tratată ca poezia, drept *une noble inutilité*, ar fi o curioasă statistică de făcut, în statul român, astăzi independent, adică statistica victimelor ilegalității. Cine cunoaște bine viața populației de la țară afirmă, cu siguranță, că nu s-ar găsi în toată țara cinci țărani la sută care să nu fi fost măcar odată la trei luni, la termenul birului, victima repacității și brutalității administrației.

Această stare de lucruri quasi-anarhică, precum am zis, a ajuns să fie considerată de bietul țăran ca o stare normală, și, fatalist, cum este, el și-a făcut chiar proverbe, care să reproducă în vremiile viitoare

icoana vieții ce duce el azi, în statul liberal, a cărui temelie este dînsul. Așa, fiindcă țăranul nu poate avea afface cîtuși de puțin cu vreun agent public, fără să fie nedreptățit și ciupit în pungă, se mulțumește cu atîta și nu caută a reclama dreptatea mai sus, unde, din ciupeală în ciupeală, s-ar goli foarte degrabă punga toată, care ș-așa nu prea e plină. De acia zice tot el : „Țăranul nostru, cu oamenii stăpînirii, e ca oaia, care umblă, printre scaieți ; în tot scaietele trebue să lese cîte o șuviță de lînă, mai mare ori mai mică, după cum o fi și scaietele".

Cea dintîi grijă, prin urmare, a statului independent este ca, lăsînd d-oparte orice frază, să caute a aduce cît mai degrabă îmbunătățiri în administrație. Mai întîi de toate, este de neapărată trebuință, pentru acest scop, ca agenții inferiori ai statului să nu mai fie recrutați de prin cafenelele orașelor, în virtutea nici unui alt titlu decît că au făcut parte din canalia electorală sau că a fost prigonit de „reacțiune".

Sînt oameni cărora li s-a dat la discreție soarta și dreptatea populației cutărei sau cutărei localități, toomai fiindcă au fost tîrîți pe atunci la judecătorul de instrucție pentru delicte de drept comun. De la astfel de oameni, care sunt căpătuiți tocmai pentru netrebnicia lor, nu se poate aștepta firește să înțeleagă cuvintele datorie și moralitate.

Îndreptarea care se cere însă nu o poate aștepta un om cu jdecată și cu experiență de la un guvern al cărui partid, în puterea căruia se reazimă, este, în cea mai mare parte a masei lui, compusă tocmai din creaturile despre care vorbim.

113

DESPRE PROGRAM

Un nou program ? va întreba cititorul, devenit neîncrezător prin pompoasele liste de făgăduințe și de

vorbe mari, cîte a văzut pînă acum lumina zilei. Într-adevăr nici noi nu sîntem întocmai bucuroşi de-a alege, pentru o serie de principii sincer espuse, un nume care a trebuit, de voie, de nevoie, să figureze în fruntea tuturor făgăduinţelor cîte nu s-au ţinut. De mult încă am însemnat asemenea isvoade de fericiri promise şi pururea neîmplinite cu numirea de negustorie de principii, de pretexte invocate pentru a urmări cu totul alte scopuri. Ştim asemenea că un viu sentiment de stat, o conştiinţă întemeiată despre solidaritatea intereselor naţionale, care sunt şi trebuie să fie armonizabile, nu în opunere unele cu altele, un patriotism luminat şi mai presus de tendinţe, mai nu are nevoie de-a formula în teze generale lucruri care se-nţeleg de sine la alţi oameni şi în alte ţări. Din nefericire însă, cată să constatăm că în ţara noastră multe lucruri evidente şi simple nu se mai înţeleg de sine, încît, ca la noi la nimenea ; evidenţa însăşi are nevoie de a fi comparată, cu miile de căi strîmbe, cîte se urmează, pentru a se dovedi că ea este singura linie dreaptă. Atîtea programe au apărut în ţară la noi de 14 ani încoace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partizi, ba de la personalităţi politice izolate şi atîtea decepţiuni amare au urmat tuturora, încît, orice om cu bun simţ, trebuie să învingă un sentiment de sfială cînd încearcă a recuceri pentru cuvîntul *program* înţelesul lui adevărat de : serie de principii mărturisite, împărtăşite sincer de mii de cetăţeni, realizabile.

Ceea ce se cere de la o profesie de credinţe politice este desigur, înainte de toate, ca ea să corespundă cu simţimintele şi aspiraţiunile legitime ale ţărei şi să fie adaptate instituţiilor ei. S-ar putea într-adevăr imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, care să nu fie conforme cu sentimentele şi aspiraţiunile ţării ; dar, în lumea strictei necesităţi, un asemenea sistem n-ar fi cu mult mai mult decît productul unei imaginaţii fecunde. Căci un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun

simţ, este, că o stare de lucruri rezultă, în mod strict-cauzal, dintr-o altă stare de lucruri premergătoare ; şi fiindcă, atît în lumea fizică, cît şi în cea morală, întîmplarea nu este nimic alta decît o legătură cauzală nedescoperită încă, tot astfel aspiraţiunile şi sentimentele sunt rezultatul neînlăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nici se poate tăgădui, nici înlătura.

O profesie de credinţe politice, care ar face abstracţie de linia generală descrisă prin spiritul public, nu s-ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de *Utopia* lui Thomas Morus, de Statul ideal al lui Plato, de *Contractul social* a lui Jean Jacques Rousseau.

Deci, stabilind principiul fundamental că orice politică nu poate lucra decît cu elemente care-i sunt date, iar nu cu cele pe care şi le închipuieşte a le avea, şi, convinşi că idei şi interese, fie cît de diverse, sunt şi trebuie să fie armonizabile, pentru ca statul să fie cu putinţă ; nici înţelegem, nici avem vreo încredere în mişcări violente sau extra-legale şi, mai puţin încă, în conspiraţiuni ; deşi acesta din urmă s-au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe care cu uşurinţă-i plăsmuiesc gazetele, de aureola pe care cei interesaţi o creează cu aceiaşi uşurinţă cu care cei dezinteresaţi o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem şi nu-l aprobăm decît în dezvoltarea dreaptă şi continuă a muncii fizice şi intelectuale. Căci cine zice „*progres*" nu-l poate admite decît cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A îmbătrîni în mod artifical pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea grădina gata în două ceasuri, nu e progres, ci devastare. Precum creşterea unui organism se face încet, prin superpunere continuă şi perpetuă de nouă materii organice, precum inteligenţa nu creşte şi nu se-întăreşte decît prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuţi şi prin întărirea principiu-

lui înnăscut al judecății ; precum orice moment al creșterii e o conservare a celor cîștigate în trecut și o adăugire a elementelor, cucerite din nou ; astfel, adevăratul progres nu se poate opera decît conservînd pe de o parte, adăugînd pe de alta ; o vie legătură între prezent și viitor, nu însă o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase.

Ne putem făli cu drept cuvînt cu probele de vitalitate pe care le-a dat poporul nostru de 50 de ani încoace. E drept că, în acest period de ani, aceste probe nu sunt repărțite în mod egal, că unii ani se deosebesc prin un mare prisos de putere intelectuală, bine întrebuințat, alții, din contra, prin o risipă puțin justificată a acelor puteri pe căi improductive ; totuși însă, sumînd la un loc și mărimile pozitive și cele negative, găsim prin mijlocul cărărilor laterale, care s-au pierdut în pustiu, calea generală a unui progres real, mai cu seamă pe terenul politic.

Farmecul ce ne ținuse în întuneric și înapoiere, nu era atît de imaterial precum și-ar închipui cineva la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cetăți turcești din stînga Dunărei, ale căror amenințătoare brîie de pămînt și piatră trebuiau dărîmate, pentru ca să înceteze epoca întunericului. După pacea de la Adrianopole s-au dărîmat, în sfîrșit, și cele din urmă fortificații pe care Turcia le avea pe malul stîng al Dunărei, și deodată cu aceasta se ridică una cîte una piedecele de pînă atunci ale negoțului și agriculturei și astfel, începînd a se dezvolta bogățiile pămîntului nostru și, căutîndu-și schimbul de producte apusene, am fost puși în contact cu civilziația, cu ideile apusului, care și-au făcut drum, s-au răsădit la noi fără nici o greutate, fără nici o împotrivire din parte-ne.

Din capul locului cată să negăm că ar fi esistat în țările noastre o reacțiune în sensul feudal al cuvîntului. Din timpul războaielor lui Napoleon I, se

ivise din țările noastre un reflex, la început încă slab, dar nefalsificat, al înaltei culturi și lipsei de prejudități a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul acelui secol : un raționalism strălucit și spiritual, lipsit de cunoștințe pozitive. Zeița rațiunii credea în apus să pună lumea în orînduială numai prin propriul aparat al deducțiunilor logice, ale căror premise nu erau bazate nici pe experiență, nici pe organizație înnăscută a statului și a societății, ca obiecte ale naturei. Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cîntărire, idei și bune și rele și potrivite și nepotrivite, ba națiunea întreagă, cu prea puține excepții, nu vedea că niciodată o *vorbă* nu poate înlocui o realitate ; că niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenții și mai ales cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată ; că niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin munca și prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generației trecute, care-și închipuia libertatea fără muncă, cultura fără învățătură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analoagă.

O serie de fraze ieftine, copiate din gazete streine, din scriitori de a doua mînă, din discursurile unor politici trăiți și crescuți în alte țări, a înlocuit și înlocuiește încă, în mare parte, silința de-a învăța singuri ; raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri, înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.

Deci tocmai lipsa unei reacțiuni adevărate, raționalismul foarte strălucitor, dar și foarte superficial al epocei trecute, au făcut ca introducerea tuturor formelor nouă de cultură să se întîmple fără controlul, fără elementul moderator al tradițiilor trecutului. În loc ca un spirit nou de muncă și de iubire de adevăr să intre în formele vechi ale organizației noastre, s-a păstrat din contra incultura și vechiul spirit bizantin,

care a intrat în formele nouă ale civilizației apusene. Nu ceva esențial, nu îmbunătățirea calității a fost ținta civilizației române, ci menținerea tuturor neajunsurilor vechi, îmbrăcate în reforme costisitoare și cu totul în disproporție și cu puterea de producțiune a poporului și cu cultura lui intelectuală.

Programul, publicat în numărul de ieri, asupra căruia vom reveni, în deosebite rînduri, a răsărit din acest viu sentiment al contrazicerii între fond și forme, care se arată atît de deschis în toate fenomenele vieții noastre publice.

Chiar dacă epoca formelor goale, care domnește de 20 de ani și mai bine în țările noastre, s-ar putea esplica, deși nu se justifică, prin cuvîntul „epoca de transițiune", e evident că sarcinile cu care transițiunea ne-a încărcat peste măsură ne dictează în mod serios de-a ne întoarce de pe calea greșită, de-a privi în mod mai limpede starea adevărată a țării, de-a judeca în mod mai limpede starea adevărată a țării, de-a judeca în mod mai limpede necesitățile ei.

O schimbare a opiniei publice, în înțeles conservator, se poate constata de mai mult timp încoace. Foaia noastră acum 2 ani încă a prezis că țara, prin tristele experimente la care e supusă de domnia frazei, va ajunge pînă în sfîrșit să fie conservatoare. În urma acestei preziceri, îndealtmintrelea lesne de făcut, s-a văzut că însuși liberalii au fost siliți să recunoască necesitatea unei legi contra uzurei și a unei legi contra înstreinărei pămînturilor țărănești. Aceste legi stau însă în flagrantă contrazicere cu însăși rațiunea de-a fi a liberialismului, care recunoaște oricărui cetățean dreptul de-a dispune de bunurile și de munca sa după propria și libera sa chibzuință. Iată dar că din haosul de idei liberale — cosmopolite, pentru care clasele și statul nu sunt nimic, iar individul totul, răsare ca din senin necesitatea absolută de existență a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne îndoiem că, mai tîrziu, capetele mai clare dintre liberali vor cunoaște tot atît de mult ne-

cesitatea absolută a proprietății mari care este, în toate țările, sprijinul cel mai puternic al neatîrnării de caracter, al celei mai înalte forme a libertății omenești. Nu odată în istorie se va confirma adevărul fabulei lui Meneniu Aprippa.

Încheiem aceste șiruri aducînd cetățenilor aminte, că nu există nici libertate, nici cultură fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea și cultura, acela se prenumără, fără s-o știe, între paraziții societății omenești, între aceia care trăiesc pe pămînt spre blestemul, ruina și demoralizarea poporului lor.

114

Notițe bibliografice

Pilde și ghicitori, adunate de P. Ispirescu.

Învățătorul copiilor, de C. Grigorescu, I. Creangă, și V. Răceanu.

Heliade Rădulescu, Michaiada, fragment epic ; *Infernul*, după *Dante Alighieri*. Ar fi cu cale ca cineva să facă odată limpede și înscris deosebirea între ceea ce, fără cuvînt, se numește *național*, și ceea ce, cu drept cuvînt, este în adevăr național în spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce pîn-acum și-a însușit ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu numirea de național n-au fost decît lucruri primite de-a gata de la străini, care, nu numai că nu sunt răsărite nici din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastră. Memoria celor din urmă generații au fost încărcată cu atîtea mii de vorbe nouă și deșerte, încît judecata nu mai juca nici un rol, ci, înlăturată cu totul, se slujește azi încă de clișeuri primite de-a dreptul de la străini, fără a se întreba dacă se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat că tocmai toate mijloacele de deznaționalizare, pe care, îndrăgind Apusul și pe apuseni, le-am introdus fără

alegere la noi, se bucură de epitetul uzurpat de *naționale*. Presa noastră, scrisă mare parte într-o limbă cosmopolită, lesne de învățat de către orice strein în cîteva zile, e o presă națională. Cu toate acestea, lucrarea ei zilnică asupra înțelegerii poporului șterge pînă și rămășițele de originalitate ale graiului nostru străvechi. Dacă cineva compune arii europene, cu totul în alt stil și-n alt spirit decît doina, hora și jocurile, el compune, fără îndoială, muzică *națională*, deși nimic în ea nu e național, nici arie, nici text ; în cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Dacă, în sfîrșit, cineva strică o piesă franceză, răsbotezînd numele personajelor și bădărănind stilul, care rămîne străin cu toate trivialitățile ce se presară, e autor național, a scris o piesă națională, a lucrat spre ridicarea teatrului național. Dacă deschidem ziare de științe naturale, de medicină, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limbă, primirea de termeni străini, fără trebuință și numai din lene de a căuta echivalentul românesc. Am văzut o carte intitulată : *Despre cosmeticurile NUISIBILE sănătății.* Își poate închipui fiecine în ce stare e amenințată s-ajungă limba prin pretinșii oameni de știință.

Cauza, pentru care s-a lățit atît de mult stricarea limbei, încît astăzi gazetele și cărturarii scriu o păsărească neînțeleasă de popor, subțire și muieratică, e aceeași căreai peste tot îi datorim toate relele de care suferim : politica. Uitînd cu totul că limba noastră e singura în Europa care se vorbește aproape în acelaș chip în toate părțile locuite de români, uitînd că n-avem dialecte și că moldoveanul se înțelege tot așa de bine cu crișanul, ca și acesta cu oamenii din banatul Craiovei, politicilor noștri nu le era deajuns această dovadă și de unitate între noi și de deosebire către străini, ci au căutat să ne silească să dovedim că fiecare vorbă e latină și că toți, fără osebire, ne coborîm de-a dreptul de la romani. De prisos era aceasta, pentru că nu originea face pe un

popor să fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu mîna, fie cu mintea ; primejdios era, pentru că una – se zguduia unitatea preexistentă a poporului nostru, al doilea – limba păsărească, trebuind învățată ca orice limbă străină, răpea timpul altor învățături folositoare ; al treilea pentru că, în multe cazuri, nici dascălul nu știa înțelesul cuvintelor nouă, necum școlarul ; și, în sfîrșit, pierderea cea mai mare era că întreaga comoară a limbei, ce sta din zicători, proverbe, inversiuni, adecă în fraze gata, moștenite din neam în neam de la strămoși, se aruncă în apă, pentru că-n ele erau și cuvinte de origine nelatină. Pare că cine-știe ce nenorocire ar fi fost aceasta, pare că n-am trăit alături cu vecinii sute de ani și n-o să mai trăim, pare că se făcuse gaură-n ceri, dac-am primit noi cîte ceva de la ei, ei de la noi.

În vremea noastră s-au făcut încercări de-a întemeia o nouă știință : psihologia etnică. Etnografia are de obiect descrierea, împărțeala și spița de înrudire a popoarelor. Ca atare, se ține de-o parte de istorie și geografie, de alta de anatomie și fiziologie. În partea geografică studiază distribuția popoarelor pe glob, natura locuitorilor oricărei țări, datini și obicele, limbă și religie. În partea istorică deosebește familiile de popoare, raporturile între ele și filiațiunea, le urmărește în migrațiunile lor cele mai depărtate și în încrucișările și corcirile lor. În partea anatomică și fiziologică, în sfîrșit, hotărăște caracterele deosebite, care se-ntemeiază clasificarea raselor omenești.

Dar, precum lesne se vede, etnografia nu are a face decît cu lucruri esterioare : distribuție, descendență, migrațiune, datini ; ea nu se ocupă cu rezultatul lăsat în spiritul poporului prin toate schimbările acestea, cu substratul psihologic. Neapărat că și zona-n care locuiește, și natura părinților din care se coboară și încrucișările trebuie să se fi înmagazinat în spiritul poporului și în limba lui într-o formă oa-

recare ; neapărat că altfel se va fi deprins el de-a privi serii întregi de lucruri. Toată istoria unui popor, în orice privire, e înmagazinată în prezentul lui și toate calitățile și defectele lui sunt dezvoltări ale unui și aceluiași germene fundamental, ale unui și aceluiași sîmbure. Mutînd cireșul sub zonele cele mai deosebite, el se va modifica, însă tot cireș o să rămînă, și numai altoii, inoculați în trunchiul lui, vor da alte frunze, alte roade.

E însă mult mai ușor a deosebi frunzele și roadele decît a le descrie esența, a le reduce la germenele primitiv. Oricare dintre noi lesne va pricepe că Anton Pann e un scriitor *național* într-adevăr, iar sute de alții nu ; căci nu devine cineva scriitor național prin aceea că repetă cuvintele *patrie, libertate, glorie, națiune* în fiece șir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească de loc vorbele de mai sus și să fie, cu toate acestea, un scriitor național. E drept că se face deosebire între modul de-a scrie popular și acela de a scrie pentru clasele culte, între autorii populari și între autorii de artă. Dar această deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. *Dramele Parisului* sunt o scriere populară, însă nimic mai puțin decît națională, ci din contra internațională.

În vremea din urmă s-au ivit într-adevăr un șir întreg de scriitori cu totul naționali, unii din ei chiar intraductibili și pe deplin înțeleși numai pentru cel ce știe bine românește. Goethe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă, și avea cuvînt. Cel mai original dintre ei pîn-acum e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducîndu-se, ar pierde tot farmecul și mai cu seamă tot hazul lor.

După această introducere vom vorbi de unele cărți, pe care le judecăm din acest punct de vedere, și între care citățm întâi ;

Pilde și ghicitori, adunate de P. Ispirescu, culegător tipograf, București, 1880. O broșură de 48 pagine. D-lui Ispirescu îi datorăm și alte culegeri prețioase de literatură populară.

Între noi vorbind, pildele, scrise în felul fabulelor lui Donici, fiind produse proprii ale autorului, ne convin mai puțin decît ghicitorile, care sunt de-a dreptul culese. În pilde găsim unele pasaje originale, dar ele se pot, ni se pare, reduce la o origine curat populară. Stilul pildelor e cam căutat. Dintre ele ne-a plăcut mai mult cea intitulată : *Pițigoiul și scatiul*, prin varietatea ei : ⟨Urmează un citat de 15 versuri.⟩

Armonia imitativă din cele din urmă versuri e fără îndoială de oricine curat populară [1].

Venim la ghicitori, dintre care citățm pe cîteva : ⟨Urmează o suită de ghictiori.⟩

Unele consistă din cuvinte fără înțeles, și cu toate acestea se pot ghici numai prin armonia lor imitativă, iar altele sunt comice prin greoiciunea și neexactitatea comparațiunii. Între cele dintăi, cu armonie imitativă, sunt următoarele :

⟨Urmează exemple.⟩ Comice prin greoiciune și neexactitate sunt următoarele : ⟨Urmează exemple :⟩

Unele din ghicitori sunt cam echivoce, dar nu ne pare rău. Cu toate considerațiile de decență literară, am dori, ca mai cu seamă elementele literaturii populare, să se adune fără scădere și nealterate prin pruderie. *Tale quale.*

Învățătorul copiilor, carte de citit în clasele primare de băieți și fete, de C. Grigorescu, *I. Creangă* și V. Răceanu. Ediția IV, Iași, 1880, 1 vol., 220 pag.

Această carte se numără între cele de școală și mai cu drept cuvînt decît multe altele. Între bucățile de citire aflăm lucrări literare de gen popular de o valoare oarecare, căci aceasta este una din rarele noastre cărți de școală netraduse. De aceea, făcînd

1 *„Cinci / Opinci / Într-un picior / Și tot stă călcîiul golf.*

cu totul abstracție de la destinația ei, estragem cîteva probe din care se va vedea cîtă originalitate de stil ascunde și cum e una din puținele cărți din care copiii învață într-adevăr *românește*. Iată o poveste : ⟨Urmează un lung citat din povestirea lui Creangă : *Prostia omenească*.⟩

Povestea aceasta pare a fi scrisă de Creangă. Ce este original în ea ? Materia ? Am putea dovedi că, deși populară românească ea se află și la alte popoare, la cel german bunăoară. Tezaurul comun de povești și anecdote al popoarelor e mare în aparență, dar totuși se sleiește într-un număr oareoare de prototipuri. Aproape toate basmele noastre populare, cîte sunt strînse, cîte nu, se reaflă sau în germene sau întregi în Scandinava, în Germania, în alte locuri. O seamă de povești din ale lui Păcală se află în Basmele lui Andersen și-n alte colecții. Ceea ce e original, e modul de a le spune, e acel grai românesc cu care se-mbracă ele, sunt modificațiunile locale, potrivite cu spiritul și cu datinele noastre.

Dăm o probă asemănătoare din colecția lui Auerbacher : ⟨...⟩

Național și popular nu va să zică trivial. Nu se cere, se-nțelege, în nici o scriere bună, ca cineva, avînd să zică lucruri mai de rînd, să aleagă vorbe subțiri ; trivială e espresia numai atunci cînd se caută anume să fie mai de rînd decît lucrul pe care-l spui.

Povestea întăia e spusă curat numai spre a interesa pe copii pentru lectură.

Lăsăm să urmeze una cu o aplicațiune morală : ⟨Urmează această scurtă povestire.⟩

Față de acest fel de literatură, care se razimă pe însuși graiul poporului, stă direcția apuseană și latinizantă, al cărei unul din reprezentanți era la bătrînețe Eliad. *De mortuist nil nisi bene.* Prea sunt mari meritele răposatului pe alte terenuri, pentru ca noi să mai repetăm plîngerile atît de des făcute în

contra silniciei cu care el a tratat limba dintr-un punct de vedere *a priori*.

A ieșit de curînd de sub tipar, din scrierile lui Eliad, *Michaiada*, fragment epic, București, 1880, 1 vol. 8°, 55 pag. *Infernul*, după Dante Alighieri, vol. III, partea II-a din *Epicele*, București, 1880. Reproducem din ele numai două pasaje, drept probă :

⟨Urmează cele două pasaje.⟩

Să ne răspunză fiecine, cu mîna pe conștiință, care e limba românească, cea din *Învățătorul copiilor* și din colecția d-lui Ispirescu, sau cea scrisă de Heliade Rădulescu ?

Nu ne îndoim că răspunsul va ieși în favoarea celei dintăi.

În curînd, se va ridica ilustrului învățător o statuă în București și deci nu mai voim să insistăm asupra acestui soi de literatură pretinsă clasică. Ceea ce voim însă să amintim scriitorilor noștri, în genere, sunt următoarele : „Nu în imitarea formelor străine consistă adevărata propășire. Luați de la străini gustul de-a pili și a lucra cu dalta toate scrierile voastre, luați de la ei iubirea de adevăr, lipsa de suficiență, respectul ce ei îl au atît pentru obiectul pe care-l tratează, cît și pentru publicul căruia se adresează. Dar o adevărată literatură, trainică, care să ne placă nouă și să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui. Tot ce-ați produce înafară de geniul într-adevăr național (nu patriotico-liberalo-politic), nu va avea valoare și trăinicie, nici pentru noi, nici pentru străinătate.

Epoca esperimentațiunii cu vorbe și cu forme străine au trecut ; întrebarea e ; rămas-a destulă seriozitate și minte în tineretul nostru luminat de-a urma aceeași cale care a asigurat izbînda unor literați ca : Alecsandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi, A. Donici, Odobescu ș.a. ; sau nu mai sunt în stare a

pricepe măcar problema unei literaturi naționale și sunt cu totul pe clina *Dramelor Parisului* ?

Învățătorul copiilor se poate recomanda, nu numai copiilor mici, ci și multora din cei mari. Căci întâi, ar învăța românește, ceea ce, precum se știe, la Paris nu se poate învăța ; al doilea, ar vedea că mai sunt oameni și afară de barierile Bucureștilor, ceea ce ar înfrîna tonul de „impertinență literară", cu care nulități de cafenele încearcă, de la un timp încoace, a se introduce în republica literelor !...

115

ÎNVĂȚĂMÎNTUL CLASIC

După ce solicitudinea guvernanților noștri au dat rezultatele cele mai frumoase pe toate terenurile, după ce, de ex., bugetul cheltuielilor statului s-a suit în patru ani de guvernare roșie cu treizeci de procente și mai bine, pe cînd la condeile veniturilor se observă o îmbucurătoare scădere ; ceea ce dovedește că clasele contribuabilor huzuresc de bine într-atîta, încît nu mai vor să plătească dări ; după ce, c-un cuvînt, țara promite a deveni în adevăr fericită, ca acel cioban din versurile domnului C. A. Rosetti, căruia cămașa îi pare un lux nepermis beatitudinei sale ; după atîtea și atîtea izbînzi, fie în cestiunea rectificării granițelor în minus, fie în cestiunea israilită ori a drumurilor de fier, ori a Arab-Tabiei, vedem că a sosit și vremea învățămîntului public, care pare a se afla în fericita poziție de-a fi atras asupra-și binevoitoarele priviri ale organului mult învățatului și prin multe academii trecutului d. Costinescu.

Desigur nici o foaie nu e mai competentă în materie de învățămînt decît aceea dirijată de un bărbat al națiunii, împodobit cu atîta învățătură și cu atîtea daruri firești, nemainumărînd darul cel mai cu deosebire prețuit de confratele Carada, ce formează baza operațiunilor sale mercantile. Astfel, punîndu-se la cale trebușoara Băncii Naționale, se vede c-a rămas nepusă la cale și la regulă cestiunea băncilor școalei, și asupra acestei materii se întinde ziarul guvernamental, bazîndu-se pe studiile d-lui A. D. Xenopol asupra învățămîntului, publicate în *Steaua României*.

Dacă suntem așa cum suntem, școalele de grecește și latinește ne-au prăpădit. Învățămîntul real, iată mîntuirea.

Nu există mai mari prieteni ai învățămîntului real decît tocmai noi. În nenumărate rînduri am vorbit despre inconvenientul social al proletariatului condeiului, în nenumărate rînduri am arătat că, de la școala primară începînd și sfîrșind cu universitățile, institutele noastre nu produc decît sute de exemplare ale logofătului Coategoale, care primejduiește mersul bazat, în esență, pe muncă și pe producțiune, a oricărei societăți omenești...

Ce fericire pentru noi, cînd vedem acuma ideile noastre, împărtășite cu multă bună-voință de un organ atît de... ne lipsește într-adevăr calificativul pentru a însemna cu destulă pregnanță pe aprigul apărător al cestiunilor celor mai populare.

Această fericire de a-și vedea, în sfîrșit, recunoscute ideile, nu ne oprește însă de a releva oarecare lucruri, care vor arăta că ideia noastră, adoptată cu atîta generozitate de aprigii odinioară adversari, și proiectului de lege propus de d. Maiorescu, ca ministru al învățăturilor, are mai multe rădăcini și nu se bazează numai pe insuficiența școalelor de grecește și latinește.

Înainte de toate, greceasca și latineasca să fie de vină că societatea noastră merge rău ? Milioane de spirite tinere s-au adaptat la isvorul fecund al anticității clasice, fără ca să se fi ivit vreun pericol pentru dezvoltarea lor ulterioară ; din contra. Cată dar să fie o cauză mai adîncă, pentru care greceasca și latineasca să fi avut tocmai în România rezul-

tate fatale. Şcoale de latineşte au produs în Franţa pe un Voltaire, la noi pe d. A. Sihleanu. Cerem iertare ilustrului fost vice-prezident al Camerei roşie, că-l citäm alături c-un om atît de *insignifiant* ca francezul mai sus pomenit, dar superioritatea hotărîtoare a d-nului Sihleanu în modelele de stil, precum şi cercetările sale, cu drept cuvînt faimoase asupra lui Cincinat şi a pochilor, ne impune de la sine această probă a superiorităţii culturei române asupra celei franceze bunăoară, ne mai vorbind de cea nemţească care nu merită nici o consideraţie în alăturare cu a noastră.

Cultura clasică are calitatea determinată de a creşte, ea este în esenţă educativă, şi iată ceea ce a lipsit şcoalelor noastre pîn-acuma şi va lipsi încă mult timp înainte. A învăţa vocabule latine pe din afară, fără a fi pătruns de acel adînc spirit de adevăr, de pregnanţă şi de frumuseţe a anticităţii clasice, a învăţa regule gramaticale fără a fi pătruns acea simetrie intelectuală a cugetării antice, este o muncă zadarnică, o literă fără înţeles. Fixat odată pentru totdeauna, ne mai putîndu-se schimba, căci aparţine unor timpi de mult încheiaţi, spiritul anticităţii e regulatorul statornic al intelegenţei şi al caracterului şi isvorul simţului istoric.

Dar o dovadă netedă pentru influenţa educativă a anticităţii e fără îndoială faptul că tocmai statele acelea, care au cultivat-o mai mult, sunt cele mai înaintate, că redeşteptarea culturii în genere se datoreşte studiului acestuia, că fără el n-ar exista în genere o cultură acătării. Sau într-adevăr s-ar putea suplanta Salust, prin Rochefort, scrisorile lui Cicero prin telegramele de condoleanţă ale d-lor Mircea, Vintilă şi Horia ? Noi credem că, cu toată actualitatea producţiunilor geniale ale acestui sănătos şi matur prezent, el încă nu are acea formă pe de-a pururea determinată, precum o are anticitatea.

Nici latineasca, nici greceasca, nu sunt în ele înşile de vină la relele ce li se atribuie. Privite ca

cunoştinţe, ele într-adevăr nu dau decît profesorilor pînea de toate zilele ; dar nici nu este aceasta menirea lor. Important este ca spiritul de adevăr, ce domneşte în cultura fixată prin ele, să stăpînească în societate, şi de aceea înţelegem ca studiul lor să fie mărginit la clasele acelea ale societăţii, care determinează spiritul public : la învăţaţii de profesie, la juristconsulţi, la cler ; dar, în aceste ramure, cunoştinţa trebuie să fie deplină. Celelalte clase se pot într-adevăr dispensa de cunoştinţa anticităţii, — căci dezvoltarea limbei naţionale, stăpînită fiind din sferele superioare de acelaş spirit de adevăr şi bine pe care-l are anticitatea, va fi un instrument destul de bun pentru dezvoltarea intelegenţei lor. Ceea ce nu ne convine, aşadar, în maniera de-a vedea a organului guvernamental, este confundarea acestor sfere deosebite, este amestecul învăţămîntului clasic cu cel real. Sferele trebuiesc despărţite odată pentru totdeauna, precum se desparte facultatea de medicină de cea de drept. Desigur trebuesc împuţinate liceele, desigur trebuiesc şcoli reale ; dar numai nu confuzie şi amestec între sfere cu totul deosebite ale activităţii intelegenţei. Scopul practic al învăţămîntului real e cîştigul, e aplicarea cunoştinţelor pentru a cîştiga. Scopul învăţămîntului clasic nu este acesta. Din contră, se presupune totdeauna că învăţămîntul clasic aduce foloase societăţii, care nu stau în absolut nici o proporţie cu cîştigul individului. Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui nici cînd. A judeca un proces de milioane, e poate o muncă tot atît de uşoară ca şi a judeca unul de o sută de lei, dar cestiunea e de a-l judeca drept şi pe unul şi pe altul.

Precum gimnastica dezvoltă puterile musculare şi dă corpului o atitudine de putere şi tinereţe, tot astfel pururea, tînăra şi senina anticitate dă o atitudine analoagă spiritului şi caracterului omenesc. Dar, pentru ca această gimnastică morală să se resimtă în caracterul şi spiritul public, trebuie ca să esiste

clase întregi de oameni, care s-o esercite imediat, și anume clasele acelea, care nu sunt avizate la munca materailă. Atunci gimnastica aceasta se va resimți, vrînd-nevrînd, și asupra celorlalte clase pozitive.

Dar avut-am noi oare licee? Cine nu știe că pentru a fi profesor de liceu, după incalificabila noastră lege a instrucției, nu se cerea decît absolvirea liceului însuși și depunerea unui concurs, ca vai de capul lui. Oare latineasca și greceacsa sunt de vină că o generație întreagă de ignoranți — exceptăm profesorii cu studii academice — umple catedrele liceale și gimnaziile, predîndu-și neștiința lor drept știință ; ca niște somnoroși fără vocațiune, se pun pe carte pînă ce pot trece vrun concurs, și după aceea leagă cartea de gard, nu mai citesc absolut nimic și dictează numai an cu an acelaș caiet vechi și unsuros, unor urechi nouă?

Latineasca și greceasca e de vină dacă postulanți de rînd, ce nu știu citi și scrie, ocupă funcții în organismul instrucției publice? Latineasca e de vină dacă un reteveist cu patru clase primare, agent electoral de soiul birtașului Purcel, e șef al diviziei instrucției în România?

La aceasta nu e de vină senina anticitate, ci dezvoltarea demagogică a societății noastre. Pînă ce nu va înceta aceasta, prevedem că orice școli s-or face — cît de speciale — ele nu vor putea aduce nici o îndreptare într-o societate, în care meritul e în poziție de a fi judecat de Fundești, Costinești sau Serurii! Și oare nu vedem această tendință nefericită la aceia chiar care au urmat cursuri de științe esacte? Medicii români... caută funcții, cei, ieșiți din școale de arte, de meserii, de tecnică, toți, toți aleargă după funcțiuni salariate de stat, de comune, de județe.

Dar dacă în adevăr școalele noastre de latinește și grecește ar fi fost bune, ce n-am vedea astăzi în România? Am vedea cel puțin științele istorice înflorind, am avea eruditi. Ei bine, știința, cîtă se face la noi, se face de rușine, de ochii lumii oare-cum, și de către bărbați care, între noi fie zis, nici n-au studiat vreo dată în școalele românești, cel puțin nu în cele din România. D. Cipariu, care știe de sigur bine latineasca sa, n-a studiat în școalele noastre, Cihac asemenea nu, c-un cuvînt nici unul din învățați sau literatorii mai însemnați, care în de altmintrelea se pot număra pe cele zece degete, sigur că ar rămînea cîteva de prisos.

Să nu atribuim, dar, esclusiv împrejurării, că se pretextează prin școli a se învăța latinește și grecește, relele care răsar din dezvoltarea demagogică a societății, din ignoranța noastră și din lipsa de voință de a pune capăt unor monstruozități, incompatibile cu secolul în care trăim. O țară a cărei instrucție se dirigează de către indivizi cu cîte patru clase primare, o țară a cărei jurnalism și legislațiune e reprezentată tot prin asemenea genii, nu poate înainta, din cauza spiritului de minciună, care plutește asupra tuturor raporturilor, nu însă din cauză că latineasca sau greceasca i-ar fi punînd piedici!...

116

CLASA PATRIOȚILOR

Oricît de multe laude și-ar aduce partidul guvernant prin foile sale proprii, relele care bîntuiesc țara sunt atît de generale încît, mărturisite în mod oficial precum au fost, ele dovedesc că e peste putință ca cu un sistem ca cel de față, țara să nu dea îndărăt și să nu ajungă la istovirea puterilor sale.

E dovedit că bugetul cheltuielilor statului s-a urcat în patru ani cu 30 la sută. Această urcare stă însă în vre-un raport cu înmulțirea producțiunii, cu îmbunătățirea culturei agricole, cu înmulțirea numărului muncitorilor măcar? Nu. Producțiunea e aceeași, sau mai mică, cultura agricolă se face azi în

același chip ca acum două sute de ani, numărul muncitorilor agricoli scade și, cu tot regresul acesta pe toate terenurile, bugetul cheltuielilor statului se ridică cu peste 30 la sută.

E dovedit asemenea că balanța comercială e nefavorabilă. Toată munca țării nu ajunge să acopere exigențele orașelor ; se importă mai mult valori de peste graniță, decum se exportă.

Deși pare că balanța comercială n-ar sta în legătură cu viața politică a unei țări, totuși s-ar înșela acela care ar tăgădui cu totul nexul cauzal între orce fenomen economic, pe de o parte, și între sistemul de idei ce stăpînește o țară. Venind roșii * la putere, se înmulțesc funcțiunile, se măresc lefurile patrioților, — dovadă sporul cu 30 la sută al bugetului cheltuielilor și sporirea analogă a orcărui buget comunal și județean. Ori unde există buget public, fie în comună, fie în județ, în stat, la spitaluri, resursele sunt strînse cu mîna de fier a patriotismului sublîniat, toți patrioții se-nțolesc. E însă evident că un patriot înțolit e exigent, că devine consumator de articole de lux din străinătate. Închipuiască-și acum cineva cîteva mii de patrioți deveniți boieri mari prin favorurlie ce și le acordă singuri și va putea calcula aproximativ milioanele ce cată să iasă din țară pentru a face pe patrioți să semene a scoși din cutie. Cînd vin d-nii Rosetti-Brătianu la putere, se creiază o nouă clasă consumatoare, care cade ca locusta asupra țării : clasa patrioților. Atunci, din paraclisieri se fac deputați, din stîlpi de cafenele — oameni mari. Precum importul și consumația se mărește în timpul unei invazii, cînd vine invazia roșie în viața politică, cînd mii de oameni noi încep a trăi din iubirea ce o au pentru bugetul patriei, consumația de lucruri importate cată să se mărească, importul cată să se urce și să întărească chiar exportul. E prea adevărat că, dacă clasele rămîn aceleași, o schimbare de guvern nu poate avea influență asupra balanței comerciale. Dar la noi, venirea roșilor la putere e totdeauna egală cu o declasare generală. Clasele avute și inteligente sunt înlăturate de la controlul afacerilor publice și de la partea ce li se cuvine în conducerea statului și, în locul lor, se substituie o clasă nouă, care voiește să trăiască bine și să se îmbogățească în socoteala statului : clasa patrioților.

* „liberalii".

Pentru a face parte din această clasă, nu se cere nimic, ba încă cu cît e mai mare minusul, cu atît mai mare patriot ești. Dacă, de ex., un patriot a-nvățat ceva, e suspect în ochii coreligionarilor săi politici ; dar cu cît va ști mai puțin, cu atît va avea mai mult, cu atît mai mare patriot este, încît, ultima espresie a celui mai înalt patriotism e Serurie, de ex. : Boierimea spontanee a mii de Serurii și Pătărlăgeni înmulțește clasa consumatoare, însutește apetiturile oricărui membru al marelui partid ; iată dar secretul sporirii, cu asupra de măsură, a importului de articole de lux.

E dovedit asemenea că școlile rurale scad. În patru ani de guvernare roșie au scăzut cu nouă sute și mai bine, adică cu 30 la sută. Se vede oarecare legătură între sporirea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută și scăderea școalelor cu 30 la sută. Se-nțelege. Ce trebuie să-nvețe mojicul carte ! Dacă patrioții nu știu carte, începînd de la miniștri și generali, apoi țăranul să știe gramatică și aritmetică, să-l întreacă pe d. Dim. Brătianu sau pe generalul Cernat ? Nu se poate una ca asta. Unde ar rămînea atunci ierarhia între badea Ion și un ministru plenipotențiar la Constantinopole sau un general ? Să sperăm deci că, progresînd în minus ca în acești patru ani, peste alți cîțiva ani nu vor mai esista de loc școlile rurale.

Mai e constant că mortalitatea populațiunilor e foarte mare. Orașele dau îndărăt, satele stagnează, sărăcia populațiunilor *române* din țară e din ce în ce mai mare. Singura clasă înfloritoare e cea a patrioților.

Iată dar starea fericită de lucruri, lăudată de organele guvernului : bugetul cheltuielilor statului se urcă, mortalitatea se urcă, dar scad veniturile, scade esportul, scade populația, scad școalele, populația emigrează chiar în Bulgaria, ș-apoi să mai zici că țara nu merge bine ?

Iată lucrurile pozitive, care caracterizează sistemul de guvernămînt, căci zice Goethe „dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum ea este guvernată."

117

EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚĂMÎNT

Nu știm cum să ne esprimăm împrejurarea că, de cîtva timp încoace, apar în foaia oficioasă propuneri care primejduiesc învățămîntul. Mai deunăzi era vorba de învățămîntul clasic, pe care iluștri confrați voiau a-l vedea amestecat cu cel real. Rezultatul fericit al acestui amestec ar fi că elevii n-ar ști nici obiectele unuia, nici ale celuilalt, precum azi, în timpul programelor încărcate, n-ajung să știe nimic cumsecade. O rup pe franțuzește, nemțește, italienește, dar nu știu a-și scrie și a vorbi limba lor proprie ; învață din carte organografia plantelor și nu știu deosebi o plantă criptogamă de una fanerogamă, un burete de o floare. De mirare nu e, căci nici profesorii lor n-o știu uneori. Astfel, *ex omnibus aliquid, ex toto nihil* — apucînd din toate cîte ceva, dar neștiind nimic în fond, supunîndu-și memoria la-nvățarea pe de rost a mii de mii de cuvinte neînțelese, elevul român se distinge cu drept cuvînt prin lipsa de interes pentru învățătură. De unde să-și aibă un asemenea interes, cînd profesorii nu-l au în cele mai multe cazuri, de unde să aibă iubire pentru obiect, cînd așa-numita datorie ce și-o împlinesc învățătorii cu el, consistă în minimul posibil de lecții predate,

cînd afară de rare escepțiuni, mai toți sînt lipsiți de acea sete de a afla înșiși adevărul, care caracterizează pe oamenii de știință ? Astfel la noi, ca la nealții, se-nvață carte, nu pentru ea însăși, cu acea vioiciune de concepție, cu acel entuziasm care se află la tinerimea și în corpul didactic al altor țări, ci pentru a trece cît se poate de repede prin toate clasele, a face tot atît de repede și superficial dreptul, la vreo facultate ocultă, și a intra cît mai curînd într-un post. Pentru a mai scurta din calea liceului, s-au întemeiat școli private de aportare, în care elevii se deprind a aduce răspunsurile la cestiunile de baaallaureat. A esplica cum toate acestea nu pot avea de rezultat decît timpirea intelegenței, a esplica de ce de la o școală se cer nu *multe ci mult, non multa sed multum*, de ce temeinicia celor știute și pătrunderea de ele e mai preferabilă unei nemistuite mulțimi de cuvinte ; ar însemna, în fine, a scrie un întreg tratat de psicologie, ceea ce deocamdată n-avem de gînd. Caracterul însă al unei școli bune e ca elevul să învețe în ea mai mult decît i se predă, mai mult decît știe însuși profesorul. Odată interesul înteligenței trezit pentru obiecte, odată simțirile și judecata deprinse la observație, elevul ajunge prin proprie gîndire la rezultatele care nu stau în carte. Dar să lăsăm aceasta ; destul că școala n-ar trebui să fie o magazie de cunoștințe străine, ci o gimnastică a întregii individualtiăți a omului ; elevul nu ⟨e⟩ un hamal care-și încarcă memoria cu saci de ooji ale unor idei străine, sub care geme, ci un om care-și esercită toate puterile proprii ale înteligenței întărindu-și aparatul intelectual, precum un gimnast își împuternicește pînă-n gradul cel mai mare aparatul fizic, fie-n vigoare, fie-n îndemînare. Aici vorbim, se-nțelege, de învățămîntul educativ din școalele primare și secundare, nu de universități. La cele dintăi metodul de predare e lucrul de căpetenie ; la universități metodul e indiferent căci aici se cere știință și numai știință. Și aici va rămîne o mare

deosebire între profesorul spiritual, care știe să-și intereseze auditoriul pentru assyriologie, de ex., pe cînd altul nu va fi capabil de a-i interesa nici pentru frumoasele litere ; dar totuși esența universității rămîne știința, abstracție făcînd de orice alt scop ; pe cînd esența celorlalte școli e creșterea.

Dar să venim la noul atentat al foii oficioase asupra învățămîntului.

Nu s-ar putea, după părerea *Românului*, ca în loc de cartea de citire, care cuprinde „poezii și istorioare morale", să se puăn în mîna elevilor un tractat popular de agronomie ? De ce nu ? Și unul de cismărie și de rotărie, dar nu va mai fi carte de citire. Datu-și-a organul guvernamental cîndva seamă de ceea ce este o carte de citire pentru clasele primare, o carte în care se cuprind descrieri ale țării proprii, istorisiri din trecutul ei, caracterizarea personajelor mari ale poporului, bucăți de literatură populară și de arte ? O carte de citire nu e numai o enciclopedie națională ; ci, dacă e bună și cu îngrijire lucrată, precum au început a se lucra, ea revarsă în mii de capete aceleași cunoștințe, fără de nici o silă, căci nu se-nvață pe de rost ; ea inspiră la zeci de mii de cetățeni viitori aceeași iubire pentru trecutul și brazda pămîntului lor ; ea preface, după o justă observație, o masă de indivizi, ce se-ntîmplă a trăi pe aceeași bucată de pămînt, într-un popor ce menține o țară. Tendința generală în școalele apusene e de-a înlocui toate cărțile speciale de studiu din școalele primare prin cartea de citire, căci aceasta din urmă dă deplină libertate în privirea metodului. Cărți speciale cată să cuprindă definiții stricte, abstracte ; cartea de citire e, prin natura ei, descriptivă. Se descriu toate în ea, deci se văd toate cu ochii minții. A preface o carte neapărată educațiunii tinerimii, neapărată pentru cultura limbii materne, pentru istoria și geografia țării, pentru variile cunoștințe ce trebuie să le aibă un om, într-o carte specială de agronomie, e o adevărată orbire. Să nu se

uite că această carte de citire nu se-nvață pe de rost, că secretul compunerii ei e de a fi interesant scrisă, și conformă cu nivelul de înțelegere al copiilor, și că ea îi crește și instruiește pe aceștia în mod liber, fără a-i obosi.

Prin varietatea materiilor, ea dă libertate elevului de a fi atras cu deosebire de-o seamă din ele : unul va citi cu plăcere articole de știință naturală, altul pe cele istorice, un al treilea pe cele geografice ; pentru fiece predispoziție intelectuală înnăscută e cîte ceva în ea.

Noi nu zicem prin asta că nu trebuie să se-nvețe agronomie. O carte bine și înțeles scrisă asupra materiilor agronomice e de neapărată necesitate pentru școalele rurale ; dar pentru aceasta nu trebuie a se sacrifica scopul educațiunii naționale pe care-l urmărește cartea de citire și pe care în țările apusului l-a și ajuns.

118

FENOMENELE ECONOMICE ȘI PRINCIPIILE DE GUVERNARE

Nu avem, din nefericire, un serviciu statistic atît de esact precum îl au mai cu seamă țările acelea care au posedat o monarhie democratică autoritară și au tradiții biurocratice. Cu toate acestea, pre cîtă statistică esistă, ea nu ne arată decît regres în toate privirile, o scădere din ce în ce mai pronunțată, fie în proporția dintre esport și import, fie-n numărul școlelor rurale, fie-n numărul populației române din orașe. Deși deci acest escelent instrument de observație, această metodă de cercetare a fenomenelor vieții publice, e îndestul de imperfectă la noi, din cauza lipsei elementelor necesare și a datelor esacte, cu toată imperfecțiunea lui, rezultatele, apărute numai în conture sub ochii observatorului ,sunt atît de

triste, încît dovedesc, fără alte considerații chiar, necesitatea unei schimbări de sistem, a unei schimbări în întreaga noastră manieră de-a vedea.

Sub guvernele conservatoare, de bine de rău, balanța comercială a țării prezenta un escedent, mic sau mare, după cum anul era, din mila cerului, bun sau rău. De cînd guvernează roșii, această balanță e-n deficit. Deși administrația unei țări și măsura în care ea intervine pentru limpezirea mișcării bunurilor e politică curată, încît toată seria de fenomene economice cuprinde, între factorii ei constitutivi și sistemul poltiic după care o țară e guvernată, totuși, cu ocazia observațiilor noastre asupra balanței defavorabile din timpul roșilor, ne-am pomenit c-o întîmpinare din partea *Pressei*, care numea comparația noastră absurdă. Precum confrații nu știu, în genere, valoarea vorbelor întrebuințate, tot astfel nu știu ce este absurd. O idee poate fi greșită, fiindu-i premisele greșite, pentru asta însă nu trebuie să fie absurdă. Absurd e cel ce se contrazice pe sine însuși, care, de ex., susține azi că e conservator, mîine iar că e roșu ; acum că roșii sunt niște demagogi, acum iar că sunt patrioți luminați, ș.a.m.d.

Dar să revenim la balanță. *Pressa* zice că nici bunătatea recoltelor, nici căutarea lor în piețe nu se poate atribui unui guvern, ori care ar fi el. Deci conchide că, dacă balanța comercială a fost bună sub conservatori, guvernul n-avea nici un merit întru acestea, și dacă ea s-a constatat foarte rea și îngrijitoare în anii trecuți, guvernului nu i se poate imputa nimic. Iată adevărul adevărat, etc.

Cititorul inteligent va observa numaidecît confuzia pe care-o face *Pressa*. Noi n-am zis și nici ne-a venit în minte a zice că bunătatea recoltelor sau căutarea lor în piețele europene se poate atribui unui guvern. Bunătatea recoltelor atîrnă de la Dumnezeu ; căutarea în piețe de la micimea concurenței rusești și americane, *producțiunea* însă a unei bune recolte, apoi proporția într-o producțiune generală și consumațiune generală, nu sunt atît de neatîrnate de sistemul de idei care guvernă un popor, precum s-ar crede la prima vedere.

Răspundem *anticipando* cu cuvîntul lui Goethe : *Dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum este guvernată.* În realitate, după observații atît de des făcute, balanța comercială, ca și toată seria de fenomene economice și sociale, stau în strînsă legătură cu principiile dominante, fie economice, fie politice.

Care este deci cauza balanței comerciale defavorabile, bine înțelegîndu-se că, toate puterile fiind încordate, esportul de grîne și producte brute s-a mărit, numai că și importul s-a sporit cu mult mai mult, de-l întrece cu zeci de milioane ? Cauza e cea mărturisită de *Românul :* Se consumă mai mult decît se produce. De ce însă se consumă mai mult ? Pentru că întregi straturi de naturi catilinare, de ignoranți, de academiciani ai școalelor primare, de unde trăiau pînă ieri ca vai de ei, participă azi la atotputernicia guvernamentală și esploatează țara după plac. Dovadă e urcarea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută, dovadă încordarea estremă a imposibilităților poporului, dovadă mizeria din sate și mortalitatea din orașe, dovadă — Mihăilescu.

Căci cestiunea nu este dată : s-a-nmulțit producțiunea ; ea trebuie să se înmulțească cu sporirea consumării. Cestiunea socială, adîncă și dureroasă pentru orice inimă deosebită de-a mucenicului Simeon e dacă s-au înmulțit *numărul producătorilor* și puterea lor de producțiune. Acesta nu s-a înmulțit. Din contra, asupra aceluiași număr de producători s-a așezat o nouă pătură foarte mare de consumatori, pe atît de esigenți, pe cît sunt de corupți, și, pentru a da acestor lucruri de care s-ar putea priva rafinerii prisoase, se chinuiește un popor întreg pînă la istovirea întreprinderilor sale. Acesta e marele secret al sărăciei : înmulțirea unor clase de consumatori,

care nu compensează prin nimic munca producătorilor care-i susține.

Sărăcia și sclavia nu sunt decît două cuvinte pentru același lucru. Esența lor este că puterile unui om se-ntrebuințează, în mare parte, nu pentru el însuși, ci pentru alții ; din care rezultă apoi, parte, supraîncărcarea lui cu muncă, parte, o îndestulare insuficientă a trebuințelor sale proprii. Căci natura, zgîrcită cum este de felul ei, nu i-a dat omului decît atîtea puteri, cîte-i trebuie de a se susține pe el însuși și pe ai săi fără multă sforțare : un mare prisos de puteri nu i-a dat. Cînd sarcina comună a întreținerii fizice a unui popor se ia după umerii unei părți prea mari a lui, cealaltă parte se-ncearcă cu asupra de măsură și e mizeră. Cu cît mai mult însă se agravează proporția aceasta, cînd clasa descărcată nu are trebuință, ca călugării, numai de întreținerea esistenței fizice, ci de-o mulțime de obiecte de lux, de rafinerii pe care nu le poate produce, de munca altor popoare, plătită cu munca poporului propriu !

Într-adevăr, există într-un stat normal, guvernat omenește, o compensare pentru sacrificiile poporului de jos. Partea descărcată de muncă fizică a societății își pierde puterea musculară (iritabilitatea), dar cîștigă înmiit de mult prin sporirea puterii nervoase (sensibilitate, inteligență). Artă și științe sunt copile ale luxului, dar sunt o compensație. Invențiile tehnologice, în toate ramurile vieții, cer azi, în fabrici și manufacturi, de mii de ori mai multă muncă decît mînile tuturor acelora care nu lucrează fizic, a tuturor învățaților la un loc. Supunînd puterea unui sclav orb, care nu se revoltă, a naturii, munca fizică a omului devine din ce în ce mai ușoară. Dar avem noi arte și științe ? E pătura acea consumatoare de nulități o clasă de oameni de știință, care să compenseze munca connaționalilor lor din care trăiesc ?

Precum știm, nu.

Iată dar adevărata cauză a balanței defavorabi-

le : înmulțirea cu asupra de măsură atît a clasei consumatoare, cît și a necesităților ei. Cînd un guvern are însă drept sistem de a ridica de pe uliție mii de nulități și a le inspira trebuințe pe care nu le avuseseră nici cînd ; cînd se despopulează cafenelele, pentru a se popula bugetul ; cînd ignoranța, perversitatea și lenea sunt titluri de recomandație pentru a face carieră pe miile de căi care atîrnă direct sau indirect de stat ; atunci într-adevăr se descarcă de sarcina întreținerii fizice straturi de oameni care nu merită să fie descărcate și se încarcă cu asupra de măsură restul poporului.

Dacă producătorul nostru, țăranul, ar primi în schimb cunoștințele necesare pentru a-și economisi munca brațelor și a produce mai mult lucru cu mai puțină muncă, atunci ar exista o compensație. Dar el muncește — în același mod primitiv și greu ca și strămoșii săi, însutindu-i-se sarcinile publice !

Ce lumină i se dă în schimb ? În timpul ministerului Catargiu erau 2812 școli rurale cu 75.484 școlari ; astăzi, sub guvernul părintesc al roșilor, sunt numai 1910 școli. Deci, în patru ani de guvernare roșie, s-au pustiit 902 școli rurale și vor scădea și mai mult.

Pressa dar poate vedea foarte bine, din cele de mai sus, că bunătatea recoltelor fiind aceiași și căutarea lor în piețe tot atît de mare, un popor poate merge economicește și altmintrelea la sleire, prin sistemul de idei care-l stăpînește. Căci în viața unui stat ideile predominatoare sunt o crudă realitate.

119

CRITICA NOASTRĂ ȘI SUSCEPTIBILITĂȚILE PRESSEI

C-o suficiență vrednică de generația atotștiutoare a advocaților din zilele noastre, *Pressa* a publicat un șir de scrisori *de omni re scibili et de quibusdam*

aliis, adecă multe și mărunte, despre cîte-n cer și pe pămînt, despre Dumnezeu, biserică, școli de meserii, curte de casație, admisibilitate în funcțiuni, linguistică și ortografie, credit agricol, procedură, academie, portărei etc. etc. toate acestea amestecate una cu alta, ca vai de capul lor, încît, citindu-le, nu mai știai pe ce lume ești.

Ne-am permis a contesta cel puțin lipsa de folos a unei lucrări fără unitate de vederi, fără plan, scrisă, se vede, mai mult de florile mărului, decît pentru vr-un rezultat acătării.

Dar ne-am găsit oamenii.

Știți de ce am vorbit atît de *cavalièrement* despre studiile *Pressei* ? N-ar crede cineva, dar așa cum zice organul d-lui Boerescu ! De invidie am vorbit rău. De spaimă pentru că ne temem, ca nu cumva prin lucrurile serioase de care guvernul a început a se ocupa în privința îmbunătățirilor interioare, să ajungă a se perpetua la putere, binemeritînd de la țară, astfel încît să piarză orice speranță cei de la *Timpul*.

Așa e, onorabili confrați, ați ghicit-o. Frică ne e că ne veți apuca pe dinainte, ne veți lua apa de la moară, vorba ceea ; și ne supărăm ca Alexandru Machedon pe Filip, că tot biruia și nu-i lăsa nimic de făcut. Dar o fi ori n-o fi așa, păcatele noastre, nu de sentimentele ce ne inspiră e vorba, ci de studiile *Pressei*.

Ne-am așteptat să vedem o critică serioasă a lucrării noastre, zice *Pressa*. Aide de ! cerem mai mult decît ne poate da, așteptăm un lucru cu neputință pentru simandicoșii noștri adversari. Ce modestie, ce modestie !

Dar oare nu găsesc onor. confrați că întrebarea cea mai naturală, ce-ar fi trebuit să și-o puie, e dacă lucrarea d-lor *suportă* o critică serioasă ? Ia să vedem cîteva pasaje numai din acele vestite scrisori ca să vedem de ce critică sunt susceptibile.

„Eu cred, d-le redactor, că, precum marele moralist și censor Catone termina discursurile sale din senatul Romei cu memorabilile cuvinte : „*Coeterum censeo delenda est Cartago*, tot asemenea oratorii și publiciștii noștri sînt datori a lucra fără pregetare ca să stîrpească funcționarismul" (cf. *Scrisoarea a VIII-a*). Într-adevăr, memorabile cuvinte a rostit Marcus Porcius Cato (Major), pronumit Censorius, în senatul Romei. Dar ceea ce-i mai memorabil e că un autor latin, care a scris *Origines* și *De re rustica*, să să nu știe latinește, ba să nu știe nici măcar cum se scrie numele unui stat, de veacuri inamic al Romei.

Apoi bătrînul Marcus Porcius Cato trebuia să știe că, după verbele *sentiendi* și *declarandi* (din care face parte și *censeo*), urmează acuzativul cu infinitiv și că orașul în chestie se scrie cu *th* (Carthago sau *Karthago*). Fraza deci, pe care ar fi trebuit s-o rostească acel bătrîn om de stat, ar fi sunat : *iterum censeo Carthaginem esse delendam*, sau, mai puțin corect, cu *ut*. Dar fiindcă onor. confrați de la *Pressa* ne-au dat mai alaltăieri a înțelege c-am trebui să învățăm istoria, desigur, d-nealor știu vorbele autentice ale bătrînului bucher, carele n-ajunsese, cu tot autorlîcul lui, să-și știe măcar limba maternă bine.

Dar să mai vedem încă probe de cunoștințe : „Românii în genere au chiar azi deprinderile strămoșilor lor de acum *două mii de ani* ; iubesc arma și toga și țăranii se dedau agriculturii, ca acum două mii de ani" (cf. *Scrisoarea a II-a*).

E destul, nu ca cineva să-și cunoască țara, ci să fi îmbătrînit în ea, pentru a ști că poporul nostru a fost, pînă mai alaltăieri, un popor de păstori, că agricultura nu datează, propriu vorbind, de cît de la regulament încoace. Dar se-nțelege, de vreme ce românii sunt strămoșii noștri, cată să fi fost și noi popor agricol.

Dar să lăsăm aceste semne de profundă știință despre lucruri elementare și să citim după întîmplare, cîteva mari idei de reformă, propuse de autorul scrisorilor din *Pressa*.

„În cîteva orașe mai populate unul din gimnazii să se schimbe în școale de aplicațiune cu ateliere pentru diverse meserii. În București să se înființeze zece ateliere care se vor întreține, ca și cele din districte, *din produsul obiectelor fabricate de școlarii de ambele sexe*".

La noi în țară maeștrii cei buni abia pot concura cu manufactura și fabricatele străine, introduse grație liber-schimbismului și copiii care învață abia o meserie și strică zece piei pînă să nimerească o cizmă, vor întreține ateliere cu produsul obiectelor fabricate de ei ? Ce ingenioasă ideie !

Alta.

„Institutorii școalelor primare de districte vor preda școlarilor săteni care se destină la cariera de învățători în comună, noțiuni elementare de agronomie, iar aplicațiunile acestei științe se vor face într-o mică fermă model aproape de capitala districtului".

Înainte de-a se aplica această reformă salutară, ar trebui să se înființeze un institut central de zodiași și de prooroci din care să recrutăm pe institutorii din orașe. Căci aceștia trebuie să știe la ce anume carieră se destină copii de 5–6 ani, ce le vin pe mînă, și să-i pună de-o parte pe cei ce se destină la cariera de învățător în comună. Onor. confrate uită cu totul că, pentru scopul formării învățătorilor sătești, există școli normale, în care se predau noțiuni de agronomie, dar se predau, se vede, cu același folos, cu care vestitul Cato Censorius a învățat latinește.

〈 . . . . . 〉

120

STERILITATEA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI NOSTRU

De la venirea d-lui Conta la minister, cestiunea instrucției a început a se dezbate din nou. Constatăm că începînd cu ministrul și sfîrșind cu foile, cestiunea a oscilat mai mult pe terenul administrației școalelor ; despre instrucție a fost prea puțin vorba, cestiunile de principiu n-au fost tratate decît în unele numere ale *Timpului*.

Asprimea măsurilor prevăzute în proiectul – Conta, care avea de scop a sili corpul profesoral la o strictă împlinire a datoriilor, măsuri în esență administrativă, au fost mai cu seamă obiectul discuției publice ; tendința politică și socială a proiectului a fost ignorată de cea mai mare parte a presei și relevată aproape numai de noi.

Fostul ministru al instrucției era, în privirea convingerilor sale metafizice sau religoase, materialist, în privirea celor politice, socialist. Precît timp aceste convingeri se mărgineau la espunerea de pe catedră sau prin cărți, pe cît timp era obiectul unor conversații cu amicii literari, lucru nu avea greutate practică. Trăim într-un timp în care convingerile religioase și cele politice, primite pîn-acum ca ceva natural și moștenit, sunt supuse aceluiași metod de cercetare care se aplică în științele naturale și e firesc lucru ca, căutîndu-se a esplica prin raționamente împrumutate mecanic, fenomenele vieții sociale, multe și mari erori să intervină. Dar ele rămîn erori individuale, pînă ce cineva mai încearcă a le da consistență prin aplicarea în învățămînt și în stat.

Ceea ce distinge proiectul – Conta de legea actuală, este tendința lui. Legea actuală e rea, e copiată de pe texte străine, dar e lipsită de orice tendință, fie bună, fie rea ; proiectul – Conta era o lucrare mai originală, care coprindea în articolele ei realizarea a o seamă din convingerile metafizice și politice ale autorului.

Proiectul ignora cu totul atribuțiunile *educative* ale școlii, care sunt cele din căpetenie, și vedea îngrămădirea de cunoștiințe ținta învățămîntului. De acolo ascuțișul îndreptat în contra studiilor clasice a căror cunoștință nu stă în proporție directă cu folosul material, cu cîștigul.

Aici însă era defectul principal al proiectului – Conta, căci lipsurile cele mari ale învățământului nostru nu sunt atît pe terenul intelectual, precît pe cel al educației. Studiile clasice cresc spiritul și caracterul tinerimii. Ceea ce cîștigă cineva prin ele, dacă sunt bine predate, este aptitudinea de a înțelege lesne, de-a coordona repede orice altă materie a cunoștinței omenești.

Fără îndoială nu noi vom fi aceia care să ne opunem învățămîntului real, a cărui lipsă este atît de simțit. Activitatea națională este, în parte, paralizată prin această lipsă. Oricîte școale speciale, tehnice sau de aplicațiune se vor înființa vor fi bine venite, dacă vom ști a ne crea corpul didactic necesar pentru ele. Nu noi avem ceva de obiectat în contra învățămîntului real și a marilor lui foloase.

Ceea ce susținem însă este că învățămîntul real cată să fie de sine stătător, cată să-și aibă institutele sale speciale. Chiar o reducere a numărului școalelor de învățămînt clasic se poate admite ; ceea ce însă trebue respins este confundarea acestor două ramuri deosebite de învățămînt, amestecul lor în una și aceeași școală, fără preponderența uneia sau alteia din materii.

Sunt în adevăr materii în științele naturale pe care un om din zilele noastre nu le poate ignora, precum sunt pe de altă parte materii ale învățămîntului clasic, pe care nu le poate ignora, fără a trece de om incult, un mecanician sau un chimist.

Dar, precum am mai zis-o, nu de acesta e vorba, ci de preponderența unei sau a celeilaltei serii de studii. Precum în economia politică împărțirea muncii dă cele mai fericite rezultate, tot astfel și în școală cată a se deosebi acele a căror menire este educativă, care determină oarecum atitudinea unei societăți, caracterul ei intelectual și moral, de acele care lărgesc activitatea ei economică și sporesc mijloacele și puterea ei de producțiune.

Urmarea acestui amestec a două serii de studii, care corespund chiar în invidia cu două soiuri de aptitudinii, a fost încărcarea peste măsură a programelor cu fel de fel de materii cînd clasice, cînd exacte, încărcare al cărei rezultat este sterilitatea, atît a învățămîntului clasic, cît și a celui real. Suntem convinși că urmărindu-se realitatea proiectului – Conta, acea sterilitate va fi și mai mare.

121

PROGRAM DE REFORME

Am publicat în nr. de la 2 dec. al *Timpului* răspunsul prezintat de d. Maiorescu la mesajul tronului în numele minorității conservatoare a Camerei.

Acest răspuns cuprinde un program aproape complect de organizare interioară și vine în momentul cel mai priincios spre a chema activitatea Corpurilor legiuitoare asupra cestiunilor celor mai importante ce ar trebui să le preocupe.

Adevărul este că, în lupta ei seculară pentru a-și redobîndi independența, România a neglijat prea mult această parte a activității publice.

Nu e vorba, legi de organizare interioară avem destule, ba încă avem prea multe ; dar bărbații noștri de stat, preocupați cum au fost pînă acum de ideea cea mare a emancipării naționale, n-au avut nici timpul, nici liniștea de spirit necesare ca să se creeze un sistem de organizare care să isvorască din studiul profund și conștiincios al trebuințelor noastre locale și care să fie potrivit cu puterile intelectuale și cu mijloacele de avuție ale populațiunilor noastre.

Și de aceea, pînă acum, mai mult am copiat legi de organizare streină, căutînd a le localiza pe alocurea.

Și două neajunsuri însemnate au izvorît din această organizațiune prea complicată ; de o parte multe legi nu se pot aplica decît foarte rău ; iar de altă parte, această organizațiune este prea costisitoare.

Acum însă, cînd preocuparea cea mare a românilor s-a terminat, din fericire, prin intrarea României în concertul european, este timpul să ne ocupăm mai serios de cestiunile cele grave ce ridică organizarea noastră din năuntru.

Și de aceea, încă din ziua proclamării regatului, partidul conservator a cugetat să pună în vedere țărei un program complect de organizare interioară care să purceadă din nevoile noastre, să răspundă la trebuințele noastre și să fie în raport, atît cu datinile și cultura noastră, cît și cu mijloacele noastre de aplicațiune. Și un articol publicat în coloanele *Timpului*, îndată după proclamarea regatului, a căutat să demonstreze necesitatea unui program complect de organizare în noul stadiu în care intra România.

Toate cestiunile rezumate în răspunsul prezintat de d. Maiorescu la mesajul tronului au fost dezbătute în sînul partidului.

Nu putem dar decît să ne felicităm că d. Carp a conceput ideea de a întruni într-un mod sistematic cîteva din ideile fundamentale ce s-au agitat între membrii partidului ce reprezintă, pe care d. Maiorescu le-a formulat și le-a prezintat la deschiderea primei sesiuni parlamentare a regatului român.

Și cu atît mai mult ne felicităm de aceasta, cu cît cea mai mare parte din ideile exprimate în documentul de care vorbim, nu sînt decît accentuarea în mod mai practic a ideilor ce a propagat totdeauna partidul conservator și oarecum dezvoltarea ideii conservatoare însăși. Și în adevăr partidul conservator a susținut totdeauna că orice sistem de organizare interioară în țara noastră trebuie să ia ca punct de plecare Constituțiunea noastră însăși, Constituțiunea în întregul ei.

Va să zică, pe de o parte monarchia constituțională și egalitatea tuturor înaintea legii, democrația în sensul cel adevărat al cuvîntului ; iar de alta, reprezentațiunea țării prin patru colegii electorale, care însemnează predominarea inteligenței politice și dreapta cumpănire a tuturor intereselor în corpurile legiuitoare.

Acesta a fost și este punctul nostru de plecare.

Și ținta noastră a fost totdeauna conservarea elementului național și ocrotirea acestui element contra concurenței escesive și a propriei lui neprevederi. Fiece zi ce trece ne convinge mai mult că aceasta trebuie să fie ținta supremă, nu numai a oricărui conservator, dar a oricărui român care vrea să aibă o țară românească. Conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mîna proprietarului român, conservarea meseriilor în mîna meseriașilor români. Vom discuta dar, împreună cu toți aceia ce primesc aceste idei eminamente conservatoare, mijloacele practice de a ajunge la scopul dorit, dintre care, mai întăi, pe cele propuse în proiectul de răspuns al d-lui Maiorescu.

Ca să poată elementul nostru românesc să iasă învingător în lupta cea mare pentru existența națională ce ni se impune, mijloacele protectoare nu sunt fără îndoială decît un aujtor vremelnic ; ridicarea nivelului intelectual și dezvoltarea activității și a bogăției sunt mijloacele fundamentale.

De aceea am cerut totdeauna simplificarea mecanismului nostru administrativ și credem că e bine să se împuțineze mai ales atribuțiunile comunale rurale ca să poată să îndeplinească bine pre cele esențiale : biserica, școala și căile de comunicație.

Și de aceea, încă de mult, partidul conservator s-a ridicat contra direcțiunei ce se dă tinerimei în școalele noastre, care a creat și creează pe fiecare zi un fel de proletariat al condeiului, o adevărată plagă socială, și-a propus ca instrucțiunea publică să îndrepteze forțele vii ale națiunei către ocupa-

țiunile așa de bogate și așa de necesare în organizarea societăților moderne, ale industriei și comerțului.

Nu mai puțin, partidul conservator a semnalat totdeauna răul ce-l aduc fluctuațiunile politice în buna administrare a țării și a cerut ca funcționarii administrativi să prezinte garanții serioase de aptitudine la intrarea lor în funcțiune, dar, odată intrați, au cerut stabilitatea pentru toți. În special, în ce privește magistratura, formula în care d. Maiorescu a rezumat credințele partidului conservator, este cea mai nemerită și o adoptăm fără nici o adăogire și fără nici o restricțiune.

Acestea fiind ideile fundamentale ce se exprimă în documentul de care vorbim, noi credem că este un bun început pentru activitatea parlamentară a acestei sesiuni.

El va avea îndoitul folos de a chema atențiunea publică asupra cestiunilor de îndreptare interioară de la care au fost distrași prin evenimentele exterioare și de a le lămuri ideile partidelor și a împrăștia nedomiririle care au fost și sunt sprijinul principal al partidului liberal așa de abil în a tulbura apa și în a calomnia pe adversarii săi.

Pe lîngă aceste idei de organizare interioară, credem că e bine să aducem aminte acestui parlament, care își începe lucrările sale, ce ziceam în programul partidului conservator în 1880, că adică „trebuie, să înfrînăm deocamdată orice dorințe de îmbunătățiri și întreprinderi costisitoare deoarece sporirea împozitelor a ajuns să atingă chiar forțele productive ale țării și asemeni dorințe se traduc prin noi sarcine".

Nu mai puțin credem că este de datoria minorității din Cameră și Senat, acum are ocaziunea de a vorbi în mod solemn cu regele, să aducă la picioarele tronului plîngerile ce se ridică din toate părțile țărei contra administrațiunei guvernului de astăzi.

Lumea este scandalizată de îmbogățirea așa de repede a cîtorva din cei ce au mai multă acțiune asupra guvernului țării ! Abuzurile și deșantarea au fost denunțate în public chiar de către președintele consiliului de miniștri și de președintele Camerei legiuitoare. Și, cu toate acestea, demoralizarea își urmează cursul, înfierații de opinia publică stau în capul departamentelor și în capul județelor și exemplul dat de sus s-a întins repede pînă în cele din urmă strate ale societății.

Cerînd dar o bună organizare înăuntru, nu trebuie să pierdem din vedere că legile cele mai bune nu pot da decît rezultate rele, în mîni deprinse a le viola, și că mai mult decît cele mai bune legi, o economie înțeleaptă și o administrație onestă pot ajuta la înălțarea claselor muncitoare și la ocrotirea lor.

122

MUNCĂ, ECHITATE ȘI ADEVĂR

Observăm că unirea între grupurile opoziției nu-i face multă plăcere *Românului*. Onorabilii confrați găsesc că deosebirile între sinceri-liberali și sinceri-conservatori sunt atît de mari, încît nu e cu putință a se stabili o programă comună, că grupurile sunt una numai în negațiune, pentru a forma un partid obstrucționist ș.a.m.d. Cînd lipsește ideea, răsare numaidecît un cuvînt nou care nu prea are înțeles, dar care ține locul ideii. *Obstrucționiști* e bine și felicităm pe confrați pentru îmbogățirea dicționarului de porecle. Trăim în țara poreclelor, ne-am deprins cu toate, încît, precum am suportat titlul de reacționari, fără a o fi, credem că putem suporta fără pagubă și pe acesta. Unde-a mers mia, meargă și suta.

Din nou ni se spune, bunăoară, că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700, că „vorbim cu deliciu de un domn român de sînge, înconjurat de

o aristocrație istorică", ba *Românul* are chiar aerul de a ne face o imputare din aceasta. Să ne-nțelegem ; nu dorim nici una, nici alta.

Dar de ce n-am aminti cu iubire trecutul ? Fără îndoială vechi domni care și-au întins armele pînă-n Dunăre și Nistru, ei „scut creștinătății" precum îi numea biserica în evul mediu, n-au esistat pentru a face rușine generației actuale ; și acea aristocrație, cu independența ei de caracter, cu curajul ei, ale cărei privilegii consistau în datorii către țară, mai grele de cum alții aveau a le purta, asemenea n-ar fi vr-o pagubă dac-ar esista și astăzi. Dar de la părerea de rău, după veacuri trecute, de neatîrnare, pînă la dorința nerealizabilă de-a restabili trecutul e o mare deosebire.

Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce.

Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult, călătorește „încă în univers, încît raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua, ce a revărsat-o, nu mai există ; astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie pînă la noi, pe cînd cauza acestei strălucири, tăria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt. Degeaba, pitici moderni, dacă nu pot umplea sufletele cu smerenia și credința celor vechi.

Ci nu de ei poate fi vorba, cînd discutăm ceea ce se petrece în zilele noastre ; nu virtuțiile lor de eroi și de sfinți pot fi măsura virtuților confiscate ale ilustrațiunilor actuale.

Nu abnegațiunea, onestitatea vulgară care e dator s-o aibă orice om de rînd, nu eroismul ; sentimentul celei mai simple datorii, iată ceea ce căutăm în zădar la adversarii politici. Nu restabilirea trecutului ; stabilirea unei stări de lucrări oneste și sobre, iată ținta la care se mărginește oricine din noi.

Este sau nu adevărat că prezidentul acestei adunări a numit-o compusă din oameni vrednici de pușcărie și carantină ? Este sau nu adevărat că nu esistă, între șefii partidului chiar, nimenea care să crează în onestitatea acestui partid ? Dacă n-ar fi decît această mărturisire, ea ar fi îndeajuns pentru a face cu neputință perpetuarea la guvern a unor asemenea elemente. Stigmatizați de chiar șefii lor, cu epitetul de putregaie și de oameni corupți, orice ar pretinde că vor să facă de acu-nainte, la ce ne putem aștepta de la ei ? Din coadă de cîine, sită de mătase nu se face. Corupția dinlăuntrul partidului, vînătoarea brutală după aur și influență ar fi motive îndeajuns, pentru ca toți oamenii de bine, fie chiar deosebiți în principii, să se unească în contră-le, nu pentru a opune reforme la reforme, ci pentru a restabili domnia celei mai vulgare onestități, celui mai vulgar spirit de echitate. Nu poate o națiе să fie pururea condusă de neadevăr și corupțiune. Nu i se poate spune zi cu zi ce progrese enorme face, în acelaș timp în care membrii ei sunt scoși în vînzare ca vitele la tîrg. Nu se poate vorbi de sporirea avuției în același timp în care populațiunea descrește pe-un pămînt roditor și înzestrat cu toate de natură. Nu se poate vorbi de progresul luminii cînd nici trei la sută nu știu citi și scrie.

Cînd toate concurg pentru a dovedi că domnia ignoranței și cupidității privilegiate e cu neputință în România și că ceea ce se cere înainte de toate e un guvern onest, ni se spune că unii din opoziție sunt prea liberali, alții prea reacționari și că o unire între ei nu e cu putință. Noi credem însă că sunt o serie de lucruri, care n-au a face cu subtilitățile teoretice ale deosebirii între principii liberale și conservatoare. Asemenea deosebiri nu mai pot exista între partide, de vreme ce principiile supreme nici nu sunt în discuție. Nu e în discuție alegerea între monarhie și republică, nu drepturile sau datoriile cetățenilor, nu constituția ; o luptă pentru religia politică nu mai e la loc și cu cale, de vreme ce problemele ei sunt rezolvate prin legile actuale, prin consti-

tuția actuală. Toată discuția asupra unor lucruri ce nici nu sunt în cestiune, nici formează pentru cineva obiectul vreunei contraverse e stearpă, fără soluțiune practică, și după cît știu, nu preocupă pe nimeni și nu de ea e vorba.

Ceea ce simțim cu toții însă sunt relele reale, care bîntuie țara, rele care nici nu au a face cu principiile conservatoare sau cu cele liberale și pentru a căror înlăturare nu se cere dialectică și oratorie, ci muncă, echitate și adevăr.

Mizeria materială și morală a populațiunilor, destrăbălarea administrației, risipa banului public, cumulul, păsuirile, corupția electorală, toate n-au a face la dreptul vorbind, cu cutari sau cutari principii de guvernămînt. Oricare ar fi guvernul și oricare vederile sale supreme, corupția și malonestitatea trebuie să lipsească din viața publică ; oricare ar fi pe de altă parte religia politică a unui guvern, ea nu-i dă drept de a se servi de nulități venale, de naturi catilinare, de oameni de nimic pentru a guverna. Chiar numai tendința clar formulată, ca statul să fie guvernat de oameni de cea mai elementară probitate și să înceteze de a fi mărul de ceartă între cavaleri de industrie și de facem-treburi, cuprinde un întreg program față cu aceia care nu cred în nimic și pentru care principiile politice n-au fost decît pretexte de-a parveni și de-a se îmbogăți.

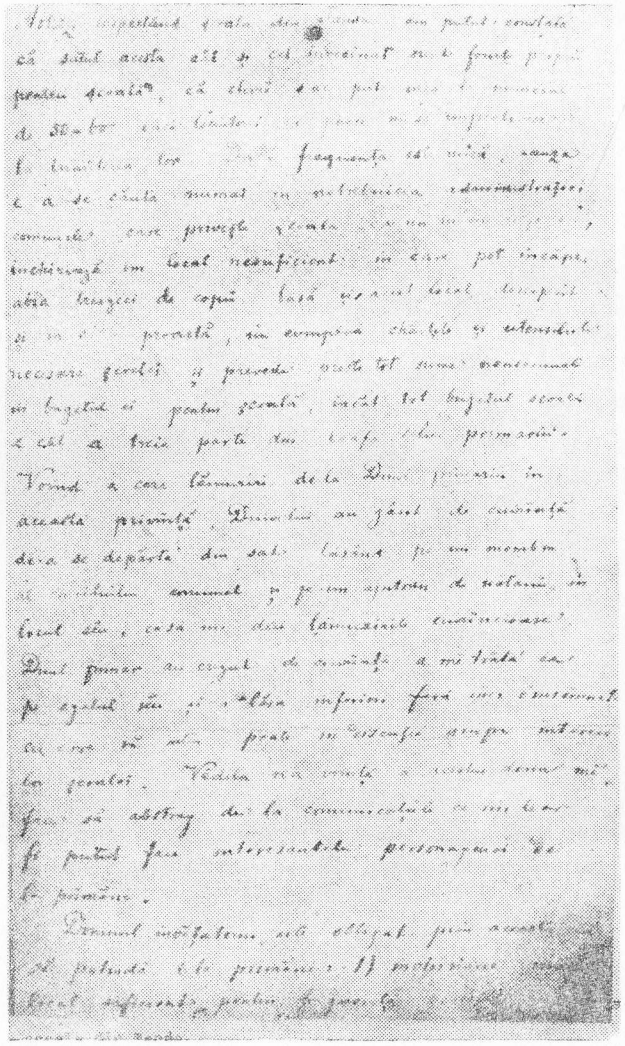

Facsimil după procesul verbal încheiat de M. Eminescu la școala din Tansa.

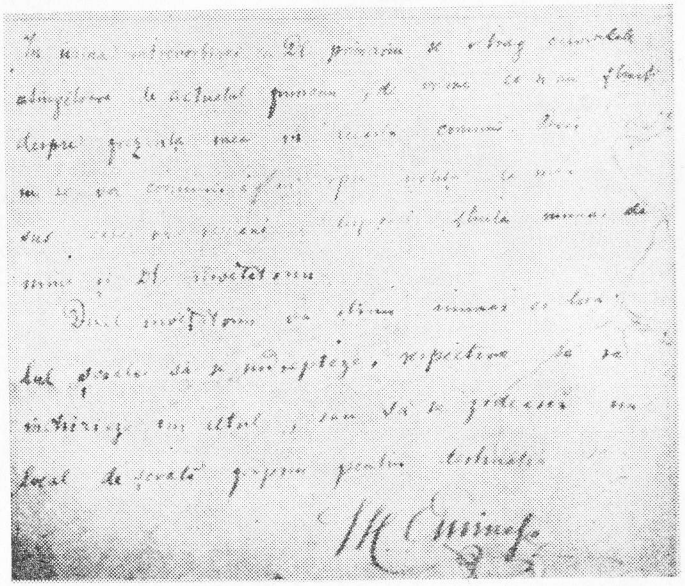

Facsimil după procesul verbal încheiat de M. Eminescu la școala din Tansa. *(Continuare).*

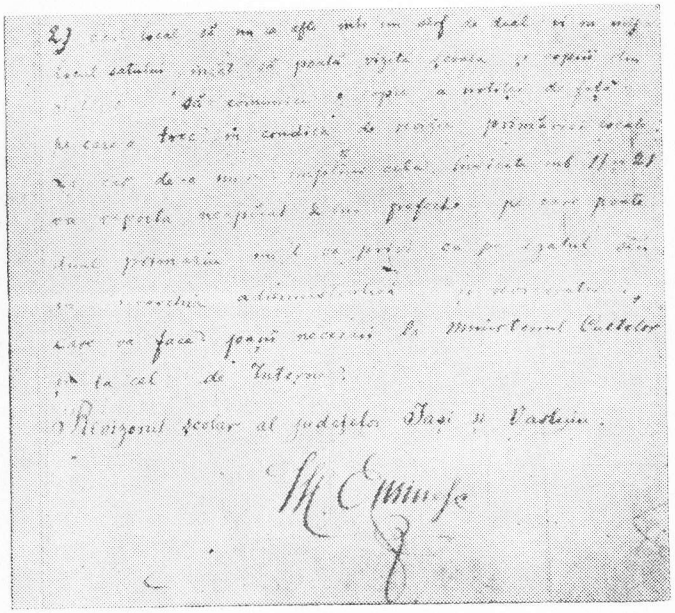

Facsimil după procesul verbal încheiat de M. Eminescu la școala din Tansa. *(Continuare).*

Divorse.

Asociație pedagogică. In vremea din urmă jurnalistica bucureșteană începuse a comite articole cari de cari mai insipide asupra instrucției publice, încât un om care pricepe întru câtva cestiunile scolastice trebuea să admire ușurința, cu care oamenii la noi discută lucruri, despre cari nu pricep nimic. C'o adevărată părere de bine am văzut însă pronunțându-se, spre marea noastră mirare tocmai în București, o mișcare pedagogică sănătoasă, inaugurată de un grup de învățători, cari se vede s'au convins, că prin [illegible] de cuvinte și fraze jurnalistice nu se face educația unui popor. Asociația pedagogică intră în al doilea an al existenței sale. Dorindu-i bun succes pentru sesiunea [illegible], comunicăm cititorilor noștri [illegible] pasage din darea de samă a D-lui [illegible] Laurian asupra tendenței și [illegible] de pân'acum a asociației.

[illegible]

CURIERUL DE IASSI.

[illegible]

Asociația pedagogică fără multă paradă și într'un cerc restrâns, au străbătut sesiunea anului trecut, desbătând o mare parte din thesele și cestiunile pedagogice ale programei acelei sesiuni.

Punctul fundamental asupra căruia pare pe deplin fixată asociația pedagogică, este primirea metodului intuitiv metodul care ține samă de dezvoltarea firească a puterilor mintale ale copilului, ca singurul în stare de a [illegible] cu folos cultura primară.

Asociațiunea pedagogică după stabilirea acestui principiu, a intrat la hotărârea mijloacelor de aplicare a metodului [illegible]

Facsimil din Cotidianul *Curierul de Iași*, din 29 septembrie 1876, cu articolul *Asociația pedagogică*.

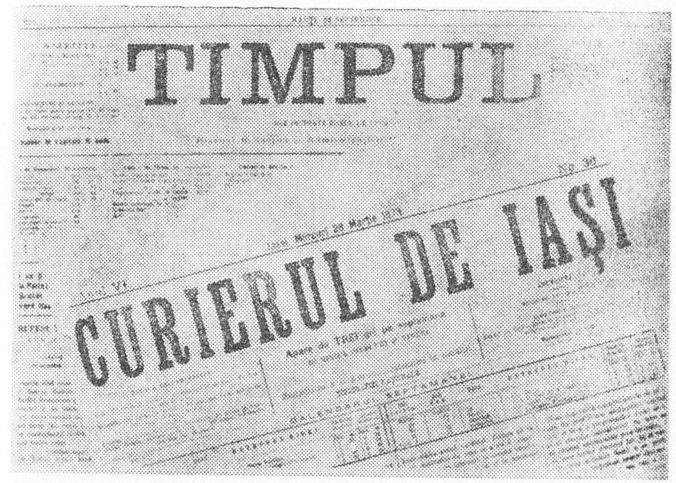

Facsimil cu titlurile celor două cotidiene la care Mihai Eminescu a lucrat între 1876 și 1883.

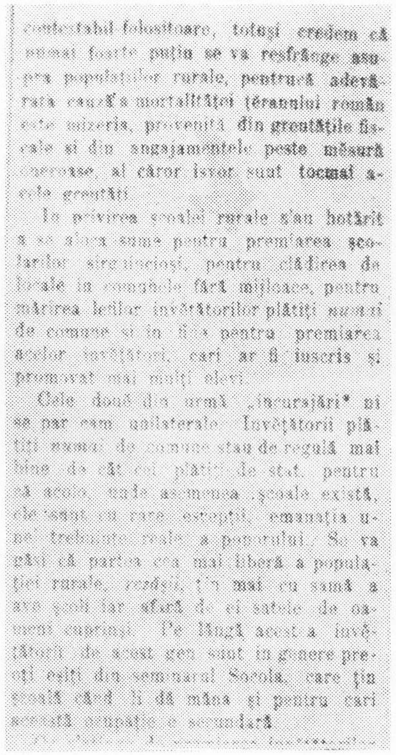

contestabil folositoare, totuşi credem că numai foarte puţin se va resfrânge asupra populaţiilor rurale, pentrucă adevărata cauză a mortalităţei ţăranului român este mizeria, provenită din greutăţile fiscale şi din angajamentele peste măsură oneroase, al căror isvor sunt tocmai acele greutăţi.

În privirea şcoalei rurale s'au hotărît a se aloca sume pentru premiarea şcolarilor sîrguincioşi, pentru clădirea de localuri în comunele fără mijloace, pentru mărirea lefilor învăţătorilor plătiţi *numai* de comune şi în fine pentru premiarea acelor învăţători, cari ar fi inscris şi promovat mai mulţi elevi.

Cele două din urmă „încurajări" ni se par cam unilaterale. Învăţătorii plătiţi numai de comune stau de regulă mai bine de cât cei plătiţi de stat, pentru că acolo, unde asemenea şcoale există, ele sunt cu rare esceptii, emanaţia unei trebuinţe reale a poporului. Se va găsi că partea cea mai liberă a populaţiei rurale, *răzeşii*, ţin mai cu samă a ave şcoli iar afară de ei satele de oameni cuprinşi. Pe lângă acestea învăţătorii de acest gen sunt în genere preoţi eşiţi din seminarul Socola, care ţin şcoală când li dă mâna şi pentru cari această ocupaţie e secundară.

Facsimil din cotidianul *Curierul de Iaşi*, din 3 decembrie 1876, fără titlu.

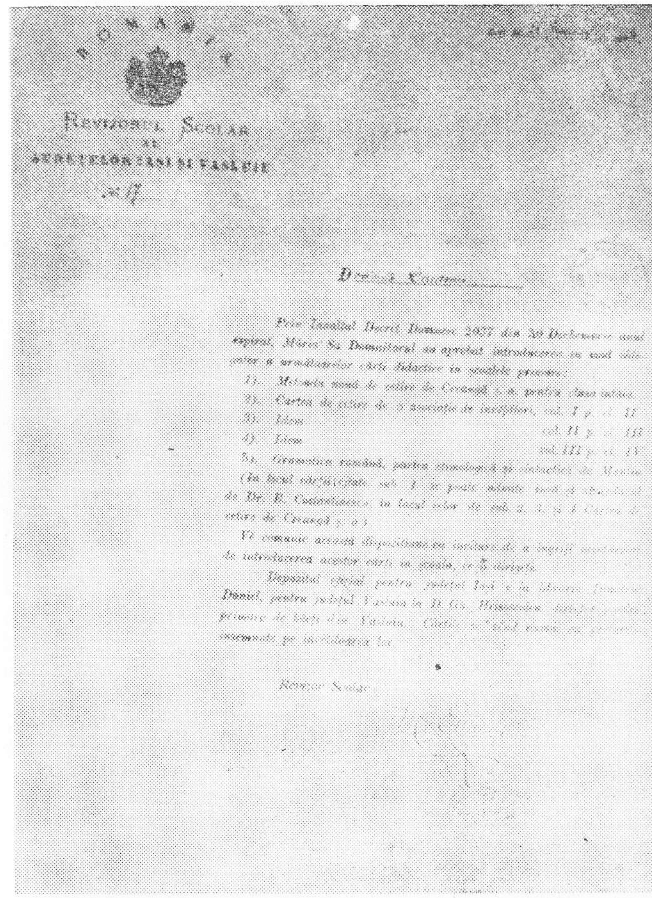

ROMANIA

Revizorul Scolar al Judeţelor Iaşi şi Vaslui

Revizor Scolar

Facsimil al adresei înaintate de revizorul şcolar, către şcolile din judeţele Iaşi şi Vaslui.

NOTE

Capitolul I

p. 3

1 *Fără titlu.* Adresă ce cuprinde ordinul de numire a lui Eminescu în funcția de revizor școlar, datată 1 iulie 1875. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii publice, dosar 2790/1875, p. 116 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 188.

p. 3–4

2 *Fără titlu.* Raport al lui Eminescu către Ministerul instrucțiunii publice. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii publice, dosar 2821/1875, p. 567 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 191–192.

p. 5

3 Telegramă. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2825/1875, p. 9 ; publicată și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 188.

p. 5–6

4 Raport al lui Eminescu către Ministerul instrucțiunii. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3093/1875, p. 367 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 189.

p. 6

5 Adresă a lui Eminescu. În Arhivele statului – București. Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 540 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 193.

p. 6–8

6 Raport asupra conferințelor ținute cu învățătorii rurali. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2825/1875, p. 30 r – 30 v și p. 56 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 193–195. Încă din acest raport Eminescu va aprecia metoda didactică a lui Ion Creangă și a altor învățători talentați și totodată va aduce critici învățământului sec, mecanic sau abstract, neînțeles de către copii. De asemenea încă în acest raport Eminescu observă insuficiența științifică și metodică a manualelor școlare, aspect asupra căruia va mai reveni și pe bună dreptate.

p. 8–9
7 *Fără titlu.* În ms. 2275 A, p. 118 r și v, fondul Bibliotecii Academiei R.S.R. ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 195–196.
p. 10
8 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 544 ; publicat și în M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 1.
p. 10–11
9 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 543 ; publicat și în M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 2–3.
p. 11–12
10 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 544 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 197. Și aici ca și în alte rapoarte ale sale Eminescu se vădește un atent cunoscător al oamenilor și a lucrurilor, iar observațiile sale sînt pertinente și la obiect.
p. 12–13
11 Proces verbal. În Arhivele statului – Iași, ms. 1483 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 197–198.
p. 14–16
12 Raport provizoriu. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2905/1875, p. 113 r și v și 114 r și v ; publicat și de M. Ștefan în : *M. Eminescu*, p. 198–199.
p. 16–24
13 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 550–569 ; publicat și de M. Ștefan în *M. Eminescu*, p. 199–205 ; publicat și în : Eminescu, *Scrieri*, p. 249–255.
p. 24–25
14 *Fără titlu.* În Arhivele statului – Iași, ms. 1506 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 205.
p. 25
15 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 545 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 206.
p. 25–26
16 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 545 ; publicat și în M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 5.
p. 26–27
17 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 546–547 ; publicat și în M. Eminescu, *Opere*, vol. II, p. 6.
p. 28
18 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, p. 549 ; publicat și în M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 206.

p. 28–29
19 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2821/1875, vol. II, p. 7 r și v.
p. 29–30
20 Telegramă. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2864/1875, p. 216 ; publicată și în M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 206.
p. 30
21 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 2790/1875, p. 191 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 207.
p. 30
22 *Fără titlu.* În Arhivele statului – Iași, facsimil în Mapa Eminescu ; și în M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 207.
p. 31–32
23 Raport. În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3093/1875, p. 2 r și v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 209.
p. 32
24 Proces-verbal. În Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva personală M. Eminescu, I Acte – 19–45, p. 66 v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 212.
p. 32–33
25 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2281, p. 1 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 212–213.
p. 33
26 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2288, p. 2 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 213.
p. 33–34
27 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2275 A, p. 127 v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 214.
p. 34
28 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2275, p. 127 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 214.
p. 35
29 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2275 A, p. 128 v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 214–215.
p. 35–36
30 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2275 A, p. 134 v ; publicat și în M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 215–216.
p. 36–38
31 Raport. Publicat și în Eminescu, *Scrieri*, p. 266–267.
p. 38
32 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1875, p. 13.
p. 38–39
33 *Fără titlu.* În Arhivele statului – Iași, ms. 1786.

p. 39
34 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2275 A, p. 119 v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 216.
p. 40
35 *Fără titlu.* Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva personală M. Eminescu, I Acte 19–45, p. 64 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 216–217.
p. 40–42
36 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3220/1875, p. 20 r și v și 151 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 217–218.
p. 42–43
37 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 75 r și v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 219.
p. 43–44
38 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București ; Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 16 r și v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 221–222.
p. 45–47
39 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 12 r și v și 22 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 220–221.
p. 47–48
40 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii„ dosar 3188/1866, p. 8 r și v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 223–224.
p. 48–49
41 *Fără titlu.* In Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 6 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 222–223.
p. 49
42 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 4 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 223.
p. 49–50
43 *Fără titlu.* Publicat și în Eminescu, *Scrieri*, p. 265.
p. 50
44 *Fără titlu.* Publicat și în Eminescu, *Scrieri*, p. 266.
p. 51
45 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 42 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 224.
p. 51–52
46 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva M. Eminescu, I Acte 61–62.
p. 52
47 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 42 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 225.
p. 53
48 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3093/1875, p. 247 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 225–226.
p. 53–54
49 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 53 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 226.
p. 54
50 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 45 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 227.
p. 55
51 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 5.
p. 55
52 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 49 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 227–228.
p. 55–56
53 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3093/1875, p. 49 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 229.
p. 56
54 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3093/1875, p. 378 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 229.
p. 56–57
55 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Minsiterului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 32 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 229.
p. 57
56 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 7 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 228.
p. 57–58
57 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 19 r și v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 230.
p. 58–59
58 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 22 ; publicat și de M Ștefan, *M. Eminescu*, p. 231.
p. 59
59 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 81 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 231.

p. 60
60 *Fără titlu.* Publicată și în Eminescu, *Scrieri*, p. 265–266.
p. 61
61 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 16 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 232.
p. 61–63
62 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3081/1876, p. 13 r și v și 22 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 233–234.
p. 64
63 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 100.
p. 64–65
64 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 99 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 234.
p. 65
65 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 107.
p. 65–67
66 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 97 r și v și 118 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 235–236.
p. 67–68
67 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 95 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 236–237.
p. 68
68 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 40 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 237.
p. 68–69
69 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva personală M. Eminescu, *Didactice*, p. 11 ; publicată și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 237.
p. 69–70
70 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3039/1876, p. 367 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 238–239.
p. 70–71
71 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 41 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 239.
p. 71
72 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 38.
p. 72
73 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3063/1876, p. 37 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 240.
p. 72
74 *Fără titlu.* În Arhivele statului – Iași, Fond documente M. Eminescu, facsimil ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 240.
p. 73
75 *Fără titlu.* Publicat și de I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, p. 129–130 ; și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 240.
p. 73
76 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2306, f. 46 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 241.
p. 74
77 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3220/1876, p. 88 r și v ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 243–244.
p. 74–75
78 *Fără titlu.* În Arhivele statului – Iași, ms. 1505 ; publicat de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 244.
p. 75–77
79 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3117/1876, p. 96 ; publicat și în M. Eminescu, *Opere*, vol. I, p. 259–260.
p. 77
80 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3188/1876, p. 129.
p. 78–80
81 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 3040/1876, p. 146 r și v și 171 r și v ; publicat și de Gh. Ungureanu, *I. Creangă. Documente*, p. 216 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 246–248.
p. 80–82
82 *Fără titlu.* În Arhivele statului – București, Fondul Ministerului instrucțiunii, dosar 312/1876, p. 5 r și 7 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 241–242.
p. 82
83 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva personală M. Eminescu, *Didactice*, p. 24 ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 248.
p. 82
84 *Fără titlu.* În Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva M. Eminescu, I Acte, 61–62.

Capitolul II

p. 85–87
85 *Fără titlu.* Publicată și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 189–191. Scrisoare trimisă de Eminescu, fără indicarea nume-

lui corespondentului ; în Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2264, p. 406–407. Fapt extrem de pozitiv este observația lui Eminescu după care un singur lucru s-a creat cu dezinteresare pentru țăran : *școala rurală*, dar și aici frecvența e iluzorie, *„leafa învățătorului e adesea egală cu a unui vătăjel*, întreținerea localului proastă, pe cînd, alături cu mizeria scolastică trăiește o clasă de scribi netrebnici sub formă de primari, ajutori de primari, notari, ajutori de notari, secretari, perceptori, ajutori de perceptori etc., care sunt pe atîtea organe de apăsare și de șicană în comună și care nu aduc bunei-stări a țăranului nici atîta folos cîtu-i negru sub unghie".

p. 87–88

86 *Fără titlu.* Fragment din ms. 2264, p. 213 r și v, în Biblioteca Academiei R.S.R., publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 249–250. Fragmentul rezumă magistral opinia lui Eminescu despre școala românească a timpului său, opinie rezumată în faimoasa formulă a introducerii pripite a „formelor fără fond" ; *greșită* în multe privințe dar care a fermentat idei și dispute ce au exercitat ulterior o transformare în bine și o armonizare a formelor cu fondul !

p. 88–89

87 *Fără titlu.* Fragment din ms. 2257, p. 69, de la Biblioteca Academiei R.S.R., publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 251.

p. 88–89

88 *Fără titlu.* Fragment din ms. 2257, p. 30 r și v de la Biblioteca Academiei R.S.R. ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 252. Tipic pentru gîndirea lui Eminescu în materie de cultură și educație : *Educațiune e cultura caracterului, cultura e educațiunea minții. Educațiunea are a cultiva inima și moravurile, cultura are a educa mintea.*

p. 90–92

89 *Fără titlu.* Fragment din ms. 2258, p. 249–251 de la Biblioteca Academiei R.S.R. ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 254. Eminescu pledează aici pentru un învățămînt concret, la obiect, dovedind fine observații de pedagogie psihologică.

p. 92

90 *Fără titlu.* Mic fragment din ms. 2264, p. 337 de la Biblioteca Academiei R.S.R. ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 255.

p. 93–118

91 *Cultură și știință.* În Biblioteca Academiei R.S.R., ms. 2255 ; publicat pentru prima oară de D. Murărașu în *Buletinul Mihai Eminescu*, III, 1932, fas. 9, p. 76–97 ; publicat și în M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, Ed. îngrijită de D. Irimia, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 271–279. O dizertație despre cultură și știință, cu sugestii largi și cu o înlănțuire dialectică a faptelor aduse în discuție – din partea unui om avizat, informat

și stăpîn al problemei. Impresionează la Eminescu cercul atît de larg al preocupărilor, bunul simț nedesmințit și argumentarea logică. Studiile sale filozofice (cu informații la sursele primare cele mai sigure) îi vor fi toată viața de un real folos în lucrările sale altele decît cele de creație poetică.

Capitolul III

p. 121

92 *Carte pedagogică. (Povățuitorul la citire prin scriere după sistema fonetică*, de Gheorghe Înăchescu și Ioan Creangă). Dare de seamă publicată în *Curierul de Iassi*, IX, nr. 58, 21 mai, 1876, p. 3, la „Noutăți" sub titlul *Carte pedagogică*. În 26 mai 1876 Eminescu expedia această carte Ministerului instrucțiunii (vezi textul de sub nr. 81, datat : Iași, în 26 mai, 1876), unde este caracterizată drept : *pîn-acum e cel mai bun abecedar românesc* și mai departe : *Oricît de modestă, în aparență, ar fi cartea, ea însemnează începutul unei reforme adînci în instrucțiunea elementară, ea a rupt-o cu dogmatismul ; isvorul metodei propuse este însăși natura inteligenței, procesul ei de dezvoltare.*

Publicat și în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, Ediție îngrijită de Aurelia Rusu, București, Minerva, 1974, p. 23.

p. 121–123

93 *(Un manual de geogragrie elementară.)* În *Curierul de Iassi*, IX, nr. 94, 25 august, 1876, p. 3, la rubrica „Noutăți" ; publicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 255–256. În *Curierul de Iassi* recenzia este nesemnată. Titlul de acolo este : *Bibliografie.* A fost republicat și de Ion Scurtu, în *Scrieri politice și literare*, p. 279–280, cu titlul dat și aici și cu greșeli de tipar.

p. 123–124

94 *Carte nouă. (I. P. Eliad, Noțiuni de aritmetică.)* Publicată în *Curierul de Iassi*, IX, nr. 115, 20 octombrie, 1876, p. 3 la rubrica *„Noutăți"*. Publicată și în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, Ediție îngrijită de Aurelia Rusu, București, Minerva, 1974, p. 37. Este vorba de o carte bună, scrisă cu multă claritate și inteligent pe care Eminescu o laudă pe bună dreptate.

p. 124–126

95 *Diverse. Asociație pedagogică.* În *Curierul de Iassi*, anul IX, nr. 167, 29 septembrie, 1876, p. 3, la rubrica *Diverse*, nesemnată. Republicată și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 256–257. Atent la tot ce avea importanță pentru propășirea școalelor românești, la toate împliniriile și realizările notabile, Eminescu aduce și aici elogii învățătorilor și profesorilor merituoși.

p. 126

96 *Metoda nouă.* În *Curierul de Iassi*, anul IX, nr. 125, 17 noiembrie, 1876, p. 3, la rubrica *Noutăți*. Articol nesemnat în *Curierul de Iassi*. Eminescu reia aici cîteva idei din articolul *Carte pedagogică* (vezi 92, aici).

p. 127–128

97 *Consiliul județean de Iași.* În *Curierul de Iassi*, an IX, nr. 132, 3 decembrie, 1876, p. 3, la rubrica *Noutăți*, articol nesemnat. Republicat trunchiat și de M. Ștefan. *M. Eminescu*, p. 257–258.

p. 128–129

98 *Organizatorii repezi.* În *Curierul de Iassi*, an IX, nr. 137, 17 decembrie, 1876, p. 3. Republicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 258.

p. 129–133

99 *Clubul studenților.* În *Curierul de Iassi*, an X, nr. 4, vineri 14 ianuarie, 1877, p. 3, la rubrica *Diverse*. Republicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 258–262. Un articol de larg orizont cultural, unde cunoștințele varii ale poetului și nedesmințitul său bun simț, dublat de o logică stringentă, se dezvoltă în voie și cu profit educativ chiar și pentru studenții de astăzi. În *Curierul de Iassi* e semnat *M. E.*

p. 133–134

100 *Conservatorul din Iași.* În *Curierul de Iassi*, anul X, nr. 30, vineri 18 martie, 1877, p. 3, nesemnat. Republicat și de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 262. Unul din articolele tipice ale lui Eminescu în care discută „introducerea formelor fără fond".

p. 134–135

101 *Liceul din Suceava.* În *Curierul de Iassi*, anul X, nr. 31, duminică 20 martie, 1877, p. 3, la rubrica *Noutăți*, nesemnat.

Bun cunoscător al școalelor din Bucovina timpului ca și a acelora din Transilvania și Austro-Ungaria, Eminescu nu este, așa cum s-a insinuat uneori, un simplu diletant în diversele chestiuni în care scrie, ci un adînc cunoscător și un pertinent sfătuitor, ca în cazu de față.

p. 136–137

102 *Pensionatul normal de domnișoare.* În *Curierul de Iassi*, anul X, nr. 67, vineri 24 iunie, 1877, p. 3, la rubrica *Noutăți*, nesemnat. Republicat și în M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 264. Adept al metodei intuitive, vorbind de școala normală a Emiliei Humpel, cumnata lui Titu Maiorescu, Eminescu aduce elogii acestui institut de instrucție și educație, unde se preda, după mult lăudatul principiu, atît de drag lui Eminescu, *non multa, sed multum !*

p. 137–139

103 *Austro-Ungaria (Cărți românești interzise pentru Ungaria.)* Publicată în *Curierul de Iassi*, X, nr. 89, vineri 19 august, 1877, p. 3, la *Revista esternă* sub titlul *Austro-Ungaria*. A fost republicată de Ion Scurtu, în M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, p. 199–200, cu titlul *Cărți românești interzise pentru Ungaria*, dar fără lista cărților (despre care Eminescu se va ocupa în diverse ocazii și în *notițele* sale *bibliografice*). Publicată și de Aurelia Rusu, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I. p. 67.

p. 139–140

104 *Carte nouă. (Grigorie Cristescu, ISTORIA ROMÂNILOR.)* Publicată în *Curierul de Iassi*, X, nr. 96, 4 septembrie, 1877, p. 2, la rubrica *Noutăți*. Republicată de Ion Scurtu, în M. Eminescu, *Scrieri*, p. 281–282, cu titlul următor : *O istorie a românilor pentru copii*. Publicată și de Aurelia Rusu în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, p. 84–85. Reținem afirmația poetului după care calitățile acestei cărți se reazimă pe stil : *Stilul cărții e mai narativ decît a altor manuale, limba mai populară (DECI MAI BUNĂ).*

p. 140–142

105 *Introducerea unei civilizații pripite.* Publicat în *Timpul*, anul II, nr. 272, 11 decembrie, 1877, p. 1. Dintre toate articolele lui Eminescu înmănunchiate în acest volum de *Scrieri pedagogice*, acesta este definitoriu în ceea ce privește ideologia sa junimistă, opiniile sale despre școală, cultură și civilizație, introduse în mod pripit. Chiar dacă există o doză de exagerare în așa-numita teorie a *introducerii formelor fără fond*, care, judecate în devenire istorică, și-au găsit motivarea și chiar necesitatea, dar judecate din unghiul de vedere al momentului, nu se poate avansa și pentru opiniile lui Eminescu măcar o suficientă motivare. Cunoscător al școlii românești de atunci, cunoscător profund, cunoscător al lumii politice de atunci, cu moravurile sale, necruțător pînă la intoleranță cu impostura, lenea și incompetența, superficialitatea și vorbele goale ; tot ca motivare a acestor idei ale poetului – patriotismul său, compasiunea pentru țărani pe care i-a socotit, ca și Titu Maiorescu, singura clasă pozitivă, producătoare de bunuri materiale căreia, în interesul ușurării muncii și măririi producției agricole i se refuză și instrucția elementară. Căci spune poetul : *„Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în școlile noastre. Învățători, care nu știu nici a scrie bine, dau în mîna copiilor cărți scrise într-o limbă pe care ei n-o înțeleg și-i pun să învețe, filă cu filă, lucruri pe care ei nu și le pot închipui ; încît, cînd băieții au ajuns la capăt cu învățătura, rămîn cu capul plin de cuvinte, al căror înțeles nu l-au știut niciodată și, neputîndu-se folosi nici într-un fel de acele cunoștințe moarte și fără de preț, rămîn cu zilele încurcate și tăind ciinilor frunză ; pînă ce prin intrigi și umiliri care dărîmă și restul de caracter, ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice, spre a continua asupra generațiilor viitoare sistemul vechi de stricare a minții și inimei".*

p. 142–149

106 *Ilustrații administrative.* Publicată în *Timpul*, anul II, nr. 277, 18 decembrie, 1877, p. 3.

Cu tot junimismul și conservatorismul său politic explicit și manifest, nu i se poate nega lui Eminescu o nedesmințită doză de bun simț și o caldă dragoste pentru poporul și țara sa,

la nevoie căreia freamătă din tot sufletul : *„Excepție făcînd de la țara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populației, rurale. El are să judece, cînd scade populația, de ce scade ; cînd dă îndărat producția de ce dă ; cînd e un drum de făcut, pe care să-l facă ; cînd e o școală de înființat, unde s-o așeze mai cu folos ; și, în sfîrșit, el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țăran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă și mai cuminte român, iar nu pe cel mai hărțăgos, mai bun de gură și mai rău de treabă ; el vede dacă notarul și învățătorul știu carte și dacă popa își vede de biserică ș.a.m.d. Pentru sarcina de suprefect se cere atîta știință, atîta dezinteresare, atîta patriotism, pe cît le poate avea numai un om cu multă și temeinică cultură. Cum că vor fi între cei de azi și oameni cumsecade, admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică și o esperiență lungă sunt o garanție mai mare decît nici o cultură și nici o esperiență".*

p. 149–154

107 *Noul a-b-c-dar românesc de Vasile Petri*, Sâbiiu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff et Comp., 1 vol. 8° – Prețul 25 cr. a. Publicat în *Timpul*, III, nr. 93, 28 aprilie 1878, p. 2, la rubrica „Notiță bibliografică" ; republicat de Aurelia Rusu în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, p. 95–99 ; menționat și de I. Crețu în *Mihai Eminescu – biografie documentară*, 1968, p. 257. Articol nesemnat, dar neîndoios al lui Eminescu (vezi și nota la acest articol, la ediția citată a Aureliei Rusu, p. 545–547). Articolul este al lui Eminescu plecînd de la argumente de limbă și de conținut. Nu cunoaștem nicăieri ideiea că *Sinodul de la Iași* a sancționat traducerea de cărți în limba română ; ea apare numai aici, în acest articol al lui Eminescu ! Ideea că *„bătrînii au creat o ortografie pentru români cum ea nu are pereche în nici una din limbile moderne"* aparține cu siguranță lui Eminescu. Că o și e din diftongii *oa* și *ea* nu sînt *decît 1/4 a sonului deplin*, dovedește excepționalul auz al lui Eminescu, vădit, de exemplu și în recenzia la *Cuvente den betrani* [1], unde, în final, Eminescu, plecînd de la un text publicat de Hasdeu la p. 31 și urm., se îndoiește, și pe bună dreptate, de *existența cantității prozodice* în limba română. Idei din această dare de seamă asupra *Abecedarului* lui Petri se întîlnesc și în articolul *Clubul studenților* (vezi textul 99 din ed. de față). Importanța dată de Eminescu abecedarului acestuia se explică și prin aceea că Vasilie Petri (2/14 februarie 1833 – 1 februarie 1905) era cunoscut ca animator de școală, autor bun de manuale, în special de abecedare și cărți de citire și redactor al cîtorva reviste de interes scolastic cum ar fi : *Școala română*, *Școala practică* și *Magazin pedagogic*.

[1] Vezi textul în ediția Aureliei Rusu, p. 115–118.

p. 154

108 *N. SCURTESCU, Istoria românilor pentru clasele primare*. Publicată în *Timpul*, III, nr. 160 ,23 iulie 1878, p. 2–3, la rubrica *Foiletonul Timpului*. Republicată de Aurelia Rusu în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, p. 171.

p. 155–156

108 *NOTIȚE BIBLIOGRAFICE* ⟨C. S. Stoicescu și D. St. Călinescu, *Manual de sintaxă română* lucrat pentru școalele secundare, București, 1878, Librăria fratii Ioanițiiu, 1 vol., 16°, 193 p.⟩ Publicată în *Timpul*, III, nr. 189, 27 august 1878, p. 3, la rubrica *Notițe bibliografice*. Republicată de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 267–268 ; publicată și de Aurelia Rusu în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, p. 110–111.

p. 157–161

109 *NOTIȚE BIBLIOGRAFICE* ⟨Gh. Mihăilescu, *GEOGRAFIA ROMÂNIEI*, Galați, Typografia română, 1878, I vol., 8°, 86 pag.⟩ ⟨Zaharia Antinescu, *GEOGRAFIA ROMÂNIEI și a țărilor locuite de români*, Ploiești, 1878, I vol., 8°, 80 pag.⟩ Publicate în *Timpul*, III, nr. 189, 27 august 1878, p. 3, la rubrica *Notițe bibliografice*. Republicată de M. Ștefan, *M. Eminescu*, p. 265–267 ; și de Aurelia Rusu în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, p. 111–114.

p. 161–164

110 *ELEMENTE DE ARITMETICĂ PENTRU UZUL ȘCOALELOR SECUNDARE* de Dimitrie Petrescu. Publicată în *Timpul*, III, nr. 205, 19 septembrie 1878, p. 3, la rubrica *Notițe bibliografice*. Republicată de Aurelia Rusu în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, p. 119–121. Eminescu discută aici un produs tipic al civilizației formelor fără fond.

p. 164–170

111 *Fără titlu*. Publicat în *Timpul*, III, nr. 227, 25 octombrie 1878, p. 3, ca articol de fond.

p. 171–173

112 *⟨STAREA ȚĂRANULUI ROMÂN.⟩* Publicat în *Timpul*, V, nr. 39, 15 februarie 1880, p. 1. Fără titlu în *Timpul*. Cu titlul dat aici a fost republicat de I. Crețu, în M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 27–29 ; retipărit de același, în M. Eminescu, *Opere*, vol. III, p. 281–284.

p. 173–179

113 *Studii asupra situației. I. ⟨Despre program.⟩* Publicat în *Timpul*, nr. 41, 17 februarie 1880, p. 1. *Despre program* este primul articol dintr-o suită de cinci avînd ca titlu general : *Studii asupra situației*, apărute ca articole de fond în *Timpul* din 17, 19, 21, 22 și 24 februarie 1880. Subtitlul s-a dat după I. Crețu, M. Eminescu, *Opera politică*, II, p. 31–35. Republicat și în Eminescu, *Opere*, III, p. 287–293.

p. 179–186

114 *NOTIȚE BIBLIOGRAFICE ⟨Pilde și ghicitori*, adunate de P. Ispirescu ; *Învățătorul copiilor*, de C. Grigorescu, I. Creangă

și V. Răceanu ; Heliade Rădulescu, *Michaiada*, fragment epic ; *Infernul*, după Dante Alighieri.) Publicate în *Timpul*, anul V, la rubrica *Notițe bibliografice*, după cum urmează :

– *Pilde și ghicitori*, în *Timpul*, V, nr. 101, 6 mai 1880, p. 2–3, cu mențiunea : *Va urma ;*

– Heliade Rădulescu, *Michaiada*, fragment epic ; *Infernul*, după Dante Alighieri, în *Timpul*, V, nr. 103, 8 mai 1880, p. 3, cu specificarea : *Urmare și fine.*

Au fost retipărite de Ioan Crețu în : M. Eminescu, *Opere*, vol. I, p. 517–531 cu titlul general de *Notițe bibliografice.*

Aceste notițe sînt de fapt o pledoarie pentru bunul simț și pentru cultura sănătoasă, pentru cultivarea cu bun simț a limibii literare și totodată o perfectă caracterizare a lui Heliade Rădulescu. Articolul este programatic și în ceea ce privește problemele limbii, surselor limbii literare și a neologismelor și un atac direct împotriva *stricătorilor* de limbă, în opoziție cu laudele meritate aduse stilului și limbii lui Ion Creangă.

p. 186–191

115 *(ÎNVĂȚĂMÎNTUL CLASIC.)* Publicat în *Timpul*, V, nr. 134, 28 iunie 1880, p. 1, ca articol de fond, fără titlu. Republicat de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 104–107 și în M. Eminescu, *Opere*, vol. III, p. 396–402.

Titu Maiorescu remarca la Eminescu o înțelegere profundă a antichității clasice. În acest studiu Eminescu aduce *o dovadă netedă pentru influența educativă a antichității... faptul că tocmai statele acelea, care au cultivat-o mai mult, sunt cele mai înaintate, că redeșteptarea culturii în genere se datorește studiului acestuia, că fără el n-ar exista, în genere, o cultură acătării.*

p. 191–194

116 *(CLASA PATRIOȚILOR.)* Publicat în *Timpul*, V, nr. 141, 8 iulie 1880, p. 1, *fără titlu*, ca al doilea articol de fond. Republicat de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, p. 114–115 și în M. Eminescu, *Opere*, III, p. 411–414. De reținut sînt aceste amare fraze ale lui Eminescu : *E dovedit că școlile rurale scad. În patru ani de guvernare roșie au scăzut cu nouă sute și mai bine, adică cu 30 la sută. Se vede oarecare legătură între sporirea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută și scăderea școalelor cu 30 la sută. Se-nțelege. Ce trebuie să-nvețe mojicul carte ! Dacă patrioții nu știu carte, începînd de la miniștri și generali, apoi țăranul să știe gramatică și aritmetică, să-l întreacă pe d. Dim. Brătianu sau pe generalul Cernat ? Nu se poate una ca asta. Unde ar rămînea atunci ierarhia între badea Ion și un ministru plenepotențiar la Constantinopole sau un general ? Să sperăm deci că, progresînd în minus ca în acești 4 ani, peste alți cîțiva ani nu vor mai esista de loc școlile rurale.*

p. 194–197

117 *(Educație și învățămînt)* Publicat în *Timpul*, V, nr. 146, 12 iulie 1880, p. 1, fără titlu. Articol de fond în *Timpul*. Republicat de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 116–118 și în M. Eminescu, *Opere*, III, p. 114–117.

Este instructiv de a reține opinia lui Eminescu despre ce vrea să însemne o carte de citire : „...ceea ce este o carte de cetire pentru clasele primare, o carte în care se cuprind descrieri ale țării proprii, istorisiri din trecutul ei, caracterizarea personajelor mari ale poporului, bucăți de literatură populară și de arte ? O carte de cetire nu e numai o enciclopedie națională ; ci, dacă e bună și cu îngrijire lucrată, precum au început a se lucra, ea revarsă în mii de capete aceleași cunoștințe, fără de nici o silă, căci nu se-nvață pe de rost ; ea inspiră la zeci de mii de cetățeni viitori aceeași iubire pentru trecutul și brazda pămîntului lor ; ea preface, după o justă observație, o masă de indivizi, ce se-ntîmplă a trăi pe aceeași bucată de pămînt, într-un popor ce menține o țară".

p. 197–201

118 *(FENOMENELE ECONOMICE ȘI PRINCIPIILE DE GUVERNARE.)* Publicat în *Timpul*, V, nr. 182, 1 august 1880, p. 1, *fără titlu.* Republicat în titlul de față de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, II, p. 139–142 și în M. Eminescu, *Opere*, vol. III, p. 444–449.

p. 201–204

119 *(CRITICA NOASTRĂ ȘI SUSCEPTIBILITĂȚILE „PRESEI".)* Publicat în *Timpul*, V, nr. 316, 11 noiembrie 1880, *fără titlu*, ca articol de fond. Republciat cu acest titlu de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, II, p. 157–160 ; și în M. Eminescu, *Opere*, vol. III, p. 476–480.

p. 204–207

120 *(STERILITATEA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI NOSTRU.)* Publicat în *Timpul*, VI, nr. 194, 6 septembrie 1881, *fără titlu* acolo. Republicat de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, vol. III, p. 348–350 ; și în M. Eminescu, *Opere*, vol. IV, p. 269–271.

p. 207–211

121 *(PROGRAM DE REFORME.)* Publicat în *Timpul*, VI, nr. 274, p. 1, 6 decembrie 1881, *fără titlu.* Cu acest titlu s-a republicat de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 385–388 ; și în M. Eminescu, *Opere*, vol. IV, p. 335–340.

p. 211–214

122 *(MUNCĂ, ECHITATE ȘI ADEVĂR.)* Publicat în *Timpul*, VII, nr. 270, p. 1, 9 decembrie 1882, *fără titlu*, ca articol de fond (col. 1). Republicat de D. Murărașu în : M. Eminescu, *Scrieri politice* comentate de D. Murărașu, ed. IV, Ed. Scrisul românesc, Craiova, p. 426–430, cu titlul : *Guvernul care ni trebuie ;* republicat de Ion Crețu în : M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 511–513 ; și în : M. Eminescu, *Opere*, vol. IV, p. 511–515.

CUPRINS

Cuvînt înainte de Mihai Bordeianu . . VII
Notă asupra ediției de Mihai Bordeianu . XIII

Capitolul I

Adrese, rapoarte, telegrame, dări de seamă ale revizorului școlar M. Eminescu. Toate fără titlu 1

Capitolul II

Șase fragmente din manuscrisele lui Eminescu referitoare la învățămînt . . . 83
Cultură și știință 93

Capitolul III

Carte pedagogică (Povățuitorul la citire prin scriere după sistema fonetică, de Gheorghe Ienăchescu și Ioan Creangă) . 121
(Un manual de geografie elementară) . 121
Carte nouă (I. P. Eliad, *Noțiuni de aritmetică*) 123
Diverse. Asociație pedagogică 124
Metoda nouă 126
Consiliul județean de Iași 127
Organizatorii repezi 128
Clubul studenților 129
Conservatorul din Iași 133
Liceul din Suceava 134
Pensionatul normal de domnișoare . . . 136

Austro-Ungaria ⟨Cărți românești interzise pentru Ungaria⟩ 137
Carte nouă ⟨Grigorie Cristescu, *Istoria românilor*⟩ 139
Introducerea unei civilizații pripite . . . 140
Ilustrații administrative 142
Noul a–b–c – dar românesc de Vasile Petri 149
N. Scurtescu, *Istoria românilor pentru clasele primare* 154
Notițe bibliografice 155
Notițe bibliografice 157
Elemente de aritmetică pentru uzul școalelor secundare, de Dimitrie Petrescu . 161
Fără titlu 164
⟨Starea țăranului român⟩ 171
⟨Studii asupra situației⟩ Despre program . 173
Notițe bibliografice 179
⟨Învățământul clasic⟩ 186
⟨Clasa patrioților⟩ 191
⟨Educație și învățământ⟩ 194
⟨Fenomenele economice și principiile de guvernare⟩ 197
⟨Critica noastră și susceptibilitățile Pressei⟩ 201
⟨Sterilitatea învățământului nostru⟩ . . . 204
⟨Program de reforme⟩ 207
⟨Muncă, echitate și adevăr⟩ 211
Note 223

Redactor : VIRGIL CUȚITARU
Tehnoredactor : MIHAI BUJDEI

Apărut 1977. Format 50×80/16. Coli tipo : 16.
Bun de tipar la 11/VIII.1977. Tiraj : 14.000 exemplare.
Editura Junimea, str. Gheorghi Dimitrov nr. 1
IAȘI — ROMÂNIA

Tipărit sub comanda nr. 5124/977
la Întreprinderea poligrafică Bacău
str. Eliberării nr. 63

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată la C. C. H. „LETEA" Bacău.